

શ્રી ગુજરાત

સ્વેતીવાદી અને દુગ્ધર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક

The Gujarat Agricultural & Industrial Quarterly.

વર્ષ ૧૦ મું.

એપ્રિલ-૧૯૨૩.

[અંક ૧ લો.

પદ્મશીરોગ કમિટી.

ફલદાય લેખિતા મ્યુર્ણ કેન્ય સેવાય ચેખિતા ॥
કલિ મુનિ પુરાણજ્ઞ કલ્યાણક

- ૧ સરદાર શા બા માલીલાલ યુનીલાલ દેશાઈ, ભરૂચ
- ૨ શ્રી શુભાભાઈ એન દેશાઈ
૩ મુ એફ એચીકલચર, ઉત્તર વિભાગ અમદાવાદ
- ૩ શ્રી નરકરી કે દેશાઈ, બી એ એસીરન્ટ-૮ ભારતર
હાઈસ્કુલ અમદાવાદ
- ૪ શ્રી કાલીદાસ દામોદરદાસ ખાખીયા,
બી એ એલએલ બી ભરૂચ
- ૫ શ્રી મજલાલ કે અગરવાલા, બી એ મુબાઈ
- ૬ શ્રી યુનીલાલ નદલાલ દેશાઈ,
વેટરીનરી આસિરન્ટ-૮, ભરૂચ

વાવાઈ—એતી કપર ખેડુત પોતે નતે દખ્ખરેખ ગણે તે તો
મુવર્ણ આગે એતી છે પરતુ ને પોતે તેવા ઉપર નહીં નહીં ગણે તો
તે ગરીબાઈ આજ એવુ ફુગિંગળી ચાલી પાગચર અધિ છે છે

સત્યાજીત-મ હળના લાઈફ મેગેઝીને મફત—મ હળના સભાસદોને મફત
અન્ય ગૃહસ્થો માટે વાર્ષિક રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ રૂ. ૦-૨-૦

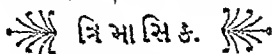
વિપ્રાનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧	અમારું શનુ ૧૧	દિગ્ગમિ-ગોર્ધામ	૧
૨	ખેતીનાં બે વગેરે ગુણોની મહેતવણી એકાદશી	૨
૩	ગોર્ધામ	૩
૪	ગોર્ધામ ખેતીવાડી મુદત	૪
૫	ખેતીનાં ખાતાના પ્રધાન આંશોની ચુનીલન સીંચણનો મહત્ત્વ આપી તાત્ત્વ એક પચેસ ગોર્ધામિયનની ખાત માગીએ એકાદશી	૫
૬	કાચ છાંદોમાં ફેરવી રી અથવા એકાદશી અથવા દર્શ	૬
૭	નાળાએગિના ઉપર એકાદશી ઉપર કરવાની રીત	૭
૮	ગોર્ધામ રીત (પુગાવા ૮) વીધે ૮૮	૮
૯	નાળાની તાત્ત્વના મહેતવણી એકાદશી	૯

ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ

વર્ષ ૧૦ મું. ૩]

એપ્રિલ-૧૯૨૩.

[અંક ૧૯૦.

અસાદે દસાસું વર્ષ.

આ અંકે આ ત્રિમાસિકની વર્ષગાંઠો છે. પોતાના નવ વર્ષ પુર્ણ કરી દસમાં વર્ષમાં આપણે મહામાં ત્રિમાસિક પ્રવેશ કર્યો છે. ત્રિમાસિકને હિસાબની અને તેને દસ વર્ષની વધે પુગાડવાની બારે કોહેમત ગુજરાતના ખેડૂતોના હિતમાં તો ખેતીવાડી પાતાના ૩૦ રાયરે-૬૮૨ સાહેબ રા. પ્રા. જીમભાઈ મોરારજી દસાઈ નથા ડીનીઝનથ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબ મી. ગુલામવાલ્લખ એન. દસાઈએ ખરા અંતઃકરણ પુર્વકે ઘાટી છે. તેઓ સાહેબોની આવી નિઃસ્વાર્થ સેવા માટે ત્રિમાસિક તેમજ ગુજરાતનો ખેડૂત વર્ગ તેઓ સાહેબોનો અત્યંત બંધન થયો છે, અને આજ નવન વર્ષમાં પ્રવેશ કરતાં અમે એવો એવો જેણે સાહેબોનો ઉપકાર માનીએ છીએ. અને ખરા અંતઃકરણ પુર્વકે ઈચ્છીએ છીએ કે તેઓની સેવાની કદર પ્રભુ તેમજ સમગ્ર વડુ કરે અને તેઓની દીન, પ્રતીદીન ચક્રી ચક્ર ત્રિમાસિક તથા ગુજરાતના ખેડૂતોની અભિવૃદ્ધિ કરવાની આ નવા વર્ષમાં ખરા કૃપાળુ પદ્ધતિયર તેઓને પ્રેરણા કરે.

ખેતીવાડીને લગતી ગુજરાતી કહેવતોનું એકીકરણ

(સંગ્રહક-તારી.—ગુલાબસાહ એન દેશાઈ

હીનીઅલ મુપ્રિન્ટેડ-અન્ડ એડીટ્ડબાય ઉ ભા)

૧ વર્ષા રૂતુ સખધીની કહેવતો —

૧ તોય ના શાય રેવલી, અશ્વિની અન્નના' શાય,
બારણી સર્વ ના શાય, યદિ ન વર્ષાત, કૃતિકા.

અથવા

૨ અશ્વિની વરસે અન્નનો નાશ,
રેવતી વરસે જળનો નાશ
બારણી વરસે તૃણનો નાશ,
જો વરસે કૃતિકા તો પુરે સૌની આશ.

૩ બારણી મુકાવે પરણી

૪ કૃતિકા કંઈયાણુ કરે.

૫ કૃતિકા કાને

૬ કૃતિકા કોરી ગઈ, આદ્રા મેહ ન છુંદ,
નિશ્ચ એમ જાણજો, કાળમ આવે છુંદ.

૭ કૃતિકા કરે કરકર અને રાહિણી 'કરે સકાર

: રાહિણી રહે (તે સારી)

૮ રાહિણી ઠાઝે (તે સારી નહીં)

અને યોતેર દીન ભાગે

૧૦ રાહિણી ઠાઝો તો ગુફ બાજી

૧ રાહિણી ઠાઝે એટલે વરસાદ મોડો આવે, એ દરમ્યાનગીરીના વખત
મા રેકુતન હાથ જોડો મુઠીવાળી બેસી રહેવું પડે છે કારણ કે કાંઈ કામ
ન હોવાથી વરસાદની રાહ જોતા બેસી રહેવાતું.

૧૧ રાહિણી તપે ને ભૂગશર વાય,

તો આદ્રાએ મેઝ આતલા થાય

૧૨ રાહિણી ગાજે એટલે કાટીઓ નહીં વાજે

(રાહિણી ગાજીને રહી જાય એટલે વરસાદ ન થાય તો વરસાદ થાય તે
ખચ મોડો એટલે મુવારતું થાપાણુ વાવેતર કૃષ્ણે તેથી એ કહેવત પડી છે)

૧૩. રોહીણી બાળી મૃગશર તપ્તુ, આદ્રાના વાયા વા,
પીયુ પલાણી પોદીએ, જ્યાં જવાય ત્યાં જ્યા.
- ૧૪ આદ્રા વરસે નહીં, મૃગશરે પવન ન હોય,
લોમિ નિશ્ચે જાણુને, વર્ષા પુનંદ ન હોય
- ૧૫ મૃગશરના નહીં વાયા વાવલીઆ,
આદ્રાના નહીં વરસ્યા મેહ
જેકો પુત્ર નહીં જનમ્યા,
વતો ગળતાં નહીં આળ્યો છેહ.
- ૧૬ આદ્રા ઉપદ્રવો ઠરે, માસે વરસે મેહ,
ભદ્રદાષ ઠલી ગયા છે વરસાદ પુખ્તને છેહ.
- ૧૭ અષાઢ મુદી પચમી, જો સપ્તમે સીજ,
દાણા વેચી ઘર કરો, રાખો બળદને સીજ
- ૧૮ અષાઢ મુદી પચમી, વાદળ હોય ન સીજ,
વેચો હળ, બળદને, નીપજે કાંઈ ન સીજ.
- ૧૯ પામના પાણી, અમ્મનવાણી
- ૨૦ વર્ષ પર્ણ ખેડાયલા વર્ષા તો વર્ષા
ને વાયલા તો વાયલા
- ૨૧ જો વરસે પુનર્વસુ તો મળે વસુ
- ૨૨, શની, રવીને મંગળા જો પોટે જહુરાય
ચાક ચઢાવે મેદની, પૃથ્વી પ્રદલે થાય.
- ૨૩ જો વરસે અશ્વલેષા તો ઘઉં મરલેકા
- ૨૪ જો વરસે અશ્વલેષા તો મરળેલા કયા ?

(આ બે શ્લોકોમાંથી કંઈક વીનિર્ણયપ્રાપ્ત થયું કે આશરે પરંતુ અર્થ એવો છે કે અશ્વલેષામાં વરસાદ થાય તો હલકા ધાન્ય બાજરી મકાઈ વીગેરના ફુલના ઢેસરો ધોવાઈ જાય તો બરાબર બાજરી નહીં તેથી ખરીદ ધાન્યને કંઈક સુકશાન થાય પરંતુ એ નક્કરના વરસાદથી રવી ખેત માટે કાયદો એટલે ઘઉં મરલેલા કહ્યું.)

૨૫ જો વરસે મધા તો ઠરે ધાન્યના ઢગલા

૨૬ મધાના મીઠાં પાણી

૨૭ જો વરસે પુર્વા તો કણ્ણી બેગે ઝુરવા.

(આ નક્કરમાં વરસાદથી પણ જુવાર-બાજરી જેવાં તુલોને તેમજ હલકાં

ધાન્યને કંઈક સુકગાન પડે. તેથી ઝુરવા બેગે એમ કહ્યું છે)

૨૮ ગયો મેઢ પુર્વ લાવે.

૨૯ જો વરસે ઉતરાયે ધાન્ય ના ખાથ કુનગ

૩૦ જો વરસે હમ્ન તો પાકે ચઢારે વસત

૩૧ જો વરસે હાથીઓ તો મીનીઓ પુ થ સાધીઓ

૩૨ જો વરસે ચીન (ચીના) તો લાગે લીન

૩૩ વસે સ્વાત તો ન જોલે તાત

(કપાસમા જે જાન-એક અક્ટોબર-તરે જગમા પાકે તે અને બીજી સુન્તી જરૂરી ને માર્ય એપ્રિલમાં પાકે તે હવે સ્વાતીના વરમાહથી પહેલી જાનના કપાસ ને ચોકસ નુકશાન થાયજ અને બીજી જાતનો ટાંકો પડી જાય તો ઘેડો પાકે)

૩૪ વસે સ્વાતી તો પાકે ગોતી

(આ નસતમા શીતળ ચાહની ગતેજવસાદના છુદ શીપેના પહે તેમાં મોતી બધાય તે ઉપરથી એમ કહેવાય છે એમ લાગે છે)

૩૫ જ્યાં મુખી વીજ ત્યાં મુખી વરમાહતુ બીજ

૩૬ આવા થાય લાલ તો વરમાહ સાથ કાલ

૩૭ જેઠ અપાડ દો દાહતા, જો ગાળે ભર

(એટલે ૧૪ ને ૩૦)

નદીકાંઠે રૂખડા અને કુવા કાંઠે જડ

અથવા

૩૮ જેઠ અંદર દો દાહતા, જો વરસે ભડ

તો નદી કીનારે રૂખડાને કુશ કાંઠે જડ

(આનો અર્થ એટલોજ કે નદી કાંઠે ઝાડ થાય અને કુવા કાંઠે જડ થાય બીજો કથાયે નહીં એટલે વર્ષાઋતુની નીચૂંકાના દાખલે છે અને સખત હુકાળની આગાહી જતાવે છે.)

૩૯ અપાડી વર ઉજળી ને નેમ નીરગળ હોય,

કરમ સનાગે સની ગળે દો છવે જવલે દોય.

(આની આગાહી પણ એવીજ દેવાયકર હુકાળ પડે.

૪૦ અપાડ માસે દો દીન સારા

આઠમ નાદર્ય પેર અધારા

૩૧ જોઈ કહે વાહ્યો લેલ

જેટલા વાહલ એટલા મેલ

અથવા

અપાડ માસે દો દીન સારા

આઠમ પુનમ પેર અધારા

ભરતી કહે મેં તમરો ભેલ

જુલના જાણે દીનના ભેલ

૪૧ ઉત્તરથી વાદળ દક્ષીણ જાય,
તો વેરસાદ વરસ્યા પીના વહાણું ન જાય.

૪૨ ઉત્તર ભરે તલાવડાં, દક્ષીણ ટીપા તેર,
પૂર્વ ઉસડે મોકરા, પશ્ચિમ આમે રેલ

૪૩ સ્વાતિ નક્ષત્રે શીવા બળે, વીશાખા છુટે ગાય,
રાણી જાયો રણ ચડે, નિશ્ચય પૃથ્વી પ્રકટે થાય.

(શીવાખીનું પર્વે સ્વાતી નક્ષત્રમા આવે અને સકાતીને દીવસે વીશાખા નક્ષત્ર હોય તો રાત્રીઓમાં લડાઈ થાય અને પ્રચીપર ભારે તુલશાન થાય.)

૪૪ જોઈ જા, જાખાડ જા, જાવણને કહે જુ પપ્પ જા,
વાદરવો ભરી આંગણે, છઠે ડે અનુરાધા

૪૫ દાગણુ માસે કેસુ ધુએ, વૈશાખ વીજ વલોવે
જોઈ જો તપને જાય તો કાણુ રાયે વરસતો રાય.

૪૬ રાત્રી, શુકર જે પહાડે જાય,
તો સ્વીની રાત્રી દોરી ના જાય

(વર્ષા રતુમા શુકર અને રાત્રી જે દોરને શુકર આથમડી વખતે વાદળ માં હોયતો જાય તો સ્વીવારે વરસાદ અવરજ (અરે) થાય)

૪૭ જોઈ પુન અને હાકગ રૂકે ધુગ.

(પહેલી આરણના વરસાદનું જોઈ જોઈ દોપ કે ભારે રેવ આવે ત્યારે પાછોતર વરસાદ થયતો સજવ ન રહે જોઈલે પાઠ પુન ન થાય માટેજ જોઈ ન ધુગ રૂકે એમ કહેયુ.)

૪૮ જાખાડ વહ અધગી, છજ વાદળ છાયો,
ચારે પાસ તલુકીઆ જાણે જાહે રાયો

૪૯ દીઠી વીજળી મુશાની, રૂપીઆની વાણગી-દાથળી વીચારી,
(કશાની વીજળી થાય જોઈલે વરસાદ અચુક થાય એમ કહેવાય છે માટે જોઈતને બી. બજાઈ વીગેરના જર્જ માટે કાથલી છુટી રાજતાલું કહેયુ છે).
૫૦ મહા મેલી અને ચિત્ર ચિત્રજો.

(મહા રાહીનામા વાદળાં વીગેરે હોય તે ત્યારે અને ચર્પનર માસ નીર્મળ ચાખજો હોય તે ત્યારે)

૫૧ જે વરસે આદ્રા તે ભારે મેઘ પાધરા

(આદ્રા વરસે જોઈલે પછલા ભારે વરસના મેઘ (વરસાદ) જરાબર થાય એમ કહેવાનો રેલુ છે)

૫૨ રૂઝી ૧ રૂઝી જે દુન તા દુન (નામ પચમી)

૫૩ રૂઝીનાં રૂઝી રૂઝીનાં રૂઝીનાં રૂઝીનાં રૂઝીનાં રૂઝીનાં

૫૪ રોહીલી સુવા તે બળદીયા સુવાં.

(રોહીલીમાં વરસાદ ન થાય અને જાળય તે ચરવાનું (હીલું) ઘાસ) ઉગવાને વિલાંબ થાય એટલે ઢોરને જોરાંકનો તાંબી પડે-વળી વરસાદ જેવાય એટલે જેડુત સાય વાંગેરે ઢે ઢે ઠરે તેથી કામ પણ બળદને વધુ ને ખાવાનું થે(ડુ.)

૫૫ આવણના તો સરવટીઆંડુંને જોવાડવાની રેલ,

આરંભ તારો છેકરાં નદીએ ન્હાવા મેલ.

૫૬ અસો ને મેલ નાસો.

૫૭ ઘેલી ચિત્રા કરે ખેલ, કાળ જીનાળે લાવે રેલ.

૫૮ રૂઢયા મેલ દીવાએ આવે,

બળેવ બાહ્ય આલીને લાવે.

૫૯ ચાર હરો તો બાર હરો, ચાર રડે તો બાર રડે.

(વર્ષા રીતુના ચાર મહીના સારા નીવડયા એટલે આખું વર્ષ આગાહ નીવડયું. એ ચાર માસ કયળે એટલે આખી ખેતી કયળી એટલે આખું વર્ષ શારે મહીના-જેડુતનું કયળ્યું.)

૬૦ રાતે બોલે કાગળ, દહાડે રૂવે શીવાળ,

તો લાડળી એમજ કહે નિઃશય પડશે કાળ.

ૐૐૐૐ

૨ જેતીની મસાગત સખધી (એટલે ખેડુનું)

વાવનું, ખાતર લગવું, નીંદવું, વલવું, તુલની

હેરહેર વીંચેરની ઠંઠગતો.

૬૧-૧ જેડુંને ખાય

૬૨-૨ જેડે તેવું ખાટે, વાવે તેવું લણે.

૬૩-૩ જેડ ખાતરને પાળી, કરગને (ધાતને, ધનને, નસીંચને) લાવે તાણી.

૬૪-૪ જેતી ધનતો નાશ, જો ધણી ના આવે પાશ

(જેડું ૧ પોતાની જેતીપર લાત દેખાડેજ ના રાખે ને મજુરો પર ભરોસો રાખી બેસી રહે તો ખેતી સારી ના થાય અને તેને જેતીમાં ખેંટ લાય)

૬૫-૫ કરમ વીતતો જેતી કરે, બળદ મરે કે સુકવણ પડે.

૬૬-૬ કામમાં કામ નીંદામણ ને માંદમાં માંદ અધામણ

૬૭-૭ વાવશેાં મેલુ હણુશેા ને કરશેા તેલુ પામશેા.

૬૮-૮ વાવે મેલુ લણે (અથવા)

વાવે તેલુ લણે અને ફેરે તેલુ પામે.

૬૯-૯ ઉ નમ બીજે કંડી ખેડ, મહેનતુ ખેડુના દેવાની ફેડ

૭૦-૧૦ ઉડી ખેડને લીધું ખાન, પાકે નદી તો ખાવી લાત

(સાચી ખેડ અને શણ-અડક અથવા ગુણરના પટનાશનુ ખાતર ગાળ્યું હોય તો પાક સાચે યાચજ એમ નક્કી પછે બતાવ્યું છે.)

૭૧-૧૧ ઘડિં ઘાટક, તલ પચા, ઠેકક ઠેકતી જુવાર;

કરમે કરમે કપાસીઓ, ચારે મોલ અપાર.

૭૨-૧૨ તલ આછા, દેવશ બડા, ઘડિં જાગળમાં ચાર,

કદમ કદમ કપાસીઓ, મેંડક ફાળ જુવાર.

૭૩-૧૩ ચાંપે છેડે જાછા રોપ, હાંગર પાકે મોલે ચોક

(હાંગરના તરે એક જે કાલમથી છેડે છેડે રોપીએ તો પુષ્કળ યાચ એમ કહેવાની મતભણ છે. સુરત જીલ્લા તરફ ત્રણ ચાર હોડ જાતના ચાંમવામાં રોપે છે. અમદાવાદમાં દક્ષિણ દશરોઈમાં એક અગર જેજ રોપા એક ચાંમમાં રોપે છે.)

૭૪-૧૪ બીચાર કરીને વાવલે, મારાં ફેરતી મોલ,

ખેડ કરજે ખંતથી, ઉપજ યાચ બહુ મોલ.

(એકના એક ખેતરપર જુદા જુદા તુલ હેર ફેર કરીને વાવવાં એકના એક વાવવાં નહીં. એમ બીચાર પુર્વક અદલ બદલ તુલ (મોલ) વાવીને ઠા-ળજીથી ખેતી કરીએ તો પાક બહુ સારો પાકે.)

૭૫-૧૫ ખાતર ખેતી, અને ધને જુનીયાત

૭૬-૧૬ ઘરના મોષા, ઘરના જોષા, ઘરની નારી લાવે જાત,

તેની સાથે ધરનો નામ, ના પાકે એ તે શું વાત

૭૭-૧૭ ફાળી, નારીને આગળ ફેલાળી,

ઘરના બીને ઘરનુ જાત, ના પાકે ને ક્યાંની વાત

૭૮-૧૮ એક વર્ષનું બી ને ચાંત વર્ષનું નીફામલ

૭૯-૧૯ પુખ્ત નક્ષત્રમાં જાલરી ચોરવી, પુર્વામાં તલ,

કર્કત નક્ષત્રમાં જુવાર અને મીત્રામાં લાંમ.

૮૦-૨૦ મવામાં વાવે જાત, પુર્વામાં વાવે તલ,

ઉત્તરામાં વાવે પાજી, કાથીઆમાં વાવે સાજી.

- ૮૧-૨૧ હાળી જેને હાળી ખાય, ઘરનો ઘણો ખારે વાગતય.
(જો ખેડુન પોતાના હાળી કે સથાને બારોસે ખેતી નાખીને પોત આમ તેમ બીજા કામગાંયા વ્યવસાયમાં રહે તો ખતીને પાક નહીં જોયોજ થવાનો કારણ હાળી કે સાથી કાળજી પુરક કામ કરી ખેતી જાળવત ન જ રાખે)
- ૮૨-૨૨ ચાકર કમાય અને શેઠ ખાય, જો આથા નહીં રખાય
(ઉપર સુભળ હકીલત ઉપરથીજ દહાયુ છે કે નોકર મહેનત ક-શે અને શેઠ ઘર બેઠા ખાસે જો જાનશે નહીં)
- ૮૩-૨૩ ચાકર રજેને ચાકર ખાણ, ઘરનો ઘણો પાણ્યો નય.
૮૪-૨૪ કાચે જાળદે ખેતી કરે, ઉટપર ચાલીત ઉઘે
(ઉટ પર ખેતીને ઉઘી શકાતુ નથી તેમ કાચા જાળદીઆથી ખેતી કરી શકાય નહીં)
- ૮૫-૨૫ ખેતાર તેવા વેતર
(જેવી ખેતરની મગદુર આગર આવજત કરી હશે તે પ્રમાણમાંજ પાક ઉતરશે-પાકશે)
- ૮૬-૨૬ તલના ત્રીજુ નહીં ને કપાસ (વનમા) બીજું નહીં.
(તલની સાથે તુવરતુ મંથ્રજુ વાવેતર ચાલે પણ કપાસ એકલોજ વાવે લો સારો પાકે)
- ૮૭-૨૭ વીશાખા નક્ષત્રમા ઘઉં જોરવા.
૮૮-૨૮ ઘઉંનો ખીલો ને દીવાવીનો દીનો
(દીવાલીના તહેવાર આવે તે વખતે ઘઉંની જોરણી ચર્મ અકુજ બહાર ફુટ્યા હોય તે વાવેતર સારૂ મળાય છે)
- ૮૯-૨૯ તમાકુ દેખે દોડુ તો માલીક દેખે ઘેડુ.
(તમાકુના ખેતરમા નાખી દીવા દરનાથી પ્રણો કાચદો થાય છે એમ આ દેવેવતથી સમજાવ્યુ છે)
- ૯૦-૩૦ ખેડની જોટ ખાતરથી પુગાય નહી
(ખાતર ખેતરમા નર્દજો પણ સારી જોડ ના કરીયે તો પાક જરાજર ન થાય માટે દહાયુ કે ખેડની જોટ ખાતરથી ના પુરાય)
- ૯૧-૩૧ જે ખાતરથી ના થાય તે ખેડથી થાય
૯૨-૩૨ ખાતર કરતાં જોડ ઉતમ છે.
૯૩-૩૩ વાવવુ તો ઘાટુ અને ખેડવુ તો ઉડું.
(ઘાટુ જોડે જોડું)
- ૯૪-૩૪ ઉડી જોડ તો પાક પુરે [અથવા]
પુર ખેડ તે પુરો ગોવ

૬૧-૩૫ વાડીપડીમાં સાત ગણ અને ખેતરમાં ચાર
(ગણ એટલે ચામડું. બાગાયતી તુલ માટે સાત ચામ કરીએ તો સામા-
ન્ય ખેતરમાં ચાર વળતરે ચામડું.)

૬૬-૩૬ કામ તેટલું મહેનતાવું અને ખેડ તેટલો પાક

૬૭-૩૭ ખાતર નાંખીને ખેડી નાખવું.

(ખાતર નાખ્યા પછી કાંતે રોપ દેવો કે ગને તો દાગની ચામડું જેમી
ખાતર ખેતીની માટી સાથે મળી જાય ને પુરો ગુણ આપે.)

૬૮-૩૮ જેણું બીજેના છોડ

૬૯-૩૯ બાજરી ખેડ ને બી સમને તેડે.

(બાજરી જે પાંદડીની યમ રોપ તે વખતે જો વરસાદ થાય તો તે તુલ
દોહી અથવા કચળી જાય છે. અને ફરી વાવેતર દરવુ પડે છે.)

૧૦૦-૪૦ આજુ દહી ના પડે પાછું.

૧૦૧-૪૧ ખેડતા બાર અને દેશ પને કચડતા જાય

(ખેડ-આસવાના પાંખગ દેશ દોઢવા જેથી જમીનના રજકણ છુટા પડી
હવામાંથી પોષક દ્રવ્ય ચુસે.)

૧૦૨-૪૨ વરસાત વરસાદમાં વાવતા નહીં.

(વરસાત વરસાદે વાવવુ જો નુકસાન કરતાં છે કારણ જ્યાં માણસ આ
ગળદના પગ પડે તે જ્યાં જ ધાઈ જાય અને જાણની માટી સાથે સમાઈ
જાય ત્યાં નથી તેમાં ઉગી નીકળવામાં પણ ખામી રહે)

૧૦૩-૪૩ કાનમ તાડ કાણુ મોઢુ, ચોમાસાના ચાર,

તણે કાઢવ ઉપર પાણી ને મહીકાઠા નો માર.

(મહીકાંઠાની જમીન હવે નીચી છે વર્ષી ક્ષોઢ ધારણા બહુજ કરતા
સ્વભાવનાં એટલે ત્યાં તણે કાંણુ છે તેને કાનમમાં ચોમાસાના ચાર મહીના
બહુ કાંણુ છે કારણ કાળી જમીન એટલે કાઢવ અને પાણીથી સંકળા કરે.)

૧૦૪-૪૪ ખેડ; તેલુ ખેતર.

(જો સાચી ખેડ કરે છે તેનું ખેતર ઠંદેવાય. જે ખેડ કરતો નથી તેનું
ખેતર ગંદું અને કમતાકાતવાન હોયજ.)

૧૦૫-૪૫ મો વાર હળીયું ને એક વાર કળીયું.

(કળીયું-કાઠીઆવાડમાં ત્રણ ચાર મુટનો રાંપ હોય છે તેને કંકે છે આ
ઠંદેવત્યાં જોમ સમજાવે છે કે રાંપ દેવો જો આસવા કરતાં સારું છે.

૧૦૬-૪૬ ખેતર ગયે વરાપ

(વરાપ-ચોમાસામાં વરસાદ થયા પછી ખેતરની ઉપડી જમીન એટલી

સુનાઈ છે કે જેથી તમા ખેતવાતુ કામ ઠી શકાય અને કહે કે બધા સુધી જાતે ખેતરમા જઈ જોઈએ નહીં ત્યાં સુધી વનાપ અગત્ય નહીં)

૧૦૭-૪૭ ખેતી કચ્છી તો રાખવું ગાડું

૧૦૮-૪૮ જાણી ખેતીના ધણી લયડે

(જેને મોટા પાયા પર ખેતી છે તને જાધા કામોને પહેાળી વળવામાં કોઈક વખત અડચણ આવે અને લયડે ચોડી ખેતીવાલાને એ લય નહીં)

૧૦૯-૪૯ વાવણી ને ધી તાવણી

ધી ની તાવણી માટે જેટલી કાળજી રાખવી પડે તેટલીજ કાળજી ખેતર ની વાવણી માટે રાખવી આપણામા કહે છે કે સી જ્યારે ધી તાવવા બેસે છે ત્યારે છેલ્લે દરતુ હોય તરી પણુ કે કાર દ તી નય, પણુ ધી તવાઈ રહે ત્યાં સુધી ચોક્કસ રીતે ખેતીને ધી તાવવાતુ કામ કરે છે તજ પ્રમાણે વાવણી માટે ખેડુના લા ભુખ-થાકની દરકાર ન કરતા ચોક્કસ વાવણી કરવા તરફ પુરતું લાક્ષ આપવું જ જોઈએ)

૧૧૦-૫૦ ખેડુત થાકે, જમીન ના થાકે

(ખેડ કરવાથી ખેડુત થાકે પણ ખેડથી જમીન થાકતી નથી ઉદ્યોગ તે વધારે કુળદરૂપ થતી જાય છે અને

૧૧૧-૫૧ ખેડુત થાકે તો જમીન નહીં પાકે

(જે ખેડુત ખેતી કરવામા થાકી જાય તે પુરતી ખેડ ન કરી શકે એટલે જમીનની કુળદરૂપતા ઓછી થાય અને પાક પુરો પાડે નહીં)

૧૧૨-૫૨ બધા ચાસ ત્યો વાર

(ખેડની જમીન પર ખેડુતને રહેવાતુ હોય એ બહુજ સાડું)

૧૧૩-૫૩ ખેતરમા છુટો ને વર જઈ ગાવા છુટો (હુટો)

(જે ખેડુત પોતાના ખેતર પરજ રહે છે અને ટોર લાખર પણુ રચાજ રાખે છે તે પુખ્ત માલ પકવી શકે અને માથા-ઢોલત મેળવી શકે)

૧૧૪-૫૪ ખેતી અને લાવાઈ માણસે ગોલે

(જેમ લાવાઈ અગર નાટકમા પુરતાં માણસ જોઈએ તેમ ખેતી કરવામાં પણ પુરતા માણસ જોઈએ)

૧૧૫-૫૫ જેઠી તોડ અને જેઠી દીકરી અને કાઈ ના પોષે

(જેમ સારી માણસને પડશે જોજે છાંદો મળ્યો હોય તે દણુજ ફાયદા કાઢે છે તેમ પહેલાં વાવેતરનાં મોળ પણુ વણેજ સારો થાય)

૧૧૬-૫૬ વાસેલ વાડો વાચી ના રહે.

(વાસેલ ખેતરનાં દુન સાચજ થાય)

૧૧૭-૫૭ વાસેલમા વાવવુ.

૧૧૮-૫૮ જ્યા હોય ખારતુ કુંડું ત્યા ન થાય કુંડું
અથવા

જ્યા હોય ખારતુ કુંડું ત્યા પાકે નહીં કુંડું
(ખાર વાવી જમીનમા મેલ કરમાઈ અગર સુકાઈ જાય છે પાક-થતે
નથી)

૧૧૯-૫૯ નાણુ મુળે પણુ ટાણુ મળે નહીં.

(જેતીકારને નાણુ પૈમા લેખતા હોય તે ધીરનાર, મગી ખાવે પણુ જેતી
નેા અવસર જાય તે મળતો નથી કારણુ કુદ તી સજોગ માણુરાની ખાયસ
મુજબ આવતા નથી અને જેતીમા ઘણી બાબતો કુદરતી સજોગ પ્રમાણે કરવા
ની હોય છે તે તે તે પ્રસંગે કરીજ લેખીએ)

૧૨૦-૬૦ જો જેડાય તો ખેતરનો ખુણો પણુ .

ફાગીયુ બધાવે

(સારી જોડ કરીને ખેતરનો ખુણો આરોગ્યેા હોય તો તેમાથી પણુ
ઘણુ ફાયદો મળે)

૧૨૧-૬૧ વાડાના વલોણુ ને રાડી રાડની ખેતી

એ બન્નેની ફેરેતી

(વાડો એટલે કુવારો માણુસ-વાડાને દહીં વલોવી છાસ ખાખણુ ફેર-
વાતું કામ ઘણુજ કઠણુ ચર્મ પડે કાનણુ એમા ણીજી સામગ્રી સાથે જે માણુ
સતુ કામ-તજ પ્રમાણે વીધવા ગીથી ગતીની બધી માવજત એકલે હાથે
ન ઉઠાવી શકાય માટેજ એ ખેડને મા' જતાવેલા દામી કરવામા ફેરેતી
સાથ એમ કહયુ છે.)

જોડ-કાંડ

૩ જેતી સળધીનો સામાન્ય કહેવનો.

૧૨૨-૧ આપ સમાન બજા નહીં ને મેઘ સમાન જળ નહીં.

૧૨૩-૨ કયારે કોદગ ને આમલીએ મગ બાર

(કયાર ખડું કુલે ત્યારે કોદરા બહુ પાકે અને આમલી બહુ કુલે
ત્યારે મગ જુવારનો પાક બહું થાય એમ મનાય છે.)

૧૨૪-૩ સારી થાય તે શેરડી નહીં તો લોટું

(શેરડીનુ વાવેતર બહુ ઘાટું અને ખર્ચાળ છે તેથી શેરડી સારી
થાય તો ફીડ નહીં તે એ લોટું જેની ખરાબ માય અને મહેનત નીપ્કળ
જઈ ખેડ પણુ પાવે.

૧૨૫-૪ સો સગાં નાં હરે તે એક ખેતરનો ખુલ્લો કરે.

૧૨૬-૫ કાલાં ત્યારે કે છાલાં તારે.

(કપાસ અગર તલની, ખેતીથી સારો ફાયદો થાય અગર હાંગરની ખેતીથી સારો ફાયદો થાય.)

૧૪૭-૬ કપ્પળી કારતકે ઠાહ્યો.

(જ્યાં સુધી પાક ખેતરમાં ઉગે છે ત્યાં સુધી ગમે તેવા અડા દા ખેડુત કરે છે, પણ કારતક સહીને જ્યારે પાક ખાખા મરણે ત્યારે તે ડાહ્યો થઈ જાય છે, એટલે કે પાકનો અદાજ બરાબર થવાથી મનરથી અડા સટા કરવો નથી.)

૧૨૮-૭ કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અજ,
એસી ધડી આયેગી, કે નીકલ નંચગા સજ.

૧૨૯-૮ અતીશે ના ખોલના, અતીશે ના મુપ,
અતીશે ના વર્ષના, અતીશે ના મુપ

૧૩૦-૯ આજ ગર્મ ને વર્ષા કાળ, સો અગિરને રોતાં બાલ,
એતી પરીક્ષા ને કોઈ કરે, તેને ઘેર રહ્યેવ જોશી પાછી બરે.

(આજ-વારળ, ગર્મ-સીએત્તા પેટનો ગર્મ. વર્ષા કાળ-રસાદનાં દી વજ, સો અગિર-સોનાં કર્મ. રોતા બાળ-રહતાં છોકર્મ. ઉપલી પાંચે વશુ એતી છે કે એમાં કોઈને કાંઈ સગજ પડે નહીં.)

૧૩૧-૧૦ ઉતમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર,

કનિષ્ઠ મોદરી, નફ્ટ બીજ.

૧૩૨-૧૧ ઉધાર તો કહે જો! તો ખુલ્લું જોસી રો.

કોણે છે (ખેડુને બહુ ઉધારી લધો ન કરવો-એ હેતુ છે)

૧૩૩-૧૨ નગદ તો કહીએ છ, તો કહે ખા ખીચકીને ધી.

(જો) ૧૩૪-૧૩ ઉધારને ઉધારને વધતા વાર રી ?

પણુ પુરતાં (જો ઉધારકાને વધતાં વાર લાગતી નથી તેમજ ઉધાર-વ્યાજ નાણા આ-
વે તે વધમને વધતાં પણ વાર લાગતી નથી.)

(જો) ૧૩૫-૧૪ ઉધતાની પડી ને જાગતાનો પાડો.

કોયેકા કાગ છે વીચાલુમાં પાડી કીમતી મણાય. હવે એક સાથે ઉઘી રહ્યો,
૧૧૭ જાગતો રહ્યો, તેણે પાડી લીધી એટલે ઉધતાને સાગ પાડો
(જો) જો ખેડુને ખેડુને પોતાના ખેતીના કામ સગળે કાળજીવાન રહેતું.
નહીં.

૧૩૬-૧૫ એકે કસરનો સો સફર.

(વેપાર અથે સો સફર કરીયે ને જેટલુ નાણું કમાઈએ તેટલુ કસરથી એકદુ કરી શકાય એમ કહેવાનો હેતુ છે)

૧૩૭-૧૬ એક રામ ચઢને ગયું, રાવણ કેડું રાજ,

સોલ રામ સાથે ચઢે, તો કહો કેમ રહે લાજ

(વ્યાજના દોડડા ૨૪ એ કત્રાક યા સોળે ઘડી ચઢતાંજ રહેવાના તો એક રામથી રાવણનું રાજ ગયુ, ત્યારે દેવાદાર ખેડુને માથે વ્યાજ રૂપી રામ ચઢતો રહે તો તે કેમ ટકી શકે? તેની લાજ ન રહે એ હેતુસર આ કહેવત છે.

૧૩૮-૧૭ કલુખી પાછળ કરોડ કલુખી કોઈ પાછળ નહીં,
પણ મુળમાં મોટી ખોડ, કે ઉમ્મુતુ ઓસડ નહીં

૧૩૯-૧૮ કલુખી પાછળ કરોડ, કલુખી કો પછાઈ નહીં,
હળથી બાધે હોડ, પેટ બરે પાદશાહ તણાં.

૧૪૦-૧૯ કાળ પડે ત્યારે કોદરા મોંઘા,
ને તડ પડે ત્યારે ગડા મોંઘા.

૧૪૧-૨૦ ખેતર રાખે વાડને, ને વાડ રાખે ખેતરને

૧૪૨-૨૧ ખેતર પરકયુ ખમે લાભ.

(આપણે કોઈ પણ ખેતરનું ઉમુ તુલ અચુક રકમે રાખી લઈએ તેમાં નફો-લાભ જ્યારે ગોલ ખડીમાં કાઢીએ ત્યારેજ અણુાય)

૧૪૩-૨૨ ગામમાં રહેવું ને પટેલથી વેર?

(પાણીમાં રહેવું અને ગગરથી વેર કરવું આવે નહીં તેમ ગામમાં રહેવું ને સુખી જોડે વેર કરીયે એ પણ ઠીક નહીં)

૧૪૪-૨૩ વાલ ખેડેલો નહીં જાતે, ને હુમલો ખવાડેલો નહીં જાતે

(વાલના તુલને એક આપીએ તે જણાય નહીં તેમ હુમલો-કાળોપરજ ની મુરત છુદલામાં એક જાત છે એને ગમે તેટલું આપણે ખવાડીયે તેના શુભ એ જાણતો નથી)

૧૪૫-૨૪ આગ, સ્પીસપને સુતું, એ કદી ના થાય લુતું.

૧૪૬-૨૫ ખેડતા અણી દેએ લાભ, ને જે પાકે તે લાભ

(જે જમીન એવી રીતે કે હજ આસપી વખતે હજ-પુ-પીની અણી ઉચ્ચ થઈ ઉપર તરી આવે એવી જમીનમાં પાક સારો થાય નહીં.)

૧૪૭-૨૬ સ્વતાંન ધધો માત્ર ખેતીનો જ છે.

૧૪૮-૨૭ જે બળદની ખેડ, ઘર અવાડી વાવણા
અગા નમણી નાર, કે ખેટા ધાવણાં.
માકડી લેસકા દુધ, સકર માદી લેલના
એ આપે કીરતાર, પછી નહીં ભોલના.

(જેને જે બળદથી ખેડાગ તેટલી ખેતી છે. (આંશરે ૩૦ ચોકર,) આપડ
મંદીનામા એ જમીનનું વાવેતર ચર્ધ ગણુ હોય અને જેને ઇશ્વરે શ્રી મજાબુત
આપેલી છે અને એક ધાવણા પુત્ર છે વળી જેને ત્યા લેસ છે, અને તિયતી
એવી છે કે દુધમા સકર પણુ ખાઈ શકે આવી રળીતી જેને પ્રભુએ આપી
છે તેને આ સસારમા ખીલુ શુ બેઠએ કઈક નહી તેણે સતુષ્ટ રહેવું જોઈએ)

૧૪૯-૨૮ ઘેર કાળી, બહાર કાળી, તેને ઘર સદાય દીવાળી
(જે ખેડુત પાસે ઘેર કાળી લેસ છે અને સીમગા-બહાર-કાળી જમીન
છરાયત છે એને હમેશા આનંદ છે. આ ખેતીકારની સુ સ્થિતી બતાવનાર
સાધન ગણ્યું છે)

૧૫૦-૨૯ કારતકે કાપડ, જેઠે ધી, ભાદરવે કપાસ,
દીકરી ઘેર ને વહુ માવતરે એ પાચે કદે વીનાશ

(કાપડ કારતક માસ સુધી વારી રાખીએ ધી જેઠ માસ સુધી અને ક-
પાસ ભાદરવા સુધી એ ઠીક નથી દીકરી મોટી હોય તેને સાચરે ન મોકલતાં
ઘેર રાખી હોય અને દીકરાની વહુને તેને પીયેર રહેવા હમણે એ પાચે બાબત
વીનાશકારક છે)

૧૫૧-૩૦ ખેડુતો ભરે વ્યાજ અને વાણીઓ કદે વ્યાજ
(ખેડુત બીઆરા રળીન વ્યાજ લાયા કદે અને વાણીઓ જોઠા તેના પર
હકુમત લોગવે છે)

૧૫૨-૩૧ ના હોય નાણું ને ના હોય બીજ,
વ્યાજખેર (ખાઈ) વાણીઓ ના રાખે પતીજ

૧૫૩-૩૨ પોતાનો ખારાક પોતાને હાથે ઉત્પન્ન કરનારને ધન્ય છે.

૧૫૪-૩૩ નાશ ના પામે એવી હોલત માત્ર ખેતીજ છે.

૧૫૫-૩૪ ખેડુતની આબાદી એજ રાજ્યની આબાદી છે.

૧૫૬-૩૫ આગળના ખાતરાનું ખાતર ત્રણ મોલ સુધી ગુણુ આ
પે છે, આવળના ખાતરાનું ખાતર અગરબ દાણાને
કદા રોપે દોઢી એ ઠી સસર છે.

૧૫૭-૩૬ જ્યા રાકડો હોય ત્યાં કુવો ગાલવો.

(ઉધધના ગફડાની નીચે પાણી હોવા જ જોઈએ એવી માન્યતા છે.)

૧૫૮-૩૮ દાણા સોંધા, તે બધું જ સોધુ

૧૫૯-૩૮ દાણાની તાણુ તે બધાની તાણુ.

૧૬૦-૪૯ મઠને જેતર માળો નહીં, ને કુંવારાને સાલો નહીં.

(બધા તુલો સાચવવાને માળો રાખવો પડે છે પણ મઠના જેતરમાં માળો રાખી શકાતો નથી કારણ એ વેલા રૂપે પથરાય છે અને સાચવવાનું નહીં જેવું છે.)

૧૬૧-૪૦ અર્ધસર ચુક્યા મેહુવા

(કે વળતનો વરસાદ નીડાવેયોગી છે.)

૧૬૨-૪૧ આજનું કાગ કાલપર ન રાખવું.

૧૬૩-૩૨ આવી હાથીઆની જોર, શી છ ગામરીની પેર

(હાથીઆના વરસાદથી ગામરીના સાંઠા પલળી કાલા પડી જાય છે તેથી ખોરાક તરીકે સારા રહેતા નથી.)

૧૬૪-૮૩ આશાભામની જેતી,

મે,એ હીધીને માઠે વેચો.

(આશાભામ રૂપી ખરાબ જેડુતનું દ્રવ્યોન આપ્યું છે કારણ સોની જેતી સાંકમાં વેચે એ અનાડીપણ છે.)

૧૬૫-૪૪ વાઢે તે વઢે

(જેને લણવાનું ન હોય તેને વઢેવાનું પણ નજ હોય.)

૧૬૬-૪૫ વરસાદનું પાણીને માતું હુધ,

ને કુવાનું પાણીને ધાવનું હુધ (ખરાબર)

(માતું હુધ બાળકને જેટલું પૌષ્ટિક ગણાય છે તેટલું ધાવનું નહીં, તેજ પ્રમાણે વરસાદનું પાણી કુવાના પાણી કરતાં તુલને-ગોલને પૌષ્ટિક ગણાય છે.)

૧૬૭-૪૬ હી વાળે હીઠરા કા ધોરી કા ધરા,

કાંતો વડના વંડમા, નહીં તે તલ ખરા

(હીકરા બળદ કે જમીન, માણસ-જેડુતનો દહાડો સુધારી શકે છે:— દેરવી શકે છે. તેમજ કપાચ અગર તલ જેડુતનો દહાડો-સ્થિતિ સુધારી શકે છે.)

૧૬૮-૪૭ જાત મોંનત વગર જગ ને જર જડે નહીં.

૧૬૯-૪૮ જે જાય દરબાર તે ખુએ ધરગાર

૧૭૦-૪૯ બાંધાને વફાવો વગરો

૧૭૧-૫૦ બુધે નાર-બાજી, બુધે નાર પાધી,
 બુધે ટાણુ દોવાદે, ને બુધે છોડતુ ટાણુ રહે
 (બુધાર ગાજરી હાથ ઠડુકાથી બટપીને મગલાય છે એ પશુ ઠડુકાથી
 એટલે મારથી કહ્યાબરી થાય છે હુઝારી લેખ દોવા ન દેતી હોય તોપણ
 ઠડુકા-મહારથા ઉભી રહી દોવા દે છે ને રહતુ છોડતુ પણ મારના ધાકથી
 છાતુ રહે છે)

૧૭૨-૫૧ બ્યાપારે ધન સાપડે, ખેતી થકી અનાજ
 અલગાસે વિદ્યા મળે, ખાડા બળે રાજ

(ખાડા બળે રાજ એટલે તવવારથી રાજ મળે)

૧૭૩-૫૨ સુકાલે સગા વહાલા, દુકાળે દાણા વહાલા.

૧૭૪-૫૩ હુગળા દુરથી સ્ત્રીયામણા, પાતે જઈયે તો પાણા.

૧૭૫-૫૪ કાળે કેવડા અને સુકાળે જોડ

(જ્યારે કરડા બહુ પાકે ત્યારે દુકાળ મમજવો ને જ્યારે જોર બહુ
 પાકે ત્યારે સુકાળ સમજવો)

૧૭૬-૫૫ કોળી રળે ત્યા કુવો, ઢેરા રળે ત્યા ધુળ,
 હુળેરા રળે તો નીહાલ કરે, નહીતર કાઠે તળીયા ધુળ,

૪. અનાજ કંઠોળ અને વનરપતિના ગુણ-દોષ સબધી

૧૭૭-૧ કડા સળસે બડા

૧૭૮-૨ કાદરા કહે મારો જાડ દાણો, મારે માથે છોડા,
 મારો ખપ જ્યારે પડે કે વરસ આવે ખાડા

(દુશળતા વરસોમા કાદરાનો પશુ ખાપ પડે ખાડા વરસ એટલે દુકાળ
 નો વરસ)

૧૭૯-૩ બાજી કહે મારું હિયુ ઝાડ, મારે માથે ટોળી,
 મારા ગુણુ જ્યારે જગાય દે ખાપ હુમ ને રાટી.

૧૮૦-૪ બાજરી કહે હું બતીહારી લાખા લાખા પાન
 ઘોડા ખાય તો છંદ રાડે, ને બુડા થાય બુવાન.

૧૮૧-૫ મગ કહે મારો કાલો દાણો મારે માથે ગાડુ,
 બે ચાર મીનીના મને ખાયતો માણસ ઉઠાડુ ગાડુ.

૧૮૨-૬ લાગ કહે હું લાગો દાણો, વગમાં એક ઢેકો,
 બે ચાર મીનીના મને ખાય તો લાકડીનો જલાવુ ઢેકો.

(લાગ વાયડી ચીજ મણાય છે તેથી એનો ખોરાકમા ઉપયોગ લાગવગાટ
 કરવામા આવે તો સાધા હુધે માટે લાકડીનો ઢેકો જલાવુ કહયુ છે)

૧૮૩-૭ માવડો કહે હું ઝોલો દાણો દેખતી તો રાઈ,
ખાર મહીના મને ખાય તો ખોખો જન સહી
(માવડાનો ખોરાક પણ સાંભળ્યો છે)

૧૮૪-૮ વાલ કહે હું મોઠો દાણો, ઘણા લકકડ ગાળુ,
ચાર દીવસ લે સેવન કરો તો વાર સમાખાથી ટાળુ
(વાલ પણ વાલડી ગ્રાંજ છે અને પચવામાં જરા ડકણ તેથી કેઠે વાયુ
નો ભાતવો થાય અને માલુસને વા છુટ થયા કરે જેથી સમાખાથી ટાળવાનું
કહવાયુ છે)

૧૮૫-૯ જુવાર કહે મારે માથે ટોપી,

અક વરસ ના આવુ તો સંધ્યત જાય કોપી

૧૮૬-૧૦ ડાંગર કહે મારો ખરસટ દાણો, માર માથે છે કું,

માર તત્ત્વ ક્યારે જાણો કે લઈ સામેયુ ને ખડું

૧૮૭-૧૧ ચંદ્રા-જો વાવીશ ઉડા, તો નહીં ચાઉ જુડા,

જો વાવીશ છાછરા, તો પાડીશ જોશરા

(અથવા) તો પાડી નાખીશ જોશરા

૧૮૮-૧૨ તુરીયુ કહે હું વાકુ સુકુ મારે દીવે છે સરી

મારા ખાવાનો સ્વાદ કરે તો નાખ લીજુ ને મરી.

૧૮૯-૧૨ કોણ કહે હું ગોળ ગોળ, મારે દીવે છે છોલ

મારા ખાવામાં સ્વાદ કરે તો નાખ મેળને ગેલ

૧૯૦-૧૪ દારેલુ કહે કડવુ જડવુ, મારે માથે ચોટતી

જો ખાવાની મજા કરો તો કરો રસને રાટતી

૧૯૧-૧૫ દાલ ભાતદા મુનસ ખાના

મેંજે હરોસે ગાઉ મત વના

ખીચડી કહે મેં જાવન જાવન,

રોગી કહે મેં મજલ કાવન

૧૯૨-૧૬ દુધી કહે હું લાળી લીમી, મારે દીવે છે હાલ,

મારા ખાવામાં સ્વાદ કરે તો નાખ ચણુની દાલ

૧૯૩-૧૭ દોટાણુ કહે હું ગોળ ગોળ, મારે દીવે છે દાટા,

ગરબ જીશરા શુ કર કે તારેવત વણા ખાતા

૧૯૪-૧૮ તાલ કહે હું તુરીયામાં વસુ ગજકુ દેખી ખડખડ હસુ,

જેને ઘેર જડી છાર, તેને ઘેર મારો વાસ

૧૯૫-૧૯ દહીં દોડાને ચીલાડા વનોવનના થાડ

વાવ સદેશો મોઢલે, ખાજ આવુ કે કાલ

- ૧૬૬-૨૦ ફુટ-કાકડીતે તુલીયા, કારેલાનું શાક,
તાવે સદેશેઁ મોકલ્યો આજ આવુ કે કાલ
- ૧૬૭-૨૧ ઢેળ ફળે એકજવાર, ને આળા ફળે વારવાર
- ૧૬૮-૨૨ જુવાર સળે પશુ શુવાર સળે નહીં.
- ૧૬૯-૨૩ હુગરીને અઠાવીશ પંડ હોય છે.
- ૨૦૦-૨૪ તાપ્યા વગર ઢેળ ફળે નહીં.
- ૨૦૧-૨૫ પાપડી કહે હુ પાત્ર લીલવાની, સૌને મન્ન હુ પ્રસન્ન
જો આધાની મળ કરે, ના, નાખો લીલુ લશલુ
- ૨૦૨-૨૬ એરડો ઉજે ત્યાંથી પોલો
- ૨૦૩-૨૭ હુગરીને લશલુની વાસ કાઈ છાની રહે
- ૨૦૪-૨૮ તમાકુ-કોઈ ખાય, કોઈ, પીયે, કોઈ લે નાશ,
તમાકુની નીંદા કરે તેનું બધ સત્યાનાશ
- ૨૦૫-૨૯ તમાકુ-ખાય તેનો ખુણો, પીએ તેનું ઘર,
મુઘે તેના છુગડા, એ ત્રણે ગરાબર

૫ દોર મ'બંધીની

કે.કે.કે.કે.

૨૦૬-૧ દોરને ચારે ને પેશને ખરેકે.

(દોર પુજા ધામ કચરાથી સારા રહે અને ઘોડો ખરેકો ફરવાથી એ
દૂધે માલેશ કરવાથી)

૨૦૭-૨ દોર હુગળા તો જોડુન હુગળા

૨૦૮-૩ દોર માતા તો જોડુત માનો,

(દોર માતા એટલે ચાત હોય તો જોડુન ની સ્ત્રીતી સારી સમજવી)

૨૦૯-૪ શુગરનું દુધ અને ઘયામીઆનું ઘી

(શુવાર ખાત હવાથી દુધ વધે અને કપામીઆ ની ઘી વધે)

૨૧૦-૫ ઘેાની ખર્ચને સુનાની ઠડી

(૨) ખેતરમાં પેટા જોત્રાડીને તે ખતરાય શરૂ ને ગદુ પાકે સારે થેટાં
તો ખરીને સુનાની ઠડી જગાવ્ય સરખાવી છે.

૨૧૧-૬ ધણી વગરનું દોર, ને નહીં મલે ખીધોને દોર

૨૧૨-૭ ધણી વગરના દોર સુવા

૨૧૩-૮ તવરો બળદીયો મોચમ કુદે

(સેડા પચના ચાશને મોચમ કુદે, જે બળદીયો બેઠેલો હોય તે જરૂર કુદમ કુદ કરે એ પરથી કહેવન થઈ છે)

૨૧૪-૯ નાથનો બળદીઓ જેમ ચલાવે તેમ ચાલે.

૨૧૫-૧૦ લેસ લેવી દોડીને, બળદીઆ લેવા જોડી ને

૨૧૬-૧૧ મરદ મુછાળો અને બળદ પુછાળો.

(મુછાળો મરદ સારો ગણાય. બળદ પણ લાખા પુછાં વાળો સાથે ગણાય છે)

૨૧૭-૧૨ સંપત હોય થોડી તો રાખીયે ગાય ટે' થોડી.

(ગામડે ગાય થોડી રાખવાનું બહુ ખર્ચ થતું નથી, અને તેના બચ્ચાની પેદ વારસ રાખનારને સારા પૈસા મળે માટે આ કહેવત છે.

૨૧૮-૧૩ ગાયનું તરતું અને થોડાનું ચરતું.

(ગાય બળદને મોટું ધામ ચરવાનું સારું પડે અને થોડાને નાનું(ઝોણું) જમીન સરસુ ઉગેલું ઠીક પડે તેથી કહેવત છે)

૨૧૯-૧૪ થોડાનું હુમતું અને ગાયનું તરતું

(ઉપર પ્રમાણે)

૨૨૦-૧૫ ઉંચા જોયો બળદીઓ નીચા જોઈ નાર

જોકે હઠીયો વાણીઓ, જો ત્રણે ગરબન માર

૨૨૧-૧૬ સોખી (હું છી) સાતતીઓ ને જાટ,

— ધરના વેચારે મોઢડા ને પાટોરીને કરાવે દડ

(સોખી-જે શી ગડાના નીચલા વાગપર લોરાવાલો સાતતીઓ-સાત દાત વાલો (બળદને આઠ દાત હોય છે) જાટ-હાટગાડો)

નોંધ—(ક) ઉપર આપેલી ખેતીને લગતી દેવનોમા વપરાયલા નક્ષત્રો મહીનાઓ વીગેરેનું અગ્રેષ્ઠ મહીનાઓ સાથેનું મેલન જ્યાં જાન્યુ ત્યાં આ-ન્યુ છે વાચનારની જાણ માટે નીચે હિંદી ભાષાને મળના અગ્રેષ્ઠ મોસ તથા વર્ષાઉત્તુના નક્ષત્રની તારીખ અને મહીના વાગનું સ્પષ્ટીકરણ દોષ્ટક આપ્યું છે.

(ખ) સાગી ઉડી ખેડ-પાવણી છ ઈંચ ઉડાઈમા જુલાઈને કરાગ હગ, રાખી ગાળો સુકયા વગર ચાલેલું—ખટલું)

(ગ) ખેડ-ચામતુ અગર કરગ-તાંપ દેવાની કીયાતા અર્થમાં વપરાયેલ છે.

- ૧ કારતક — નવેંગર-ડીસેંગર
- ૨ ગાગર — ડીસેંગર-જાનેવારી
- ૩ ચોલ — જાનેવારી-ફેબ્રુઆરી
- ૪ માધ — ફેબ્રુઆરી-માર્ચ
- ૫ ફેબ્રુ — માર્ચ-એપ્રિલ
- ૬ મેન — એપ્રિલ-મે
- ૭ વેશાળ — મે
- ૮ જુન — જુન
- ૯ આષાઢ — જુલાઈ
- ૧૦ શ્રાવણ — જુલાઈ-ઓગસ્ટ
- ૧૧ શાકરવો — ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બર
- ૧૨ આસો — ઓક્ટોબર

વર્ષાઋતુ-નક્ષત્રો

આગ્રહાનર વર્ષાઋતુ—
૧૧ એપ્રિલથી ૪ મા
જુન સુધી

ખડીર વર્ષાઋતુ—
૫ મા જુનથી ૧૪ મા
ઓગસ્ટ

રવી વર્ષાઋતુ
તા. ૧૫ મા ઓગસ્ટથી
૨૧ મા ઓક્ટોબર

પાછોતર વર્ષાઋતુ—
તા. ૨૨ મા ઓક્ટોબરથી
તા. ૩૦ મા નવેંગર

અશ્વિન-તા. ૧૧ મા એપ્રિલથી ૨૪ મા એપ્રિલ સુધી
ભરણી " ૨૫ " ૮ મા મે
કૃતિકા " ૬ મા મેથી ૨૨ મા મે
રોહિણી " ૨૩ મા મેથી ૪ મા જુન

રેગ તા. ૫ મા જુન થી તા. ૧૬ મા જુન
આર્દ્રા " ૨૦ મા જુન થી તા. ૩ જુલાઈ
પુનર્વસુ " ૪ થી જુલાઈથી " ૧૭ જુલાઈ
રુધિરા " ૧૮ મા જુલાઈથી " ૩૧ મા જુલાઈ
અશ્લેષા " ૧ લી ઓગસ્ટથી " ૧૪ મા ઓગસ્ટ

મઘ તા. ૧૫ મા ઓગસ્ટથી ૨૭ મા ઓગસ્ટ
પુર્ણિ " ૨૮ મા " ૧૦ " સપ્ટેમ્બર
ઉત્તરા " ૨૧ મા સપ્ટેમ્બરથી ૧૪ " "
રહેત " ૨૫ મા " ૭ " અક્ટોબર
ચીત્ત " ૮ મા અક્ટોબરથી ૨૧ " "

સ્વાતી તા. ૨૨ મા અક્ટોબરથી ૩ જ નવેંગર
વીશાખા " ૪ થી નવેંગરથી ૧૭ મા નવેંગર
અનુશઘા " ૧૮ મા " ૩૦ મા નવેંગર

ખોરીંગ.

૧૯૨૬

સુબાઈ ઇલાકાના ખેતીવાડી ખાતા તરફથી ખેતી ઉપયોગી કુવામાં તથા ખાસ પ્રમોટીવ ઇલેક્ટ્રીકાલ પંક્તિ, પાણીનો નદીથી વધારવા સારૂ ખોરીંગ કરી આપવાનું કામ ચલાવવા આરંભ થયેલો છે. આ કામ અત્યંત સુધી આખા ઇલાકામાં પુરાના થેલે એકિસ્ટન્ટ ચાર્જ ઇન્ચીયર સાહેબ તરફથી ચાલુ થયેલું. પંક્તિ ઇલેક્ટ્રીક વર્કોથી ખોરીંગ માટે દોઢેની માગણીઓ બહુજી વધી જવાથી તથા એકિસ્ટન્ટ ચાર્જ ઇન્ચીયરે ગણતરી બીજી કામ પણ વધવાથી તે એકિસ્ટન્ટ ચાર્જ ઇન્ચીયર આદેશને પોતાના ખાસ ઇન્ચીકલ કામ ઉપર મગબર ધ્યાન આપવા પુતો વળી શકતો નથી. આ અડચણ દુર થવા સારૂ ખોરીંગનું કામ તેઓ સાહેબ તરફથી જે તે ડીવીઝનના ડેપુટી ડાયરેક્ટર ઓફ એકિસ્ટન્ટ ચાર્જ ગરા ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૩ થી સોનામાં આવેલું છે એટલે હવે ગુજરાત ડીવીઝનમાં ખોરીંગના કામો અમારા તરફથી ચાલુ છે.

હાલના ખોરીંગના રૂલ પ્રમાણે કામ ફોલોવિંગ થાય અગર ન થાય, તે પણ, દેખાડેલ રોકાયેલી સુધીનું બ્યાન અને મશીનરીના ધસાતા બદલ કર કુટે (અમદાવાદ તથા ખેડા જિલ્લામાં) રૂ. ૫) તથા (પંચમહાલ, ગરબ અને મુગલ જિલ્લામાં) રૂ. ૩ પ્રમાણે ફોલોવિંગ ચાર્જ, હાથેથી ચાલતું ખોરીંગ હાલત કુવાના માલીક પાસેથી લેવા કરેલું છે. સદરહુ ફોલોવિંગ ચાર્જ ખેડુને ને બારે ૫ હાથે લેવાની તે કાલી નાખવા સારૂ મહી જાણીને આપવાની, ખેડુની વતી ને માફક અને એવા નવા નિયમો ખાતા તરફથી ઘડી કાઢી મરકાર આગળ મળુરી માટે મોકલવામાં આવ્યા છે. સદરહુ નવા નિયમોનો મુસદ્દો સર્વેન બે થી માટે આ સાથે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે તેને માટે સહા-તરફથી મળુરી મળેથી તે અનુસાર ખોરીંગના કામો લેવાસર હાથપર લેવામાં આવશે.

જો શિવાય ટોર્મ ખેડુને નવા ઇલેક્ટ્રીક તથા પંપ મોકલવા માટે શેરડી પીલવાના પોવર ફ્રીમ ખેતી અગર ઉપયોગી બીજા કોઈપણ મશીન હાથે હાથે અથવા તેને લગતી કોઈપણ દુરસ્તી વિગેરે કરવી હોય, તો તે બાબત અમારા તરફ વિગતવાર હકીકત સાથે ચાલુ કરવાથી યોગ્ય ને સલાહ આપવામાં આવશે, અને જો ખેડુનો મશીન હાથે હોય તો એવા કામો તેમના ખર્ચે કરી આપવામાં પણ આવશે.

Bhumbhai M.

ડેપુટી ડાયરેક્ટર ઓફ એકિસ્ટન્ટ ચાર્જ—ગુજરાત સુરત.

ગોળીંગ સંબંધી નવીન નિયમોનો મસુદો.

જાહેર ખામર.

ડૉક્ટરી ડાયરેક્ટર, ઓફ એગ્રિકલ્ચરની ઓફીસ
ગુજરાત ડીવીઝન, મુમ્બઈ.

ડૉક્ટરી ડાયરેક્ટર ઓફ એગ્રિકલ્ચર નીચે જતાવેલી સંગતો પ્રમાણે ગોળીંગનું કામ કરશે.

નીચેના.

૧) ૧ ડૉક્ટરી ડાયરેક્ટર ઓફ એગ્રિકલ્ચર ગોળીંગનો સામાન તથા મોકેનીકલ યુગ્મ માટે અને એગ્રિકલ્ચરલ ઇન્જીનીયર તથા ગોળીંગ ઓનરસીયર અમુક વખતને અંતરે કામનું સુપરવીઝન તાબે.

૨ ગોળીંગ મશીન કુવાપર આવે ત્યારથી તે બાય ત્યા સુધી રવીયાર અમર તહેવાર, અને બામ ચાલુ હોય તે દિવસો અગર હથોવાદના ભાગવાથી અકસ્માત થયો હોય તેવા દિવસો સિવાય, જે મશુર વગર અને ગોળીંગ કામ ચલાવવાને જોઈતા માધ્યમ વગર કામ બંધ રહેશે તેો કરદોજના રૂ. ૨) પ્રમાણે કુવાના માલીકે આપવા પડશે.

હેન્ડ મશીનથી ગોળીંગ માટે કુવાંગા, અગર જમીનની સપાટી ઉપર (૫૦ ફુટ ઉપરાંત) હર ફુટે નીચે પ્રમાણે ચાજ લેવામાં આવશે.

	હેન્ડ મશીન	માશીન
૧. લો હાપર		
૧ ફુટથી ૫૦ ફુટ સુધી	રૂ. ૧-૮-૦	રૂ. ૧-૦-૦
૧ હાપર		
૫૧ થી ૧૦૦ ફુટ સુધી	„ ૨-૦-૦	„ ૧-૪-૦
ત્રીનો હાપર		
૧૦૧ થી ૧૫૦ „	„ ૨-૮-૦	„ ૧-૮-૦
ચોથો હાપર		
૧૫૧ થી ૨૦૦ „	„ ૩-૦-૦	„ ૨-૦-૦
અને તે ઉપરાંત		

પર મશીન માટે ઉપરના દર ઉપરાંત દર રૂટે ૦-૮-૦ વધારે ચાર્જ થશે

સંતોષકાંક્ષ પામીને જ્યાં ન મળે તો તે હપ્તાની પુરી ઉઠાઈ સુધી મોડા પડેલા રીંચામ ખાતા તરફથી કામ બંધ કરવામા આવશે નહિં ઉપર પ્રમાણેના હપ્તાની પુરી ઉઠાઈએ પડેલા પડેલા કુવાનો માલીક કામ બંધ કરાવે તો ખરી ઉઠાઈનો ચાર્જ નહીં દરતા પુરી ઉઠાઈનો ચાર્જ કરવામા આવશે

૩ નો પાવર લોન્ડરથી કામ કરવામા આવે, તો ઇન્જીનમા દરેક ભાગના ભેજતા ગળાનજી ૧૬ વં જેટલા ફેલા, કુલો ફેલેટમક યામ અગર ન યાય તો પણ થણીએ આપવા પડશે અને મશીનપર કામ કરવા માટે ભેજતા મજુર, જેન્ડ મશીન માટે ૧૦ થી ૧૨ અને પાવર માટે ચારથી ૭, તથા ફેલસા વીગેરે પુરા પાડવા પડશે પાણી યાય કે ન યાય તો પણ મશીન આવે ત્યાર થી તે નાય ત્યા સુધી ભેજતા મજુર વીગેરેનો ખર્ચોખસ્ત કુવાના માલીકે કરવો પડશે

૪ લેપ વેલ્ટેડ પાઇપે તમા સ્ટાન્ડર્ડ શુ કુવાના માલીકે પુવા પાડવા ભેજશે, અને તે જીવુ ચોખ્ખુ સમજીને કે પાઇપે ઠેકતા પાઇપ દુટે અગર તથા કાંઈ હુકશાન યાય તો ખાતુ જવાબદાર નથી. તથા ઉચી જાનની લેપ વેલ્ટેડ પાઇપ ખરીદવી પણ લુની સેકન્ડ હેન્ડ પાઇપ ખરીદવી તહી.

૫ કુવાના માલીકે મશીન તથા તેનો સામાન રેલવે સ્ટેશનથી અગર બીજે કુદેથી ગોળીમ કરવાની જગ્યા સુધી, લાવવો પડશે અને ગોર પુરો થયા પછી, મશીન તથા તેનો સામાન રેલવે સ્ટેશન સુધી અગર મીકેનીક કહેતા બીજા લોર માટે નકકી કરેલી જગ્યા સુધી લઈ જવો પડશે હર્થયાર શાગે પુરે ત્યારે કુવાના માલીકે તે સ્ટેશને લઈ જવા પરશે અને સ્ટેશનથી નવા લાવવાના હશે તો લાવવાં પણ પડશે

૬ પાણી થશે તેવી ગેરટી આપવામા આવશે નહીં પણ પાણી કાઢવાને બનતો ઉપાય કરવામા આવશે

૭ હાથ મશીનથી ખાસ તજવીજ કરી ઘણાજ થોડા કુવામા ૨૦૦ ફુટ કરતા ઉઠા જવામા આવશે અને હેયુગી ડારેકટર જે કુ એગ્રીકલચર પોતાની સલાયે ગમે તેટલી ઉઠાઈએ કામ બંધ કરી શકશે.

૮ નો પાઇપ બાળી જવાયો અકસ્માત કામ બંધ રહેશે, તો ફોલોડ ચાર્જ ઉપરાંત કુવાના માલીકે પોતેજ ખર્ચે જાવો પડશે

૯. આજ્ઞામાં યતા જટકાવવાને અને મરીનને હુન્નર ન થાય તેટલા સારૂ કુવાના માલીકે ફાલતું માણુમેને કુવાની આજુબાજુ રખડતા અને કામ કરતા માણુસો તથા મરીનને હરકત કરના જટકાવવાને હવેના આવશે ની રી ખવી પડશે, અને મરીન આવે ત્યારથી ન બંધ તથા સુખી એક ચોરીદારને રાખવો પડશે. આ બાબતમાં કુવાના માલીકે ચોતેજ બોરીંગ આપ્ટીસ્ટન્ટની સમતીથી પુરોગ જાહેર કરવો પડશે, અને ટેપ્યુરી ડીરેક્ટર જોડ જોબો-કલચરને માલુમ પડશે કે આ બાબતનો જાહેરવત ચમ્પ શકે એમ નથી તે કામ બંધ કરી દેવામાં આવશે.

૧૦ કામ પુરૂ થયેથી કુવાના માલીકે ખાતાને ટેટલા પેસા આપવા ના છે તેનું જોડ પત્રક બનાવી જોડલામાં આવશે.

૧૧ જ્યારે કુવામાં જાડવળામાં નલાઈ ૨૦૦ ગેલન પાણીનો અને ટેલી અગર માટી વળામાં, કલ કે ૫૦. ગેલન પાણીનો વધારો થાય, તો બોરીંગ ફેલ્ડમંડ થયેલુ જળવામાં આવશે.

૧૨ જો પાણી ભાંગળ માલમ પડે તો કેવા પગલાં વારવાં તે ટેપ્યુરી હાયે રેક્ટર જોડ જોબોકલચર નક્કી કરશે.

૧૩ બોરીંગ કરતા પહેલા કુવાના માલીકે કુવામાં કેટલા ટોસતું પાણી છે તથા પાણીનું લેવલ કેટલું છે તે લખવું. કારણ આનાપર પાણી ગણતરી નો આધાર રહેશે.

૧૪ ટેપ્યુરી ડાયરેક્ટર જોડ જોબોકલચરની પરવાનગી મીવાય મીડેનીક ને પેસા અગર કઈ પણ મીજ આપવામાં આવશે તો ડીપાર્ટમેન્ટ ને ખગદાર નથી.

૧૫ બોરીંગ માટેની અજીજો ટેપ્યુરી ડીરેક્ટર જોડ જોબોકલચરને શીન્નામે ચુરત કરવી.

૧૬ કુવાના માલીકે હાથથી ચાલતા મરીન માટે રૂ. ૨૫) તથા પાવર માટે રૂ. ૫૦) સરકારી સામાનની સલામતી, તથા બીજી ઓછી અગવડો ર કરવા. ડીપોઝીટ તરફ આપતા પડશે કામ પુરૂ થયા પછી, બોરીંગ બી સમાપ્તી જદગ્ટુ ડીપોઝીટ કાપી આપવામાં આવશે અને જ્યારે વારો આવતાં કામ કરવાનો ના કહેયે તો તે પાછી આપવામાં આવશે નહીં.

૧૭ જ્યારે બોરીંગનું કામ આજુનું હોય ત્યારે પાકને યતા હુન્નર માટે ખાનુ ને ખગદાર નથી આમાં મરીન ઉમુ કરવાનો, કામ કરવાનો, હ-જાગર પગ ગયુ હોય તો ને કલનાનો, પાણ વીરે બેચરનો તથા મરીન પાલવાનો અમાવશ્ય ગાય છે.

૧૮ કબુલાત પત્ર પૃ સહી થઈ હશે, અને ડીપોઝીટનાં નામના બાથા હશે, છતાં પણ ખેતર કરવા ખાતુ ગાલેધરી આપતુ નથી, પણ ખેતરોગ મ-શીન નવરૂં પડયેથી કામ હત્યપર લેવા બનવા પ્રયત્ન કરવામાં આવશે જ્યારે થા ખેતરીંગ કરવા હુકમ થયો હોય ત્યારથી કબુલાત પત્ર બરોગર અમલમાં આવશે.

૧૯ આ નીયમો એમ યોગ્ય હાગશે તેમ વળતો વખત ફેરવવામાં આવશે, પરંતુ ખેતરીંગનું કામ શરૂ કરતી વખતે જે નીયમો અમલમાં હશે તે પ્રમાણે ચાલવાને કુવાનો માલીક જાંઘાયલો છે.

૨૦ એકર-એકરેટરી ખેતરીંગ (જમીનની સપાટીપરથી પાણીની તપાસ કરવા માટેનું ખેતરીંગ)

કુવો ખોદતા આગાઉ પૃ કુટા ઉંડા કરેલા ખેતર અગર પૃ કુટા કરેલા ટયુગ વેલને “એકર-એકરેટરી ખેતરીંગ” કહેવામાં આવશે અને ન કામ માટે “ફોલ્ડમંદ થાય તો દર કુટે રૂ. ૧-૮-૦ પ્રમાણે ચાર્જ” કરવામાં આવશે, અને નીપ્કન થાય તો દર કુટે રૂ. ૧-૦-૦ પ્રમાણે ચાર્જ કરવામાં આવશે.

Bhimbhai M.

રેખ્યુટી કાયરેક્ટર એન્ડ એક્ઝિક્યુટિવ

ગુજરાત-ગુજરાત.

રેખ્યુટી કાયરેક્ટર એન્ડ એક્ઝિક્યુટિવની એક્ઝીક્યુટિવ

ડીપીઝન ગુજરાત.

ખેતરીંગની મંજુરી આપતા પહેલાં સદરહુ ડીપાર્ટમેન્ટ તથા કુવા

અગર જમીનની માલીક વચ્ચેનું સહી કરવાનું

કબુલાત પત્ર.

૨૨૨૨૨૨ -

૧ બલેર અગરની ૨, ૩, ૪ અને ૧૭ મી હલમ પ્રમાણે સવળા પૈસા આપવા કબુલ હુ.

૨ મશીન તથા સામાન લઈ જવા હાવવા, કામ કરવા, મશીન ઉત્તુ કરવા તથા પાડવા માટે, ખેતરોમાં ગાય તથા મજુરો જથાદે જથારે જરૂર પડે ત્યારે પુર્વ પાડવા કબુલ હુ.

૩ હું મોરીંગ કરવા માટે ઉચ્ચી બાનની પાઇપો તથા બેંકોને કટીંગ હું આપવા કબુલ છું અને પાઇપો ઉતારતા, બાંધે, વાકી વળે વિગેરેથી થતા નુકશાન બાંધક બેંકબદારી મારી છે એમ ગણવા કબુલ છું.

૪ હેન્ડ મશીન માટે હું રો. ૧૦ મહુર તથા પાવર માટે ટે. ૨૫ ટી. ટાચરેક્ટર ઓફ એગ્રિકલ્ચર નક્કી કરે તેમજ મહુર આપવા કબુલ છું.

૫ બહેર ખબરની ૧૬ મી. ઠલમ પ્રમાણે રૂ. ૨૫/૫૦ ડીપોઝીટ આપવા કબુલ છું.

૬ બીજો બોર શરૂ કરતા અગાઉ, અગર તેજ બોર વધુ ઉદો કરતા અગાઉ, ડીપોઝીટ માટે ખાતે જે ચાર્જ થયો હોય તે ફાંકડા આપવા કબુલ છું.

૭ જો હું કામ શરૂ કરવા બા પાડું અને મહુર નહીં પુરા પાડું અને સરકારી રીતે ઠલેવા છતાં બીજા મદદ તાત્કાળિક ન આવે તો મારી ડીપોઝીટની રકમ પર મારો ફકક રહેતો નથી.

૮ મશીન આવે ત્યારથી તે જાય ત્યાં સુધી કંઈ પણ સરકારી સામાન ખોવાય અથવા નુકશાન થાય તો તેનો જવાબદાર હું છું અને તે બદલ હું એક પગી રાખવા કબુલ છું.

૯ મારું ફીસાળનું પત્રક મને મળે ત્યારથી એક મહિનાની અંદર, ટે. ૨૫ ટી. ટાચરેક્ટર ઓફ એગ્રિકલ્ચરને પૈસા આપવા કબુલ છું.

૧૦ હું બહેર કરું છું કે મારા પુવામા હાલ મેં કર્યું પાછી છે અને પાછીનું લેવલ કુટ છે.

૧૧ જ્યારથી ખાતા તરફથી બોર હોલ લેવા હુકમ થયો હોય, અને કામ શરૂ કર્યું હોય ત્યારથી આ કબુલત બરોબર અમલમાં આવશે એમ સમજવા કબુલ છું.

સાક્ષી

મોરીંગ કરવાની જગ્યાનું
ચોક્કસ દેખાણું.

પરેલ _____ અગર સહી _____

તરફથી _____ ગામ _____ પો. ર. _____

છાત્રો _____

તારીખ _____

ગોધરા જેતીવાડી સંકુલ.

ગોધરા (અ. મા. ની) માં ગુજરાતી જેતીવાડી સંકુલ ૧૬૨૦ સાલથી સ્થાપન થયેલી છે તેનું ચોથું વર્ષ તા. ૧લી જુનથી શરૂ થાય છે. માટે તેના દાખલ થવા હસ્તક્ષતા ઉમેદવારોએ મદદ સંકુલના હેડમાન્ટર ઉપર અરજી વખતસર મોકલી ગ્રાપની દાખલ થવા માટે નિયમો તથા સંકુલનો અભ્યાસક્રમ આ સાથે પ્રમિથ કરવામાં આવે છે.

મુ'ત તા. ૦ -૪-૨૩

Bhimbhai M.

હેબ્યુટી હાયરેક્ટર ચોક્કો એગ્રીકલ્ચર,
ગુજરાત.

ગુજરાતી જેતીવાડી સંકુલ.

જેકુલના છોકરાઓને માટે સન ૧૬૨૦ માં સ્થાપન કરેલી ગોધરા જેતીવાડી સંકુલનું નવું વર્ષ દરવર્ષે તા. ૧લી જુનથી શરૂ થાય છે, તેના ધારા અને માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :-

૧, આ નિશાળમાં દાખલ થવા હસ્તક્ષતા ઉમેદવારોની પ્રાવેશિક પરીક્ષા નથી, પરંતુ ઓગ્રામાં ચોક્કો ગુજરાતી ચોથું ધો.નું (એમી વેધારે અભ્યાસ હોય તો સાફ) તેણે પાસ કરેલું હોય તેમજ અને તે બદલ જે ગુજરાતી સંકુલમાં નહે અભ્યાસ કર્યો હોય તે સંકુલનું સીવીલ એન્ટ્રીકેટ (નિશાળ છોડ્યા બદલનો ફીટમશનો દાખલો) અરજી સાથે સામેલ કરેલું હોય તેમજ આ સંકુલના અભ્યાસક્રમ જે વર્ષનો છે.

૨. ઉમેદવારના વાલીના વધે જેતીનોજ હોવો તેમજ અને તે નાજી જેતી કરતા હોવા તેમજ, કા.નું કે આ નિશાળમાં જેતીને લગતું તમામ કામ છોકરાઓના હાથેજ કરવું પડે છે.

૩ આ શાળામાં ભણ્યા પછી જે ઉમેદવારનો જેતી કરવાનોજ નિશ્ચય હોય તેણેજ આવવું. જેનો નોકરીનોજ નીશ્ચય હોય તેને માટે આ સંકુલ નથી.

૪ ઉમેદવારની ઉંમર ૧૫ થી ૨૦ વર્ષની હોવી તેમજ.

૫ આ નિશાળમાં દાખલ થવા હસ્તક્ષતા ઉમેદવારના નામ ઉપર જમીન નહિ હોય તો તેના માપ, કાકા વગેરે દોષપણ નળકના સગાના નામ ઉપર થવું હોવી તેમજ અને તે જમીન કેટલી છે, સરકારમાં મહેસુલ કેટલું થાય છે વગેરે માગતો દાખલો પટેલ તલાટી તરફથી અરજી સાથેજ મોકલવો તેમજ.

૬. દરેક વિદ્યાર્થીને લઘુવાનુ, ખાવાનુ અને રહેવાનુ જેટલું ખર્ચે ધાય તેટલી સ્કોલરશિપ સરકાર નક્કી આપવામા આવે છે એટલે વિદ્યાર્થીને ખાતરપીવા વગેરેનો ખર્ચે બીલકુલ કરવો પડતા નથી, પરંતુ અભ્યાસક્રમ પુરો થતા પહેલાં (અધ્યયન) ટોપપણ નીશાળ છોડે અથવા જેટલુંક ચાલવા બદલ તેને કાઢી મુકવામા આવ્યો હોય તો જેટલો વખત તે નિશાળમા રહ્યો હોય તેટલા વખતને માટે દર મોસમના રૂા ૧૦ પ્રમાણે તેની ખાતરપી કરી તરીકે વસુલ કરવામા આવે છે.

પુસ્તક, સાધનસાધનો, પરચુરુ ખર્ચે વિદ્યાર્થીના પદરનો હોય છે તે ખર્ચે (લગભગ વર્ષના રૂા ૧૦) ગરબ વિદ્યાર્થીના વાર્ષિક દાખલ થતી વેળા રૂા ૧૦ અનામત તરીકે આપવા પડશે.

૭ આ નિશાળમા બીજી નિશાળો પ્રમાણે વાર તહેવારની રજાઓ મળશે. સીવાય હીવાસી ઉત્તર એક મહીનો, અને ઉનાળામા ટોલ મહીનો રજા પડશે અને તે બેક-બેક વેળા સીવાળીને ઘેર જવા દેવામા આવશે. આ નિશાળ કાલ વાનો સરકારના હેતુ એછે, કે જે જે જે સીક્ષણ હીધા પછી વિદ્યાર્થી પોતાના માબાપને ખેતીના કામમા વધારે મદદગાર ધાય અને ખેતી થણ વધારે ફાયદાકારક રીતે કરે દર વર્ષે પદર કરતાં વધારે નવા છોકરા દાખલ કરવામા આવતા નથી.

આ શાળામા નીચે પ્રમાણે વીધયો રીખવવામા આવે છે:—

(૧) કૃષિવિદ્યા, (૨) સ્તરીજ્ઞાન, (૩) આ વીધયમા વનરપતી અને જાતુ સાંબંધી વ્યાવહારિક જ્ઞાન આપવામા આવે છે. (૩) ખેતીવાડીને લગતી લુગોળ (૪) ખેતીવાડીને લગતું અકાઉન્ટીંગ અને જમીનની માપણી (૫) આરોગ્યવિજ્ઞાન (૬) પેગા ધંધા (૭) આર્ય અને શહેરી જીવન (ખેડુને ઉપયોગી કાચકા વગેરેનું ઉપયોગી શિક્ષણ જેમકે જમીન મહેસુલનો એક્ટ, તાંબો એક્ટ, ડાખા એક્ટ, સોડલ બોર્ડ એક્ટ, (૮) વાચન અને લખાણ (૯) ખેતી અને ખેતીયાનું કામ (૧૦) જોઈંવ એ જિન કેવો રીતે ચલાવવું, તેના દરદોજના ઉપયોગો સાગ દરોજ સાફ કરી કેવો રીતે એમ્પાડવા વગેરે (૧૧) ખેતીના ઉપયોગી એક્સપેન્સા સાગ સાંગે તુરે ત્યારે કેવી રીતે દુરસ્ત કરવા એ ને લગતું જ સુધારી લુહારી કામ (૧૨) ધરગથુ ધંધા તરીકે વસુલકામ રીખવવામા આવે છે.

૮ આ સ્કુલમા દાખલ થવા હચ્છતા ઉમેદવારે ગોધરા (જિલ્લો પંચગઢાલ) ખેતીવાડી સ્કુલના હેડ માસ્ટરને જોગ અને તેમજ હી પોતાનો

હાથની ટોલી બેઠકો, ઉમેદવારને હાથલ કરવાની, અવ્યાપકમ પુરો કરતાં મુખી રહેવા દેવાની, અને સ્કુલ શાળા પછી તેને ખેતીના કામે હજાડવાની ઇચ્છા છે એ બદલની કબુલાત લખી તેના નીચે વાલીની સહી દોરી બેઠકો.

૯ જે ઉમેદવારને હાથલ કરવાનું નક્કી થશે તેને તે પ્રમાણે કાગળખંડ ખમર આપવામાં આવશે, જે તારીખે હાજર થવા લખ્યું હોય તે તારીખે તેમજ નીચાળમાં આવી હાજર થવું બેઠકો.

૧૦ વધુ ખુલાસા માટે, નીચેના સરનામે પર બચતદાર કંપો.

J. G. Nakh,

ફેડ માસ્ટર, ખેતીવાડી

નિગાળ-ગોવરા

ખેતીવાડી ખાતાનો પ્રધાન ઓ. મી. ગુનીલાલ, વી. મહેતાને
મળવા, ચોમાસી તાલુકા ટેન્ડર પમેન્ટ ઓફિસીઓરાનની
આજ મીટીંગ તા. ૨૩-૧-૧૯૨૩ ના રોજ મળેલી
તેનો હવાક.

મીટીંગમાં મંડળની મેનેજિંગ તથા એડવાઇઝરી કમીટીના મેમ્બરો તથા મંડળના પેટ્રોનો હાજર હતા તે ઉપરાંત ગુજરાત પ્રાંતના મીસ્ટર પ્રાંટ સહિય તથા મુરત જિલ્લાના કલેક્ટર મેકમ લન સાહેબ મીટીંગમાં પધાર્યા હતા.

મંડળના પ્રમુખ સરદાર દાવર તેમજ કાપચી મોતી, બી. એ. એલ, એલ, બી. બાર-એટ-લો. એમ એલ સી. એ, મી. ગુનીલાલ મહેતાને સલામત કરતા નીચે પ્રમાણે બોલ્યા હતા.

ઓ. મહેતા સાહેબ અને ગૃહસ્થ.

જન મંડળને સ્થાપન થયે ૩૬૫ સાત મહિના થયા છે, તેમ છતાં, તેણે ૧૪ પેટ્રોનો, ૫૪ લાઇફ મેમ્બરો અને ૯૪૮ વાર્ષિક મેમ્બરો નોંધાયેલા નથી. આથી સંતોષકારક પરીણામ ખેતીવાડી ખાતાના ચામતદારો તથા ચાલતી તાલુકાના, મામલતદારના સતત પ્રયત્નને આભારી છે ખેતીવાડી ખાતું અમારા હેતુમાં ઉત્સાહ ભર્યો જાય છે, તે અત્રેના આપની હાજરી ઉપરથી

સાબીત થાય છે સાહેબ, આમનો પ્રસંગ અમારી નાની એથોપીએશનમાં એક તથાવીર રૂપે નહોતો, અને આપ સાહેબે અત્રે પધારી અમારાં એથોપીએશન પ્રત્યે જે દાગણી પાતાવી છે, તે માટે એથોપીએશન તન્ક હું આપ સાહેબ નો આભાર માનું છું.

અમેએ અત્યાર સુધીમાં કરેલા કાર્યની દુક દહીકત આપને આપી છે, તે ઉપરાંત આપને માલુમ પડ્યું હશે, કે અમેએ સુધરેલી દમના ઓળંગનાં ડીઝેનરેશનસ, સાઈ બી. પુર પડ્યું ને, તથા અમારી કુમારીની સંમતિથી ખેતીવાડી ખાતા તન્કથી ચોરાથી તાલુકાના લોહોના અર્થગ્રામના લઘુવા માટે તાલુકાના ખેતીવાડી સંઘે વજેરે કાર્યો મ્યાં છે. પણ હું કહેવાને દીવગીર છું. કે, ડા-ઓપરેટીવ ખાતા તરફથી નાનું કેપ્રિટ સોસાયટીઓ સ્થાપન કરવાનું, તેમજ તેવાજ પયા ઉપ-કા ઓપરેટીવ સરવે કરવાનું કર્મ પણ કાય થયું નથી હું હવે છું કે ડા-ઓપરેટીવ ખાતું લક્ષ્યત થયે અને અમને મદદ કરશે, ત્યાં રસ પાતાવશે.

સુધરેલા દમનાં હળ, તથા બીજાં ઓળંગો, ખેતીના કામમાં કેટલાક ડીઝેનરેશન છે ને, ખેડુઓને તેમના ખેતર ઉપર કરી બતાવવાને પૈસાની ઘણીજ જરૂર છે.

આજકાલ ખર્ચના હીસાબ ઉપરાંત આપને માલુમ પડશે કે વાર્ષિક રી-એસ્ટોર્મ પી અલગ વર્ષમાં ખર્ચાઈ જશે વર્ષ આખરે ફક્ત અમારી ખાસે પેટન તથા લાઇફ મેમ્બરોની ફી નહોતો, કે જે નિયમ ના રૂા પ્રમાણે કાયમ ફંડ તરીકે નહોતો કોઈપણ સમ્યાનું અસ્તિત્વ મોટે ભાગે તેના કાયમ ફંડ ઉપર નહોતું હોય કરી. અમે કાયમ ફંડને બીજાકે હાય રજાલવા માગતા નથી મારે અગર, પ્રોક્ષમ દિસાહ પુર્વક પાર પાઠવા આગાટે પૈસા ખાસ જરૂર છે ને આપ સાહેબનું ધ્યાન અમે વિનંતિ પુર્વક આ જાવત કરી ખેતીએ છીએ અને આ વાસે ઓછામાં ઓછી એક હુસ્તર રૂપીયાની વડુ, ષાન્ટ મલુર કરવા અમે અરજ કરીએ છીએ.

ખેડુઓની જે જે અઘરો હોય તે સરકારમાં રજુ કરવી, અને તેને જ નવા પ્રયત્ને હું ક-વી, એ આ રીતનો મુખ્ય હેતુ છે માટે આપ મારા આગળ હું તેમની મુખ્ય રજુ કરવા રજા લઉં છું.

(૧) અઠળ ફાર્મ સંઘે લેડીને એક ખેતીવાડી સ્કુલ સુરતમાં ખોલવાની ખાસ જરૂર છે. લેડી ખેડુઓનાં ઓકરાઓને લેવાજ કાયદો થયો. અંડ ચણ માત્ર પૈસાની છે પણ જો સારી ચોરના ચડી કાઢવામાં આવે તો ડીઝેનરેશન બોર્ડ પેમાં દર વરસ સારી રકમ આપશે હું માનું છું કે આપ સાહેબ આ જાવત ઉપર પુર્ણ વશ આપશે.

(૨) બીજી ગરબણ જોતીના મજુરો મેળવવાની છે ગામડાંઓમાં મજુરોના નાણાં વધી ગયા છે. તેમ છતાં, મજુર મળી શકતા નથી. ઘણી વખત મજુરો દુરના જિલ્લાઓમાંથી લાવવા પડે છે આ મજુરોને અગાઉ રૂપિયા મીરવા પડે છે, અને ધીરેથી ૪૫૫ પુરી થતા અગાઉ તેઓ એક ઘણીઆમને ઊડી જીતીને ત્યાં ચાલ્યા જાય છે, આ બાબતમાં આસામ અને નાલગીરીના ચાના ગળીયાવાલાની માફક જો કંઈ કાઠો થડી કાઢવામાં આવે તો સ્થિતિ સુધરે તેમ છે, અગર તો દિવસે દિવસે ઘણીજ ખરાબ થતી જશે.

(૧) બીજી અડચણ સારા મંદા પાણીની છે. મીઠા અને જોષ્ટો પ્રમાણ ૧૧ ટોર અને ગળાયત માટે ખાસ પાણી જ જરૂર છે હાલમાં ગામડાં માં જે લાવે છે તે સમરાવના જોષ્ટો અને નવા કુવા ખોદાવવા જોષ્ટો. આ નવાલ ઘણીજ અગત્યનો છે અમે ફક્ત બાપનું ધ્યાન તે બાબત પ્રત્યે જોડવા માગીએ છીએ

હું બેઠી બાઉ, તે પહેલાં આપ અત્રે પધારી અમારા ઉપર જે ઉપકાર કર્યો છે, તે જલદી હું આપનો અત કરણ પુર્વક યોવાર માનું છું.

તેનો જવાબ મહત્તા સારોએ નીચે પ્રમાણે આપ્યો —

સરકારી નવી યોજના મુજબ સ્થપાએલી આ એસોસીએશનમાં આજે આપ સઘળાને મળતાં હું ઘણીજ ખુશી થયો છું આ યોજના ઘડી કાઢવામાં મેં ઘણો જાગ જોષ્ટો છે તે અગાઉ ઇલાકામાં ઘણી એસોસીએશનો સ્થપાએલી, પણ ગામની ઘણી ખરી બીલકુલ કામ કરતી નથી ખાસ કરીને ફક્ત ધાનનાર અને ખાનદેશમાંનો એસોસીએશનો હાલમાં સાડાં કામ કરે છે. આના મડળોને ફક્ત જો અડચણો નડે છે (૧) પહેલી સારા કુંડની ખામી (૨) અને બીજી લોકોના ઉત્સાહની ખામી. પહેલી ખામી નવી યોજના ઘડી કાઢવાથી કેટલેક કારણો નાણુક થાય છે જેમાં દરેક મડળને દર વરસે વળા ખર્ચના ૫૦ ટકા અથવા વધારેના વધારે એક હજાર રૂપિયા સરકાર તરફથી ગ્રાન્ટ આપનામાં આવે છે બીજી ખામી લોકોના ઉત્સાહની છે તે તમારે પોતાનેજ દુર કરવાની છે ના. આનંદ થાય છે કે તે ખામી તમારી એસોસીએશનમાં નથી ખાનદેશમાં ઘણા મંડળો દયા વીમાં છે, પણ સઘળા સાડાં કામ કરતાં નથી માટે સરકારે તેમને ગ્રાન્ટ આપવાનું ઉચિત ધાર્યું કે જે વડે ત્યો પગારદાર માણસ રાખી શકે યોજનાને અમલમાં લાવવા માટે પગારદાર માણસની ખાસ જરૂર છે જે ખરી રીયામાં પ્રયત્નો કરવામાં આવે, તે હું ધારું છું કે, આપણે યોજના વખતમાં જોતીવાડીમાં સાડાં પરીવર્તન લાવી શકીએ.

શરૂઆતમાં એમ ધારવામાં આવ્યું હતું કે એમોસીએશનને ફક્ત ખેતીવાડી 'જ્ઞાન' પ્રચારનું કામ છે-વ, પણ હવે મને લાગે છે કે એમોસીએશનની માફક સાડેં ચોક્કસ બી દગાડનાર ખેડુનાં મડળો તથા ધરવા ત્યાં બી વહેચવું. વગેરે કામો હાલમાં લેવાલેખએ સરકારને આવી બાતનાં કામોમાં ઘણા પૈસા રોકવા પડે છે. વળી દિવસે દિવસે કામ વધતું જાય છે તેથી વધારે પૈસાની માગણી આવતી જાય છે માટે એમોસીએમને બી ખાસીકવા લેખએ, અને ખેડુને વહેચવા લેખએ, તેવીજ રીતે એમોસીએશન પછી સીદી શકાય અને લોકોને માટે આવી શકાય ખેતીવાડી ખાતું શરૂઆતમાં શોધ વખત માટે તમને એમોસીએશન લોક તરીકે ધીર શકે.

આ હેતુઓ પાર પાડવા માટે આ મડળોને આપણે કો-ઓપરેટીવ એક્ટ સુજન સ્પેસ્ટર કરાવવા લેખએ ત્યાર બાદ એમોસીએશન જે કો તેમને બી, એમોસીએશન વગેરે ઉપર પૈસા ધીરે સરકાર, લોકોની જરૂરીયાત પુરી પાડી શકે ત્યાં નથી, માટે દરેક વાલુકાએ પોતાની એમોસીએશન સ્થાપવા પ્રયત્ન કરવેજ, રહેશે અને આ પ્રમાણે દર વર્ષે બે લાખ રૂપિયા ખેતીવાડી જ્ઞાન પ્રચાર પાછળ ખર્ચાય, તે તને માટે વધારે નથી પણ સરકારને ૧૧ હાલમાં માટે થઈ પડે. સરકારે ખેતીવાડી ખાતાનું ગ્રાન્ટ ૧૬ લાખ હતી, તની પદર લાખ કરી નાખી છે. માટે હાલમાં આવા મડળોને પૈસાની બાબતમાં વધારે મદદ થઈ શકે તેમ નથી.

તમે સુરતમાં ખેતીવાડી સ્કુલ સ્થાપવા બાબત સવાલ ઉઠાવેલો છે આ બાબતમાં સરકારે ૧૯૧૭ માં દરેક જિલ્લામાં એક એક ખેતીવાડી સ્કુલ સ્થાપવાની જોવા કાર પસાર થયો છે. પણ એક વખત સુધી હાલ જેવી સ્કુલ છે, તમા વધારે કરી શકાય તેમ લાગતું નથી અને હુમલ્લાનું મુળીવામાં એક ખેતીવાડી સ્કુલ ખુલ્લી મુઠી છે અને સુરતમાં પણ ઉનાલવાને બનતો પ્રયત્ન કરીશું ખેતીવાડી સ્કુલોને મુખ્ય ઉદ્દેશ એ છે કે ખેડુનાં લોકોને ખેતી સબધી શિક્ષણ આપવું, જનો ઉપયોગ એ પોતાની જમીન ઉપર કરી શકે આ હેતુ ખેતીવાડી કોલેજથી પુરતા સચવાત નથી. કોલેજો કે લેખલ બોર્ડ મદદ કરવાનું કામ ઉપાડી લેવા કહે છે, તેને માટે ધન્યવાદ થયો છે. મુળીવામાં, હુમલ્લાનાં એક વાગ સ્કુલ માટે કાઢી આપવામાં આવ્યો છે અને વિદ્યાર્થીનો ખર્ચ ખાનદેશની કોલેજો લેખલ બોર્ડ આપનાર છે અને સરકાર, શિક્ષકોનો ખર્ચ આપશે. લેખીમાં અને શોડાક સારા વિદ્યાર્થીઓને સોલરની આપવાની રીત દાખલ કરી છે બાકીના દરેક પોતાનો ખર્ચ આપે છે સુગત, ખેતીવાડી સ્કુલ માટે વધુ જ સાડેં સ્વગ છે. પ્રેક્ટીકલ કામ તમા અમલમાં માટે કાર્મ છે. વળી ખેતીવાડીને સારો અને મનુષ્યની સ્થા

પણ અને એ, માન એ મહાન અને ચાર પાંચ હાથે રૂપી ગાડી વાપરે
ખરચેની જાગેતોજ રહી.

તત્તરો મીલે સંગત, મનુરો સોધા મને ને બાળતમે છે મનુરો
કુરુકેશી મને જ છે તમે સુખમાં છે વિના કાવલો પચાર યોગે કે કમ ને સંગત છે.
પચ હું તે બાળતમાં તમાય કરતું સંકીર્ણ હાંકીને નકરી કયું છે કે ખેતી
અંગેર જ અંતમાં કચાર જાન પ્રવેશ તે મનુર માટે ફેરફારી શુંહો નથી.

તમારો જીવો સુવાસ પાણીની તળીને છે બીજા વધારે જોરોંગ મશીન
મેળવવાં અંગો તળીની કરી નહયા છીએ ખેડા અને અમદાવાદ છપલા
જીમાં ખાસ તેની જરૂર વધારે છે અને જોરોંગ ખાતાને છુટું પાડી નાખવા
માગીએ છીએ, અને દરેક નિભાગના ઉચ્ચુકી ઉચ્ચેકટરને તેના આજ્ઞ સોંપ-
વામાં આવનાર છે વળી કીલ્ટીકટ લોન્ડ બોર્ડને જોરોંગ મશીનના આપગ મ
દંદો વાળીએ છીએ, અને નેને ૨૧ કંઈ વાગે હોવાનો નયો પણ વર્ષમાં
અમુક કરાવેલા ફંક્સો સુધી તેમણે મામ કે-લુ જેટલો એવી શરત કરે છે
મંદીજેશનની બાબતમાં નેરી નાગાં ઉર બંધ માંથી શકાય તથા પચા મુકી
સકામ તેવાં સ્થળોની તપાસ આજ્ઞ છે, અને ન બાબતમાં અમારાગ બનતું
અમે કરીશું, દુન્યા તથાની માટે જમે ૬૨ લાખ રૂપીયા વાળીએ છીએ
અને તે પૈસા અમે ઉપર જાણવેલી બાબત માટે ખર્ચવાનો છંદો છે જેવટ
માં હું આપને જણાવીશ કે એસોસીએશનનો મુખ્ય હેતુ ખેતીવાડી સાન પ્ર
ચોર કરવાનો છે પણ સાથે સાથે શોષણોજના અખતાર પણ ખેડુને નય
માં પોતાના ખેતર ઉપર કરી બતાવવા કોઈએ, આપણે આટલેથી અટકવાનું
નેથી પણ ખેડુનો નવચાર્યાનાં વળતનો ઉપયોગ કરી લાજ લઈ શકે તથા ધર
ગણુ ઉદ્યોગો પણ તેમને બતાવવા કોઈએ, આજ્ઞ સુધારે બચાવવા નમૂનાના
ખેડુ નથી મુલાકાત લીધી હતી ત્યાં ઉત્તમ પરિસ્થિતિ ખેડુ માં
જોવામાં આવ્યા તેઓની રક્ષા સાર છે, અને કે એપેન્ટીવ સોસાયટીનાં
તેમને જરૂર નથી, તેઓએ કાર્મમાર્ગ ખેતીનાં સુધરેલી હગર્ન નક્ક કરી છે
અને તેથી તેમને મલો કાયદો રચો છે વળી તેઓએ મુલક કરી હતું કે તે
તેમણે કાપડ વણવાનું શીખવતામાં આવે, જા અનેના મુસલમાન વળત તેમ
જાગી શકે, અને જા પોતાના કાર્મક ઉત્પાદન કરી શકે હોના ઉછે કર
વાનું અને હાથ વણાટનાં કામે ખેડુત વગર દલોના કાંદા કળે છે, હાથ
વણાટનાં નોકરનું કાપડ ગીલોમાંથી નીકળનાં કાપડ સાથે ફરીદાઈ કરી શકે
હાથ કંતામણી બનતા કાપડમાં મને વિશ્વ સ નહો

स्वर्भासीअश्रुने भीरीगे। पारंपार जोडारी ले/ले। येनी ॥३॥ आ ॥ ॥

અમલદારો તમામ લેન્ડની મદદ આપશે તમામમાના કોઈ પણ ગેમરને આ સમાપ્ત કામ પણ જેતીવાડીના હીર ગણતના કામના ચર્ચવા હોય. તે આ ને ધણી પુગીથી ચર્ચવા દેવામાં આવશે જેથી સગાં હાલ તે જે ગોરી ગુજરાતીમાં બોલવાની વાત લઈ નીચે પ્રમાણે જેલ્યા છ-ના ચોક્કસ તે ક પામે ગોરીના મરીત છે. પણ અતુભવી માણુમના અવાજે કરીને તે દાત માં નમસ્તુ મરણુ છે. સુખ્ય અડચણ અતુભવી માણુમે ગેળકવાની છે. નોંડ કે બોલે ગ મરીતની અમર પેના ની મહેતા સાહેમે મહયુ કે બનેથી માણુમે પુના 12 કલાક લેવા મોખતવા લેખએ ત્યાર બાદ લીમખાઈ આર. નાયક ગો દ્યા કે, ગમેએ અક માણુમ પુના મોકલ્યો પણ તે ધારો. નીવડ્યો નહિ અને સારા માણુસો ઝાઝો વખત મતા નથા હાવમાં એક મરીતા મેરનો અતુભવી માણુસ રોકવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાં બેઈ સરકારી નોકર લોન તરીકે લેવા ખુબી છે.

ત્યારબાદ ગુજરાતના જેતીવાડી ખાતાના ટેન્ડુરી ડાયરેક્ટર, રાવમાસેજ સીનવાઈ એમ દેશકે મહયુ કે આજની તર એક નમુદા તક છે, કારણ કે છ-નાના લેન્ડ સાહેમ, પ્રતના કમોશનર મહેજ અને મોકાકાના જેતીવાડી ખાતાના પ્રધાન મોકેમ, બને પધારેલા છે માટે જેને જે કાઈ અડચણ હોય, તે તેમણે અત્રેથી ખુશી જણાવવી.

ગી. ભામભાઈ આર નાયક પીતનાં તળાવો અને તેની અત્યારની ખરા ન રચિતિ નીચે વિવેચન કર્યું અને મહયુ કે અને સમગ્રવા બોધએ, જેને જવાબ પ્રાપ્ત માટે એવો આપ્યો કે સરકાર તરફથી તેમને સમજાવવા માટે ૬૨ વર્ષે અમુક રકમ નાખવામાં આવે છે અને તે ૬૨ વર્ષે છલ્લાના કલેક્ટર રની વાલામણ ગુજળ કમીશનર તરફથી ગલુર કાવામાં આવે છે, અને ખ થાય છે. આ વર્ષે પ્રાપ્ત અપાઈ ગઈ છે જમને જરૂર હોય તેમને છલ્લા કલેક્ટર મારફત આજે મોકલવી

ત્યારબાદ હિમગના પેલ ગી. હોરમશા મોક્યા કે જેતીના અલુર ગમે તે વખત જેતીનું કામ પટલુ મુકી ચાલ્યા જાય છે તેો તે વખતમાં કાઈ બહોળાસ્ત થવો જોઈએ, જાણી ગી. વીમભાઈ નાયકે કહયું કે દક્ષણ આફ્રિકા માં એવો કાયદો છે, કે નોકર અને ધણી બને અમુક સુદતની શરતથી બધાય છે. અને જેમણી જે શરત તોડે તે ગુન્હેગાર કહે છે

પછીથી ગી. ગુલાબભાઈ આર. દેસાઈ જમીનના પડો જતા બાગલા સંજ ધી ઘોલ્યા અને કહયું કે હુડા થઈ જતા અટકાવવા જોઈએ આ બાગલામાં મહેતા સાહેમે જવાબ આપ્યો કે સરકાર આ બાગલામાં વિચાર અત

વે છે અને તે સગથી એક કામચલાઉ યોજના થી આપના ઉપર મોકલવામાં આવશે, તં યોજનાના ઉપર એમેચીએશન વિચાર કરી મુચનાઓ મોકલશે, તે તં ઉપર પુરતું લઘુ આપવામાં આવશે.

વળી મીઠ ગુલાબસાઈ આર દેશાઈ ટોર ચરણ બાળતમા જોવાયા, અને કહ્યું કે હોના ઉડેર માટે તેની ખાસ જરૂર છે તે તેને હિતેશન આપવા માટે એવાળુ જગીન અને ચરણ જગીનના મહેસુલમાં ફેરફાર તાબવો જોઈએ વળી મીઠ નાયકે પણ કહ્યું કે ચરણ મજાજ થટાડી નાખવામાં આવ્યા છે; માટે દરેક જાગે અમુક ચરણનો ચોકડો નક્કી કરવો જોઈએ જેના જવાબમાં દરેકવાળા આ યુ કે આ સગથી બાળતો ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે આનું વિવચન થયા બાદ સમાન કામદાજ ખલાસ થયું હતું, ને કુલપાન થયા બાદ સમા નીસર્જન થઈ દલી

આખાલાલ એમ. પટેલ.

પ્રેમચુએટ ફીલ્ડમેન, ચો. તા. ૦ ૮૦

એમેચીએશન, મુરત.

સરૂચ છુદ્ધામાં ટ્રેકટર અથવા મોટરથી ચોલતું હળ

હીંદુસ્તાનની જગીનને અત્યુકા આવે તેવા ટ્રેકટર અથવા મોટરથી ચાલતા હળો અને તેથી બાળગી જગીનમાં ફેરફાર થવાનો સગવડ, એ વીષય ઉપર આ ગ્રામગીનમાં માર્કે જુલાઈ ૧૯૨૨ ના અકમાં પ્રસીધ્ધ થયેલા લેખ વાચન કરના ધ્યાનમાં હશે. સરૂહ લેખમાં મધ્યમાત જોતીવાડી ખાતા તરફથી પ્રગટ થયેલી હાલેકત આપવામાં આવેલી હતી, હવે મુબઈ ઇલાકાને અને ખાસ કરીને સરૂચ છુદ્ધાને ઉપયોગી હકીકત વાચક આગળ રજૂ કરવામાં આવે છે.

મુબઈ ઇલાકાના જોતીવાડી ખાતા તરફથી ગયા ત્રણ વર્ષમાં ત્રણ ચાર જુદી જુદી જાનના ટ્રેકટરો ખરીદવામાં આવેલા તેના અખતાર કરી જોતા નીચે પ્રમાણે પરીણામ જણાયું છે.

અનુક્રમ નાં નં.	ટ્રેડર નામ	કિંમત રૂ.	રાજાસી રૂદયા પ્રતિ હિસાબ થા. છે.	સગવડની રૂદયા જેવન સમયેના દર જોડેના રૂબા વ.	જોકે જોડા જે અચાની રૂદયા કલાન વાગેછે તે	જોકે જોડા જેવું વા માટે સ. અચી કુલ ખર્ચ રૂ.	સેર.
૧	૧. અંધો	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૨	વાડાન ટ્રેડર ૧૦ થી ૧૨ પાંચ આલીવર રૂબા સાથે	૪૫૦૦	૫ થી ૬"	૪ થી ૫	૨૫ થી ૩	૨ થી ૧૦	આ ટ્રેડર ૧૫૪ હોવાથી વ ધારે હિસાબે માટે અગત્ય નથી જોગવું જાણીત માટે ઉપરોક્ત છે
૩	માનવ ટ્રેડર ૨૦ ૮ ૧૬ પાંચ પાંચ થી ગાંધી, હાંસીસાથે	૮૦૦૦	૧ થી ૭"	૨ થી ૭"	૨ થી ૩	૬ થી ૧૦	જોકે ૨ માં ૧૦ હોવાથી અગત્ય દાર છે આ દસથી આ દસ થી ૧૫૨ નથી
૪	ટ્રેડર ૧૫ થી ૨૦ હોમ પાટર ૬, માડ હિસાબ રૂબા સાથે	૭૨૫૦	૭ થી ૮"	૧૫ થી ૪	૨ થી ૨૫	૮ થી ૪	આ ટ્રેડર ૨૦૪ થી ૬ થી આ ૩ વળાંક છે માત્ર ૬ માંથી ગોડા ૧ અગત્ય નથી તો પર્ક માર જમીનમાં હિસાબે માટે ૨ ઉપરોક્ત ૧૫૪ છે
૫	રેડિયલ ટ્રેડર	૭૫૦૦	૬ થી ૭"	૪	૨ થી ૨૫	૧૩ થી ૧૮	અગત્ય નથી આ હિસાબે માત્ર ૫ ૮ ઉપરોક્ત છે

ઉપના પત્રક ઉપરથી જણાય છે કે, કેસ ટ્રેક્ટર કાળી જમીન માટે થયેલા વધારે સાર છે તે પણ જુદે જુદે ઠેકાણે હજુ વધારે અગત્ય કરી જોવાની જરૂર છે કે જેથી કરીને ઠંઠ જમીનને ઠંઠ સ્થિતિમાં કયું ટ્રેક્ટર અનુકૂળ આવશે તે નક્કી થઈ શકે.

જે ઠેકાણે બળદની તથા મજૂરોની તંગી તથા મોંઘવારી ઘણી હોય છે, ત્યાં ટ્રેક્ટરથી ખેડાણ કાયદાકારક માલમ પડયું છે આવી મોંઘવારીની સ્થિતિ વાર્થા જિલ્લામાં ઘણી ખરી જગ્યાએ જોવામાં આવે છે. જેથી ટ્રેક્ટરથી જમીન ખેડાવવા ઘણા લોકો હિતમુક થયેલા છે.

ભરૂચ અને આંધ્રપ્રદેશ તાલુકાના કેટલાક ખેડુનોની ખાસ માંગણી થવાથી મુખ્ય ઇલાકાના ખેતીવાડો ખાતા તરફથી એક રૂા ટ્રેક્ટર ભરૂચ જિલ્લામાં લાવી ખેડુનોની જથ્થામંથ જમીન દર એકરે રૂા ૧૦ ૧૦) પ્રમાણે લાડુ લઈ ખેડાવી આપવા હાલ ગોઠવણ ચાલે છે તે જો નક્કી થાય તે ચાલુ સમયમાં જ આખરે સુધામાં નેટલી અને વટલી જમીન ટ્રેક્ટરથી ખેડાવી આપવામાં આવશે.

ટ્રેક્ટરથી જમીન ખેડાવવાની જેમની મરજી હશે તેમણે ભરૂચ જિલ્લા ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રિકલ્ચરલ ઓફિસીયર તરફ અરજ કરવી. અરજદારે આ સાથે હથુલતનું ફાર્મ કરી આપવું પડશે.

આ પ્રમાણે જે અરજીએ આવશે તેના અનુક્રમ પ્રમાણે તથા ખાતાની સમજક સુજ્ઞ જમીન ખેડી આપવામાં આવશે. તો આ કામમાં ખેડુના માથાએ તરફથી યોગ્ય રીતે વમામ મદદ ખાતાના માણસોને આપવામાં આવશે એવી આશા છે.

સુરત.

એપ્રિલ ૧૯૨૩.

Bhimbbhai, M.

ડેપુટી ડાયરેક્ટર એગ્રિકલ્ચર

સુરત.

• સુંબઈ ઇલાકાનું ખેતીવાડી ખાતું.

મોટર હળથી જમીન ખેડાવવા કચ્છાન ખેડના સહી કરવાનું સુજ્ઞાનના
ડેપુટી ડાયરેક્ટર એન્ડ એગ્રિકલ્ચર તથા તથા સદર જમીન માલિક
વચ્ચેનું ઇજાજત શેર્મ.

૧. હું _____ રહેવાસી ગોળે

તાલુકે _____ જિલ્લા _____ નો મારી જમીન
સર્વે નંબર _____ એકર _____ ની માટે મે ૧૯૨

આખ પુરી થતી આહુ મોસમમા મોટર હળથી ખેડાવવા ઇજાજત છું

૨ મોટર હળથી _____ ઇંચ હડાઈથી ખેડ ફક્ત એક
વળત કરવા માટે દરે ૩૧ ૧૦) કામ પુર થયા પછી તરતજ આપવા ઇજાજત છું

૩ જાનબર કામ શરૂ થવાની તારીખ પહેલા ૮ દિવસ અગાઉ, મરી-
નરીને નુકસાન કરતા તમામ સુગ્રીયા જમીનમારી કાઢી નાખી અને ખાડા
પુનો જમીન ખેડાવવા માટે તદ્દન ચોખ્ખી કરી રાખવાનું ઇજાજત છું

૪ કામ શરૂ થવાની તારીખ ને નીમવામા આવશે અને મને ૧૫ દિ-
વસ દિવસ અગાઉ જણાવવામા આવશે તેજ તારીખે જમીન ખેડાવવા શરૂ
આપવા હું બધાઉ છું તમ કરવામા વિલંબ થાય તો દરરોજના ૩૧ ૧૦)
પ્રગણે દર આપવા, તેમજ જમીનની અંદર સુગ્રીયા અગર ખાડા હોવાને લી
ધે મરીનરીને ને નુકસાન થાય તે બાબત આપવા હું ઇજાજત છું

૫ ખેડાવવાની જમીન તથા તે ઉપર કંચે રહેને જવાનું તે ડરાઈવરને
બતાવવા તથા તમા કામગીરી જનતી તમામ મદદ આપવા ઇજાજત છું

૬ મારી જમીનને વળતમર અગર બીલકુલ નહીં ખેડવાનું ચવાચી જે
નુકસાન થાય તો તને માટે ખેતીવાડી ખાતું બેચમકાર નંબો જે જાળત માટે
ઇજાજત છે

૭ કામ જરાજર ન થાય અગર બીલ કંઈ પણ તંજાર ઉભી થાય
તો ડેપુટી ડાયરેક્ટર એન્ડ એગ્રિકલ્ચરે કહેલો સુગ્રાદો છેલ્લો તરીકે જણાવ
ઇજાજત છું

(સાક્ષી) _____ સહી _____
પરત _____ નામ _____

_____ મોખટ તાલુકો
જિલ્લો _____

નાળીએરીના ઉછેર,

અને

તેમાંથી ઉપજ કરવાની રીત —

ગુજરાતના કેટલાક જિલ્લામાં તારના ઝાંઝ દહાં થાય છે, સુખ્યત્વે કરી ને સુખ્યત્વે જિલ્લા તરફ તેમજ પચમહાલ જિલ્લાના કેટલાક ભાગમાં તાડ વણા થાય છે, અને તેમાંથી કેટલાક લોકો તાડો કાઢી પીચે છે; તથા તેનું ફળ (જીલ્લા) ખાય છે અને બદલે નાળીએરીનું વાવેતર કરવામાં આવે તો પ્રયોજી શકાય છે.

નાળીએરીના ઝાંઝને સુખ્યત્વે કરીને ઠરિયાં કીનારાની સોજવાળી જમીન વધારે પસંદ પડે છે તેથી ની પેદાશ કરીયા કીનારે થાય છે, તો પણ જો આપણે ઉપરવા ધારીએ તો આપણે ત્યાં પણ ઉછરી શકે છે, અને નનો પાક લઈ શકાય છે કેટલાક જમીનમાં તેમ કેટલાક બહારથીના વાડામાં નાળીએરીના ઝાંઝ ઉછરેલા એવામાં આવે છે. આથી ખાત્રી થાય છે, કે આપણે ત્યાં પણ તેની સારી રીતે માવજત કરીએ તો ઉછરે તેમાં શક નથી.

જે જગ્યાએ તાડ ઉછેરતા હોય તે જગ્યાએ તેને બદલે નાળીએરી ઉછેરવામાં આવે તો ખેતરની જગ્યા રાંધશે નહીં કોટલુંજ નહીં પણ વાડની ચડ માં ઉછરી બેતરને સોજાવશે.

નાળીએરી ઉપરજ પાકેલા તોફા લઈ તેમાંથી છાંડ કરીને રાખીએ તો તેનું (નાળીએરી) ફળ સાડ અને વહેલું આવે છે.

જેમ તાડના ઝાંઝને ફલદાયક બનતા આશરે આઠેક વર્ષ લાગે છે તેમ નાળીએરીને પણ આશરે આઠેક વર્ષે ફળ બેસે છે, માટે આનો ઉછેર પોતાના ખેતરની ચોગર વાડ પાસે કરવા દરેક ખેડુત બધુને મારી વિનંતી છે, અને તેમાં નીચેની દ્રષ્ટિકત જરૂરી થઈ પડે તેમ હોવાથી ટુકમાં લખું છું.

ઉતાળામાં નાળીએરી ઉપરજ પાકેલા તોફા લાવી તેને જમીનમાં આશરે જે અડી ફુટ ઉંચા ખાડો કરી, તેમાં રેતાળ જમીન ન હોય તો ઝીણી રેતી અને ખાનર નાખવું. પછી તોફા રોપવા, અને દર ત્રીજે દિવસે તે જગ્યાને પાણીથી ભરી રેવો. કોટલે આશરે જે અડી માત્રે તેમાંથી ફળે તો ફુટી છાંડ નીકળશે તે છાંડ આશરે વર્ષેકનો થાય કોટલે જે જગ્યાએ નાળીએરી કાયમ રોપવી હોય તે જગ્યાને રોપવી, પણ પ્રથમ ખાડો કરી તેમાં ઉધમ, કીડીઓ વગેરેથી હુકાન ન થાય તેટલા માટે તે ખાડામાં નકકું ધામ, ઝાંઝના ડાખ લા, ભર

સળગાવી દેવું; એટલે તેમાં ઉધર્મનો ઉપદ્રવ થશે નહિ. ત્યારબાદ સારી ઝોણી દેતીવાળી માટી, અને ખાતર પુગવું, પછી ઉછેરેલો છોડ રોપી પાણી પાવું દર ત્રીજે યા ચોથે દિવસે પાણી પાતા કરેવું સાત આઠ વર્ષે નાળીએર લાગશે. જમીન માફક આવશે તો ફાલ સારો ખેસસે તાંડના ઠરતાં આ આડ ઉછેરવાથી ખેતરની શોભા પણ સારી દેખાશે; એટલુંજ નહિ પણ તાડી પીંટક્રમા ફસાતા મટશે જેની ઇચ્છા નાળીએની ઉછેરવાની હોય તથા નાળીએરી ઉપરજ પ્રાકેલા તોફા સરૂચ તરફ મળે છે ત્યાંથી મંગાવી ઉછેરવા. કેટલીક જગાઓ (દક્ષિણ તરફ) નાળીએરના તોફાને કુવામાં, નાખી મુકે છે. એટલે તમાં પાણી પુગવું મળવાથી ફળગો વહેકો કુટે છે. તો તે પ્રમાણે કરવા જેની ઇચ્છા હોય તેણે પોતાની માલકીનાજ કુવામાં નાળીએરના તોફા નાખી ઉછેર કરવો. સાર્વજનિક કુવામાંથી કોઈ કાઢી લઈ જશે એવી શકા રહે છે તે પોતાના કુવામાં રહેશે નહિ. અને તેમ કરવાથી જલદી ફળગો કુટી નીકળે છે, માટે તેમ કરવું વધારે ફાયદા દારક છે.

ઉપરનો લેખ સમાપ્ત કરતાં મારા ખેડુત બંધુઓને આગ્રહપૂર્વક ફરી શ્રી વિનવીરા કે તેઓ પોતાના ચોવાડ ખેતરમાં નાળીએરીનો ઉછેર કરશેજ. ઇતિ શિવમ્!

લેખક,

માધુસિંહ નથુસિંહજી સોલંકી,

હેડ માસ્ટર.

લે. બો. - કુલ, રાણીઆર (અલોદ)

ખેતીઆ ઘઉં (પુસા નંબર ૪) વિષે કંઈક.

લેખક:—પરાગજી રણછોડજી હેસાઈ-ખેતીવાડી એવરશીઅર-અમદાવાદ.

મોહાસા મહાલમાં ધનસુરા, છુટલા, લેસવાડા, શાયરા, સાકરીઆ, દેને ઇ ત્રીગેરે ગામે વાજીઆ ઘઉંનું રવી વાવેતર ચોમાસામાં મકાઈ અગર બાજરીના પાક લીધા બાદ ગહોળા પ્રમાણમાં કરવામાં આવે છે. ધનસુરા વાળા બાગમાં નેમજ સાકરીઆ લેસવાડા ગામે જમીન ઘણું ખરે ભાગે કાળી અને ખેસર છે બા ભાગમાં કુવા પથ્થર નજીકમાં હોવાથી પહોળા ખોદેલા હોય છે જેથી પાણીના સચક રહી થકે શાયરા અને દેનેઈ વાળી જમીનનો કેટલોક ભાગ રતાળ છે અને વધારે ફળદ્રુપ છે.

ધનસુના વાળા ભાગમાં જે વરમ થયું જોડીયા થઈ (પુરુષ નગર ૪) સુ વાવેતર દાખલ કરવામાં આવ્યું છે આત્ર માલે ધનસુના, મનકપો, દેવેઈ જુનલ (મોડાના તાલુકાના) ગામમાં ત્રણ તલોદ અને પ્રાચીન (પ્રાચીન તાલુકાના) ગામમાં તેમજ બનકાની (વિશિષ્ટ દરદોષ તાલુકાના ગામમાં વાવેતર કરવામાં આવ્યું હતું.

થઈ થઈ ખરા જેડુતને આરા પાડયા છે અને આ થઈનું વાવેતર હવે વધે એમ છે માટે નીચેના જેડુત વર્ગને ઉપયોગી ગણાયો.

(૧) જોડીયા થઈને જ્યારે વાવેતર થાય ત્યારે કમીનમાં ભીનાશ અને ગળે વાળા થઈ કરતાં વધારે લેણી છે કે જેમાં બરાબર હોતી નોકળે વળી વધુ તાપ પડતો હાય તે અન્નામાં એનું વાવેતર થવું ન જોઈએ કારણ કે થઈ જોવા વળતમાં હોવા પછી સુકાઈ જાય છે અને આછા પડી જાય છે જોડીયા થઈ વાળા થાય છે તેમ જોના દાણો સારો હોવાય તેમજ જેડુ નો રોગ થોડા પ્રમાણમાં જુનો હોવાય જેડુત થોડાંને કાચલાં નરક ગણાય છે. કીમત વધુ આવે છે અને એ માલતા ઉપાદ પહેલો થાય છે. ખાવામાં પણ મારા છે.

૨ વાળામાં જેડુનો રોગ વધારે જણાય છે જેડુ આવે એટલે જેડુત થોડા પાણી પાવાતું બંધ કરે છે જોડીયા થઈમાં કઠી વહેલી આવતી હોવા થા એવી અસર ફક્ત પાતંગ પર જણાય છે અને થી કરી જોડીયા થઈ મા એક બે પાણી વધુ પાવા પડે છે ગઈ સાલ પાંચેલા તે થઈ ધનસુને વ વેલા અને આ માટે કાઢોદ કામચળા જોડીયા થઈનું બી મગાવેલું પણ જેડુમાં જેડુનો રોગ રહેજાજા જણાયો છે. પણ સુકાઈ થયું હતું નહીં.

ચાય છે એમ અનુભવ કરે છે વળી આ બોડીઆં વહિમા જેટલો ભય લેનાર નથી તેથી એનું મોટું વાવેતર થયું હોય. પણ જેટલી ભય વહેતો નથી

પ્ર. મોહામાગળા બાગમાં ૨૩ ગુઠે બે મણુ ઘઉં વચાય છે અને છ માત ધોણી પાકતા સુંધી પાત્ર ૨૮ : જમીનની મગફળના પ્રમાણના ૨૩ ગુઠે વધુ પાક મોસમમાં અનુકૂળતા પ્રમાણે આસરે મણુ ૪૦ અને જોણામાં જોણા વાજ્યાનો પાક પોચા મણુ થાય છે તેવીજ રીત બોડીઆં ઘઉંને માટે પણ સમજવું પણ જેટલાઈ વચસમ વાજ્યામાં નુશાન થતું હોવાથી જોણા પાક થાય છે ત્યારે બોડીઆંમાં નુશાન થતું ન હોવાથી વધુ પાક થાય છે

આ સાક્ષના બોડીઆં ઘઉંના પાકના આકાર બોડુતના ખગર પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે છે

ગામનું નામ	તાલુકાનું નામ	એક દર બી વાવેલું મણુ	એક દર પાક મણુ	રીમાફ
ધનસુરા	મોહાસા	૫૬	૪૫૩	આ, પેંદ્રી ઘણા ખગર
દુત્રેઈ	"	૨૫	૨૦૦	વાવેતરમાં આવતી
તલોદ	"	૧૦	૯૦	સાવમાં વપરાશે અને
પ્રાવીજ	પ્રાવીજ	૧	૧૬	ચોરા ખાવામાં આવે
અમલદાસી	દણીણુ દન્કોઈ	૭૭૫	૩૦૦	

૬ (બોડીઆં ઘઉંનું બી દાહોદ કાર્મના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ સારંગને લખવાથી લાવ વીગરે ૧૧ હકીકત મળાવી મળે)

મોહાસા વાળા ગામમાં ઘઉં જે બીને માટે રાખેલા હોય છે તે વધારે પ્રમાણમાં લખી લાયક ન માટે બી અગ્રી નાખવા આ માત્ર ધનસુરા તેમજ દેવેઈ ગામ નીચે પ્રમાણે અખતર કરેલા છે માટીની ડોરીન સાફ કરી છાણુ માગન ગાળ કરી માટે મો-જુરાનું પાણી નાખી તે વતી લીંપી નાખી નુકા ૧૧ જઈ સુનાત પર્ણથ ધોળી નાખી સુકી છે વડેને ત્રણ ચાર દીવજમાં લાપમા નાખી સાફ કરી ઠંડા પડ્યા બાદ સવારના પહોરમાં ઉપલી ડોરીમાં વરી ઘઉંના વગ ન પ્રમાણે દર ૨૦૦) રતલે એક આદિસ કારણના બાઈ સદ્દકા કડ નામની પેવાલી દવા સુકી ઉપર ટાંકા ઢાંકી તે પર રેતીનું પડ આગરે નહાઈ કુતુ નાખી ઉપર દાંણુ ઢાંકી છાણુ માટીની ગાળ કરી તેનાથી લીંપી ડોરીન પણ જહાનવી લીંપી નાખી છે કે તેથી ફાટપુટ રહે નહીં અને વહારની હવા અદર ન આવે અને અદરની હવા જહાર ન જઈ શકે આગ ધના અનુભવ (બીજી અગ્યાના) એમ સુચવે છે કે એ પ્રમાણે કરવાથી લીંપી નીચે રહી શકે એમ છે

૭ સરસવ કરતા રાઈને પાક સાથે ચાય છે તેમજ લાવ પણ સારો આવે છે અને કકરને પણ ગાસ નથી રાઈ ત્યા ત્યા કાળી જમીન હોય ત્યાં ખેડ રહેતા હોય ત્યાં એવું વાવેતર કરવા લલામણુ કરવામાં આવે છે

ચોથાંસી તાલુકાના ખેડૂતોની જાહેરસભા.

તા ૨૪-૩-૨૩ ને રોજે મલુનગા તથા ચોથાંસી મામલતદાર કચેરી માં ખેડૂતોની સભા બોલાવવામાં આવી હતી. ચોથાંસીના મામલતદાર, મીંઝ મણીશામ ગાડાવાઈ તથા સર્જલ ઇન્સ્પેક્ટર મીંઝ હગનલાલ તથા મીંઝ મણી વાઈ હાજર હતા. મીંઝ નગ-શેઠ ડીસ્ટ્રીક્ટ કોમીશનર ચાવરસીયરે શુવાર માં આજીઆ આવ છે તને કેડા અટકાવવા તે માટે નીચે મુજબ બાપલુ કર્યું હતું. શુવારને કેવી રીતે મોડું પાણીમાં બોળવી તે મલુ દલી બતાવ્યું હતું.

શુવારમાં શતા આજીઆ અટકાવવાનો ઉપાય.

આપણા હુલમાં જે નાણુ મુખ્ય પાક છે તેમાંના એક પાક એટલે કે શુવારના માદમાં આજીઆથી થતું નુકસાન કેવી રીતે અટકે તે જાણત વી આર ક-વા લોગા તથા ડીએ

આ હુલમાં ૧,૧૩,૫૩૮ એકર જમીનમાં શુવારનું વાવેતર કરવામાં આવે છે તેનું તાલુકા દીક વાવેતર નીચે પ્રમાણે છે

તાલુકા	એકર
ચોથાંસી	૧૭,૪૨૬
ચોરપાક	૩૩,૧૧૫
માઠવી	૨૧,૫૮૬
ગાન્ડોલી	૧૦,૭૩૨
વાલોડ	૮,૮૪૬
જલાલપુર	૧૩,૬૮૫
ચીખલી	૪,૪૭૬
વલયાડ	૧,૪૫
પારડી	૮

૧,૧૩,૫૩૮

આ હુલમાં કુલે વાવેતર લાયક જમીન ૭૭૪૪૫૬ એકર છે તેમાં કપાસનું વાવેતર ૧,૪૮૦૨૪ એકર છે બીજે નબરે ૧૧૩૫૩૮ એકર શુવારનું વાવેતર છે ત્રીજે મોટા પાક ભાલનો છે તેનું વાવેતર ૧૦૦૨૦૦ એકર છે

ઉપલા આકાશ ઉપરથી માલમ પડશે કે શુવારનો પાક આ હુલમાં દેટલો અજાતનો છે હવે આજીઆથી થતું નુકસાન લોકોના જીવામાં આવે છે એણે તેને અટકાવવા માટે આપણા લોકોએ હજી સુધી કોઈ પણ પ્રયત્ન કર્યો

નથી કાંઈ ઠેકાણે લોકોને પુછીએ છીએ તે કહે છે કે એને કાંઈ “કેવા” મયો છે અગર તે વા ફૂગી ગયો છે કાંઈ કહે છે કે હવાને લીધે આંજીઆ આવે છે એમ લોકો ફક્ત અનુમાન બાધી કાવે તેવા તુર્ક ઉઠાવે છે કાંઈએ ‘પલ્લુ પુરેપુરી ચોકસી કરી નથી અને કોઈપણ આપણામાંના જોડુંત એને માટે ચોક દસ-શુ ઉપાય કાઢે તે બાબત જવાબ દઈ શકતો નથી

આ બાબતમાં ખેતીવાડી ખાતા તરફથી શોધખોળ કરવામાં આવી છે અને તેને પરીણામે એવું માલુમ પડ્યું છે કે “આંજીઆ” એક પરોપજીવી વનસ્પતી છે, “પરોપજીવી” એટલે કે પોતાના બાધક માટે મહેનત ન કરતાં જીવનનો તથ્યાર કર્યું હોય ત પોતે ચોરીને લેવું અને તેના ઉપરજી જીવવું. દાખલા તરીકે ‘માદડ ફક્ત માણસના લોહી પરજી જીવે છે એ જીવે રોગક્ર આતો નથી ને પોતાનો ખોરાક તથ્યાર કરવા તરફી લેતા નથી આમ જુવેલી જે રમતા પર અને વાડીઓમાં ઝાડોપર પડેલી માહુમ પડે છે તે પલ્લુ તેનો રસ ચુસી લે છે ને તેની ઉપર પોતાનું ગુજરાન કરે છે આમ થવા થી જે ઝાડ પર તે પડે છે તે ઝાડને તે મારી નાખે છે આજા ઉપર જે વાઈ પડે છે તે પલ્લુ આવીજ જાતની પરોપજીવી વનસ્પતી છે તમાકુ તથા વેગણ માં ખેતરમાં આગીઓ પડે છે તે પલ્લુ આ પ્રકારના છે ઉપર દાખલા આપ્યા છે તે પરથી માહુમ પડશે કે “પરોપજીવી” આવી અગર વનસ્પતિ પારકા પર જીવન ગુજારે છે ને જેના ઉપર જીવન ગુજારે છે ને જેના ઉપર જીવન ગુજારે છે તેને મારી નાખે છે, આંજીઆ પણ એવાજ પ્રકારની વનસ્પતી છે હવે આપણે “આંજીઆનું” જીવન કેવી રીતે ચાલે છે તે વીધવ ચર ચાલીએ

આંજીઆનું બી હોય છે તે જી એટલે કે જે કાળો મેશ જેવો પદાર્થ “આંજીઆ” આવેલાં ફેણસલામાંથી નીકળે છે તે છેઆના રજકણો ધણાજ બારીક હોય છે અને જમી તે હવામાં ઉડી શકે છે અને ઉડીને બીજી જુવાર જે તેજ ખેતરમાં અમર આજીબાજીના ખેતરમાં ઉબી હોય છે તેમાં જાય છે અને જુવારમાં જોડીમાં જાય રહે છે મસલતી વખતે આ બીજી રજકણો જુવારના કાણુને સખત ચોટી જાય છે અને ને જો ઘોડા પ્રમાણમાં હોય છે તે ખુરશી આગે બોલકુલ દેખાડ શકતાં નથી વધુ પ્રમાણમાં હોય છે તે જુવારની ઉપર કાળો રંગ અઢાચો હોય એમ લાગે છે ન તે હોતે પલ્લુ લાગે છે હવે દેખીતો આંજીઆ લાગેલો હોય છે તે માટે તે જોડુંતો કાળજી નખીત જુદા લણે છે ને જાના કામગીરી ઉપયોગ કરતા નથી પણ બાંજી જુવાર જેમા આંજીઆ દેખાત નથી તેને માટે તે કાક કરી શકતા નથી આવી રીત આંજીઆનું રહકું આ જુવારના માં પી કાચેજ જમીનના વાવેતર વખતે જોડું વામા આવે છે.

હવે આપણે ઉપર કહી ગયા છીએ કે આજીઆ એ પરાપણી વન સ્પતિ છે અને તેના શુભધર્મ પ્રમાણે તે પોતે ઉગવાને કાષ્ઠપણ પ્રકારનો પ્રયત્ન કરે નથી પણ જુવાર ઉગવાને માટે જે જે રસો તૈયાર કરે છે તેમાનો ઘોઠો રસ તૈયાર થયેથી સુખીને ઉગવાની શક્યતા કરે છે.

હવે જેવી રીતે માણસોને તથા જનાવજોને આદતો હોય છે, તેવી આજીઆને પણ આદત હોય છે. ઉદાહરણ તો આરે જોઈ હશે ઉદાહરણ ધરના છાપ રા સુધી કામ કરે છે. ને સાકડાને કોતરી ખાય છે પણ તેને કામ કરતી કાષ્ઠને જોઈ છે નહીં કારણ કે તે જોકે માટીનું પડ પહેલા કરી લે છે ને પછી તે પડની અંદરથી જ બાણે કે મુગમાને મુરંગમાજ કામ કરતી હોય તેમ અંધારામાજ કામ કરે છે ? અને જ્યારે આપણે માટી ખસેડી નાખીએ છીએ ત્યારેજ તેની નીચેનો ઉપકાષ્ઠને ખૂંધેલા ભાગ માલુમ પડે છે તેવીજ રીતે આજીઆ ઉગવા માટે છે પણ તે અજાણામા અગર રેખીતી રીતે ઉગી શકતો નથી. પણ જુવારના ચાઠા (રાઠા) ના અંદરના ભાગમાથી ઉગે છે તે આપણા માં જોઈ શકાતું નથી પરંતુ તે જ્યારે જુવારનું કણકણ નીકળે છે તે વખતે તેની સાથેજ પોતાના કણકણ બહાર પાડે છે અને તે વખતેજ ખેડુતની દ્રષ્ટી એ પડે છે અને ત્યારેજ ખેડુત બાપરો બાણે છે કે એની જુવારમા આજીઆ પડ્યા પછીથી તે બીજારો ઉપાય શોધે છે પણ જરૂર નથી.

ઉપર પ્રમણેનું આજીઆનું લખન છે હવે તેને મારેનો 'ઉપાય સુ' છે તે વીધય પર આપીએ.

જુવારને જો મોરચુયાના પાણીમા નાખીને ઘોઠું નાખી હોય તો તે આજીઆના બીને નાશ કરે છે અને તે ખેતરમાં તે વર્ષ આજીઆ થતા નથી માત્ર ચુયાના પાણીમા પોવાની રીત તથા પ્રમાણ નીચે સુજન છે.

માટીના કુઠામા અગર કાઠકાના ટળમા રા શેર પાણી એટલે કે ઘાસલેટ ભરવાને માટે બાટલાઓ વાપરીએ છીએ તેવી જ બાટલી પાણી લેવું અને તેમા જો તોલો મોરચુયા ખાડી ભરે કરીને નાખવું અને સારી રીતે મીશ્રણ કરવું. આ મીશ્રણમા જુવારને પોવાની જ રીત છે એક તો એક એકરને માટે જેટલું જોઈતું હોય તેટલું બીજા એક એકરની કાચબીમા ભરવું ને તેને કાચબી ઉપરના મીશ્રણમા ૧૦ મીનીટ સુધી ટાળી રાખવી અને બીજા બાટલુ જેથી કરીને બહાર કાઢેલાં બીજા બાટલુ રીત એવી છે ? જુવારનું બીજો એમને એમજ ઉપરના મીશ્રણમાં નાખવું ને સારી રીતે જો કાચે

Strychnine Hydrochlor.

Poison-ઝેર.

કોહલો યો શિયાળવાં મારવાં માટે.

વાપરવાની રીત:—નવરાત્રી વડેનો લોર અગર સોયડી મના કાપ્પાનો કુદો લેવો ને તેમાં આ નાના પડીકામાંથી ઝેર નાંખી ભેળી રત્ન ત્યાર પછી અધોજાને આશરે ગોળ ભેળી રહેજ પાણી લઈ એક ગોળી બનાવી સખી સાજના દારના થેર આપ્યા પછી ખેતરમાં કોહલાનાં આવવાના અતાપગ, તેમજ તુકસાત ફરતા તુલની આગપાસ મેલવી, ને મળરકે તે જગ્યાએ પોછા આવી તપાગ ફરી ગોળી ન આપી દોય તો ઉપાડી બંધ સાજના ફરી પાછી મેલવી. એ પ્રમાણે ગોળીઓ આક નંચ ત્યાં મુખી મેલવી. વારસી ગોળીઓ વધુકે રીવમ મેલી જનપર ન આવે તો તેને જગીનમાં ઉડા ખારો ફરી ફાટી રેવી. મરરકુ નાના પડીકામાં રહેલુ ઝેર એક કોહલાનો નાગ કરવા માટે પુરતુ' છે.

૨. કોહલાને માસ વધારે આવે છે ને તેની વાસધી ખેતરમાં જે જુલુ તે મેલવામાં આણ્ય હોય ત્યાં તે જગ તે ખાઈ જાય છે. માટે માસ ધંગારી પડી કામાં રહેલુ' ઝેર ભેળી મેલવામાં આવે તો તેના કાપધી નારા થાય છે.

આવધેતી:—દોર, જગ્યા વધેતા ખાવામાં આ ઝેરની ગોળીઓ ન આવે તેની પુરતી કામચ રાખવી.

દવા માટે—મે. આસીસ્ટન્ટ એન્ટોમોલોજિસ્ટ,

સરકારી ફોર્મ, મુરતને બાજે.

શ્રી ગુજરાત

સ્વેતીવાડી અને દુનર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક
૧૪૧૬

The Gujarat Agricultural & Industrial Quarterly

વર્ષ ૧૯૨૩] ગુલાઈ-૧૯૨૩. [આંક ૨ એ

પાસીશાળ કમિટી.

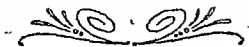
- ૧ સરનાર ન બા મેલીલાલ મુનીલાલ દેશાઈ, વડોદરા
- ૨ શ્રી શુભાંગશાહ જીવ દેશાઈ
- ૩ શ્રી મુ. બોટુ, બોટીકચર, ઉત્તર વિભાગ અમદાવાદ
- ૪ શ્રી તરદાર કે. દેસાઈ શ્રી એ. એસી. રા. માતંગ
- ૫ શ્રી કાલીદાસ દામોદરભાઈ ખાંડીયા, શ્રી એ. એલ. એલ. શ્રી ભરૂચ
- ૬ શ્રી નરવાલ કે. અખરવાલા શ્રી એ. મુર્ગી
- ૭ શ્રી મુનીવલ નરવાલ દેશાઈ, વેટરનરી અગિસ્ટન્ટ, ભરૂચ

આવાર્થ... ની રા. મહુત પેતે નવે દખરેખ ગણે તે ને
મારે જોઈ... ને વુ ને મેને તેના ઉપર નવર નથી ગણે તે
મારે મનુ, દિપિ ના તિની પાગલર હવિ હિ હે

મદ્ય પાનિય, સ્વેદન વેન્ય મેગાક મોડિયમ ને
મદ્ય નવિ પુરવળાન દલ્લુચાચ પામલર ને

સંપાદક—મ. હળના જાણક મેગાદોને મદ્ય—મ. હળના સંગાહદોને મદ્ય
અન્ય ગુરુદે મારે વાર્ષિક રૂ. ૧-૦-૦ ચોરસ રૂ. ૦-૦-૦

નંબર.	વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	પ્રાતીજ તાલુકાના અવાચ ગામે અગ્નિમા આવેલા ૧૬૨૧ વખતે અધ્યાયના સાપહુનો અઠરાન૨૦, પગમજી રજુકેડી દેવાઈ		૧
૨	દોગના મેગ અને તેના ઉપાય	૨૦ માધુસિદ્ધ નં ૨૦	૭
૩	ખેતીના પાણી ઉત્તમ કેમ ગણાયો તે જાણના જાણના તથા વિદ્વાન લેખકના પુરાણ		૧૨
૪	પ્રાતીજ ખેતીવાડી મહાત્મ્ય સને ૧૯૨૨-૨૩ ના ગાનમા અથવા કામનો અગ્નિવાચ૨૦ પગમજી રજુકેડી દેવાઈ		૧૧
૫	મે, જુન, અને જુલાઈ મામમા ખેડુતને ઉપયાગી ખેતીના કામની તોષ		૧૪
૬	ચોપાસી તાલુકા ખેડુન મહાત્મ્ય અમુખનું જાણણ		૨૩
૭	ચોપાસી તાલુકા કનકપમેન્ટ એ- મોસીએકનનો વાર્ષિક અહવાલ.....		૨૫
૮	ચોપાસી તાલુકા કનકપમેન્ટ એ- સોસીએકન-મુગત-૧૯૨૩-૨૪ ની માત્રનો કાર્ડકેમ		૩૬
૯	વેદમા ખેતી	૨૦ કયાજીજી દેવાભાઈ ના ૧૬	૩૭
૧૦	સાન્ભાજી તથા કુળોઢી જીડાના મગીચ ચી ચતા માપા અને કુલ તોષ	૨૦ માધુસિદ્ધ નં ૨૦	૪૩
૧૧	ખેડુતોને અગત્યની મુશ્કાળ		૪-૮૮

ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ.

❀ ત્રિ માસિક. ❀

વર્ષ ૧૦ સુ.]

જુલાઈ-૧૯૨૩.

[અંક ૨ નો.

ખાંતીજ તાલુકાનાં સલાલ ગામે ભરવામાં આવેલા
પ્રદર્શન વખતે અપાયલા ભાષણનો ઉવાલ.

લેખક:—પરાગણ રણુછોડણ દેસાઈ.

ખેતીવાડી ઓવશીયર—અમદાવાદ.

સદ્ગૃહસ્થો અને ખેડૂત બાઈઓ.

આજ અને કારવામાં આવેલા ખેતીવાડીના પ્રદર્શનમાં આપને ખેતીના લીમતા ઓળદો, ખેતીમાં થતા જુદી જુદી જાતના પાકના તુલોના નમુના, પિંગેરે ગતાવી, સુધરેલી દમતા હાથીઆદો ચલાવી તેનાથી થતા કામો ગતાવ માં આપ્યા છે એટલે ખેતીના ધધા વિષે કંઈક માહિતી તમને મળી એમ ગણી શકાય આ તાલુકામાં આ જામે આજથી લગભગ છ વરસ પૂરે આનાથી મોટું પ્રદર્શન થયેલું પણ વખતને માન આપી આજરોજ તમે નાનું પ્રદર્શન તમે જુઓ છો.

તમારા તાલુકાની ખેતીવાડીની દ્રષ્ટિએ સર્વે હજુ થઈ નથી એટલે એની દ્રષ્ટિએ ગૃપ હજુ પાડેલાં નથી. તોપણ આટલું તો કહી શકાય કે આ તાલુકાના આ ભાગમાં મોટી મગફળીનું વાવેતર હાલમાં પાંચ છ વરસમાં મહત્વ વધ્યું છે જ્યારે ૧૯૧૨ ની સાલમાં એતું વાવેતર બીસકુલ હતું નહી. કાસ વાળી જમીન કે ત્યાં બાજરી મકતું વાવેતર નિર્માત્ય જેવું થાય છે ત્યાં એતું વાવેતર સાડું થાય છે એ તમે યાદી રીતે જાણો છો. એટલે પહેલી વખતના ખેતીવાડી પ્રદર્શને તમને એ મોટો લાભ ફરેલો છે એમ કહી શકાય. આમાન્ય દ્રષ્ટિએ તમારા ભાગમાં ખેતીમાં કયાં સુધારો થઈ શકે તે હવે હું જણાવીશ.

(૧) કપાસનું વાવેતર ઘણું નજીક કરવામાં આવે છે. ૧૫ થી ૨૫ ફુટ ને અંતરે વાવવામાં અગર ચાણુમાં આવે છે તેની જગ્યાએ ૨૫ થી ૩૫ ફુટને છેડે કરવામાં આવે તો સારું. ખડા પથ્થુ સહેલાઈથી ઘોડા ખરચે કાઢી શકાય છે. કપાસ વીણેલી વંખતે કાળજી રાખવામાં આવતી નથી. આખા દીવસ કપાસ ન વીણતાં સવારમાં વહેલા વીણવાનું શરૂ કરી ગાર વાગ્યા પછી વીણવાનું. બધે કરવામાં આવે તો પાતણ વીગેઝ કચરો જોઈએ થાય. એમ છે. સુરત તરફના સીલેક્ષન વન એ નામના કપાસીયા આ સાક પ્રાંતીજ ગાને વવનાવેલા છે અત્યાર સુધી કપાસની સ્થિતિ સારી છે આ કપાસનો ખાતર સારો આવે એમ છે. કપાસ પછી કપાસનું વાવેતર કરતા અવર નરર માંક લેવામાં આવે તો ઠીક પડે છે. કપાસમાં ઉધઈનો રોગ રેતાળ જમીનમાં વધારે માલમ પડે છે. ઉધઈનો ત્રાસ કાળા જમીનમાં તેજા જવા ખાર સોય ત્યાં જોઈએ જણાય છે આ વરસે પ્રાંતીજમાં ૧૨ વીંચે મણ મારું કપાસમાં કરવી આપતી વખતે નાખી જોવાથી ઉધઈનો ત્રાસ કંઈક જોઈએ જણાશે કુનો.

આ તાલુકામાં ટોરની સખ્યા વધુ છે એટલે જો ખેડુ કપાસનું વાવે તર વધારે પ્રમાણમાં કરવા લાગે તો ઘાસચાસની તંગાસ પડે એમ છે. માર્ટે ટોરને ઘાસચારો મળે એવા તુલ, ગાજરી, લા વીગેઝે થતું કચરો ઉત્તમ છે. તમારા તાલુકાનાં કંઠાળનો પાક મારો થાય છે એ સારું છે કંઠાળ ના તુલ લેવાથી જમીનની ફળદ્રુપતામાં વધારો થાય છે જે જમીનમાં કપાસ માં ઉધઈનો ત્રાસ જાડું જણાતા દોય તો દીવેલાનું વાવેતર ક્યું દોય ના ઠીક. વેગલુ અગર વતાકની માફક મરચીનું વાવેતર પથ્થુ છેડે ક્યું દોય તો સારું.

(૩) જ્યાં જ્યાં વરી નામનું હાંગર છાંટીને કરવામાં આવે છે ત્યાં જો કવથી અગર તો હમોઈ મજાન-આરીયાને મળતું હતું હાંગર વાવવામાં આવે તો યોખા સારું મળે એમ છે સુતર માત્ર કમોદ વીગેઝ હાંગરને રોપીને કરવામાં આવે છે. એના ધરને લેવાર ઘનાં લજગર ૨૨ થી ૩૫ દીવસ થાય છે. તે દરમિયાન જો હાંગરની કીઆરીમાં સજી દાટી હાંગર રાખ્યા પહેલા પડે તો જાતર સારું થાય એમ છે. એ તમે આરી રીતે લવો દો અને તમારામાંના કેટલાક આ પ્રમાણે કરે છે. તે પત્તુ જો બધા એ પ્રમાણે કરે ના ઠીક, જે જગ્યાએ ધર નાખવાનું હાય તેમાં જેક મટીને ફાળ લાગી પછી ખાતર નાખી વરસાદ થયે હાંગર છાંટી પડે ઉઠેયું હાય તો ખડ જોઈએ થાય અને ધર ચપાટાબધ વધી સારું થયે.

(૩) આ તાલુકામાં જમુદ જમુક ગામેમાં હાંગરની કીઆરી વધુ છે

ત્યા ઉપરી આરી અગર દીગાની જમીનમા આગરી મઠ વીગેરે લીધા પછી પીલકુલ ખેડ તંદુર ધ્યાન આપાતું નથી. ઉનાલામાં નાંખ વીગેરે ફેવાતા નથી તેમજ ઉડા ખડવાળા ખેતરમાં સારી ખેડ થતી નથી અને તેથી વરસાદ થયે એવાં ખેતરો બહુજ ખડવાળા થઈ જાય છે. તેથી એવા મુલ્ય સારાં થતાં નથી. માટે એવા મેલા ખેતરમાં શીખાળે બી. ટી. હુ. અગર સી. ટી. હુ. હળાળી ખેડ કરી હાય તે જમીન કાપે છે. કઠ જોછા અને આછાં થાય છે અને વરસાદ પછી જેવું આવેતર કચું હાય તે ઠીક થાય એમ છે. નીચી ઉચી જમીન હાય તે આવશ્યેણ અગર લેવડુ ર થી કામ કરી જોછા ખરચે સરખી કરી શકાય છે.

જિભારની રૂપો નામદાર સરકાર તરફથી પ્રાંતીજમા મેં. મામલતદાર સાહેબની કચેરીની નજીકમાં રાખેલી છે ત્યાં એક કામગાર કે જે તમને જાતે આપી હળ વીગેરે ફેવી બતાવે છે. માટે એનો ઉપયોગ જેમ વધુ થયે તેમ સારું. સાનાસજવાળા ખેડુત સારી ખેડથી થતા લાભ જાણે છે. તેથી જો લે. કે રેનસ્ટન નામના મુખરેલી ઢગના હળ વેચાણ લીધેલાં છે તે પછુ હજુ જો મામલા એનો પ્રચાર વધે એમ છે. અને કીરતોસ્કર કંપનીનું 'કેકને નામનું' હળ તેમજ મેસ્ટન હળ રાખેલા છે તે દેશી હળ કરતાં સારું કામ કરે છે. જમીનને ઉચલાવી નાખે છે. તથા ખડ વીગેરે જોછાં થાય છે અને દી મતમા રૂ. ૧૦ અને રૂ. ૨૦ જેટલે ખરચ જુદો આવે એમ છે. માટે જો જેને જોઈતુ હાય તે મંગાવે. ખેડની સળધમા જેટલી કાળજી રાખીએ તેટલી જોઈતી છે. તળી લાડવી કચ્છ અગર નાંખ પછુ ઠીક કામ આવે છે પોગરુ ગામે નાંખ અને રાંપડી જે વચ્ચે રચાં બતાવવામાં આવ્યાં છે. પછુ અત્રે લાટચમાં અને સુરતમાં જે રાંપ અને રાંપડી થાય છે તેને રાળતી બહું નથી. તેથી ખાસ વાડવાળી રાળી હાય તે કામ મારુ થાય એમ છે. માટે પાસનો નસુનો જોઈ, જોઈ કરાવવા તંદુર લક્ષ દોરવો.

અંગે આર જાતના દેશી અવડાં રજુ કરેલાં છે.

(અ) દાંબડીયા હળનું ચળદું: જે જમીનમાં દાંબડો રચો હોય તેમાં જો ઉપયોગી થઈ પડે એમ છે. (બ) લાલ અને હીવેલા ઝોરવા માટે જે વપરાય છે. (ક) રેતાળ જમીનમાં સુરત તંદુર એનો ઉપયોગ થાય છે (દ) કપાસની કાંડોને કાઢવાને માટે વરસાદ થયાં બાદ કાળી જમીનમાં એનો ઉપયોગ થાય છે. જે જમીનમાં સારો રચો રહેતો હોય તેમાં ઉંઢાલામાં પછુ એવાની ખેડ થઈ કપાસની કરાહી કપાઈ જવા સંભવ છે.

આ વાગમાં ગળદને દાંડવાને માટે ખેડ કરતી વખતે નાનો રંડુકો

વેપારાય છે સુરત તરફ પરાણો વપગય છે અને છેડે અરતી રાગેલી હોય છે. અરતીથી માટી, ખડ વીગેરે જે હળના અવડા વીગેરે સાથે એકઠું થયું હોય તેને છૂટું પાડી રાકાય છે.

(૪) આપણે જ્યાં એકઠા થયા છીએ તેનો આભુઆભુનો પ્રદેશ કાળદુપ છે. પાણીની સગવડ સારી છે સારી માવજત હોય તો બાગાયતી તુલો જેવાં કે શેરડી, આદુ, હળધર, રતાણુ, સુરણુ, બટાકા, ચરેચ, કેળા લીંગોળ, દાણ, અંજીર, સંતરા, કલમીઆ આળા, પીંડી, ચીકુ, ફલુસ, ગલગેલ, તેમજ ઠાળી મોટા વેગણુ, ટામેટા, દુધી, દાળા વીગેરે શાકભાજી સારા થઈ શકે એમ છે. પણ એ કરવાને ઉત્સાહી મહેનતુ અને અનુભવી માણસની જરૂર છે. આ પ્રદેશ બગીચા થઈ રહે એમ છે શુદાળ, મોગરા, બાંધ વીગેરે કુવાના છોડ તેમ જ જાડ થઈ શકે એમ છે. આબાના છાયડાની નીચે ઠંડકવાળા બાગમાં લીડી પીપરજાય એમ છે આ ખડ છે કે કેટલાક નીચાણવાળા જાગમાં નહેરને લઈ પાણીથી હવા પાણીનો ખીંગાડ થયો છે સોનાસન ગામે કુવાના પાણી સારા નથી અને વસ્તીમાં જોઈએ તેવો વધારો નથી વધારાના પાણીનો જેમ અને તેમ કહારા અગર કાસ યોગ્ય યોગ્ય અતરે સુકી નીકાલ થવો જોઈએ. અગર તો કુવા ખોદી કુવાના પાણીથી ખીતના તુલ લેવાનો શરૂઆત તેમજ વધારો થવો જોઈએ.

(૫) આ તરફ લોક જેમ અને તેમ બહુ ઝોરવાનો પ્રયાશ કરે છે. તેને બહુવે જોણુ ખી વાવી, છેડે પંધતિમર વાવેતર કરવામાં આવે તો માલ સારો થાય એમ છે ઘઉંનું પણ વાવેતર ઘણું જ ઘટ થાય છે જ્યાં સરસપ થાય છે ત્યાં રાઈ અને અળખીના વાવેતરના અખતરા કરવા જોઈએ.

જ્યાં જ્યાં (જોડલે જાંજવા, વાવરોટા, પદરાળ, આગીઓલ, આકોહરા, આમોહરા, આસરોરા, ગાઉચર, છાડરડ, કલપુર, ફેનેપુર, નાનપુર, સાડનોડોઆ, ઘડી, અમોતપરા) વાજીઆ ઘઉંનું વાવેતર કુવાના પાણીથી થાય છે ત્યાં ત્યાં ખોડીઆ અગર પુષ્પા નગર ૪ ના ઘઉં વાળ્યા હોય તો દર વીચે જોઈએ જોઈએ રૂપીઆ ૭ નો ફાયદો થાય એમ છે. આ સાલ પ્રાતીજ ગામે તેમજ તલોહ ગામે એતુ વાવેતર કરાવેલું છે અને એ સારા થયા છે એને ગેરૂનો રોગ ખીલકુલ થયો નથી. ગઈ સાલ ધનસુરા ગામે એતુ વાવેતર કરેલું અને આ સાલ લગભગ ૬૦ મણુ ઘઉં ધનસુરા તેમજ મણુ ૨૪ ટમેઈ ગામે અને મણુ ૧૦ તેલોહ ગામે વાવેલા છે અને સારા થયા છે. મારે એતુ વાવેતર અવશ્ય વધારશે. (વાજીઆનો દાણો નાનો હોય છે જ્યાં ખોડીઆનો દાણો મોટો હોય છે. એક તોલામાં વાજીઆના દાણા ૩૨૫ થી ૩૮૦ થાય છે ત્યારે

ગોડીઆના ૨૫૦ થી ૨૬૦ હોય છે) મોલસા તાલુકાના સાયરા, શાકરીયા, દેમોઈ, યુનાલ તેમજ ઇંડર સ્ટેટ બાયડ ગામે આ બધોનો ફેલાવો થાય એમ છે. જયા, બાજરી, જુવાર અંગાઠીઓ અગેર આજીઆનો રોગ થતો હોય તેને માટે મોરચુયાની દવાથી ઉપયોગ કરવો જોઈએ છે એક પક્ષીકામા નવટાકે મોરચુયા (નવટાકેને ૧૨૦ થી ૧૪૦ પાણીમા એગાલીને), ના પાણીમા જુવારના બી ને ૬ લોળી દશ મીનીટ રહેવા દધ છાયડે સુકવી જો બીને જોરવાથી આં જીઆનો રોગ બીલકુલ થતો નથી જુવારનું વાવેતર તમારા તાલુકામાં અહીં મહુપુરા, અબાબાઠા, જાતીચુલા, દાદરદા, ઘડી, હરમોલ, કમાલપુર, ડેરોલ, કતપુર, ખેરોલ, માધવગઢ, નવાનગર, પ્રાતીજ રાસલોડ, સાદોલીઆ, આગી જોલ આદોદરા, છાદરદા, કોલકપુર, સાકરાડીઆ ગામે થાય છે આ ગામમાં વધુ પ્રમાણમાં જુવારનું વાવેતર થતું હોવાથી એમના બેડુત લોકો મોરચુયા ની દવાનો ઉપયોગ ખાસ કરવો જોઈએ લાલકારક છે, વળી ધારીઆ જયા ગોટા હોય ત્યાં વીગેરેથી સાફ રાખી ખાડા પુરી કરવા કયાં હોય તો વાસ કાપ વાના અગાથી કામ થાય એમ છે આ સમયાથી છારોડી વેગાજ આમલીવોડ સ્ટેશન નજીક રાસલોડ ગામે પાજરાયોળની જમીનમાં ઠીક કામ આવે છે. વળી જાતીઆ જેટ્ટે જેટ્ટે બાવળનું વાવેતર થયું હોય તો ૭-૮ વરસે સારી પેદાસ થવા સંભવ છે.

હવે અનાજ વીગેરેના જાવ જેમવા માડયા છે અને મનુર તે પ્રમાણે સંસ્કાર કરવી કામ કરવો તોજ ગેતીમા જેડુતને પગડરો માટે જે પાસ છ વરસ થયા હયા વાવને લઈ પૈસા મળવાયાં આજસ થયું હોય તને તીલાજવી આપી જેડુતે બને મહેનત કરવાની જરૂર છે અને મનુર પર 'જેમ' જોડો આધાર રખાય તેમ સાફ માટે ઉપરની ટાપરીપ જોજ મળદ છોડી દઈ દરેક જેડુત કામ કરવા લઈ આપરો જોજુ ઇચ્છુ છુ.

(૬) માલ જેવી રીતે સારી રીતે પકવવામાં કાળજીની જરૂર છે એ જોને વેચવામા પહુ જાવ તાલની ખબર કઢાડી વેચાય તો જે પૈસા વધારે મળે એમ છે માટે દેશ દેશાવગના ભાવથી વાકેફ રહેવાની જરૂર છે માલ જોજો હોય તો કીમત સારી ઉપજે છે આ જાગમા માલ કરોળો બહુ હાય છે માટે માલ જેમ જોજો થાય તે વરફ લઈ આપતુ વળી 'માલ સુઝી' રાખવાને માટે પહુ કાળજી રાખવી જોઈએ કેટલીક વખત ઘડી રીંગના જ થો સવીજતો માલગ પડે છે જો એને રીંતમર સુકવી, કાઢ કરી, કોઢીન સાફ કરી, રીંતમર કાઢી, દવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો ગુકશાન બહુ જોઈ થાય છે દવા વીગેરેની તજવીજ હુમો કરી આપશું તેમજ પાકમા રોગ જ છાયે હમને ખબર આપવાથી થોજ તજવીજ કરશુ.

(૭) આ તાલુકામાં જુવાર, ખાજરી વીગેરેનું બી પસંદ કરી રાખવામાં આવતું નથી સારા ભરાઈ કણસલાં અગર ઠી પસંદ કરી જુવાં મસળી, બીને બાળી, સાડ દરેક જેડુત પોતાને જોઈતું સંઘડી રાખે તો ઠીક. સુરત તરફ આ પ્રમાણે કરે છે અને સારા જેડુત બીને માટે દુકાનદારપર આધાર રાખતા નથી જ્યારે અંતે એથી ઉલટીજ વાંત છે ઘણા ખરા જેડુત બનારમાં શી જેવું મલે તેવું બી લાવી લાવી દે છે. એમ કરતાં દરેક જેડુત પોતાને જોઈતું બી સંઘડી રાખે તો ઠીક.

(૮) દોરની સ્થિતિ તમારા તાલુકામાં કંઈક ઠીક છે. તો પણ લેંસને કપાસીઆ બહુ પ્રમાણમાં આપવામાં આવતા નથી. અને તેથી ઘી ઘણું સાડ થતું નથી. (દોળીના બોળથી દુધ તેમજ ઘી સાતં થતાં નથી.) તમારા બળદ ને ખાજરીના પુળા, જુવારની ખસલી. ગોતું ઘાસ વીગેરે અવર નવર પ્રમાણ સર આપવામાં આવે તો એની સ્થિતિમાં સુધારો થાય એમ છે. તતલુ કચ રીયું ચુંચાર, તલનો બોળ વીગેરે નીચમસર આપવામાં આવે અને જરૂરથી લેવામાં આવે તો હળુ સ્થિતિ સુધરે એમ છે. દોર અને બળદ સારા અને મજબુત હોય તો ઘોડા હોય તો પણ કામ ચાલે એમ છે. અને દુકાન વખતે મુશ્કેલ દોર હોય તો ઘણું જ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. તેના ત્રાસથી આપણે ઘોડા બચીએ. વળી દોરને ખોરાક સારો આપીએ તો એના હાલુ ચુતરમાંથી સાડ ખાતર મળે છે. વળી ખાતર સંગ્રહવામાં પણ કાળજી રાખવી જોઈએ હાલુ નો બળતણ તરીકે ઉપયોગ થવો જોઈએ નહીં. અને ચુતરનો પણ સંઘડ થવો જોઈએ. ખાતરના ઉકરડા સારી જગ્યાએ હોવા જોઈએ અને શીઆળે હનાળે ખાતર દહોવઠાવવા જોઈતું પાણી આપવું જોઈએ તળાવમાંથી માટી અગર મંટોડાના પુરાણથી પણ ખાતરની જરૂર સારે છે. એરડીનાં બોળનો ઉપયોગ કરવાથી ઉધણનો ત્રાસ જોડો થાય છે. અને ખંડે પણ જોડું થાય છે. લેગણ, મરચી, શેરહી, હાંગરના ધડ વીગેરેમાં જોરડીનો બોળ સારો ફાયદો આપે એમ છે. બનાવટી ખાતર આવે છે પણ તે હાલની કીમતે આપણા જેડુતને યરવડી શકે એમ નથી. પાણીને માટે કુદરતના પર આધાર રાખવો મટે છે તો પણ જમીનને સારી જોડ કરી હોય તો અને નીચમસર રાંપડી આપી હોય તો મેદ સાચવી રખાય છે. કુવામાં ભરીને વીગેરે કરાવવાથી પાણીનો જથ્થો વધારવા તરફ પ્રયાસ થાય તો ઠીક.

(૯) ઉપર જણાવ્યું તે પ્રમાણે સારી એડથી અવરજી ફાયદો થાય છે.

(૧૦) તમે જાણો છો કે પ્રાંતીજ તાલુકાનું તમે લોકોએ ઉમું કરેલું એતીવાડીનું મંડળ છે એમાં વારસીક સંભાસદોની સંખ્યા લગભગ ૬૦ ની

છે. જો મંડળમાં જેટલા મેમ્બર વધે અને જેટલું લઠોળ વધે તેટલું સારું. જો કુંડ તમારું જ છે. અને તમારા લલાને ખાતર જો પહોંચાનો ઉપયોગ થાય છે પણ જોમાં લેખજો તેટલી રકમ નથી. અનુભવ સિંધ કરવાને અખતરા કરી જોવાની જરૂર છે અને તેમા ચૈસાની જરૂર છે. તો અને આથા છે કે આમા દરેક ખેડુન પોતાથી બનતી મદદ આપશે અને જો જો લઠોળ રૂપીઆ ૧૦૦૦ સુધી બ્યાજ આપે તેટલું થાય અને તમે તે રકમ અરચવાને તૈયાર થાય તો નામદાર સરકાર જોમાં રૂપીઆ ૧૦૦૦ એક હલાર આપશે. દશ પંદર ગામ વાળા ખેડુત આ કામ ઉપાડી લે તો જો તમારું મડળ સ્થપાશે અને જો રકમનો જેતીવાડીમાં સુધારો કેમ થાય તે સંબંધેજ વધ રાશે જો બાબતની પુર્ણ માહિતિ અત્રે આવેલા મહેરબાન ગુલામશાઈ સાહેબ તમને આપી છે. જેટલે જો બાબતમાં વધુ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી

(૧૧) તમારા સાજમાં આંગા સારી રીતે હિછરે છે. સુરત તરફના ગોટલા લાવી રોપવામા આવે. આંગા નીચે ખેડ અને ગોડ થાય, પન્ડ વરસના થાય ત્યારે મીઠું ખાતર તરીકે આપવામાં આવે તો ફળ મોટાં અને સ્વાદિષ્ટ થવા સંભવ છે. આંગાના ઝાડ પર દાંડા હોય તેને કાપી સાફ રાખવા લેખજો.

વળી તમારા તાલુકામાં જંગલી ખાટી જોરડીની જુડ કેટલીક જગોએ માલમદપડે છે તેને ફાગણ ચૈત્ર માસમાં કાપી કુટી નીકલતા રોપમાંથી જે ત્રણ સારા લાવાવાદાર ગળી બાકીનાને કહાડી નાખી જેક માસમાં અજમેરી જોરડીની આંખ ચઢાવવાથી સારી લાતના જોર થાય છે. કેટલીક વખત જોર માં સળો માલમ પડે છે. જોરડીની આમુબાનુએ ગોઠવવી લેખજો અને ચો માસામા દરેક ઝાડ દીક મીઠું પુરાવું લેખજો. કેટલીક વખત ઝાડપર જીવ જતુ માલમ પડે છે માલક માટે ઇન્કોસો પોલ નામની દવા છાટવાથી એનો ઉપદ્રવ ઓછો થાય છે. જેતીવાડી સંબંધી માહિતિ લેખતી હોય તો હમને લખી જણાવાથી હમે પુરતી તજવીજ કરશું.

દોરના રોગ.

અને

તેના ઉપાય.

જેજેજેજે

(૧) આફરો ચઢે તો પેટ કુદી નાય છે, પુકળ હોફે છે, મોઢથી શીથ થાય છે, અને ધરૂં છે. તેને માટે

૧૦ તોલા દાઝ (પીવાનો)

૨૧ તોલા મુઠ બટેલી

૧૧ તોલા મરીઆ વાટેલા

ઉપર મુજબની ચીજો આશરે બચેર પાણીમા મેળનીને તે વાસની નાળાં માં ઘાલી પાવું. બીજી કંઈ ખાવાનું સાપણ નહિ. છુટ્ટુ આપવું. પાણી પાવું નહિ.

(૨) ખરનાલ કે ખરમાલ.

આ રોગ પગની ખરીમાં માલમ પડે છે. તેથી દેશથી ચલાવું નથી. આમ થાય ત્યારે દોરને એકજ જગાએ બોધી મુકવું નહિ, પરંતુ પુષ્કળ દરવાલ યા દેતાલ જમીનમાં બપોરના સમયે ચલાવવું, અને તે વખતે મોઢે ફીણ આપવું માલમ પડે કે તરતજ તેલ પાઈ દેવું. આરંભમાજ જો દરેક દોર દીઠ આશરે પોણા ચેર, ચેર સુધી તેલ ચાઈ દેવામાં આવે તે આ રોગ લાગુ પડતો નથી. ખરીઓ આગળ વધારે કાવાણુ માલમ પડે તો ખોરીક એંસીઠ બલસાવવો.

(૩) બળીએ આવવું.

આ એથી રોગ છે તે દોરને લાગુ પડતાંજ ખાવાનું બધું કરી દે છે, મોઢે ફીણ છુટે છે, છુટ્ટો છે. અને ઉભુ રહી શકતું થણું નથી આ રોગ એથી હાવાથી એક દોરને લાગુ પડે કે તરત તેને બીજાં દોરથી મુઠુ સાપણું પાણી પાવાનું થણું છુટ્ટું સાપણું. આ રોગને મોઢે ફટકડીના કોગળા કરી તેના મોઢાએ ફુંકારવા છુટ્ટું ખાવાને આપવું, અને તાત્કાલીક દોરનાં દાટ્ટરનું જઈ મળવું.

મણી વેળા આમડીઆ લોકો જેર ખવાડે છે તેથી અથવા દીવેલીનાં પાંદડાં યા દીવેલી (Castor Seed) ખાવાથી તમા શીયાળુ જુવાર ખાવાથી દોરને મોઢો ચડે છે. આને માટે નીચે પેકીનો ગમે તે ઇલાજ કરવાથી આ રામ થયે. આવા દોરને પાણી પાવું નહીં.

ઉપાય—(૧) આગલી ચેર ૧૧

શાસ ચેર ૧

ગોળ ચેર ૧

સરેડાનાં બી ચેર ૧૧

ઉપર મુજબનું એકડું કરી એકરમ કરી પાઈ દેવું. તેમાં પાણી આશરે બચેરેક રેડવું. (વાંસની નાળથી પાણું ઠીક પડશે.)

ઉપાય—(૨) ખોરાકમાં છુટ્ટુ આપવું, અને .

ગોળ શેર ૧૥

એલીઓ વોલા ૧૫

મીડું શેર ૧૦

સુઠ વોલા ૧૫

ઉપર ગુજરાત આશરે બરેર અદીયેર ખાણીમાં મેળવીને પાછું હેવું. આથી
આશરમાં થઈ જશે.

લેખક,

માધુસિંહ નચ્ચુસિ હજી સોલકી,

હેડ મારતર,

લોન્ડોન મોન્ડે, ગ્લોસ્ટર (ગ્લોસ્ટર)

જેતીનો ધંધો ઉત્તમ કેમ ગણ્યો તે બાબત શાસ્ત્રના તથા વિદ્વાન લેખકોના પુરાવા

હિંદુ ધર્મના આર્થિક લોકોના વ્યવહારિક કાર્યોમાં પણ પણ પ્રાચીન
કામિ મુનીઓએ રચેલા રીતરિવાજ, બધારણ વગેરે અદ્યાપી પણ તે જોવામાં
આવે છે તે રિવાજોના બધારણના મુળ પુસ્તકને મનુસ્મૃતી કહે છે, અને
આધારે આપણે હિંદુ ગ્રંથસાર ચલાવવામાં આવે છે અટલે મનુસ્મૃતી
નો આધાર લઈ જેતીનો ધંધો ઉત્તમ છે, કે કેમ, પ્રાચીન છે, કે કેમ તે
પ્રતીતી કરવા આ લેખ લખવામાં આવ્યો છે,

હિંદુ સાંપ્રતિમાં રિવાજ છે, કે પુનઃ પરાં છે તે વેળા વર કન્યાને ઘેર
લાજના સંપ્રદાય મુજબ પુખ્ત કરવામાં આવે છે તમા મુમક સાંપ્રદાય
રે મુકી પ્રથમ જુસરૂં બતાવવામાં આવે છે, તેનો એક બધે એમ મુજબ કે
કે આજેની ગ્રંથસારનો બોલે તમારે શિર આવ્યો વગી થીજે હંતુ બ
મુજબ છે, કે તમારૂં પોષણ કરવામાં જુસરૂં યાને જેતી એજ મુજબ સાધન
ગણ્યો. નોકરી યા જીજી નહિ. (મનુસ્મૃતિ)

મેગેસ્ટ્રીનીસ નામે એક ગ્રીક મુસાફરે ઈ. સ. પુર્વે ૩૦૦ વર્ષ ઉપ-
હીદના રીતરીવાજ વીધે પુસ્તક લખ્યું છે, તમા લખે છે કે હીન્ડુ સાંપ્ર-
પ્રથમ નગરે વીદ્વાનને અને જીજી નગરે જેતીને માન આપાય છે. લાકા

વેળા પણ દોષ ખેડુતને નુકસાન કરતું નથી. તેમ દેશના ખંચાના બાપને બળદની જોડ આપી કન્યા લેવાનો રીવાજ હતો. આમાં મળેલ ધણુ સમાજોહુ હતું. કન્યાના બાપને બળદની જોડ આપી કન્યાના બાપને તેના ઘરતું જોડ બાંધન કરી ચતા નેને જેતી માટે જગદ આપતા (નાણુ નહિ) દારણુ કે બાંજકાં જેતી થાય છે. વળી જેતી યા તો જગદ જોજ દ્રવ્ય ગણાતું.

વળી કેન્સાંક જુનાં પુસ્તકો વાંચતા પણ જણાય છે, કે પ્રાચીન 'સમય માં ઋષિ સુનીયો પણ પોતાના નિર્વાહાર જેતી કરતા (મશિજ ઋષીએ જીવન પેદા કરી છે વગેરે દાખલા મળી આવે છે.)

વળી એક અંગ્રેજ લેખક લખે છે, કે "Agriculture is Mother" એ સત્ય છે, કે સર્વ હુન્નરની માતા જેતીજ છે. સમય કે સર્વે સ્ત્રીએ જેતી થીજ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે * * * * *

ઉપલી હકીકતથી પ્રમાણુમદ્દ કરી શકાયે, કે જેતી એ પ્રાચીન ધર્મો છે, જોનુજ નહીં પણ મનુષ્ય જીવનનું સુખ્ય સાધન પણ જેતીજ છે. માટે જેડુત વાઈઓ પોતાના ધર્મને હલકો ગણુ છે તેમજે તથા નોકરીઆત કે અન્ય કાઈઓ પછી જેઓ જેતીને હલકો ધર્મો ગણી ખેડુતને હલકો ગણે છે તે હવેથી મનુષ્ય જીવન પોષનાર ઉત્તમ ધર્મો જેડુત તરફ અગ્રી કરીએ જોયે, જોડજ નહીં પણ જમને બનતી મદદ કરશેજ. વળી હણુ કે

કણુળી પાછળ કરાડ, કણુળી દોઈ પાછળ નહીં;

કરે ખેડસી, હોડ, ભરે પેટ પાઠશાલ તજા.

ઉપલી હુક નરક જે જેડુત બાઈ લક્ષ આપી તે જોનુપ પ્રાણ મેળવવા મંચતા હાય નેમજે પોતાના જેતીના ધર્મને માટે પુણુ મહીતગારી મેળવવી જન પોતાનાં કામરને જેતીવાડીનું શીક્ષણ આપવા ચુકતું નહીં. જેતીવાડીનું શીક્ષણ આપવા હાલમાં નામદાર સરકારે જેતીવાડી સ્કૂલો (Agri. Schools) ખોલવા માડી છે. આવી એક સ્કૂલ જોધરા પાસે અમારી ગામે પણ ખોલી છે. વળી બીજા જગલાઓમાં પણ નીકળવા સરકારે ઠરાવ કર્યો છે તેનાં જેડુ પણ જોજ છે જેડુતના બાળકને જેતીનું વ્યવહારીક શીક્ષણ આપી જેતી માટે પુણુ લાયક બનાવવા તો નવી શાળાઓમાં પોતાના છોકરાઓને માઈલ વાં એ પણ કોયરુદર છે. ઇત્યલમ્!

દેખક,
માધુસિંહ તથા સિંહજી સોલંકી.
હુન્નર,
લો. બો. સ્કુન રણીઆર (જાલોડ)

પ્રાંતીજ જેતીવાડી મંડળ તરફથી સને ૧૯૨૨-૨૩ ના સાલમાં થયેલા કામનો હિવાલ.

લેખક:— પરાગણ રણછોડભાઈ દેસાઈ.

જેતીવાડી એવરશીઅર—અમદાવાદ.

પ્રાંતીજ તાલુકાને જેતીવાડી ખાતાને લઈ સારો લાભ થયેલો છે એ નિર્વિવાદ વાત છે. મુગફળીનું વાવેતર સને ૧૯૧૨ ની સાલ પછી સારા પાયા પર વધ્યું છે. જંગલી ખાટી ભોરડીને કાપી અજમેરી ભોરની આંખ ચઢાવવાથી સારી ભાતનાં ભોર આવે છે. અને એની પેઠાથી પલ્કુ ઠીક આવે છે. સોનાચણ તેમજ સલાલ ગામના ખેડૂને મોનમુન નામના હળ વેચાતાં લઈ એક તરફ પલ્કુ સાડાં ધ્યાન આપ્યું છે. આ પ્રમાણે ઉત્પાદી કાળમાં પ્રાંતીજ તાલુકામાં એક જેતીવાડીનું મંડળ સ્થપાયલું અને ફંડ પ્રજા એકઠું થયલું ગયા પાંચ વર્ષમાં એ ફંડમાં કંઈ વધારો થયો નહીં. જે ફંડ હતું તેમાંથી સને ૧૯૨૨ ના જીત માસમાં મીટીંગ કરાઈ ત્યારે જેતીવાડીના અણતરો કરવા રૂપિયા ૪૦ ખચવા કરાવ થયો. આ રૂપિયા ૪૦ નો નીચે પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો.

વિગત.

વપરાયેલી રકમ.

ભોરચુયાના પડીકા નંગ, જાકલપુર, પાપરેલી, પ્રાંતીજ કચોલપુર | રૂ. આ. પા.

૧૦૨ ૨૫ ૨૨ ૧૫ ૧૧ | ૭-૧૫-૬

અને સોનાચણ ૧૯

કપાચ, જુનાર પેટે ૭-૦-૦

ખીંડી પીપર ૩-૧૦-૦

ગાથી ઘઉં અને જોડીયા ઘઉં બી પેટે ૬-૧૨-૬ ૧૭-૬-૬

ખાતર, સોડીયમ નાઇટ્રેટ ૧૬૦ રતલ તથા રેફે નુર બીગેર ૧૪-૯-૬

૪૦-૦-૦

ઉપર પ્રમાણે પૈસાની વ્યવસ્થા થઈ. કામની વીગત નીચે પ્રમાણે છે. સીલેકશનબન એ નામનો કપાચ ઉગરા સંકલને ત્યાં સારો થયો અને એક એકરે ૭૬૪ રતલનો પાક થયો. જ્યારે દેશી કપાચનો સારામાં સારો પાક નહોતો ખેતરમાં ૭૨૦ રતલનો થયો. આ ઉપરથી લોકને આ કપાચ ઠીક પસંદ પડ્યો છે, અને એનું બી જો મળે તો એનું વાવેતર પ્રાંતીજ ગામે

વધે એમ છે. બોડીઆ અગર પુસા નંબરનાં ઘઉં પરસોતમ મોહનને ત્યાં દર એકરે ૨૬૪૩ રતલ પાક્યા અને બક્ષી ઘઉં ૧૬૬૮ એકરે થયા વળી બોડી આ ઘઉંમાં એટલે જલ્દીયો નહીં. એકરે બીને માટે બેઠ ઘઉં રાખ્યા છે અને ઘઉંના આરાણુ વખતે બોડીઆ ઘઉંનું વાવેતર વધે એમ છે.

સોડીઅમ નાઇટ્રેટ ખાતર.

હાંગરના ધરમાં નાખવામાં આવ્યું હતું. દર એકરે હાંગરે ૨૦ રતલ ખાતરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે એરડીના ખોળ બે મણ વા પડવામાં આવે છે. એરડીના ખોળ કરતાં સોડીઅમ નાઇટ્રેટનો શુષ્ક ચારો જલ્દીયો હતો. પણ વખતસર પુરતો વરસાદ અગર તો પુરતું પાણી ભેંધ્યું છે. નહીં તો ધર દાઝી જવા સંભવ.

બગા સાંકલાને ત્યાં વેગણુમા ખાતર નાંખતા દર એકરે ૧૦ મણ પાક નો વધારો થયો હતો. ચુનકાલ કેવળદાસને ત્યાં વેગણુમા તેમના ખરચે ખા તર મગાવેલું અને ઉપયોગ કરેલો પણ બ્રાહ્મભણી નામી જવાથી વેગણુનો ભુજ જેવો પાક થયો હતો. રોગને લઈ ખાતરનો શુષ્ક જલ્દીયો નહીં.)

હાંગર વગેરેમાં નીચે પ્રમાણે પાક થયો હતો.

એકરનું નામ તથા ગામનું નામ	પાકનું નામ	બીન ખાતર ના ભાગમાં એકરે પાક	સોડીઅમ નાઇટ્રેટ સા. વાતા ભાગમાં	રીમાર્ક
જેસંગ ચતુર પ્રાંતીજ	સુતરસાલ હાંગર	૧૪૪૦	૧૬૦૦	૬૦ રતલ ખા તર એકરે
બગા સાંકલા પ્રાંતીજ	"	૧૫૧૦	૧૭૬૦	"
હરીભાઈ હીરદાસ ચોનાસણ	છરાસાલ	૨૦૮૨	૨૮૮૦	"
પરસોતમ મોહન પ્રાંતીજ	બોડીઆ ઘઉં	૨૬૪૩	૨૬૮૩	"
ભેંધતા રણછોડ પ્રાંતીજ	બક્ષી ઘઉં	૧૬૬૩	૧૮૮૩	"

આ પ્રમાણે ખાતરમી પાક વધુ થાય છે. પણ ખાતરની પુરતી, દીમતે એમાં કંઈ નફો જલ્દીયો નથી જો ખાતર સસ્તુ થાય અને બહેળા પ્રમાણમાં જ્યારે ભેંધ્યું ત્યારે દરેક જગોએ મળી થકે તો જ એનો પ્રચાર વધે એમ છે. હાલના ભાવે તો જો ખાતરનો ઉપયોગ બહેળા, પ્રગાણુમાં થાય એમ ફેલાતું નથી.

લોક આ તરફ લક્ષ આપશે તો એ જામને ખેતીવાડીની દ્રષ્ટિએ સાફ કામ થશે. કારણ કે હવે નવી યોજના પ્રમાણે તાલુકા રેવલપમેન્ટ કમીટી સાફ ફંડ થયા પછી સ્થાયી અને નામદાર સરકાર તેના દર વરસે રૂપિયા ૧૦૦૦ ની મદદ આપે તો ખેતીવાડીની દ્રષ્ટિ એ તાલુકાની સરવમ્મ થાય અને દરેક જગ્યાએ કેટલું થયું છે શુ શુ થાય જોગ છે તેનો રીપોર્ટ જાનાના અનુભવી માણસ મારફતે થાય અને પછી સુચનાઓ અમલમાં મુકાય સોના સ્વચ્છતા પાછીના આગેવાન ખેડુત આ માગત ધ્યાનમાં લેશે અને જાણુ જાણુના ગામના આગેવાન સાથે મળી એક તાલુકા રેવલપમેન્ટ કમીટી સ્થાપે અને સાફ, ફંડ લેશું કરે તો પછી ખેતીવાડી સુધારાનું કામ એ તાલુકાનું હોય પર લઈ શકાય ગયા વરસમાં જો ફંડ એકઠું કર્યું હોત અને રોગ સંભાળી ખજાર વળતર મળી હોત તો આંગામા મધીઓ અગર સાકરીઓ નામનો રોગ જણાયો હતો તો તેને માટે સ્ટ્રેવર વતી દવા છાટી સારા પાયા પર આ તાલુકામાં અજતરો કરી લેયો હોત કમોદ ઠાંગરમાં કમોડી નામનો રોગ થાય છે તેનો પણ અભ્યાસ થાત વિગેરે સાકર કામ, યજ્ઞ શકે એમ છે.

મે, જુન, અને જુલાઈ માસમાં ખેડુતને ઉપયોગી ખેતીના કામની નોંધ

લેખક:—પનાગજી રણજોડજી દેસાઈ.

ખેતીવાડી જોગશીય—અમદાવાદ

મે માસ—વૈશાખ માસ.

પ્રાતીજ, માઠાસા અને દરકાર તાલુકા માટે

(૧) ખેતીના જોગર જેવા કે હુળ, ફંડકા (વાવણીજો), કરખી કરણ, અગર રાપ, નાંડુ, ચાડું, વિગેરે જોગર સુધાર પાસે દુરસ્ત કરાવી તૈયાર રાખવા. તે પ્રમાણે ભોંઈતા દોરકાં, જોગર વીગેરની પાકુ તાજવીજ રાખવી. રાંધ અને કરણની પાસ ટપેરાની ઉપયોગમાં લેવાં.

(૨) ખેતરોમાં કરણ ફેરવવા ખેતરમાં કચડ દરોડી ખુપરા હોય, તેમજ : વિગેરે વાજોએ પહેલું કચડ દારૂ નાખી અગર જાળી નાખી ખેતરને આવ નિરુત્તર જાહે જોગર, રાખવા તેનો રીપોર્ટ કમીટીના અગર અરજવાળા વાંકા

મામી છુ પલા બામટા હોય તેને ખોદી ઠગવો કંરી બાળી મુકવા અને ખાડા હોય તે પુગી મરખા કરવા. જ્યાં જમીનમાં રવો હોય અને દાલડો નામતું ખડ વધુ હોય ત્યાં સુગત તરફતું દામડીયું હળ ફેરવવું. આડું ઉભું ફેરવવું. કીઆરીમાં જવાસા હોય તેને ખોદી સાફ કરવા.

(૩) ખેતરોને વાડ હોય તે દુરસ્ત કરવો કચરો હોય અગર નકામાં વેસા અગર ખડ હોય તેને કાપી સુકાચે બાળી મુકવા

(૪) ખેતરમાં માટી પુરવી ખેતરમાં નીચાણ ઉચાણવાળા ભાગમાં ચેણુ અગર પટારો ફેરવી સરખા કરવા.

(૫) આફ, હાથેર, રતાણ તથા સુરણના વાવેતર કરવાની મોસમ એટલે તેના વાવેતર કરવા. ચોમાસુ બીડા, શુવાર, તુરીઆ માટે એનાં બી વાવવાં ગેરઠીના પાકને પાણી પાવું. તેમજ નાગકાટ નામનો રોગ માલમ પડે તો મરેલા ગાવાને નીચેથી કાપી એકઠા કરી ખાડો કરી દાટી દેવા અગર બાળી મુકવા. જો આબુબાબુએ બુવાર વાવી હોય તો અને તેમાં સળો માલમ પડે તો એવા છોડ કાપી દાટી દેવા અગર બાળી મુકવા.

(૬) એરંડીને ખોળ શેરડી, વેગણ, મરચી માટે લાવો બાળી ભુરો કરી રાખી મુકવો તેવોજ રીતે કપાળીઆ, ખુવાર, બાજરી વીગેરેના સારા બી રાણી રાખવા અનાજના બીને તાપમાં તપાવી ઠંડા થયે કોડીને સાફ કરી તેમાં બરી દવાનો ઉપયોગ કરી જરવા અને કોડીને રીતસર બધ કરવી.

(૭) ચોમાસુ પાક માટે ગચ્ચી વેગણના ધરૂ તપ્પચાર કરવા. તેના બી ધરૂ વાડીઆમાં વાવવા ધરૂ માટે ખાળ પર તપાચ તો છોડ સારા ચાય છે. અને નીદવાનું કામ સુગર ચાય છે. એરંડીને ખોળ તથા સોડીઅમ નામદ્રેટ અગર ગકરીની લીડીના ઉપયોગ કરવાથી ઉધણનો ત્રાસ જોડો રાય છે અને છોડ કીટ વધે છે તેના ધરૂ મોડું નાંખ્યું હોય તો પચ્ચ ચાલે. ધરૂ વાડીઆ મા રાખનો ઉપયોગ કરવાથી ધરૂ ઉખડેલા સુગમ પડશે.

(૮) આળા પરની ફેરી ઉતારી લીધા પછી વાદા હોય અગર સુકાઈ ગયલી હાળ હોય તેને કાપી નાખી ઉપર ઠામર ચોપડવો.

(૯) ચોમાસાના બળતણ માટે લાકડા, કરાકી, ખુપરા વિગેરે ગચ્છી રાખવા કોડીઆ માટે ચોમાસામાં જોઈતી માટી ગાડામાં બરી ઘર આગળ રાખી મુકવી જ્યાં દેર બધાતા હોય ત્યાંની માટી એકથી દોઢ કુટ ખોદી તેને ખેતરમાં ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરવો અને તેને ગદ્યે દોઢા-મા નવી માટી પુરવી. ચોમાસામાં જોઈતા દેરને માટે ઘાસ ચારો અને દાણો રાખવો.

(૧૧) ઉછરેલાં અને ઉછળતા શાક ભાજીને પાણી આપવું શાયત્તે જામે (ખોડાસા મહાસભા) મક્કઈ, ચીણા વીગેરેને પાણી આપી પડી પડવ થયે લણી લેવું.

(૧૨) ખાટી ઘોરડીને ફાગણુ ચૈત્રમાં કાપેલી હોય અને નવીન ગુમ્મા કુટી નીકળ્યા હોય તેમાંના દરેક જગોએ ધો ત્રણ ચારા મારવાદાર અને મજ પુત શેષા રાખી બીજાને છઠ્ઠાડી નાંખવા. મોટા ઘોરડીના ત્રાડની આતુ માલુ એ મોઠ આપી ઘાસ વિગેરે માફ ફેરી આલુમાલુ ચોખ્ખુ નાખવું. ઘોરડી પર છવ જતુ જણાતા હોય ના તેડું નિગીજણ કરી ચાપતા ઇલાજ લેવા.

(૧૩) જ્યાં પાણી ગામઠું રહેતું હોય ત્યાં કામ અગર ડહાડા ખોદા વી પાણીનો માર્ગ ચૂગળ થાય જોગ કરવું. કાસ હોય અને પુરાઈ ગયલા હોય તેને ખોદાવી સીપેર કમવવા.

(૧૪) કપાસની કનડી ખોદતી વેળાએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું કે રોગની ગાઠે વાલો કપાસની કનડીઓ ભુટી કરી ખાડી દેવાં. કારણ કે સુ કારા નામના રોગના કીડા સુસ્ત અવસ્થામાં આવી જગ્યાએ પડી રહેલા માલમ પટે છે અને કપાસ ખોદી લીધા મળી આવે ખેતરમાં વારંવાર અ વર નવર ફરણ ફેરવવો. જે જમીનમાં ગુદ ડો વધુ હોય તેમાં પશુ અવર નવર ફરણ અગર વારે રાપ ફેરવવો.

(૧૫) આ વખત તાપનો હાવાથી કેટલીક જગોએ જવા (Talcum) ડોહારમાં ઘણા જણાય છે. ગુરત કારમ પર નીચેનો ઉપાય ઠીક જણાયો હતો.

૨ ચેર ટાલટાર અગર હાગર

૦૧ ચેર ગમકનો ભુકો

૫ ચેર અળમીડું તેવ

૧૧ ચેર ગ્યામતેલ

૦૧ પ્રીનાઈલ

અને મોખી ચીજને ઉપલા પ્રમાણમાં લઈ ચારી નીચે મેળવવાં અને પડી જ્યાં જ્યાં જવા (Talcum) જણાય ત્યાં ચીજડાં વતી લગાવવાથી ચોના ઉપ દ્રવ મોઠો થાય છે. અસાધ્ય તપેકા, દાહાર વીગેરેને સારી રીતે સ્વચ્છ કરવાં જોઈએ.

(૧૬) બટારાને ગુણમાં મારી એક સ્વચ્છ હવાવાળા ચોરડામાં લાવવા હોયના ચામે સુઈ ભરવા ભરેલા કાથના એક બીજાથી ઉછે રાખવા, અને એકેકના ઉપર રાખવા નહીં કાથના ઉભા રાખવા અને જે જગોએ રાખવામાં આવે તેના લારપુર હવાનો આવુ સ્વચ્છ હોવો જોઈએ. અને ગરમીના વખતમાં

બારણા આગળ ઠેનવાસના પઢાં લટકતા રાખવા અને આ પઢાં નેતાપદના ધનતનાં પાટીયો બીજેલા રાખવા. એક ગણીનામા ચોછામા ચોછા એક પખત ગુણમાંથી બટાટા બહાર કાઢી નાંખવા અને તે વખતે જે બટાટાને રોગ લાગ્યો હોય તે કાઢી નાંખવા અને બાકીના સારા બટાટાને ગુણમાં જરી એક દમ ગુણમાંથી લેવી. દરેક વખતે એક અથવા બેજ કોથળા ઉમાડવા કે જે થી જરીને એક કોથળામાંના કીડા બીજામાં નાચ નહીં, એક કોથળામાં આશરે ૧૨૦ સ્તલ બટાટા રહે છે. લીલા બટાટા હાય તેને સારા બટાટા સાથે ભેગા એક કોથળામાં ફરવા નહીં. નહીં તે લીલા બટાટામાંથી કીડા બહાર આવી સારા બટાટામાં, પ્રવેશ કરશે.

(૧૭) એક ભાગનાં બી ગણી રાખવા.

ગુન માસ જેઠ.

(૧) શાક ભાજી, બાગાયતી પુલોને પાણી આપવાં.

(૨) કીચારીમાં જમીનમાં દબ દેવાની મોસમ-કીચારીઓ સાફ રાખવી. ધરવાડીઆમાં જમીનને દબ દેવો. પછી ખાતર વીગેરે નાંખી વરસાદ થયે ખેડ કરી પુરતા વરસાદે રાંગરતું ધરૂં નાખવું. કીચારીમાં ખાતર નાંખવું 'વેરવું' તથા વરસાદ થયે હળ વતી ખેડ કરવી.

કીચારીમાં અસલાહી વીગેરે ગામેમાં રહના બી વરસાદ થયે એક બે ખેડ કરી પછી છાંટવા.

(૩) વેગણ મચીના ધરૂં ઉછેરવા.

(૪) ઘર કાઢાની વાટો હુસ્ત કરવી. અરણી (દોર બાળદને ચરવાને) માટે વાડાઓ સાફ કરવા અને તેની વાટો હુસ્ત કરવી.

(૫) સારાં ચોખ્યાં બી તૈયાર રાખવા. વરસાદ થયે ખેડ કરી કપાસી આ યાજુવાં. અને સારી ખેડ કરી બાજરી વાવવી. રેતાળ જમીનમાં વરસાદ થયે અવર નવર સારી ખેડ કરી કપાસ રાં ચી ઠ ત્રણ ફુટને છેટે માણુરે દાલી જમીનમાં રાંપ ફેરવી ત્રણથી ચાર ફુટને છેટે કપાસ માણુરે, મોસમ છાશીઓ અગર હુમડો નામનો રોગ (કપાસના કુમળા પાત્રોના)

અર ધોળી રૂંવાંટીના આકારમાં કરોળીયાની બાતના જાણુઆર થ ૨ ૦ ૧ માત્રમ પડતો હોય તો કપાસીબાને મરકતુરી પર કલોરાઈડ નામની દવાના દથ મીનીટ સુધી પલાળી પછી યાજુવા હોય તો એ રોગ ચોછા જાણુાય તે સોમ સુન્તનો બનુલવ છે. દવાનું પ્રમાણ ૦-૨ ટકાંડ રાખવું. દરેક પ્રકારના બી ચોછા વાપરી દેટે વાવેતર કરવું.

(૬) બોરહીપર આંખ ચઢાવવાનું કામ—બોરહીની આંખબાંધીએ ગોડ આપવાનું કામ—કાસ રીપેર કરવાનું કામ—અગર તે પાણીના માર્ગ રીતસરના કરવાનું કામ.

(૭) બળદને શુવાર બોળ વીગેરે પુષ્ટિકારક ખોરાક આપવો કે જેથી વાવેતર વખતે ખેડ વીગેરેનું સાફ કામ આપે વરસાદ થયે હલકા ધાન્યની વાવણી કરવી. શહેરની આંખ બાંધી શાક બાજી-શીકા, ચોળી, શુવાર, દુધી, તુરીઆં, ગલકા વીગેરેનું વાવેતર.

(૮) આખા વીગેરે ફળાઉ ઝાડોને ગોડ આપવી આખાપર વાદા હોય તે કાપી નાખવા. તેવીજ રીતે લીંગાઇમા સુકાઇ ગયેલા ડાળ, થડ, વીગેરે ને કાપી નાખવા ગોડ ફરી બઢરીની લીડી વીગેરે ખાતર લીંગાઇને આપવું, ફેરીમા થતી માખ-આ માખ શરી બાતની ફેરીઓ પસદ કરે છે તે માખ ઘરની માખ કરતા બહુ મોટી હોતી નથી તેના શરીરપર પીળા ને બુખરા પડા હોય છે તે માખ મોટા પાકા ફળપર ઈંડા ચુકે છે તેના કીડા ફેરીના ફળમા જાય છે ને તેને ખાય છે ને ફળને નકાસુ કરે છે. તેની જીદગી ટુંકી છે. થોડા વખતમા એક પછી એક એમ પાચ છ વખત તેઓ પોતાની જીદ ગી પુરી કરે છે સઉથી પહેલા સહેલા ફળ નીચે પડે છે અને કીડા જમીન માંજ શાત પડ્યો રહે છે બીજી વખતે પેદા થયેલા જીવડા ૧૫થી ૨૦ટકા નુકશાન કરે છે માટે પહેલા ફળ વીણી લેવા અને ઉડી જમીનમા દાટી દેવા તેમજ એક એક પાકી ફેરી તપાસી દરેક કીડાને નાશ કરવો જો આ પ્રમાંણે ખરેખર સલાખ લેવામા આવેતો એ વરસમા તે જીવડાનો નાશ થાય-લે, કે આવી બગડેલી ફેરીને ઝાડ નીચેજ રાખે છે અને તેથી ભવિષ્યમા થતા નુકશાનની શકા પણ તેમના મનમા હોતી નથી તુલસીના પાનને પાણીમા ઉકાળી તેના સત્વ રહીત બનાવી અગર તે રક્ષાળીમા રાખવાથી માખીનું એ તરફ ખેંચાણ થાય છે અને યહી મરી જાય છે —આંગાપર થતા જીવ ડા (હોપર) કેટલાક વાડીઆમા આ જીવ નુકશાન કારક થઇ પડે છે. તે જે ર ને નુકશાન કરે છે અને તેને લીધે નાના મરવા મરીને બારી જાય છે તેને ઉપાય એજ કે જ્યારે તે જીવડા માલુમ પડે ત્યારે ઝાડ ઝેરથી છાટવા, વખતે આ સાલ જીવ માસમા એ જીવડા જમવાનો સભવ છે માટે એ ઉપાય આપ વો જરૂરનો લાગે છે કુડજોઈલ ઇમલચન નામનું ઝેર બહુ સાફ છે આ છાંટ વાનું ચત્ર(પીચકારી જેવું) પીપને બિચાડી શકાય અને પીપને એ પાંઈકા બે ઘાડવા એકએ એટલે તેને સહેલાઈથી ફેરવી શકાય આ ચત્રને એક લાળી વજારની નળી ઘાલવી નળીને એક મોંઢીયું હોય છે આ નળીને લીધે છાંડની

રોચ પજુ છાટી શકાય. મોર આવવાનો વખત થાય અને ત્યારે જીવડાં જણાય તો આ છાટવાતું કામ મોર ખીલે તે પહેલા કરવું જોઈએ નહીંતો કેરી ગરો થઈ જવતી નથી. —રત્નાગીરી છાટવામાં પ્રીશ-જોઈલ-રોઝીન સોપ નામની દવા આ જીવડાંને નાશ કરવામાં ઘણી ઉપયોગી જણાઈ હતી. ૧૦૦ રતલ પાણીમાં ૧૫ થેર પ્રીશ-જોઈલ-રોઝીન સોપની વાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો—૨૦ કુટની ઉંચાઈએ તેમજ પદર કુટની લંબાઈ એ દવા સંચાથી છાટી શકાઈ હતી. મે માણસ દરરોજના આઠ કલાક કામ કરેલો ૧૬ થી ૨૦ માંડ પર દવા છાટી શકે છે. એક વખત દવા છાટવાથી જીવડાંનો તલન નાશ થઈ શકતો નથી પણ પાંચ છં વખતે જ્યારે જ્યારે જીવડાં જણાય ત્યારે છાંટવી પડે છે તે ધ્યાનમાં રાખવું. વળી મહિએર-આ એક ગતતું ખીટલ જીવડું છે તેનો કીટો થડને કાચી ખાય છે. ઉંડા છાલની તરડમાં સુકવામાં આવે છે અને તેમાંથી નીકળતો કીટો થડને કાણ પાડી આંદર બાંધે છે તે આવા કીટા ઘણા હોય તે આઠ મરી બાંધે છે માટે ગાંધાં સુકાં આઠ કે કાળ કે જેમાં આ કીટા ઉછળે છે તેને બાળી સુકવા. આ સુકા કીટાને એક વરસથી વીંજત વરસ સુખી જીવડાં રાખે છે.—વરસમાં ગમે તે વખતે આડના થડને ગોડળ ફલ્લુઈડ નામની દવા લગાડવી ગોડળ ફલ્લુઈડની બનાવટ:—

દીકામાળી ૧ ભાગ	{	આ બધાનો ભુકો કરી પાણીમાં નાખવે
હીંગ ૨ ભાગ		અને એટલો દીવસ રહેવા દેવો. અને
ગુગર ૨ ભાગ		જ્યારે લાઈ જેવું થાય ત્યારે થડ પર
દીવેલીનો ગોળ ૨ ભાગ		ચોપાવવું.

ઉધર્મના ઘર ખોદી ને ઉધર્મ મારી નાખવી. ગોંડળ ફલ્લુઈડથી પણ તુકે શાન બટકે છે. સીમ્પલેક્સ નામનું છાટવાતું યત્ર અમેરીકાની હીમીંગ કંપનીનું બનાવેલું સુખર્ષ જોરીએન્ટલ બોટીંગ્સમાં વીલેન્ડીઅન હેલુક અને કલાઈ ને ત્યાં ગાંધા સરસામાન સાથે મળે છે પીચકારી ની સાથે જે રખર ના નળીઓ બે મોઠોઆ અને હાંડાના બે આડળાં પજુ મળે છે આ ઉપરાંત એક નાની ગાદી તેને ફેરવવા જોઈએ ત્યાં પીચ પણ જોઈએ.

જો કપાસના હીડવામાં સળાનો રાગ જણાતો હોય તો ખેતરમાં કંપારાં આ સાથે ખીંટા વાવવા કારણકે જો કીડા ને લીંડાં વધારે આવે છે તેથી એ તેના તરફ ખેંચાયો.

(૧૦) ચોમાસા માટે ઘાસ ચારો તેમજ જોઈતો દાણો વિગેરે ઘરમાં ફાંટી રાખવો. તેમજ વાવણી માટે જમીન તૈયાર કરી રાખવી.

જુલાઈ માસ અષાઠ માસ.

(૧) બાજરી, મકઈ, કપાશની વાવણી જેમ ઓછા વાવેતર થાય તેમ સાફ

(૨) વંચાવલા ખેતરમાં નીંદવાનું કામ તેમજ તાપડી અગર ફરવડી ફેરવવાનું કામ

(૩) હાગર રોપવાનું કામ હાગર રોપવા પહેલાં સણનો પડવાથ પાડી હળથી ઘાવલ કરી રોપવા માટે જમીન તઈયાર કરવી જોઈએ. સુતર સાલ તથા છરા સાલની રોપણી અને અનુકુળતાએ કમોઠનું ધર તઈયાર કરવું.

(૪) મરચીનું રોપણું-મરચીનું રોપણું છેટે હોય તો ઠીક. મરચી રોપ હાથ્યા બાદ સારા વરસાદ થયા પછી ચોરડીના ખોળ વાપરવો દરેક ખામણું એકેક સુદી બહુ થઈ જશે.

(૫) લોરમાં સળો માલમ પડતો હોય તો જુલાઈ માસનો વારે વરસાદ થયા બાદ દરેક છાંટે ગીંદુ ચેર પ થી ૭ ગાંઠના કંઠના પ્રમાણમાં આપવું.

(૬) કપાશ સધરી અથો હોત તો દરેક ખામણામાંથી નબળા અને પાતળા છોડ ઉખેડી લેવા જો કપાશના છોડની કુમળી કુપળો કરમાઈ જતી દેખાય તો એને તોડી એકઠી કરી બાળી દેવી. અને વાવેલા બીડામાં પછુ જો પ્રમાણે જો વેગ માલમ પડે તો સુદી વીણી એકઠા કરી બાળી સુકવા

(૭) ચેડા પર નકામા છોડ ઉખેડા હોય તો નવરાથ હોય તો ઉખેડી લેવા.

(૮) હાગરની કીઆરીમાંથી પાણી ચાલ્યું ન જાય તેની દેખરેખ રાખવી.

(૯) બાજરી, મકઈ, વીંગેરે પાકનાં જોઈતી ખેડ આપવી. અને કપાશ માં નીંદાવી અનુકુળતાએ તાપ અને તાપડી ફેરવવી.

(૧૦) અનુકુળતાએ વેગણનું રોપણું ચોરડીમાં ખોળ સુકવાનું કામ તેમજ વેગણ રોપ લાગે ત્યાં આગષ્ટની શરૂઆતમાં ખોળ સુકવો.

(૧૧) દેવ તથા ચામડાના દોરડાને સીવેલ ચોપડી સુકી રાખવાં.

મહારાષ્ટ્ર કૃષીવલ

ખેડુતોને ઉપયોગી માસિક.

લવાજમ રૂ. ૫ વાર્ષિક.

લખો—

વ્યવસ્થાપક,

મહારાષ્ટ્ર કૃષીવલ કાર્યાલય.

૭૦૨, સદાશીવ પેઠ

પુણા શહેર.

જાહેર ખબર.

ખબર આપવામાં આવે છે કે સુરતમાં તા. ૨૪ માટે જુન ૧૯૨૩ થી ખેતીવાડાની સ્કુલ ખોલવામાં આવી છે તે સ્કુલના ધારા ગોધરા ખેતીવાડી ગુજરાતી સ્કુલ પ્રમાણે છે જે આ મહત્ત્વ તરફ થી નીકલતાં શ્રી ગુજરાત ખેતીવાડી અને હુનર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક અપ્રેલ સને ૧૯૧૩ ના અંકમાં પાન ૨૭ માં છાપેલાં છે, આ સ્કુલ માં દાખલ થવાની જેની મરજી હોય તેણે ચોતાની અરજ મહેરબાન કેપ્ટુટી કાયરેક્ટર શ્રી એમીકલયર સુરત તરફ મોકલી આપવી.

ચોથાંશી તાલુકા ખેડૂત મંડળના પ્રમુખનું વાવણુ.

સદ બ્રહ્મચર્યો,

આ મંડલ જોતીવાડી ખાતાના પ્રયાશથી ગયા યુન મહીનામાં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું અને તેમાં ચોથાંશીના માગલતદાર સાહેબ મીંઝ મહીવાઈ દેશાઈ ની ઉલટ અને ઠાલણથી ઘણી મોટી સંખ્યામાં મેમ્બરો જોડાયા હતા મંડલ ના જોડીયા સેક્રેટરી મીંઝ નગરશેઠ જેઓ મંડલના દરેક કામમાં ઉત્સાહ વાચી ભાગ લે છે તેઓ વારસીક હેવાલ રજૂ કરશે. તે ઉપરથી આપ જોશે. જે આ મંડલે નવ સાડા નવ મહીના દરમ્યાન સાડુ અને ઉપયોગી કામ કર્યું છે. જુવારમાં થતો રોગ “ smut ” આજે અટકાવવા ગોરચુનના પાણીથી જુવારના ધી ઘોઈ વાવવાનું અગીઆર ગામના લોકોને તેમને ગામ જઈ બતાવવામાં આવ્યું હતું. મંડલની સ્થાપના થઈ તે વખતે જુવાર વાવવા નો વખત પુરો થઈ રહેવા આવેલો હોવાથી એ બાબતમાં વધુ કામ કરી શક્યા ન હતા. વેગણના છોડને વાટપેર ગામે એ પ્રકારના રોગ થયતા હતા તે દુર કરવાને દવા છાંટવાનું બતાવવામાં આવ્યું હતું. સરકારી ક્ષામ ઉપર નવી કબજા હળ વીગેરે કામ વાપરવા તે દેખાડવાની ગોઠવણ કરી મેમ્બરોને જુદે જુદે દિવસે લઈ જવામાં આવ્યા હતાં. વીલાથલી ખાતર નાંખી તેની અસર શું થાય છે તે દેખાડી આપવા મરચી અને વેગણના ખેતરોમાં ફીફડમેને બાતે જઈ મદદ કરી હતી તે ઉપરાંત ડીસ્ટ્રીક્ટ એગ્રીકલ્ચર ઓવરસીયરની મદદથી આખા તાલુકાની ખેતીને લગતી સરવે કરવામાં આવી હતી કે જેથી લોકોની હાજત અને જમીનની સ્થિતિ ઠેવી છે તે માલમ પડે. એ સઘલું કામ ઘણું અવધારક ગણવામાં આવે છે. હાલ જે મેમ્બરોની સંખ્યા છે તે ઘણી ખુશી થવા જેની છે પણ વારસીક મેમ્બરોની પ્રી એકઠી કરવાની ઘણી મહેનત રહે છે અને સંખ્યામાં પણ ફેરફાર થવાનો સંભવ રહે છે. તેથી મંડલને સંધ્યર થાયા ઉપર સુકવા પેટ્રોન તથા લાઈફ મેમ્બરોની સંખ્યામાં વધુ સારા વધારો થવો જોઈએ.

ફીફડમેન મીંઝ પટેલે અત્યાર સુધી કામ કર્યું. પણ તેમને બીજી સારી નોકરી મળી એટલે આપણને ઠોડીને વાટચા ગયા. આપણો યગાર ખાઈ આપણા ખરચે જે એમને અનુભવ મેળવ્યો તે આપણને નીરૂપયોગી થયો એ ખેદની વાત છે. હવે નવા ફીફડમેન આવ્યા છે. તેમને મેમ્બરોથી તથા તાલુકાથી સાહેલતાર થવું પડશે, અને તેમ કરતાં વખતની જરૂરો થશે અને સેક્રેટરી

રી ની નગરથેકને તેમના પાછલ રોકાણ પડશે. શ્રીદડગેન ઘડો ઘડી બદલાય નહીં. તે અટકાવવા તેનો પગાર વગેરે એવું રહેવું જોઈએ કે તેને આપણી નોકરીમાં રહી આગલ વધવાની ઉત્કટ રહે. એ સાડું નાણા વધુ જોઈએ અને નાણા વધુ મેલવવાનો એકજ રસ્તો છે કે એમ્બરોની સખ્યામાં વધારો થાય તેથી મારે આપને અરજ કરવાની કે આપના દોસ્ત આસપાસના આડો સી પાટોશીને સગાવવી આ મંડલના લાઈફ મેમ્બર બનાવવા.

આપણા મંડલ જેવું ગાંઠવ આખા ગુજરાતમાં એકજ છે અને તે હસ્તીમાં આવ્યું છે. તે આપણા લોકમંત્રે અને લાયકીવાદા ખેતીવાડી ખાતાના પ્રધાન એ. મી. સુતીલાલ મહિતાની આ દેશની ખેતી સુધારવાનો ઉત્કટ અને ઉમંગને આભારી છે. આવા મંડલના ઉપયોગી પક્ષા બામત તેમને ખાતરી છે અને મને પણ પુરી અને પાટી ખાતરી છે કે જે દેશની ખેતીની ખીલવણી કરવી હોય તો આવા મંડલ મારફતેજ સુધરેલી ઢગના એમ્બરો, સારા અને ખાતરી લાયક થીયાં અને ઉપયોગી ખાતરોનો પ્રચાર કરી શકાય. સરકારી ક્ષારમમાં સઘલા અખતરા કરવામાં આવે છે. પણ ખેડૂનના ખેતરમાં જઈ તેને નવા એમ્બરો કેમ વાપરવા, કયું ખાતર કેમ નાંખવું, એ સર્વે બતલાવવામાં આવે તોજ તે પોતાની ખેતીમાં નવી નવી ચીજો દાખલ કરે અને તે સઘલું બતાવવા આવા મંડલની જરૂર છે કેમકે ખેતીવાડી ખાતાના સ્ટાફના ચોંડા માણસોને એ ગધું કરવાની તક ન મળે.

આપણા તરફ જુવારને વાર વાર આજીવો નામનો રોગ લાગુ પડે છે અને તે રોગ ન થાય ત સાડ સહેલો સસ્તો અને જાણીતો ઇલાજ છે. છતાં આખા મુજબ ઇલાજના ખેડુનમાંથી ફક્ત એ ટકા ખેડુત મોરચુનો ઉપયોગ કરે છે. મુખ્ય ઇલાજમાં ચાર લાખ સુધરેલી ઢગના હળ વપરાવાં જોઈએ તેને બઢલે ફક્ત વીંચ હજાર વીલાયતી એમ્બર વપરાય છે. આપણા તાલુકામાં કપાસના સારા થી થી અગીઆર હજાર એકર જમીન વાવવામાં આવે છે. તેથી જીતા થીતા એલતાં એક લાખ દશ હજાર રૂપિયાનો વધારો ખેડુતની આવકમાં થયો છે છતાં તાલુકાના મોટા વાગમાં જમીન ઉપર હલકી જાતનું કપાસનું બી વાવવામાં આવે છે. ઠેકાણે ઠેકાણે કુવા બનાવી તુલને પાણી પાવાની જરૂર છે. પણ ઠાંઈ એવી યોજના ઉપાડી લેતું નથી. દોરની એલાદ સુધારવા સારા સાંઠ લાવી ઉપયોગ કરવો જોઈએ, પણ એક ગામમાં હમેશાં છારીડીથી જુલ ધીમતે સાંઠ મેલવી આપવાની કોશિશ કરી તે ગામલોક એકમત નથી. એ ઉપરથી જણાશે કે ઠેકા અગત્યના કામ આ તાલુકાની આ-ડીસ્ટ્રીક્ટની અને ઇલાજની ખેતીની ઉન્નતી સારૂ કરવાના છે. અને તે સરવે આરંભવા આ મંડલ જેવી સંસ્થાની ઠેકલી જરૂર છે અને આવા મંડલને ઠેકા આપવો એ ઠેકલું અગત્યનું છે.

કેટલાક સુધારા એક ખેડુત ખેતાના એકલા હાથે ન કરી શકે એ જો પાંચ એકઠા થાય તો બારે કીમતના એબલરો લાવી શકે તેમજ ચાર બીયા વગેરે લાવવાનું કામ બે ચાર સાથે મલે તો સહેલુ થાય એટલા અરથે જરૂર હોય ત્યાં સહાયકારી મંડલી સ્થાપવાનું અવશ્યતુ છે તે માટે આપણા મંડલો ને સહાયકારી મલોનો ફેલાવો કરવા મદદ આપવા સારૂ સરકારે એક અગ લદારે ખેતીની લગતી આ તાલુકાની સરવે કરી છે તેમ તે સહાયકારી ચલવલને લગતી સરવે કરશે.

એ ઉપરાંત આ મંડલનું કામ ઉપયોગી પેરણે ચલાવવાની સલાહ આપવા સારૂ એક એકવાઈઝરી કમીટી નીમિલી છે, જેના ઘણા ખરા મેમ્બરો ખેતીવાડી ખાતાના અનુભવી અને Export Knowledge વાલા અમલદારો છે.

ગયે વરસે મંડલના નીચમો ઘડવામાં આવેલા. એક ઉપરસના અનુભવ પરથી તેમાં કેટલાક ફેરફાર કરવાની જરૂર જણાઈ છે તે મુજબ આપ સન-મુખ ફેરફારનો ઠરખાસ્ત મુકવામાં આવશે અને જણાવવાને શુશી ઉપર છે કે જ્યારે ખેતીવાડીના પ્રધાન એન. ઓ. મહેતા અને પધારવા હતા તે વખતે આપણા તરફથી માગણી કરેલી તે મુજબ અત્રેના કાર્ગ સાથે એક ખેતીવાડીની નીશાળ ખોલવાનું નક્કી થયું છે ને તેને સુરતની ડી. લે. ઓ. ઓર્ડર રૂ. ૨૫૦૦ નો મદદ આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

એવટે મારે મહેરમાન ડીપ્યુટી ડીરેક્ટર, રાવ સાહેબ લીમલાઈ તથા ઓ. નગરજીનો આ મહત્ત્વ તરફથી લેઓએ જે ચાલુ ગદદ અને કીમતી સલાહ આપી છે તે માટે અંત ક્ષરક પુર્વક ઉપકાર માનવાનો છે જે નહીં સારૂ કામ કર્યું છે તે એ સાહેબોનો ઉત્સાહ અને કાળજીને લીધે છે.

જાહેર ખબર.

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે છાંશલીથી જે Premium Bull's શ્રેષ્ઠ આખલા આજીન સુધી ખેડુનો આપવામાં આવતા હતા તેના આખલા, એ સુરત કાર્ગ ઉપરથી પણ આપવાની ગોઠવણ કરવાની સરકાર તૈયારીમાં છે સુરત કાર્ગ ઉપરના આખલા સ.ગ. હુધ અને જીલાહ પધારનાર અતના છે. સુરતથી આખલા મળાવવાથી મેલે સુરત પણ ફાયદો થાય એમ છે.

જેઓને સુરતથી મળાવવાની ખાચેસ હોય તેને ખેતીવાડી ખાતાના ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટર સાહેબ શુજાત મુકામ સુરત એ સરનામે પત્ર વહેવાર કરવો.

સહી

ડેપ્યુટી ડાયરેક્ટર ફાર એનોમલ પ્રિડીશન.

ચોર્યાસી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોસીએશન "જેતુત મહલ" નો વાર્ષિક અહેવાલ, — સુરત.

આ મહલની પહેલી સભા તા. ૧૮ મી જુન ૧૯૨૨ ના રોજ સુબઈ ઇલાકાના જેતીવાડી ખાતાના ડીરેક્ટર સાહેબ, ડા. હેદાઈ એચ. માન ના પ્રમુખપણા નીચે ભરવામાં આવી હતી. આ મહલને તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૨૩ એટલે ૬ માસ અને ૧૩ દીવસની કામગીરીનો આ અહેવાલ છે.

• સમાસદો.

૧૯૨૨-૨૩ ની સાતમાં આ મહલમાં નીચે પ્રમાણે સમાસદો હતા.

વર્ગ.	સંખ્યા.
૧. મુરખીઓ	૧૪
૨. જાદગીના સમાસદો	૪૮
૩. વાર્ષિક સમાસદો જેઓ રૂ. ૧ પ્રમાણે શ્રી ભરે છે.	૮૦૪
૪. વાર્ષિક સમાસદો જેઓ રૂ. ૦-૮-૦ પ્રમાણે શ્રી ભરે છે.	૧૪૫

હીસાબનું સરવાલું.

તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૨૩ સુધીનું સરવાલું એટલે કે આવક બાબતના આંકડા નીચે પ્રમાણે છે.

આવક.

૧ રેડિલા નાણાં બંધાવ	૩૦ ૦-૧-૦
૨ મરકારી મટણી તરફથી મળેલું લવાજમ તથા બક્ષીસ	૩૦ ૦-૦-૦
૩ ખાનગી સમાસદોનું લવાજમ	
સમાસદો	શ્રી
૧૪ મુરખીઓ	૨૬૨૫-૦-૦
૪૮ જાદગી સુધીના સમાસદો	૧૧૬૮-૦-૦
૬૪૬ વાર્ષિક સમાસદો	૮૦૦-૮-૦
	૪૭૨૫-૮-૦
૪ જેતીનાં જોગારો ભાડે આપ્યા તેની આવક	૦-૦-૦
૫ પરચુરણ આવક બક્ષીસ વીં	૧૭૮-૧-૩
૬ મરકાર તરફથી મળેલી આદ	૧૦૦૦-૦-૦

કુલ ૫૮૦૩-૮-૩

ખર્ચ ૧૨૮૭-૧-૮

શીશીક ૪૬૧૬-૭-૭

તા. ૩૧-૩-૨૩ ને રોજ

ખચ.

૧	નોકરના પગાર પેટે		
	“ અ ” શ્રીહરભેનનો પગાર માસીક રૂાં ૧૦		
	લેખે માગ ૮ નો	૪૮૦-૦-૦	
	“ બ ” સીપાઈનો પગાર માસીક રૂાં ૧૫		
	લેખે માગ ૧-૨૪ દીવસ	૨૬-૬-૬	
		-----	૫૦૬-૬-૬
૨	નોકરના ભથ્થા પેટે		
	“ અ ” શ્રીહરભેનને માસીક રૂાં ૩૦ પ્રમાણે		
	બાથુ ભથ્થુ માસ ૮ તુ	૨૪૦-૦-૦	
	“ બ ” સીપાઈને માસીક રૂાં ૬ લેખે		
	બાથુનુ ભથ્થુ માસ ૧-૨૪ દીવસતુ	૧૦-૧૦-૫	
		-----	૨૫૦-૧૦-૫
૩	ડીમોનસ્ટ્રેશન અને ખીમ ખેતીની ખીવવણી		
	માટેના કાર્મો માટેનો ખર્ચ		
	“ અ ” હાથીઆર ઓળર	૧૬૪-૪-૬	
	“ બ ” મોરચુપુના પડીકા	૦-૩-૬	
	“ ક ” પરચુરણ	૧૨-૧૧-૩	
		-----	૧૮૭-૩-૬
	કટીંગ ટ ખર્ચ		
	ટપાલ	૭-૦-૦	
	ઉપામણુ, ટાઇપીંગ	૧૧૨-૦-૦	
	રેશનરી	૭૮-૧-૦	
	ફર્નીચર	૧૦૩-૬-૦	
	આવકારતુ ખર્ચ તે પેટે રૂાં ૫૦ બક્ષીમ		
	ના આ કામને માટે મદદ્યા હતા.	૫૨-૦-૦	૩૫૨-૧૦-૦

		કુલ રૂાં	૧૨૮૭-૧-૮

ઉપરના આંકડા ઉપરથી જણાયે છે મંડલના નીચમ ત્રીજા પ્રમાણે મુ-
રબીઓ તથા વાર્ષિક સલાસદોની શ્રી રૂાં. ૩૭૬૮-૦-૦ તથા રૂાં. ૮૬૫ની રૂાં.
૨૦૦ ની જી. પી. નોટ અને બક્ષીસ તરીકે મેળવેલો ૫ વીધાનો હુકટો સી-
ઝર્વ ફંડ તરીકે વાળવામાં આવ્યા છે. રૂાં. ૬૦૨-૮-૦ વાર્ષિક સલાસદોની શ્રી
ના આવેલા છે. રૂાં. ૧૦૦૦ સરકાર તરફથી આંટ મલેલી છે. રૂાં. ૧૦૦ બક્ષીસ
તરીકે મલેલા છે અને મેં ચોપાંશી તાલુકાના મામલતદાર સાથે જ નેમણે
હુક મારવા વાસ્તે ફંડ લેણું કરેલુ તેમાથી રૂાં. ૭૮-૧-૩ વધેલા તે વેમણે આ

ગઠલ તરફ મોકલાવી આપ્યા છે કે-ઝોપરેટીવ સોસાયટી તરફથી કાંઈ પણ રકમ બક્ષીસ તરીકે અથવા તે શી તરીકે આવી નથી. ફાકેલી મુડીનું વ્યાજ ઝોપીસ માસમાં આવશે તેથી તે આવતી સાલના એટલે ૧૯૨૩-૨૪ ના હિસાબમાં જ મે કરવામાં આવશે. ગઈ સાલમાં ખેતીના ઝોબરો લોકોને પ્રયોગ તથા ઉત્તેજન ખાતરજ મફત આપવામાં આવ્યા હતા અને તેથી કાંઈ આપવામાં આવ્યાં ન હતાં.

ખરચની બાબત તપાસતો જણાય છે કે લખેલું ખરચ ફક્ત માસ દાખલું છે જ્યારે ગઈ સાલ બજેટમાં ૧૨ માસનું ખરચ ગણવામાં આવ્યું હતું તેથી બજેટના આંકડા કરતાં ઘટેલું ખરચ ઝોપી છે. જો કે આખા વરસ દરમિયાન બને તેટલી કરકસર કરવામાં આવી છે. વધારેમાં વધારે પછસાનો બચાવ, ખેતીના ઝોબરો ખરીદવામાં થયેલો છે અને તેનું દારણ ફક્ત એટલું જ છે કે લગભગ રૂ. ૨૫૦ ની કીમતના ઝોબરો ગીં એકલ જુવરજ પટેલે તરફથી અને રૂ. ૩૦૦ ની કીમતના ઝોબરો ખેતીવાડી ખાતા તરફથી ગઠલને વાપરવા માટે મળેલી છે.

રીપોર્ટના સાલમાં મીં એં એમં પટેલ, બીં એલ. ની ફીલ્ડમેન તરીકે નીમણુંક તા. ૧-૭-૨૨ થી કરી હતી. તેમની ખારજી તાલુકામાં કોઈ ખાનગી કાર્મમાં મેનેજર તરીકે નીમણુંક થવાથી અત્રે તા. ૧૬-૩-૨૩ ને રોજ રાજનામું આપ્યું હતું. અને તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૯૨૩ ને રોજ છુટા કરવામાં આવ્યા હતા. તા. ૮-૧-૨૩ થી એક ખેડુતને પટાવાલા તરીકે નીમ્યો છે. એઓ બને જણે ધણું ઉપયોગી અને સારું કામ કર્યું છે.

આ વરસમાં કરેલા કામની યાદી વીશે.

“ અ ” બુવારને મોરચુથુના પાણીમા ફુળાડવા આ કામ મંડલના પ્રી-લેમેને તેમની નીમણુંક થયા પછી તરતજ ઉપાડ્યું હતું પણ આમાસાની રૂતુ તે પહેલાં શરૂ થયેલી હોવાથી તે ફક્ત ૧૧ બામમાંજ તે કામ દેખાડી શક્યા હતા અને તેના અંશે ૧૩૧ પેકેટ વહેંચ્યા હતા. આનું પરીણામ એ આવ્યું કે મોહની અને ટીંબરવા બામના ખેડુતોને મોરચુથુ વાપરવાથી થતા સારા ફાયદા બાબત પુરતી ખાતરી થઈ છે અને હવેથી દર સાલ તેઓએ તેના ઉપયોગ કરવાનો નીશ્ચય કર્યો છે.

“ બ ” ખેતીના ઝોબરોનું ડીમોનસ્ટ્રેશન;—તાલુકામાં કેટલાક ગામે સુધારેલી ઢગના ખેતીના ઝોબરો ચલાવી બતાવવામાં આવ્યાં હતાં. કુંકારી આના લોકોને એક નાની પાર્ટીના રૂપમાં આકવાના સરકારી કાર્મ પર લઈ

જવામાં આવ્યા હતા અને ખેતીના ઉપયોગી જોખરો કેમ વપરાય છે તે બાં જતે સમજાવત આવવામાં આવી હતી તે તે તેઓને કામ કરી દેખાડવામાં આવ્યા હતાં. આંતુ પરીણામ એ આવ્યું હતું કે તેઓએ ફાર્ગમાંથી કેટલાક જોખરો તેજ વખતે વાપરવાને લીધાં અને પોતાના ખેતરોમાં અજમાયશ કરી જોયા. એક વીનોઅર “ઉપજવાતુ” જોખર” મોહની, ટીંગરવાં અને બીજાં જા મોમાં લઈ જવામાં આવ્યું હતું અને તેનાથી એકંદર ૬૫ ગાદલી જુવાર ઉપજવામાં આવી હતી અને ટીંગરવાનાં સ. રા. નથુભાઈ મકનજી પટેલે તે એક દીવસમાં ૧૮ ગાદલી જુવાર ઉપજાવી હતી. આથી તેઓ ૧૯૨૩ ના દેખ ફાર્ગની માસના વરસાદને લીધે પોતાનો પાક નુકશાન માંથી બચાવી શક્યા અને તેથી તેઓને ભાવપણ થોડોક વધારે આવ્યો હતો.

ખેતીના સુધરેલી ઠળનાં નીચે પ્રમાણેનાં જોખરો હાંખલ કરવામાં આવ્યા છે.

૩ ઠાસની લોંઢાની ચકલીઓ.

૧ લોંઢાનો કોસ.

નીચે લખેલાં ખેતીનાં જોખરો માટે માંગણી થઈ છે અને તે મંગાવી પ્રાપ્તવાનો જાહેરાત કરવામાં આવ્યો છે.

૧ બી. ટી. ૨ હલ

૧ માળવા હલ

૧ સંરદાર હલ

૧ કાંકન હલ

૧ પેનેટ જથુનીઅર હેડ હલ

૧ ” ” પુલક હલ

૧ તાર કોસ

“કુ” તુલ ઉપર પડતા શેગો ઉપર ફરેલા ઉપાયો.—ખાટપુરમાં વેમણ નાં પાક ઉપર બહુ જોડીરાનો રોગ “ગાંતો” પડ્યો હતો. તેથી “કુ કોસો પાક” નામનું આપધ છાંટવામાં આવ્યું હતું અને તાખોડી અને ઘાસંતેલ લેણું કરી ગાંતોવામાં આવ્યું હતું. રોગ લાણ પડ્યા પછી વણા લાણ વખતે આ ઉપાય કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી જેવી જોડીએ તેવી ચારી અસર થઈ ન હતી તેથી આ મંડલ સરવે ખેડુત લોકોને વિનંતી કરે છે કે તેઓએ ખેતીના કામમાં કોઈપણ કાંતની સુરેલી શેડ થાય કે તુરતજ આ મંડલને ખબર આપવી જેથી તે શેડથી ઉપાયો કરી ઘણી ઉપયોગી સેવા ખરી વખતે બચાવી શકે.

“ડી” લે કાને જોવાને માટે નીચેના પ્રયોગ રાખવામાં આવ્યા હતા.

નંબર	ખેડૂતનું નામ	ગામ	પાકનું નામ		ક્ષેત્ર ફળ
૧	હરખાભાઈ પરમુભાઈ	પીપલોદે	મરચી	ચરકીનું ખાતર અને એરડાનો ખોલ	એક એકર
૨	પરસોતમ જીખુભાઈ	વજ્યાના	રીંગલી	સુખ કાસકેટ હ. ના પોટ નાકદેક ના	૧ ના એકર
૩	સી ખી. નાજીવદી	નવાગામ	કારેલા અને ગ્રવાર	ચરકીનું ખાતર અને મહુડાનો કચરો	૧ મુઠા દરેક

પ્રયોગ ક્ષેત્રો ઉપર પાક હજી ઉગ્યા છે. પ્રયોગથી દેરલો ફાયદો અગર સુકેશાન ચર્ચુ તે અત્યારે ૬૫ કહી ચકાય એમ નથી તે આવતી સાલના રી-પોર્ટમાં જણાવવામાં આવશે.

૧. “ધ” દેશી જોર ઉપર આંખ ચઢાવવા વીશે અથવા કલમે વીશે-લગ વાગ ૪૨૫ જોરડીઓને આખો ચઢાવવા માટે કાપવામાં આવી છે. તેઓએ હાલનાં નવાં કાળાં નાંખ્યાં છે અને આજ ચઢાવવાને લાયક આવતા પળવા ડીયામાં તે બધા ફજુગા તઇયાર થશે. આ કામ નવા પ્રીક્સમેન જેઓ નીમામા છે તેઓ કરશે.

“એફ” બી ની વહેંચણી-ચાકલાણ અને વીલાવતી ઘાસના બી ની માંગણીઓ આવી હતી અને તે પ્રમાણે બી પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા ફા મર્ની નીપજના ચોક્કસ કપાસીઆનું આખા ધામોમાં વાવેતર કરવામાં આવે છે જાળત પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે અને તેના અંગે જોરડેના નોંધાય છે. અને આશા છે કે જો દરેક આખુ ગામ ઉપર પ્રમાણેનું ચોક્કસ ફામર્ટું બી લઈ આ કાર્ય ઉપાડે તો તેઓ એકજ જાતનો માલ નીપજાવી ગકે તેથી તેમને તેમના માલનો વાવ વધુ સારો અને વધુ ઉપજે અને આખા તાલુકાનો પાક તેથી સુધરી જઈ આ તાલુકાના માલની કીર્તિ વધે.

“જી” કપાસને પાળા ઉપર ઉગાડવાની રીત:—સુરત ફાર્મના ત્રણ વચ્ચ ના અનુભવ ઉપરથી એમ માલુમ પડ્યું છે કે પાળા ઉપર કપાસ વાવવાથી

પાઠ થયો સારો ઉતરે છે અને વાળ્યા પછીથી વધારે અગર ઓછા વરસાદ થી બોલકુલ નુકશાન ઇતુ નથી તેથી લોકોને આ પદ્ધતીથી કપાસ ઉગાડવા ની ફલાહુ આપવામા આવે છે લગભગ ૪૫ એકર ઉપર આ પદ્ધતીથી ૪ મીન તાંબ્યાર કરવાના માટે “રીછગ પ્લાટ એટલે પાળા પાડવાનું હલની માગણી કરવામા આવી છે

‘એચ’ એબ્લરોની ડીપો—એક “રીછગ પ્લાટ” એ તેને લાગનારી સાકલો જુરાના વીગેરે સાગાન ખરીદવામા આવ્યો છે મી ગેલુપુરના મીં ૦ એકરના હુવરજી પટેલ જેવો આ મહત્વના એક મુરખી છે તેમણે આ સ્થાને લગભગ રૂા ૨૫૦ ની કીમતના, નીચેના એબ્લરો લોકોને ઉપયોગમા આવે એટલા માટે લોન ઉગર આપી આ મહત્વને આભારી કહ્યું છે

૩ થી ટી ૨ હલ

૧ હી હુસ્તાન હલ

૧ એક કટર

જેતીવાડી ખાતાએ લગભગ રૂા ૩૦૦ ની કીમતના નીચેના એબ્લરો વાપરવા માટે મહત્વને આપ્યા છે

૧ સી ટી ૧ હલ એ સાકલો સાથે એક નાની અને એક મોટી

૧ અમેરીકન સોધલ સ્ક્રુપ્સ એટલે ઠેન અગર પેટારી

૧ એબ્લીઓ પોની એક કટર ન. ૧૦૧ કસબ કાપવાનો સ ચો

૧ લોહાનો ટ્રેસ

આ મહત્વ મી એકલજી હુવરજી પટેલનો તેમજ જેતીવાડી ખાતાનો નમની ઉપલી મદદને માટે આભાર માને છે એક હોશીયાર ખેડુતને પગલાલા તરીકે રાખ્યો છે તે એબ્લરો લઈને ગામે ગામ ભતાવવા બંધ છે અને જે લોકોને વાપરતા ન આવડતા હોય તેમને શીખવે છે અને લોકોને જેતીના કામમા ભેઈતી મદદ આપે છે શ્રી રમેન યજુ જ્યારે ગાગરાઓમા બંધ છે ત્યારે લોકોની સાથે છુટથી હલીમલીને કામ કરે છે અને તેઓનો મુશ્કેલીઓ દુર કરવા પ્રયત્ન કરે છે

“આઈ” ચોર્ચાસી તાલુકાની જેતીવાડીની સરવે—જેતીવાડી ખાતા તરફ થી મીં ૦ નગરથેકે ચોર્ચાસી તાલુકાની જેતીવાડીની સરવે કરી હતી અને આ એસોસીએશનના પ્રીફરેન્સ મીં ૦ પટેલ પશુ તેમની મદદમા હતા આ તાલુકાના બધા ગામોની હાલત જેતીવાડીની ચરીચોતીની નોંધ લેવામા આવી હતી અને જેતીવાડી ખાતાના એ ટેમ્પુરી ડીરેક્ટર સાહેબે તે અનવરે મહત્વના પ્રીફરેન્સને નીચેના કામ કરવા જાણવની શુચના આપી હતી.

(૧) આ મંડલના અંગે મુરખીઓ તેમજ સભાસદો બંને તેટલા વધારવા,
(૨) પ્રીટમેન જ્યારે જ્યારે ગામડામાં ફરવા જાય ત્યારે ત્યારે ગામો
ની સુલાકાત લે અને મંડલના મેમ્બરોની પ્રી ઉધરાવે.

(૩) મોચુથાના પડીકાના ઓરડાને મેલવવા અને માર્ચની આખર સુધી
માં કેટલાં પડાકા જોઈશે તેનો રીપોર્ટ ફરવો.

(૪) કપાસ અને જુવાર માટે “રીજીંગ પ્લાન” વાપરવા માટેની માંગણી
ઓ આજુબી.

(૫) “૧૦૨૭ એ” જાતના કપાસીયા લોકોને વહેંચવા વ્યવસ્થા કરવી
અને આખા તાલુકામાં સુધારેલા કપાસનું બી વપરાય તેવો બંદોબસ્ત કરવો.

(૬) મંડલના પ્રીટમેને પેતાની દેખરેખ નાંચે સુધારેલી જાતનો કપાસ
ઉગાડવા તજવીજ કરવી જેથી તે પેતરોનો માલ જુદો વાળી તેનું બી આવશે
વરસ બીજા જોડુને આપવાનું બની આવે.

(૭) કપાસ વેચવાની અને ખેતીના ઓળરો અને બી ની સોસાઈટીઓ
ઉભી કરવી.

(૮) કો-ઓપરેટીવ સોસાઈટીઓ પાસેથી લવાજમ ઉધરાવવું.

(૯) બોરની ફલગો કરવાની તજવીજ કરવી.

(૧૦) બી ને માટેની હીપો અઠવા અને મોહીની ગૃપ શીવાયની બીજ
જગ્યાઓ “કોટન સ્ટ્રાફ” ને સુચવવી જેથી કરી કપાસીયા પુરા પાડવાને
“સીડ હીપો” ઉગાડવા તજવીજ કરવામાં આવે.

જે. પ્રદર્શન અને પ્રાત્યક્ષીકા.—મંડલે આ વરસ દરમિયાન એકે પ્રદર્શન
કાર્ય નથી અને આ પહેલું વરસ હોવાથી ઘણા વખત પુખ્ત જાતની તંબા
રીઓ ફરવામાં ગાલવો પડ્યો હતો છતાં આખા તાલુકાના જોડુને વીસ
વીસ જોડુનેની હુકડીએ ચાર દીવસ સુધી ફાર્મ પરના પ્રદર્શનમાં બોલાવવાનો
બંદોબસ્ત થયો હતો અને એકંદરે ૬૫ જોડુનેઓ આવેલા હતા.

ઓપ્રીસ અને હીપો.—મંડલની ઓપ્રીસ અને હીપોના માટે ૨૦ સાં
લીમગાઈ યોગ દેશાઈ ગુજરાત લીમગાઈના ટેબુલરી ડોરેક્ટર સાહેબે ડીસ્ત્રીક્ટ
એગ્રીકલ્ચરલ ઓવરસીયર, મુગલ, ની ઓપ્રીસમાં જગ્યા આપી તેના માટે
મંડલ ૨૦ સાં લીમગાઈનો આગાર માને છે.

મીટીંગો—આ વર્ષે દરમિયાન મેનેજીંગ કમીટીની ચાર સભાઓ બોલાવ
વામાં આવી હતી.

સુલાહાતો.—જોનરેખલ ગી૦ સી૦ વી૦ ગેંતા, એમ. એ. એવ. એલ. બી. જેઓ સુબધ સરકારના જોતીવાડી આવાના પ્રધાન છે તેઓએ મેનેજીંગ અને જોડવાદગરી કમીટીનાં મેમ્બરોને અને મંડલના મુરખીઓને તાં. ૨૩-૧-૨૩ ના રોજ ગણવાને તસ્દી લીધી હતી. આ મોટીંગનો જોડવાલ ટેબલ ઉપર સુકવામાં આવ્યો છે. મી. એફ. જી. ગ્રેટ ઉત્તર પીલાળના કમીશનર સાહેબ અને મી. એ. એમ. ચેકમીલન સુરત જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબે પણ આ મોટીંગમાં હાજરી આપી હતી.

૧૯૨૨-૨૩ ના માટે સુટાયલા અમલદારોએ આ વર્ષ દરમ્યાન ઘણું ઉત્સાહ પુર્વક કામ કર્યું છે. આ પહેલુંજ વર્ષ હાથથી મંડલને ઘણી સુરત લીઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું. તેઓ બધા આજે રીટાયર થાય છે અને મંડલના કાયદાની ૧૭ મી કલમ પ્રમાણે આજરોજ નવા અમલદારો સુટયા આપને વિનંતી કરે છે રીટાયર થતાં દરેક સભ્યોનો તેમણે આ મંડલમાં ઉત્સાહ ભર્યો વાગે લીધો છે તે બદલ તેમનો આભાર માનવાની આ તક લઉં છું અને તેઓને હું વિનંતી કરું છું કે બપોળમાં પણ તેઓ જોડવાજ કાલજી અને ઉત્સાહથી મંડલને મદદ કરશે. રીટાયર થયેલા મેમ્બરો ફરી સુટયા લાયક છે.

વર્ષ દરમ્યાન મેનેજીંગ કમીટીએ કરેલા કામ સળખી જનરલ સભા ની પંચવાનગી મેળવવા વીશે:—આ મંડલના સભાસદોની લાલુને માટે મેનેજીંગ કમીટીના કાર્યક્રમનો અહેવાલ ટેબલ ઉપર સુકવામાં આવ્યો છે. જેકે મેનેજીંગ કમીટીએ નીચેના અનુસરીનેજ કામ કર્યું છે છતાં પણ મંડલના ૨૧ માં કાયદા પ્રમાણે તેઓના દરેક કામ બાબત આ સભાની મંજૂરી મેળવવી જોઈએ, અને હું આશા રાખું છું કે તમો બધા તે કામો તપાસી મંજૂર કરશો.

ગઈ કાલ તમોએ આ મંડલનું નામ ચોરાસી તાલુકા જોડત મંડલ રાખ્યું હતું પણ આવા મંડલો સંબંધમાં જોકે સરકારી કસબ થયો છે ને તે પ્રમાણે આ મંડલનું નામ તમારી સંમતી મલશે એવી આશાથી, ચોરાસી તાલુકા ટેવલપમેન્ટ એસોસીએશન “જોડત મંડલ” સુરત જોડું રાખવામાં આવ્યું છે. અને હું આશા રાખું છું કે તમો બધા તે બાબત મંજૂર કરશો.

કાયદાઓમાં ફેરફાર—કામ કરતી વખતે મેનેજીંગ કમીટીને જેવું માલમ પડ્યું હતું કે કાયદાઓમાં અમુક અમુક બાબતમાં કેટલાક ફેરફાર કરવાની જરૂર છે અને તેવા અંગે વીચાર કરવા માટે તમારા આગલ પ્રેક્ષામ પ્રમાણે જુદી દરખાસ્ત સુકવામાં આવશે.

મે સુવત્ત લુદ્ધાના કલેક્ટર સાહેબ ત્રીં એં એમં મેકમીલન, આર્.સી. એસ નો તેમની લાગણી બરેલી મહદ આપવા બદલ તેમજ મંડલના કાર્યમાં જે ઉત્તમાદુ બરેલી લાગ તેઓ હે છે તેના બદલ, હું આ મહલ તરફથી તેમનો આભાર માનુ છું ખેતીવાડી અને ઠા-ઓપરેટીવ ખાતાના અમલદારોનો પણ હું આભાર માનું છું. કારણ કે તેમણે તે આ મહલે કઈ કઈ બાબતોમાં પ્રવૃત્તી કરવી તે નક્કી કરી અને તેને પરીપુર્ણ કેવી રીતે કરવી તે બાબતમાં અતીશય શ્રમ લીધો છે અને આ જગ્યાએ મારે કહેવું જ લેખએ. કે આ વરસના કાર્યક્રમના ફતેહનો મોટો શાગ તેમનેજ આભારી છે ચોર્યાસી તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ ત્રીં મણીભાઈ ગાડાભાઈ દેશાઈ, સરકલ ઇન્સ પેક્ટર ત્રીં છગનલાલ તરોતમદાસ અને મામલતદારની ઓફીસના ફેટલાક કારકુનો તથા તલાટીઓએ સલામદોની શ્રી વસુલ કરવામાં મહલને ઘણી મોટી મદદ કરી છે તેથી મહલ તેમનો અવકરણ પુર્વક આભાર માને છે સુરતની ડીસ્ટ્રીક્ટ લોકલબોર્ડે ૧૯૨૩-૨૪ ની સાલ માટે મહલને રૂ. ૩૦૦ ગ્રાટ આપી છે તે બદલ બોર્ડનો આભાર માનું છું. તમો બધાએ અમુલ્ય વર્ણતનો યોગ આપી અને હાજરી આપી છે તેના માટે પણ હું આપ સર્વેનો આભાર માનું છું. છેવટમાં કેકલાક સભાસદ અને બીન સભાસદો પછી તે આજે હાજર અથવા ગેર હાજર હોય તેઓ બધાનો તેમણે આજનીન સુધી ગડલને જે જે મદદ કરી છે તે બદલમાં આભાર માનુ છું અને તેમને બીનવી કહું છું કે આની માફકજ મહલ પ્રત્યે તેઓ કાયમ લાગણી રાખશે અને શધીધ્ધમાં મહલને હવેક રીતની મદદ કરશે.

સુરત તા. ૧૧ મે ૧૯૨૩

૧૯૨૩-૨૪,

અદાજ આવક.

૧ રોકલા ૬૩૦ બાજ	૨૫૦-૦-૦
૨ સરકારી મહલ તરફથી બક્ષીસ	૨૦૦-૦-૦
૩ ખાનગી સભાસદોનું લવાજમ	૧૨૦૦-૦-૦
૪ ખેતીના ઓજગેના ભાડાની આવક	૨૫૦-૦-૦
૫ પગચુરણ આવક બક્ષીસ વીં	૦૦૦-૦-૦
૬ મગદારી માદ	૧૦૦૦-૦-૦
૭ લોકલ બોર્ડની માદ	૩૦૦-૦-૦

કુલ ૩૧૭૫-૦-૦

ગઈ માલતી રસીયીક ૪૫૦૫-૫-૭

કુલ ૭૬૮૦-૫-૭

અ દાખ ખર્ચો.

૧	નોંકગના પગાર ચેટ		
	“અ” શ્રીહરમેનનો પગાર માસીક રૂા ૬૦		
	અમાણે	૭૨૦-૦-૦	
	“ખ” પટાવાલો રૂા ૧૫ અમાણે	૧૮૦-૦-૦	
		-----	૯૦૦-૦-૦
૨	નોંકગના બધા ચેટ		
	“અ” શ્રીહરમેનને મ રીક રૂા ૩૦ અમાણે	૩૬૦-૦-૦	
	“ખ” રીપાદને રૂા ૬ અમાણે	૭૨-૦-૦	
		-----	૪૩૨-૦-૦
૩	“અ” ખીતુ ખર્ચ	૫૦-૦-૦	
	“ખ” ખાતર	૫૦-૦-૦	
	“ક” ઓળવરો	૫૦૦-૦-૦	
	(૩) હ પરચુરુ	૨૦૦-૦-૦	
		-----	૮૦૦-૦-૦
૪	કાગરની ખર્ચ		૪૦૦-૦-૦

		કુલ	૨૫૩૨-૦-૦
	તા. ૩૧-૩-૨૪ ને રાજ		૫૧૪૮-૫-૭

	કુલ સરવાલો		૭૬૮૦-૫-૭

પાંચી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોસીએશન, - સુરત.

૧૯૨૩-૨૪ સાલનું કાર્યક્રમ.

નીચે મુજબના હથીઆરો ચલાવી, બતાવવા.

“અ” લોખાંડી હલ.

સી. ટી. ૨ બી. ટી. ૬ મોનકુન, ઘાઈ, એન. ટી. વોલીંગ પ્લાટ
ન. ૮ રીટીંગ પ્લાટ

“બ” લોખાંડી કોશ અને ચાક “ગરગડો”

“ક” ચાક કદર “કઠગ દાપવાનો સચો”

“ડ” વીનોઅર્સ “ઉપલુવાના સંચા”

“ધ” પ્લેનેટ જુનીયર હેઠ હો.

“એફ” પ્લેનેટ જુનીયર બુલક હો.

“જી” જુવાર મસલવાનો પથરનો રોલર

“એચ” નોરાગ થરેસર

“આઈ” નોરકોસ

“જે” ડીસ્ક હેરોલ

૨ નીચેની ચીજો દાખલ કરવી અને પુરી પાડવી.

“અ” શાક તરકારીતું બી-સ્વીટ પીઝ, પીઝ “વટાણા” કરેન્ચ બીન
“કલ્પશી” અને બીજી બીનસ અને બીજા ચોમાસું ઇંગ્લીશ શાક
તરકારીના બી.

“બ” નવા પાક-ચોડાનાજરી, ૧૦૨૭ એતુ કપાસ બી સરકારી કામતું
સારી જાતતું જુવારતું ગા. મુગફલી અને જાતની સારી જાતોના બી

“ક” સારી જાતના ચાંબા અને ચીકુની કલમો.

“ડી” ખાતર-કપાસ અને જુવારની હારોમાં સજીના લીલા ખાતર તરીકે
ઉપાડવાનો પ્રચાર કરવો.

“ધ” ખેતીવાડીના સુધરેલી જાતના જોખરો બાકે અને વેચેથી આપવા.

“એફ” મોરચુથાના પડીકા પુરા પાડવાં

“જી” જોરની કલમો કરવી

“એચ” કપાસને જુવારતું પાલીઆ ઉપર વાવેતર કરવાની પદ્ધતીનો
પ્રચાર કરવો અને તેના અંગે રીજીંગ પ્લાટ પુરા પાડવા.

૩ લોકોને જાણુરી તથા વાડના રસમાથી જોલ જનાવવા માટે સલાહ તથા
મદદ આપવી.

૪ આ તાલુકામાં જુદી જુદી જાતની જુવાર જુદી જુદી જાતની જમીનમાં
તાલુકામાં કયા કયા ઉગે છે તેની તપાસ કરવી.

૫ તાલુકામાં લોકો જાનો સગ્રહ કેવી રીતે કરે છે તે જાણત તજવીજ કરવી.

૬ જુવાર વહાડી લીધા પડી ખેતરોમાં કરજ ફેરવી ખુપરા કાઢી નાંખવા
લોકોને સમજાવ આપવી જેથી જુવાર અદર ગાડરી નામનો કીડો પડે
નહીં.

૭ જાંતુનાશક આપધીઓનો પ્રચાર-જુવારને મોરચુથાના પાણીમાં આથો.

અટકાવવાને ધોવી. મોવા પડે છે તેને માટે કેરોસીન ઇમલ્સન વાપરવું, મરચીને કાઢાનો રોગ આવે છે તેને માટે ચુનો અને ગંધકતુ મીથુન વાપરવું. ડુંકરો તથા શીયાલોનો નાશ કરવા ઝેરનો ઉપયોગ કરવો. ઈનકોસોપોલ અને રોઝીન વેશ ખાટાં લીધુ ઉપર મોઢીવાગ્સ નામનો રોજ પડે છે તેના માટે વાપરવાં.

૬ ઘર ગથુ ઉઘમ એટલે કે હાથે કાંતવાનો તથા વણવાનો કાંધો શીખવવા પ્રયત્ન કરવો.

૮ ટોરની જોલાદ સુધારવી.

૧૦ " પ્રદર્શનો તથા પ્રાત્યક્ષીકો બારવાં.

૧૧ બીને માટે ડીપો જોલવી જેથી કરી ચોકખાં કપાસના તથા બીજા બી પુરાં પાડવાનું બની શકે.

૧૨ તાલુકામાં બુઢી બુઢી જગ્યાએ એથીકલચર સરવે તથા જોડપાઈજરી કમીટીની સલાહ મુજબ જેતીવાંડીની પ્રીલવણી અંગે, નેન ક્રેડીટ મહુ કારી સોસાઈટીઓ, જેથી કે, ચાક બોલ વેચવાની સોસાયટી, બી ખા તર તથા હુધીઆર પુરા પાડવાની સોસાઈટીઓ, કે તથા કપાસના વે ચાલુ માટે સોસાઈટીઓ સ્થાપન કરવી.

૧૩ લોકોને નડતી અડચણો દૂર કરવા વીથે-ટોરને પાણી પીવા માટે તથા તુલને ઉપયોગમાં આવે તેવા તલાવો, દુરસ્ત કરાવવાં તજવીજ કરવી. તાપી પારનો આ તાલુકાના ગામના લોકોને માલ લાવવા લઈ જવા માટે નદી જોલગવા સંપાટ તંત્રીઆવાલી હોદ્દાઓનો ઉપયોગ કરવા તજવીજ કરવી. જેડુતોને મજુરો સંબંધી પડતી અડચણો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

૧૪ સારી જાતના આંખા ચીકુ તથા બીજા જાતના ફલ તથા ફુલોના ઝાડ ની ઠલમી બનાવવા માટે એક નરસરી ઠાઢવા પ્રયાસ કરવો.

વેદમાં ખેતી.

શ્રી ગુજરાત ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિકના પ્રેમી પાઠકો ની સેવામાં ખેતી અને સહકાર્ય સળખી વિન્ન વિન્ન વિધયો અનેક વિદ્વાન લેખકો તરફથી આજ સુધીમાં ઉપરચિત્ત થયેલા છે. તે પૈકી શ્રોયુત ચીમનલાલ હરદેરામજી શુભ નામ અને રામજી ચંદા સંવાય, રહેલુ નથી. આ બાબએ ત્રિમાસિકની પ્રારંભિક અને સુવાવરયામાં જે અનન્ય સેવા બજાવી છે તે કદી વિસરી શકાય એમ નથી અને આજ વૃધાવરયાને લીધે એમની સેવાની પડેલી ખોટ હજી સુધી પુરી થકાઈ એમ નથી એમ મારે બહાર કરવું પડે છે.

૨૦ ચીમનલાલભાઈએ ત્રિમાસિકના બંનેવારી ૧૯૧૬ ના ૫૫૬માં “યજુર વેદ અને કૃષિ વિદ્યા” એ વિષય ઉપર એક દુક પત્ર ગ્રંથન કરવા ચોગ્ય પ્રસ્તાવ લખેલી છે. એમની ઇચ્છા એવી હતી કે સંસ્કૃત પુસ્તકો ઉપર થી કૃષિ શાસ્ત્ર ઉપર લેટલું અજવાળું પાડી શકાય તેટલું પણ એણે છે. સંસ્કૃત શ્રવણમાં કોઈ પણ શાસ્ત્રીય (Vedic) વિષય ઉપર ગુજ રૂપે (Monograph) ઉદ્દેશ્ય કરેલા લેખમાં અવસ્થ આવે છે. કૃષિ વિદ્યા ઉપર પણ ત્રિવૃત્ત સંસ્કૃત સાહિત્યમાંથી અધ્યાત્મી વર્ગને ચોગ્ય બાશન મળી આવે છે. એ ૨૦ ચીમનલાલના લેખ ઉપરથી તેમજ હવે પછી જે લખવામાં આવશે તે ઉપરથી પાઠકવૃન્દના હૃદયમાં આંખ્યા સીવાઈ રહેશે નહીં.

૨૦ ચીમનલાલભાઈના સહરહુ લેખમાં નીચેના વાક્યો ઉત્તર કર્ષા સીવાંચ આલે એમ નથી—“યુરોપ અમેરીકાના કૃષિ શાસ્ત્ર તરફ હાલમાં ઘણો આધાર રાખવો પડે છે. તેની સાથે આપણા પુરાણા ગ્રંથોમાં સમાયદું આ શાસ્ત્ર જહાર લાવવામાં આવે તો આ દેશને ઘણું અનુકુળ થઈ પડે, એટલું જ નહીં પણ લોકોના મન ઉપર તેની છાપ જલદી પડે. મારે સંસ્કૃત ના ઉત્તમ જ્ઞાનવાન વીઠાનેને ફરી વીજ્ઞાપન કરવામાં આવે છે કે આપણા ગ્રંથોમાંથી કૃષિ વીદ્યાને સમૃદ્ધ કરી પ્રજાના ઉપયોગ મારે જહાર લાવતા તેઓ તરફથી જાનતી પ્રયાસ થશે તે પ્રજા ઉપર ચોરો ઉપકાર થશે.”

૨૦ ચીમનલાલભાઈની આ ઇચ્છાને અગત આજ સુધીમાં ત્યજી જાઈ કરવામાં આવ્યો હોય એમ જણાતું નથી. એનું દારણ કદાચ એમ હોય કે હાલમાં આપણા કૃષિ વીદ્યાના મણાવા નીજ્ઞાતોણું લક્ષ પ્રાચીન પુસ્તકો તરફ નથી પરંતુ મને તે એમ આવશ્યક જણાય છે કે એ બાબની સેવાને બંધવે આપણે એમને રતુર પ્રયાસ નાણુ રાખીનેજ ઉત્તમ રીતે આપી શકીએ

છીએ તેમા વળી જ્યારે મારી છેલ્લી મુલાકાતમા એમના ઉદ્દગારે સામળ્યા ત્યારે તો એમજ લાગી આવ્યું કે એ આગત મારે પ્રથમ કિચકી લેવી.

આટલું પ્રસ્તાવ રૂપે નિવેદન કરવાનું હતીત લાગ્યું તેથી લખવું પડ્યું છે અને હવે આપણે મુળ વીષય ઉપર આવીશું.

પ્રથમ મારે જણાવી દેવું જોઈએ કે હું પોતે સંસ્કૃત જાણતો નથી. જોટલે આ વીષય ઉપર સ્વતંત્ર રીતે ચર્ચા કરવાને હું અગત્ય છું જેમ ૨૦ સીમનલાલભાઈ ખડ્ગનીષ્ટ સ્વામીશ્રી વીક્રમાતીર્થના કાચી છે તેમ હું પેણુ હરે જે લાખીશ તેને માટે શ્રી પડીત શ્રીપ્રાદ દાગોદર સાતવલેકરના મુળ હીદી લેખનો અત્યંત આભારી છું.

(૧) ખેતીનું મહત્વ

“ભુમી” હમારી સર્વેની માતા છે એ માતાની ઉપાસના કરવાનું નામ “ખેતી” છે. ખેડુત સાલભર પોતાનો માતૃભુમીનો સેવા કરે છે તેઓ માતા પ્રશન્ન થઈ એને વીવીધ પ્રકારનું અન્ન અને પેય (Food & Drink) આપે છે આ માતા અને પુત્રનો સબંધ વેદમા પ્રસીધ્ધ છે.

માતા ભૂમિ પુત્રો ૬ પૃથિવ્યા અથર્વ ૧૨ | ૧ | ૧૨

“ભુમી મારી માતા છે અને હું એનો પુત્ર છું” આ શાવ વેદમા સ્પષ્ટ છે મનુષ્ય સેકડો વ્યવસાય (Profession) કરે છે પરંતુ “ખેતી કરવી” એ વ્યવસાય મનુષ્ય માટે ઉત્તમ છે કારણ કે આ વ્યવસાયથી ખાદ્ય અને પેયની ઉત્પત્તિ થાય છે અને વસ્ત્ર પ્રાપ્તિનું મુળ સાધન કપાસ પણ એ ખેતીમાં જ મળે છે તાર્પર્ય “અન્ન અને વસ્ત્ર” નું સાધન કૃષીમા છે મનુષ્ય માનને માટે અન્ય પદાર્થ મળે કે નહીં મળે પણ જોતે માટે સૌથી પ્રથમ અન્ન અને અન્ન પ્રાપ્ત થયા પછી લગભગ નીવારણ માટે વસ્ત્ર જોઈએ ખેતી થી આ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે જાટલા માટે મનુષ્યની અસ્તિત્વની દ્રષ્ટીએ પણ ખેતી પ્રધાન વ્યવસાય છે સજ્જન લોક કહે પણ છે કે “ઉત્તમ ખેતી શક્યમ વ્યાપાર, અને કનીષ્ઠ નોકરી” જો કે પરંતુ ત્રામા નોકરનું સન્માન અમીક માનવામા આવે છે પરંતુ સ્વતંત્ર મનોહશામા નોકરીનો કનીષ્ઠ દર-જાજ ગણાય છે. આ પ્રમાણે ખેતીનું મહત્વ છે તે ખેતીના વીષયમા વેદ શું કહે છે એનો વીચાર કરવાનો છે. જુઓ વેદ જ્ઞાણ આપે છે કે,—

(૨) જુગાર અને ખેતી.

અર્થશાસ્ત્રીય : કૃષિશાસ્ત્ર,

વિતરમસ્વ ગદ્ય મન્ય માન ૩ ૧૦-૩૮-૧૨

(૧) અગ્નિ માદીવ્ય — જુગાર નદી' ખેલ.

(૨) કૃષિષ્ઠ કૃષ્ણ — જેતી નિશ્ચય પછે કૃષ.

(૩) બહુ મન્યમાન વિતેરમુદ્રવ — આ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરેલું 'ધન ઘણું' માની
આનંદ કરે.

અર્થાત્ જુગાર ખેલવાથી ઘણું મળશે, એટલું ધન જેતીમાં નહીં મળે
એવા ખ્યાલથી જેતી કરવી છોડી જુગારમાં ધ્યાન નહીં લગાવ એવો વેદનો
આદેશ છે જુગાર સરો. રમવો વિગેરે હુષ્ટ વ્યસનોમાં ઘણા લોક પોતાનો
નાશ કરે છે એ ઘણું ખરાબ છે. માટે કોઈ જુગાર ન રમે પરંતુ સર્વ લોક
હુષ્ટ વ્યસનોથી દુર રહે અને જેતી કરી જે મળે એમાં સંતુષ્ટ રહે. તાત્પર્ય
એ કે જે કાંઈ સીધા વહેવારથી ગળે એમાજ આનંદ માની ગ્રેમથી રહો
ઉપલા મંત્રમા

“ કૃષિ કૃષ્ણ ”

“ જેતી કર ” આવી આજ્ઞા વેદ આપી રહ્યા છે. તથા વિશેષમાં જુઓ.

કૃષ્ણિત્ત્વ દ્વાલ આશીર્વાદ કૃષ્ણિત્ત્વ,

ચન્ન ખ્યાનમ પટકતે, ચરિત્રી. / ઝા ૧૦-૧૧૭-૭

(૧) કામ કૃષ્ણ હંત આશિત કૃષ્ણિત્ત્વ | હસતુ કાર જુમિની ખેડ કરી ભક્ષ્ય
આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે.

(૨) યત્ ચરિત્રી અધ્યન અપ વૃકતે | ચાલવા વાળોજ પોતાના પગ વડે
માર્ગ સમાપ્ત કરે છે.

આ પ્રમાણે પુરુષાર્થની શ્રેષ્ઠતાનું વર્ણન કરતાં વેદ કહે છે કે “ હજ
ચલાવી જેતી કરવામીજ ધાન્ય મળે છે ” આવું જેતીનું મહત્ત્વ છે. આટલા
માટે કહ્યું છે કે:—

(૮) કેદ્યાણુ કારક હજ

શુન ન દ્વાલ વિષ્ણુ ભુમિ,

શુન કીનાશા અભિમન્તુ વાદે ॥

શુન પર્જન્યો મધુના પયોમિ.

શુન ગીરા શુન મરમાસુ મન્તમ્ ॥ ઝા. ૪-૫૫-૮

(૧) દ્વાલ ન ભુમિ શુન વિષ્ણુ | હજ હમારી જુમિની જેતી સારી
રીતે કરે.

(૨) કીનાશા વાદે શુન અભિમન્તુ | ખેડત ખજાનની સાથે ખુશીથી ચાલે.

(૩) પર્જન્ય મધુના પયોમિ શુન | પર્જન્ય ઉત્તમ પ્રકારની વૃષ્ટિ કરી
હમારું કદ્યાણુ કરે.

(૪) શુના ગીરો અરમાસુ શુન મન્ત | તાત્પર્ય હજ અને કાર અમારી અંદર
અનુદાદ ચારણ કરે.

આ મંત્રનો શુન શબ્દ જેવી રીતે હજનો વાચક છે તેવીજ રીતે “પવિત્રતા, કલ્યાણ, સુખ, આનંદ, ઉન્નતિ, વિજય, મજળ, પ્રગતિ (Success, Welfare, Prosperity) નો વાચક છે. જે શબ્દનો અર્થ હજ થાય છે એનોજ અર્થ કલ્યાણ થાય છે. આ એકજ વિશેષતાનો વિચાર કરવાથી સુગમતાથી માલમ પડી આવે છે કે વેદના મંત્ર પ્રમાણે ખેતીનું મહત્વ કેટલું છે મનુષ્ય જાત હું જો કોઈ પણ રીતે સાચુ કલ્યાણ થઈ શકતું હોય તો તે માત્ર ખેતીથી જાગર હજથીજ થઈ શકે છે. આ હેતુથી પુર્વોક્ત મંત્રમાં કહ્યું છે કે “હજ નું ફાર ખેતી કરી મને આનંદ આપે, ખેડુત બળદોની સાથે ખેતીમાં કામ કરી સુખી રહે, પશુચાન્ય મીઠા પાણીની વૃદ્ધિ કરી મનુષ્યને સુખી કરે, અર્થાત્ હજ અને ફાર એ બે દેવો મનુષ્યને સુખી કરે. તાત્પર્ય મનુષ્યને સાચુ સુખ દેવા વાલા આ બે દેવો હજ અને ફાર છે. આ મંત્ર યજુર્વેદ માં નીચે પ્રમાણે છે

શુન સુદાસા વિદુષન્તુ ભૂમિ શુન કીનાસા અભિધન્તુ વાદૈ.

શુના સીરા હવિષા તોશમાના સુપિખ્યા ઐપધી કર્તનારમૈ ॥ યજુ ૬૧૨ | ૧૯

શુન સુદાસા વિદુષન્તુ ભૂમિ શુન કીનાસા અભિધન્તુ વાદાન્ અર્થર્વ ૪૧૭ | ૫

(૧) ઉત્તમ ફાર કુમીની ઉત્તમ ખેતી કરે.

(૨) ખેડુતબળદોનો સાથે આનંદથી ખેતી કરવા જાય.

(૩) હજ અને ફાર હવિષી સતુષ્ટ થઈ એને માટે ઉત્તમ ફળવાળી પનસ્પતી આપે.

આ મંત્રમા હજ અને ફારનો સાથે મનુષ્યના કલ્યાણનો સંગઠ સ્પષ્ટ તો પુર્વક જતાવવામાં આવ્યો છે.

(૪) કૃષિની ઘુદ

કૃષિ યજ્ઞે હિર્ણ્ય હૈ ગીચ્છદે જાજ્ઞદે ચરજ્ઞદે યજ્ઞ=૧૪ | ૧૯

“કૃષી, સુવર્ણ ગૌ, જકરી, ઘોડા છદ છે.” અર્થાત્ મનુષ્યોને આ છદ કીવા નાદ રહે છે, આવી ઘુદ રહે છે કે (૧) પછસા, ધન, સોનું આદી પોતાની પાસે રહે (૨) ઘોડા, ગાયો અને જકરીઓ ઉત્તમમાં ઉત્તમ, પોતાની પાસે રહે (૩) અને ખેતી કરીને પુષ્કળ ધન, ધાન્ય પ્રાપ્ત કરે અર્થાત્ આવી રીતે હું સુખી થઈ જાઉં એવી મનુષ્યોને છદ રહે છે. મનુષ્ય એમ કહે છે કે કૃષિ અને વૃદ્ધિ મે જોતમય ઔદિભવ્યો યજ્ઞે કલ્પપન્તામ ॥ યજુ ૧૮ | ૯

“મારી ખેતી, વૃદ્ધિ, વીજય, અને ઉન્નતીએ સર્વે યજ્ઞ વહે વધો.” મનુષ્યને આવી ઇચ્છા હોવી તદ્દન સ્વભાવીક છે, માટે કહ્યું છે કે:—

મુખ્ય દુષિ રૂપિ ૨૫૯ ૧૪ | ૧૦ ૧૧

“ઉત્તમ ફલ અથવા ધાન્ય સુકત ખેતી કર ” અર્થાત્ કોવી ખેતી કર છે જેના વડે ઉત્તમ ધાન્યજ ઉત્પન્ન થાય, તાત્પર્ય તમાકુ, બાગ, અશીષુ આદિની ખેતી કરી પોતાને અને ધીમને નાશ કરવા વાળા પદાર્થ, ઉત્પન્ન ન કર અને જગતના સંહારને હેતુ ના બન આ પ્રમાણે વેદની આજ્ઞા છે ઠાનજુ કે ખેતી મગજ કરવા વાળી હોવી જોઈએ નહિ કે નાશને હેતુ બુઝો. શુન વાદ્ય શુન નર શુન કૃત્વૈશ્વમવ | શુન વસા બધ્યન્તા શુનમગ્ન મુદગ ૧ ॥

અર્થ ૨ | ૧૦ | ૧

“બળદ, ખેડુત, અને હાથ આનદથી ખેતી કરે, આનંદ પુર્વક હળ જોડે, અને આનદથી ગાયુક ચલાવે ” સઘળુ દામ આનંદથી જોડલા માટે તમાકુ, શાંગ, અશીષુ, ગાંઠ આદિની ખેતીમાં ઉત્પત્તિ કરવી એ બહુજ બ રામ અને પાપમય છે. કારણ કે આ પદાર્થોથી આખરમાં મંગળ થતુ નથી. જે લોક આ પદાર્થોનુ સેવન કરે છે તેઓ પોતાના સંતાન સાથે ક્ષોભ અને રોગી થઈ જાય છે.

(૫) રાત્રીનું કર્તવ્ય.

રાત્રી પોતાના રાખૂમાં ઉત્તમ પ્રકારની ખેતીમાં વધારો કરે એ વિષયમાં નિચે મત્ર બુઝો:—

નો રાત્રિ નિદ્રિ તનોતુ । અર્થ ૩ | ૨૦ | ૪

“હમારા રાત્રિ કૃષિને વિશેષ પ્રકારે વધારે અર્થાત્કર પદાર્થ મનુષ્યના આરોગ્ય માટે લાભદાયક હોય છે એવા પદાર્થની ખેતી વધારવા માટે રાત્રિ પોતાની પ્રજામાં ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરે કારણ કે ધાન્યાદિ પદાર્થ મનુષ્યનુ જીવન છે જોડલા માટે જીવનનેજ વધારવા વાળા પદાર્થ જેવા કે દૂધ, ફલ, દંડ, મુળ, ધાન્ય આદી કૃષિથી વધારવા યોગ્ય છે. બુઝો:—

(૬) કૃષિમાં આર્તિક જીવન શક્તિ,

સોર કામત સા મનુષ્યા ના મચ્છા

તાં મનુષ્યા ઉપાકર્યન્તે ગવ્યે રીતિ ॥ ૬ ॥

તસ્યા મનુ વં વરવુરો વન્સ આસીત પૃથિરી પાત્રમ ॥ ૧૦ ॥

તાં પૃથી વૈન્નો ધોક તાં દૃષિ ચ સમ્યં ચા ધોક્ ॥ ૧૧ ॥

તે દૃષિ સમ્ય ચ મનુષ્યા ઉપજીવન્તિ ॥ ૧૨ ॥ અર્થ ૮ | ૧૦ | ૪

“(૧) એની ઉન્નતિ થઈ, પશ્ચાત્ એ શક્તિ મનુષ્ય પામે આવી ગઈ.

(૨) એને મનુષ્યોએ હાઠલમારી અને દહયુ કે “હિ (ઈરા-વતિ) અની સુકત શક્તિ, અહીં અમારી પાસે આવે.

(૩) વધવસ્વત મત્ર એનો પુત્ર હતો અને પૃથ્વી દુધ 'દોહવાતું' પાત્ર હતું.

(૪) આ શક્તિનું દોહન વધન્ય પૃથ્વિએ કીધું, એનું જ દોહન કરી એણે ધાન્ય આદિ ઉત્પન્ન કર્યું.

(૫) આજ કૃષિ અને ધાન્ય ઉપર મનુષ્ય દિવિત રહે છે.

જે શક્તિ વિકાસને પ્રાપ્ત થઈ રહી છે, તે ધાન્ય કૃષી હખને મળી રહી છે. મનુષ્ય કૃષિ કરીને ભુમીનું દોહન કરે છે અને દુધ, કુલ, ધન્યાદી પ્રાપ્ત કરીને જીવીત રહે છે. જોટલા માટે મનુષ્ય ને જીવીત છે કે એ આ ધાન્યાદીને સાધારણ જડ દ્રવ્યથી ન જીવે અને એવી દ્રવ્યો ધાન્યાદી ઉત્પન્ન કરે અને એવીજ દ્રવ્યો ધાન્યાદીનું સેવન કરે. જ્યારે મનુષ્યમાં આવી દ્રવ્યો જીવીત અને જાગૃત થઈ જશે ત્યારે સાંગ ગાંજાદી પ્રાતક પદાર્થો કેાણુ શા માટે અને કેાને માટે ઉત્પન્ન કરશે. આ વધીક સમ્યતા (Virtuous station) છે જે કહે છે કે ધાન્યાદી ઉત્પન્ન કરવાનાં સમયમાં પણ એક વીરોધ દ્રવ્યો ધાર્મિક રાખો. આ દ્રવ્યો દ્વારા પણ વધીક સમ્યતા જનતામાં શુભ મંગલમય આવ સ્થિત કરવા ચાહે છે તાત્પર્ય જોતી કરવાના વખતે સર્વે જનતા હિતની વાવના મતમાં વ્યગૃત રહેવી જોઈએ અને આવીજ દ્રવ્યો થોગ્ય પદાર્થની થોગ્ય રીતિથી ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ. આ વિષયમાં વધુ જુઓ:—

(૭) ભુમીનું દુધ.

યદ ક્તામિ મત્તિ નમિધાન્ય કૃષ્ણા પપ ૧

મદા ધ મદના ધ સર્વ તે અન્ન મત્તિ કૃષ્ણિ ૥ અર્થ ૮ | ૨ | ૧૬

જેનું ખાય છે અને જેનું પીએ છે, તે ધાન્ય કૃષિનું જ દુધ છે જે, વાદ્ય અને અર્વાદ્ય તારૂં અન્ન છે તે સદજી હું વિષ રહીત કરું છું આ મત્ર માં સ્પષ્ટ કહેયું છે કે જે કોઈ મનુષ્ય ખાય છે અને પીએ છે તે આ ભુમીનું જ દુધ છે આ ધાન્ય આ સમયે ખાવાના કાંમમાં આવે કે ન આવે એ સદજી વિષ રહીત હોવું જોઈએ અર્થાત જે પદાર્થ ભુમીમાંથી કૃષિદ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવે તે વીધ રહીત હોવા જોઈએ ઉત્પન્ન કર્યા પછી એને એનો રીતે રાખવા જોઈએ કે જેથી એમાં વીધ ઉત્પન્ન ન થાય તથા પાછળથી જ્યારે એને ખાવા માટે રાખવામાં આવે ત્યારે પણ એની થોગ્ય રીતિએ સંસ્કાર થવા જોઈએ કે એમાં વીધ ઉત્પન્ન ન થાય ખાનપાન દ્વારા વિષ શરીરમાં જાય છે. અને વીવીધ રકમ ઉત્પન્ન થાય છે. જોટલા માટે વેદ આ મંગાણે સાવધાનીની સુચના દરેકને આપી છે. તાત્પર્ય ભુમી રૂપી ગર્હિનું દુધ એજ ધાન્ય છે. એને થોગ્ય રીતિથી ઉત્પન્ન કરી, સાચવી, મનુષ્ય માનવું

સુખ વધાવુ ભેખેએ તથા અપ્રીત્ય, ગાંભીરી વીધ રૂપ પદાર્થ ઉત્પન્ન કરવા કદાપી ચેગ્ય નથી કારણ કે આ વીધ રૂપ પદાર્થોથી મનુષ્ય માત્રની બીમારી વધે છે. મનુષ્ય જે ભુગીને પ્રાપ્ત કરે છે અને કૃષી આદી કરે છે એ પોતાની કિનાતી મરિજ છે આ વીધયમા વેદ આગળ કહે છે કે.—

(૮) કૃષિના ગણ.

આયુરે ત્વા વર્ચમે ત્વા કૃષે ત્વા શેમાય ત્વા | યજુ ૧૪ | ૨૨ |

દૃધ્યે ત્વા શેમાય ત્વા ગૌ ત્વા પોષાત્વા || યજુ ૯ | ૨૨

“હે ભુમી ! હમે સર્વે તને પ્રાપ્ત કરી કૃષી કરી રહ્યા છીએ તે દીર્ઘ આયુ, તેજ, શેમ, અર્થાત સુખ, પુષ્ટી અને ધન પ્રાપ્ત કરવા માટેજ છે. આ મત્રમા કૃષીમા સહચારી ગણેએ ચેગ્ય છે. “કૃષી, આયુ, વર્ચ, પોષ, રથી,” એ કૃષી ગણ છે. આથી જનનીત ચર્મ થકે છે કે પુષ્ટી, તેજ, નીરોગતા, અને દીર્ઘ આયુ જેના વડે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવા ‘ધાન્યાદી’ પદાર્થ કૃષીમા ઉત્પન્ન કરવા ભેખેએ.

(અયુર્ણ)

કયાણુલ દેવાસાધ નાયક.

શાકેમાલ તથા ફલાઉ આડના બગીચાથી થતા ફાયદા, અને ટુંક નોંધ.

(ગેનાંકે જાન્યુઓરીથી ચાલુ)

ગમેા અકેમા કેટલાંક શાકવાલ તથા ફલાઉ આડનુ વર્ણન આપવામાં, આંબુ છે તેના અનુસંધાનમા કેટલાંકનુ વર્ણન આ સાથે આપવામા આવે છે.

બટાટા,

ગટાટાને માટે સારી કસદાર, ગોરાડુ જમીન ભેષેએ ઝીકણી જમીન મા સારા થતા નથી જે ખેતરમા ગટાટાને પાક લેવે હોય તે ખેતરમા પુષ્કળ છાણીકે ખાતર નાખી હળ તથા કરવડીથી પુષ્કળ ખેર કરી જમીન તંપ્યાર કરવી આ પાક કુવેતરને હોવાથી તંપ્યાર કરેલી જમીનમા સરીઆ પાડી આશરે દશ ફુટ ચોરસ માપના કધારા કરવા તેમા હાથેથી જથવા પાવડાથી કધારાના માપનાજ નાના નાના પાગા કરવા

શાદવા-આસો માસમાં સારી જાતેમા ગટાટા બી તરીકે પસંદ કરવા (બજારનું બી લાવવુ નહી કારણ કે તેમા જંતુ હોવા સંભવે છે.)

તેની આખો પ્રમાણે નાના નાના કકડા કાપી કાઢવા, અને તે કચારાની બદલે થાટેલી નાની નાની પાણી ઉપર આશરે સાત આઠ ઇંચને અંતરે આવે એમ રેપવા પછી પાણી સુકવું જટાટાની સારી જાતોમાં પેટાલીયન જટાટા ઠીક એણાય છે તે મળે તો મેળવવું (જેતીવાડી ખાતાના સરકારી ક્ષાર્મમાં પુરેથી જાવવી તથા મળશે કે નહીં તેની ખબર મળશે) ઉગી નોકળ્યા ગાદ પશુ આઠવાડીએ અથવા હવાના લેજ ઉપર આધાર રાખી દશ દીવસે પાણી આપવું જટાટાના પાકને રાખેડીનું તેમ સુરાખારનું ખાતર ઘણું ફાયદા કારક છે આદે તેનો ઉપયોગ કરવો તેમ કૃત્રીમ ખાતર (ગદુ ખાતર) ઘણું જ ફાયદા કારક નીવડેલું છે. તો જે ક્યથે તે રાખી શકે, તેમણે ઉપયોગમાં લેવું અમ દાવાદ છુટલામાં કાઠામાં જટાટા ઘણા પાકે છે તે રથગના લોકો મેલું ખાતર વધારે વાપરે છે. જટાટાના પાકનો જગડી નામનો રોગ લાગુ પડે છે તે છોડમાં જટાટા જ ધાએલા હોય તેમાંના અસુક અસુક શુદ્ધે તપાસી કાપી જેવાથી માલમ પડે છે તેમ થએલું લાગે તો પાણી સાથે યાગમાં ચુનો સુકવેલ જટાટાનો પાક દર વીચે ૩૦૦ સુધી લઈ શકાય એ આધાર જમીન, ખાતર અને જમીનની ઠેળવણી ઉપર રાખે છે વધુ માહિતી માટે દર ૬૭-૬૮ જેતીવાડી ખાતાના એવરશીયર સાહેબ રહે છે તેમને યા કોઈ પણ સરકારી ક્ષાર્મના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટને મા મને લખવાથી આપવામાં આવશે.

શકરીયાં.

શકરીયાનો પાક ગમે તેવી જમીનમાંથી લઈ શકાય છે આ પાક ખા- ગાયત જમીનમાં લઈ શકાય છે, માટે આ જમીનને પુષ્કળ ખેડી તેમાં દર વીચે ૪૦-૪૫ ગાડા છાછીક ખાતર નાખવું. અને પોચી કરવી પછી ગાશરે આઠ દશ ફુટને અંતરે ચાસ પાડી હાથથી કચારા કરવા રેપવામાં આવતા વરસના વેલા કામમાં લેવાય છે તે વેલા ઘણા ખરા મોટા ગામોમાં કાષીના ની વાડીએ મળી શકે છે. તે વેલાના દરેક કકડે ત્રણ ત્રણ આખો આવે એમ ટુકડા કરવા ઘડમાંનો કકણ વેલો તથા ટોચનો કુમલો વેલો ઉપયોગમાં લેવો નહીં. પછી તે ટુકડાની જળને આખે જમીનમાં ફેલાય એમ આશરે સાત આઠ ઇંચને અંતરે રેપવા અને પછી પાણી સુકવું. ઋતુ ઉપર આધાર રાખી છ દીવસે, આઠ દીવસે યા દશ દશ દીવસે પાણી સુકવું અને પશુ રા- ખેડીનું ખાતર ફાયદાકારક નીવડેલું છે નાના ગામ પછડીના ગામોના એડુ કે જેને કુવાનું સાધન હોય તે જે શકરીયાનો પાક લે તો ગામડામાં આવે ફાયદો સારો મળે, કારણ કે ઘણીવાર ચિવરાત્રી ઉપર અથવા તે પહેલા અ- નાજને સાહે યા જે વાર અનાજ લઈ આપવામાં આવે છે. આ ફાયદો દોકડ

નાણાં કરતાં વધી પડે છે. આ પાક ચોમાસામાં કરવો હોય તો જમીન રેતી મિશ્રિત (રેતવી) હશે તો ઠીક પડશે; કારણ કે વરસાદનું પાણી પણ પડેજ. અને તે વાનાઈ રહે તો વેલા કાઢી જવા સંભવ રહે છે. વેલાના યડમાંથી છોડ પીળા પડી જઈ પાન પણ પીળાં થઈ જાય એટલે તરતજ શકરીઆં ખોદી દાઢવા, અને બનરમાં લઈ જઈ વેચવાં.

હલદર.

હલદરનો પાક પણ કુવેતર હોય ગાગાયત જમીનમાંજ લઈ શકાય છે. માટે પુષ્કળ છાણીઈ ખાતર (દર વી થે ૪૦-૪૫ ગાડા) નાખી પુષ્કળ ખેડ કરવી, અને પાણી સુકી ઝોરવવી. પછી દયારા કરવા. ૧૨'x૮' માપના કયા રા ઠીક પડશે. હલદરની ગઠિા બેઠ માસમાં (અગ્રેષ્ઠ મે માસમાં) આશરે છ છ ઇંચને અતરે રોપવી. દરેક હાર વચ્ચે પણ આશરે ૧૦ ઇંચ જેટલી જગા રાખવી.

પછી ગાઠો રોપ્યા પછી પાણી સુકવું. કેટલાક ગગીયાવાળા આદુ અને હલદર ભેગી રોપે છે. એ પણ ઠીક છે, આ પાકને માટે રેતવી જમીન ઠીક ગણાયો. છોડ પીળા પડી જઈ પાદડા સુકાતાં માલમ પડે એટલે હલદર ખોદી દાઢવી લીલી હલદર વેચવી હોય તો બનરે લઈ જવી. પરંતુ લીલી કરતાં ઘણીવાર સુકીનો શાવ ઘણો સારો આવે છે. તો તેવે પ્રસંગે સુકી કરવી એ સારું છે. તે નીચે પ્રમાણે કરી શકાય

પાકી થએલી કાઢી લાંબેલી હલદરને લોઢાના તાવડામાં નાંખી ગાશી દાઢવી; પછી તેને નીતરવા દઈ (કોરી પાડીને) બનરની સુકી હલદર દબેલી હોય તે બાફેલી હલદર ઉપર છાટી લાકડાના પાવડાથી ઉચી નીચી કરવી. એટલે હલદરનો પીળો પટ બેસી જશે. તે સુકાતાં વેચવા લાયક થઈ ગણાયો.

આદુ.

આદુને માટે પણ ઉપર પ્રમાણે જમીન તઈયાર કરવી, અને મે માસમાં ગાઠો રોપવો આદુનો પાક વધુ પાણીથી કાઢી જવા સંભવ રહે છે, માટે પાણી પચી જાય એવી એટલે રેતવી જમીન પસંદ કરવી. તો પણ તે છતાં કાલી જમીનમાં પણ થઈ શકે છે એ ચાદ રાખવું. આદુનો પાક નાના ગામમાં પણ કયોઈ હોત તો વેચાણ જલ્દી થઈ શકે છે માટે પાણીના સાધન વાળા ખેડુને આદુનો પાક કરવો ફાયદાકારક છે.

લેખક,

માધુસિંહજી નથુસિંહજી સોલંકી,

હેડ માસ્ટર,

લો. બો. મુલ, ભુઆ (ગાંધી)

ખેડુતોને અગત્યની સુચના.

(૧) જમીન —

પાકનો મુખ્ય આધાર જમીન ઉપર રહેલો છે. વરસાદ પુતો હોય, ખી ખીયાફ સાફ હોય પરંતુ જમીન સારી ન હોય તો પાક નીબ્જળ નીવડે છે. જે જમીનમાં ફેરીનો વાગ વધુ હોય, ક્ષારવાળા પદાર્થો વધારે હોય, તેમ માણી વધુ ભરાઈ રહેતું હોય તે જમીનનો પાક સાદો થતો નથી.

રેતાળ જમીન હોય તેને સુધારવાનો ઉપાય એ છે, કે તેમાં પુષ્કળ છા છીંક ખાતર નાખવું. લીલા પાકનો પડવાસ કરવો. (ચણ, લીડી, શુભર વગેરે તળાવમાંની માટી (તરી) લાવી ખેતરમાં નીખવી વગેરે છે.

જે ખેતરમાં ક્ષાર (ઉસ) લાગેલા વાગ વધુ હશે તેમાંનો પાક પણ નિબ્જળ નીવડે છે તેનો ઉપાય એટલો જ છે, કે દેનાળામાં, શિયાળામાં ક્ષારની ચાપડીઓ બાંહે તે ઉઝરડી લઈ નાખી દેવી, અને પુષ્કળ તરી (તળાવના લલીઆની માટી) પુરવી. આવી જમીનમાં કુંવેતરનો પાક લેવો નહીં.

અતિશય ભેજને લઇને પણ પાક બરાબર થતો નથી. તેવી જમીનની આસપાસ નીકા (કાચ) ખોદી પાણીનો નીકાલ કરવો. આવી જમીનમાં ખાતર તરીકે સુનો નાખવાથી તેમાંનો પાક સાદો લઈ શકાયે, કારણ કે જમીન માંનો પૌષ્ઠીક ખોરાક વનસ્પતિને છુટે પાકવામાં સુનો ઉપયોગી છે.

જે જમીનમાં ભેજ વધારે મુલત દરી રહેતો ન હોય તે ખેતરમાં લીલા પાકનો પડવાસ કરવો, છાછીંક ખાતર વધારે નાખવું, અને તેને ફરતા મોના કીટા પાળા વાધવા કે તેમાં આવેલું પાણી વહી જશે નહિ. કરવડી (ચપડી) દેવાથી પણ ભેજ વધુ મુલત દરી થકે છે.

(૨) વનસ્પતિ —

ખેડુતોને ખેતીને અંગે જાણકારીની જરૂર પડે છે, તેમ બળતણને માટે પણ લોકડાંની જરૂર પડે છે, તો તેટલા માટે ખેતીના ખેતરને છેડે ઘાડ ઉછેરવા આવશ્યક છે, વળી ખેતરને છેડે ઘાડ ઉછેરવાથી વાર્ષિક ઉપજ લેવાયે. બળતણ માટે ડાળા-ડાંબલાં કામગા આવશે બળદ ઢારને વિસામાતું સ્થાન થશે. ખજાને માટે, તેમ ખેડુતોને માટે બેઠકતું સ્થાન બનશે નીચે લખ્યાં છાડ ખેડુતોને વધુ લાભ કરતાં છે માટે તે ઘાડ ઉછેરવા મારી બતામણ છે.

(અ) આંખો—આ આંખો વાર્ષિક ઉપજ થયે. ઠારને માટે ઇંચડા પંજુ સારા થયે, બળતણમાં પણ ઉપયોગ આવે છે.

(બ) મહુડો—મહુડાં, રાળીની ઉપજ (વાર્ષિક) થાય છે, તેમ બળતણમાં ઇંચડામાં આવે છે. છેવટે ઘરના પાટલા, જોતરીઓ બને છે.

(ક) ફેંચણું—વાર્ષિક ઉપજ (ફળની) ઉપરાંત લાકડાનો ફાલુ બને છે.

(ડ) ખેરડી—કલમ ચઢાવવાથી વાર્ષિક ઉપજ થાય છે, ડાળાં-ડાખલાં થી વાડનાં છીંડા પુરાય છે. આડું લાકડું હોય તે બુંદાઈ બને છે; પરંતુ મોટા ખેરડી કલમ-યા આંખ ફેંચણી ન હોય તે ખેરડી ખેતરમાં ઉછેરવી નહીં.

(ધ) ખાવળ—હળ, ચંદા, આડું વગેરે ખેતી ઉપયોગી જોબાર બને છે ડાળાંથી વાડનાં છીંડા પુરાય, અને પાતળાં ડાળાં બળતણમાં પણ ઉપયોગી થાય. આડ મોટું થયેથી શુદ્ધ પણ થાય છે.

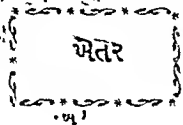
મેદાન કરતાં વનસ્પતિવાળા ભાગમાં વરસાદ વધારે પડે છે, એ પણ મોટામાં મોટો ફાયદો થયે. તે ઉપર લખ્યાં આ ખેતરને છેડે ઉછેરવાં જેટલાં જોમ માને છે, કે આંખી પાકને વધુછો પડે છે, અને તેથી નુકસાન થાય છે, આ વાત સાચી છે, પરંતુ પાકને નુકસાન કરતાં જીવડાંને આડ ઉપર રહે તો પક્ષીઓ નાશ કરે છે, એ મોટો ફાયદો છે.

(૩) પરચુંરાણ—

ખેતરને ચોમેર વાડ કરવી એ પાકની રખવાળીમાં સુખ્ય સાધન છે. ચુવરની વાડ ખેતરને ઘણી ઉપયોગી છે, પરંતુ ફાફડીયા ચુવરની વાડ તેથી પણ સારી ગણાય માટે તેની વાડ કરવી, કારણ કે તે વાડમાં છીંડા જલદી પડતાં નથી. એટલું જ નહિ, પણ દુકાળ જેવા વખતમાં ઘાસ-ચારાની તંગી વેળા ફાફડીયા ચુવરના કાંટા બાગીને ઠારને ખવડાવવાથી ઠાર જીવી શકે છે.

વધારે વરસાદથી ખેતરના છેડે ઠાતર પડે છે, અને જો તેના તારકારીક ઉપાય ન કરવામાં આવે તો જલે દિવસે મોટો ઠાતર થી ખેતર નિરૂપયોગી બને છે, માટે તેના ઠાતરને છેડેથી પાકી લીંતથી ચણી લઇ, યા મોટા પત્થર નાંખી પુરી દેવી, અને વરસેના ભાગમાં માટી પુરવી.

આકૃતિ 'ક' જુઓ.

ખાસેના જેતરમાં ખતાવ્યા મુજબ કાતર પડી જેતર ખરાબ થાય છે તેવે પ્રસંગે 'અ' અને 'બ' નિશાની આગળ લીત ચણાવી લેવી, અને અદરનો વાગ માટીથી પુરી દેવો.

કેટલાક જેતરોમાં એખરો, દાક્ષ, ચણીખોર વગેરેના નિરૂપયોગી છાંડ વધી જઈ જેતરનો ખરાબી કરે છે તેના ઉપાય નીચે મુજબ છે (અ) એખરો, પેશી આ છાંડ દર વર્ષે બી પડવાથી વધતા જાય છે, માટે જે વેળા કુલ એસે તે વેળા આ કાચી શીંગો ઝીડવા દોય તે વેળા તેવા છાંડ ઉપાડી નાખવા અથવા કાપી નાખવા.

(ખ) દાક્ષ—જે જેતરમાં દાક્ષ વધી જાય છે તે જેતર તો તંદુર નકામું થઈ જાય છે, માટે પ્રથમથીજ તેનો નાશ કરવો તથા થવા દેવા નહિ ઉનાળામાં લોદાના હુળથી ઉભી આડી ખેડ કરી કરવડી દેવા કરવાથી દાક્ષનો નાશ થાય છે. લોદાના હુળમાં હિંદુસ્તાની હુળ I. N. D સાઈ છે. તેનાથી દાક્ષના મુળીઆ કપાઈ જઈ નાશ થશે.

(ક) ચણીખોર—આનાં જડીઆં વધી પડે છે ત્યારે પણ જેતરની ખરાબી થાય છે. તેને જેમ કાપો તેમ વધારે થાય છે માટે ઊંચા ખાડા કરી મુળીઆ કાઢી નાખવા પછી તે ભાગ ઉપર કાકરા નાખી ખાડા માટીથી પુરી દેવા એથી મુળીઆનો નાશ થઈ નવા ઇંક થશે નહિ.

ઉપલો લેખ દરેક જેડુતે ઉપયોગી હોઈ તેનું મનન કરી તે પ્રમાણે અમલ કરશે એવી આશા છે. ઇતિશિવમ્ !

લેખક,
માધુસિંહ નથુસિંહજી સોલંકી,
હેડ માર્કેટ,
લો. નો. સ્કુલ, રણીઆં (કાનોદ).

જાહેર ખાખર.

ધી શુભરાત ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ત્રિમાસીક પત્રમા અત્યાર 'સુધી' જાહેર ખાખરો છાપવાનો રીવાજ હતો નહિ પણ પત્રના આહુકોની લાજ ને માટે ખેતીવાડી સેવાજ હુન્નર ઉદ્યોગને લગતી જાહેર ખાખરો પત્રમા છાપવાનું ઉચીત લાગવાથી તે હવેથી નીચેના કર મુજબ લેવામા આવશે.

જાહેર ખાખરની વર્ગ	ટ્રેડની લીમીટો અવધી પાના		
અનિર્ધારિત	ગમે એટની લીમીટો પના આઠ લીમીટો આઠ વધુનહિ	દરેક લીમીટ છાપવાના બે આઠ પાણી દરેક જાહેર ખાખર દી આઠ આનાથી કમતીનહિ	
જાહેર ખાખરની	પ્રકાર	૨ અંક	૧ અંક
		૧૦ આઠ પાણી	૧૦ આઠ પાણી
		૫-૦-૦	૬-૦-૦
જાહેર ખાખરની	પ્રકાર	૮-૦-૦	૧૩-૮-૦
		૧૧-૦-૦	૧૮-૦-૦

આ કના પે છતાં બહારના મુકામો છાપવાની જાહેર ખાખરો પેટે ઉપરના કર કરતાં સેકે ૧૫) ટકા વધુ લેવામા આવશે.

જાહેર ખાખરો પેટે લેવા અનાઉથી લેવામા આવશે કેમકે પણ જાહેર ખાખર વાચના ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગના મહત્ત્વને માન્ય નહિ હશે તે પત્રમા કાળજી કરવામા આવશે નહિ.

ઈશ્વરલાલ નરશીલાલ દેગાધી.

સેક્રેટરી

વારના જે હુ ઉ મહા.

શ્રી ગુજરાત

સ્વતંત્રતા અને હુશર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક

૭૪૭૬

The Gujarat Agricultural & Industrial Quarterly

વર્ષ ૧૦ મું] ૮ જુલાઈ-૧૯૨૩ [અંક ૨ એ.

પાકીશાગ કમિટી.

- ૧ સરકાર ગા બા મોલીલાલ મુનીવાન દેશાઈ, ભરૂચ
- ૨ મી ગુલામસાઈ એન દેશાઈ
- ૩ મી એમ્. એચીકલર, ઉત્તર વિભાગ અમદાવાદ
- ૪ મી નન્દરા કે દેશાઈ બી એ એન્ડરટ માસ્ટર
લાઈમ્સ્ટોન અમદાવાદ
- ૫ મી કાલોદાસ હામેદરાદામ આપીયા,
બી એ એલએલ બી ભરૂચ
- ૬ મી વજવાલ કે અનરવાલા, બી એ મુ માર
- ૭ મી મુનીલાલ નરસા દેશાઈ,
વેલોનર્સ આસિસ્ટન્ટ-૮, ભરૂચ

આ માર્ગ — પેલી કપડા પહેલે પોતે બંને અંગે નો નો
આને એકી ૩ ૧ ૧ ના પેલે દેના કાલ નવી ૧૦ નો
આને એકી ૩ ૧ ૧ ના પેલે દેના કાલ નવી ૧૦ નો

૧૯૨૩-૨૪ના વર્ષમાં મેં ૧૨૦૦ મહત્ત્વ — ૨૪૫૦ મહત્ત્વને મહત્ત્વ
અન્ય ગુરુત્વ માટે વાર્ષિક રૂા ૧-૦ ૦ જેમ્-૧ રૂા ૦-૦ ૦

આ માર્ગ — પેલી કપડા પહેલે પોતે બંને અંગે નો નો
આને એકી ૩ ૧ ૧ ના પેલે દેના કાલ નવી ૧૦ નો
આને એકી ૩ ૧ ૧ ના પેલે દેના કાલ નવી ૧૦ નો

વિવિધાનુક્રમશિક્ષકા.

૦૦૦૦૦૦

નંબર.	વિષય.	લેખક	પૃષ્ઠ.
૧	પ્રાતીજ તાનુના ગતિત ગામે સુગ્રામા આવેલા પ્રદર્શન વખતે અધ્યાયવા શાળાઓને અહેવાલ .. ૨૧	પરાગજી શુભોદય દેમાઈ	૧
૨	દોગના દોગ અને તેના ઉપાર .. ૨૧	માધુસિદ્ધ નં. સોનકી	૭
૩	ખેતીનો ધણો હિતમં કેમ ગમી તે બાબત ગામના તથા ચિંતાન લેખકોના પુગવા .. ૧		૧૬
૪	પ્રાતીજ મેલીવાની મહત્ત્વની સને ૧૯૦૦-૦૩ ના ગાયમા ચોરી કામનો અહેવાલ ૨૧	પરાગજી રશ્મીદાસ દેમાઈ	૧૧
૫	મે જુન અને જુનાન ગામમા અંતરને ઉપવા પી ખતીના મામની નોંધ ૧૫		૧૫
૬	ચોપાસી તાનમ ખેડૂત મહત્ત્વના પ્રમુખત્વ લાભ ૨૨		૨૨
૭	ચોપાસી તાનમ ડેનપમેન્ટ એ- સોસાયેશનનો સાર્વિક અહેવાલ		૨૫
૮	ચોપાસી તાનુ ડેવલપમેન્ટ એ- સોસાયેશન-સુરત ૧૯૦૦-૦૪ ની ગાલનો વર્ષિકમ ૩૪		૩૪
૯	વે મા ખેતી ૨૧	કલ્યાણજી દેવભાઈ નાય	૩૭
૧૦	શામલા તથા દુગાઉ ખડના ગમીના વી યના નાય અને દુક નોંધ ... ૨૧	માધુસિદ્ધ નં. માનકી	૪૩
૧૧	ખેડૂતોને અગત્યની સુચના .. ૧		૪૬-૪૮

ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ

❀ ત્રિ માસિક. ❀

વર્ષ ૧૦ મુ]

જુલાઈ-૧૯૨૩.

[અંક ૨ નો.

ખાંતીજ તાલુકાના સલાલ ગામે ભરવામાં આવેલા
પ્રદર્શન વખતે અપાયલા ભાષણનો હેવાલ.

લેખક:—પગગણ રણછોડભાઈ દેસાઈ.

ખેતીવાડી એવરશીઅર—અમદાવાદ.

સાદગૃહસ્થો અને ખેડુત ભાઈઓ.

આજ અત્રે ભરવામાં આવેલા ખેતીવાડીના પ્રદર્શનમાં આપને ખેતીના લગતા ઓજારો, ખેતીમાં થતાં ભુતી ભુતી જાતના પાકના તુલોના નસુના, બિજોરે બતાવી, સુધરેલી ઢગના હુધીઆરો બહાવી તેનાથી થતા કામો બતાવવામાં આપ્યા છે એટલે ખેતીના ધધા વિશેની કંઈક માહિતી તમને મળી એમ ગણી શકાય આ તાલુકામાં આ ગામે આજથી લગભગ છ વરસ પર આનાથી મોટું પ્રદર્શન થયેલું પણ વખતને માન આપી આજરોજ તમો તાલુકા પ્રદર્શન તમો ભુજો છો.

તમારા તાલુકાની ખેતીવાડીની દ્રષ્ટિએ સર્વે હલુ થઈ નથી એટલે એવી દ્રષ્ટિએ ગૃપ હલુ પાડેલા નથી. તોપણ આટલું તો કહી શકાય કે આ તાલુકાના આ ભાગમાં ગોટી મગફળીનું વાવેતર હાલમાં પાંચ છ વરસમાં થયું વધુ છે જ્યારે ૧૯૧૨ ની સાલમાં એવું વાવેતર, બીલકુલ હતું મોટી કાંસ વાળી જમીન કે જ્યાં બાજરી મઠતુ વાવેતર નિર્માલ્ય જેવું થાય છે-ત્યાં એવું વાવેતર સાફ થાય છે એ તમે સારી રીતે જાણો છો એટલે પહેલી વખતના ખેતીવાડી પ્રદર્શને તમને એ મોટો લાભ ફરેલો છે એમ કહી શકાય. આમાન્ય દ્રષ્ટિએ તમારા ભાગમાં ખેતીમાં કયા સુધારો થઈ શકે તે હવે હું જણાવીશ.

(૧) કપાશનું વાવેતર મધ્ય નજીક કરવામાં આવે છે ૧૫ થી ૧૫૫ ફુટ ને અંતરે વાવવામાં અગર માણવામાં આવે છે તેની જગ્યાએ ૨૫ થી ૩૫ ફુટને છેટે કરવામાં આવે તો સાફ, ખડ પશુ મહેતાઈથી ઘેરા ખરબે ઠાડી શકાય છે કપાશ બીજાની વખતે કાળજી રાખવામાં આવતાં નથી. બાળો દીવજ કપાશ ન બીજાનાં અવારમાં વહેતા વીજરાનું સાફ કરી બાર વાળ્યા પછી બીજાનાં બધે કરવામાં આવે તો પાતરાં વીગેરે, કચરો જોડો સાથે જોમ છે સુરત તરફના સીલેક્શન વન એ નામના કપાસીના આ સાલ પ્રાંતીજ માટે જવાવતા છે અત્યાર સુધી કપાશની કૃષિ સારી છે આ કપાશનો ભાવ આરો આવે જોમ છે કપાશ પછી કપાશનું વાવેતર કરતાં અવર નવર પાક દેવામાં આવે તો ડીક પડે છે કપાશમાં ઉધણનો રોગ દેતાળ જમીનમાં વધારે માલમ પડે છે. ઉધણનો ત્રાસ કાળા જમીનમાં વંમજ જવા બાર હાથ ત્યા જોડો જણાય છે. આ વરસે પ્રાંતીજમાં ૧૨ વીધે મધુ મહુ કપાશમાં કરવી આપતી વખતે નાંખી ભેગાથા ઉધણના ત્રાસ ઠંઠક જોડો જણાવો હતો.

આ તાલુકામાં ટોરની અખ્યા વધુ છે જેટલે જો ખેડુન કપાશનું વારે તર વધારે પ્રમાણમાં કરવા બાંધ તો ધાસઆગની તળાસ પડે જોમ છે. આટલે ટોરન ધાસઆરો મળે જોમ તુલ માજી, બાર વીગેરે પશુ દરવા ઉ- ન્તમ છે. તમારા તાલુકાના કંઠાળનો પાક આરો સાથ છે એ માટે છે કંઠાળ ના તુલ લેવાથી જમ ના કુળદુપતમાં વધારો સાથ છે. જ જમીનમાં કપાશ આ ઉધણનો ત્રાસ મહુ જણાવ હાથ તો દીવેતાનું વાવેતર થયું હાથ ૧૧ ડીક વેગશુ અગર વતાની મારફત મરચીનું વાવેતર પશુ છેડે થયું હાથ તો સાફ

(૨) જ્યાં જ્યાં વગી નામનું ડાંગર છાગી કરવામાં આવે ૩ ત્યાં જો કવળી અગર તો દલોમ નજીક આગીનાન મળતુ થતુ ડાંગર વાવવામાં આવે તો જોખા મહેદ મળે જોમ છે મુતુ સાલ તમાર, વીગેરે ડાંગરને રાખીને દરવામાં આવે છે જોના ધડન તેવાર મત લગભગ ૨૨ આ રમ દીવજ સાથ છે ત દરમ્યાન જો હામરની ડીઆરીના રજુ જાંટી ડાંગર રાખ્યા પડેલાં પડ, વાશ કરે તો ખાતર આડ, સાથ અમ છે, અ તમા સાગી રીને બધો છો, અને તમારામાંના કેટલાક આ પ્રમાણે કરે છે તો પશુ જો નધા જો પ્રમાણે કહે તો ડીક ને જોગોએ ધડ નાખવાનું નાથ તમા નેક મહીને હાથ નાળી, થી ખાતર નાખી પરનાદ રમે હાથ જાંટી ધડ છેથું હાથ તો ખડ જોખા સાથ અને મધુ અપાટનાંધ વધી સાફ થશે

(૩) આ તાલુકામાં અમુક અમુક જામોમાં ડાંગરની ડીઆરી વધુ છે

ત્યાં ઉપરી આરી અગર દીંગા ॥ જમીનમાં ગાજરી મઠ વીગેર લીધા પછી
બીલકુલ ખેડ તરફ જ્યાન અપાતુ નથા ઉનાલામાં રાપ વીગેર ફેરવાતા નથી
તેમજ ઉઠા ખડવાળા ખેત-મા સાગ ખેડ થતી નથા અને ત્યાં વરસાદ થયે
એવા ખેતરો મહુજ ખડવાળા થઈ જાય છે તેથી એવા તુલ સારાં થતાં નથી.
માટે એવા મેલા ખેતરમાં શી-નાળે બી. ટી. દુ. અગર સી. ટી. દુ. હળમાં ખેડ
કરી હોય તો જમીન તપે છે ખડ જોછા અને આછાં થાય છે અને વરસાદ
પછી જેટલું વાવેતર કર્યું હાય તેટલું થાય એમ છે નીચી જમીન
હોય તો ચામચેય અગર લેવલ રથી કામ કરી જોછા ખાચે અરખી કરી
રાકાય છે

જોબરની ટેપો નામનાર સત્કાર તરફથી પ્રાંતીજમાં મે. મામલતદાર
સાહેબની કચેરીના નજીકમાં રાખેલી છે ત્યાં એ. મામલા ને તમને જાતે
આવી હળ વીગેરે ફે.વી નતાવે છે માટે આ ૧ ઉપયોગ જમ વધુ થાય તેમ
સારું. સોનાસવવાળા ખડત સાગ ખેડમાં થતા લાભ જાણે છે નથી એ લો.
કે મોનસુન નામના મુખરેલી દગના હળ વેચ્યા ન લીધેલા છે તો પણ હળ
એ ગામમાં એના પ્રચાર વધે એમ છે અને કી-વાસ્કર કપ 'તું' કોઈને
નામતુ હળ તમજ મેરુન હળ રાખેલા છે. 'દેરી હળ કરતા સાંડ' કામ
કરે છે જમીનને ઉત્પાદી નાખે છે. ન ખડ વીગેર જોછા થાય છે અને
કીમતમાં ૩૧ ૧૦ અને રેલ્ય ખરચ જુદો આવ એમ છે માટે એ જેને
જોઈતું હોય તે મગાવે. ખેડના મુખરના જમની કાજી ગળીએ તટલી
જોછી ૬, વળી કાઢી કરબ અમર ૧૫ પણ કી-કામ આપે છે પોમફ
ગામે રાપ અને રાપડી એ વરમ થવા જતાવવામાં આવ્યાં ૭, પણ અને
કાઢીમાં અને મુખરમાં જે રાપ અને નાડી થાય તેને મળતી મહુ નથી.
તેથી પાસ વાંકેનાગી રાખી કામ ન કામ મારૂ થાય એમ છે. માટે પાસનો
મસુનો જોઈ, એવી કરાવવા તરફ લક્ષ દોરશે.

અને ચામ જાતાના દેરી વ્યવસાય રજુ કરેલાં છે.

(અ) દાખડીઆ હળતુ ચક્ર જે જમીનના દાખડો થયે હોય તેમાં
જે ઉપયોગી થઈ પડે એમ છે (મ) વાલ અને દીવલા જોડવા માટે જે
વપરાય છે. (ક) રેનાળ જમીનમાં મુર નુરફ એના ઉપયોગ થાય છે (ઠ)
કપાસની કનાડીને કાઢવા માટે વસાદ થવા નાદ કાગી જમીનમાં એના
ઉપયોગ થાય છે જે જમીનમાં આરા દવા મેડે ૧ હાય મા ઉન્દાલામાં પણ
એનામાં ખેડ થઈ કપાસ ૧૬ કંદાડી કપાસ થવા સંભવ છે

આ કામમાં બજાડને હાંકવાન માટે ખેડ કરતી વખત નાનો હાકોડો

વંપરાય છે સુરત, તામ્ર પરાણો વધનાય છે અને છેટે અરલી રંગેલી હોય છે. અરલીથી માટી, ખડ વીગેરે જે હળના ચવડા વીગેરે સાથે જોડુ થયું હોય તેને છુદુ પાડી શકાય છે.

(૪) આપણે જ્યાં જોડકા થયા હોય તેની આબુગાણુનો પ્રદેશ ફળકુપ છે. પાણીની મગવડ સારી છે સારી માવજત હોય તો બાગ, ગતી તુલો જેવા કે શેરડી, આંદુ, હળધર, રતાણુ, સુરણુ, બટાકા, પપૈય, કેળા લીંગણ, દાસ, અંછર, સુતરા, દલમીજા આળા, પીંડી, ચીકુ, ફલમ, ગલગેલ, તેમજ કેળી મોટાં વેગણ, ટામેટા, દુધી, કેળા વીગેરે સાકસાજી સાન ચર્મ ગરે એમ છે પણ એ કરવાને ઉત્સાહી મહેનતુ અને અનુભવી માણસની જરૂર છે આ પ્રદેશ બગીચો થઈ રહે એમ છે શુભાગ, ગોગરા, બાક વીગેરે કુવના છોડ તેમ જ જાડ થઈ શકે એમ છે આબાના છાયડાની નીચે ઠંડકવાળા ભાગમાં લીડી પીપર થાય એમ છે આ ગર છે જે ઉત્સાહ નીચાણવાળા ભાગમાં નહેરને લઈ પાણીથી હવા પાણીના બીગાડ થયે છે એનામન ગારી, કુવાના પાણી સારા નથી અને વસ્તીમાં ભેંધએ તેવો વધારો નથી વધાનાના પાણીને જેમ અને તેમ કહ્યા અગર ઠાસ ચોંચ ચોચ અતરે મુકી નીકાલ થયો ભેંધએ, અગર તે કુવા ખોદી કુવાના પાણીથી પીવાના ગુણ લેવાનો શરૂઆત તમજ વધારો થયો ભેંધએ.

(૫) આ તરફ લોક જેમ અને તેમ બાકુ જોરવાનો પ્રયાશ કરે છે. તેને ખદતો જોડુ બી વાવી છેટે પધ્ધતસર વાવેતર કરવામાં આવે તો માલ સારો થાય એમ છે ઘઉંનું પણ વાવેતર દણુજ ઘટ થાય છે જ્યાં સરસવ થાય છે ત્યાં રાઈ અને અળસીના વાવેતરના અખતરા કરવા ભેંધએ.

જ્યાં જ્યાં (જોડે) જવા, વાંધરોટા, વઢરાણ, આગીચોવ, આકોદર, આમોદા, આસરોડા, ગાઉસર, છાંડરડ, દલપુર, ફેનેપુર, નાનપુર, સાકરોડીઆ, ઘડી, અમોનપરા) વાળ્યા 'ઘઉંનું વાવેતર' કુવાના પાણીથી થાય છે ત્યાં ત્યાં ગોડીઆ મગન પુષ્પા નગર ૪ ના ઘઉં વાળ્યા હોય તો દર વીગે જોડામાં જોડો કપીઆ ૭ ને ફાયદો થાય એમ છે આ સાલ પ્રાંતીજ ગામે તેમજ તલોદ ગામે એનું વાવેતર કરાવેલું છે અને એ સારા થયા છે એને ગેડનો દાગ પ્રીલકુલ થઈ નથી ગઈ સાલ ધનસુદા ગામે એનું વાવેતર કરેલું અને આ માલ લગભગ ૬૦ મણુ ઘઉં ધનસુદા તેમજ મણુ ૨૪ દેનેષ ગામે અને મણુ ૧૦ તલોદ ગામે વાવેલા છે અને સારા થયા છે. મારે એનું વાવેતર અવશ્ય વધારશે (વાળ્યાના દાણા નાનો હોય છે જ્યારે ગોડીઆનો દાણો મોટો હોય છે. એક તોલામાં વાળ્યાના દાણા ૩૨૫ થી ૩૮૦ થાય છે ત્યારે

બોડીઆના ૨૫૦ થી ૨૬૦ હોય છે) મોડાસા તાલુકાના માયન, શાકરીઅં, દેમેઈ, ભુટાલ તેમજ ઇંડર જેટ બાયડ ગામે આ ઘઉંનો ફેલાવો થાય છે. જ્યાં બાજરી, જુવાર અમારીઓ અગર આજીઆનો રોગ થતો હોય તેને માટે મોરચુયાની દવાથ ઉપયોગ કરવો એ કષ્ટ છે એક પડીકામાં નવટાંક મોરચુયા (નવટાંકને ૧૨૫ થી ૧૩૫ પાણીમાં ઓગાળીને) ના પાણીમાં જુવારના બી ને ઢોળી દશ મનીટ રહેવા દઈ છાંયડે સુકવી એ બીને ઓરવાથી આ જીઆનો રોગ થીલકુલ થાય. નથી જુવારનું વાવેતર તમારા તાલુકામાં અહીં મદ્યુન, અમાવાડા બાલીસણા, દાદરડા, ઘડી, હરસોલ, કમાલપુર, કેરોલ, કેતપુર, ખેરોલ, માધવગઢ, નવાનગર, પ્રાંતીજ રાજસોડ, સાદોલીઆ, આબીં ઓલ આડોદરા, છાદરડા, ફતેહપુર, સાકરોડીઆ ગામે થાય છે. આ ગામમાં જમ્મુ પ્રમાણમાં જુવા-નું વાવેતર થતું હોવાથી એમના ખેડુત લોકે મોરચુયાની દવાનો ઉપયોગ ખાસ કરવો એ લાજકારક છે. વળી ધારીઆ જ્યાં મોટાં હોય ત્યાં વીગેરેથી સાફ રાખી ખાડા પુરી સરખા ક્યાં હોય તેા ઘાસ ઠાપ જાતા સમયે કામ થાય એમ છે ના સચાચાં છંદોડી ૧૫૪ આમતીરોડ જેથન નજીક ફાયરડા ગામે પાજરાપોળી જમીનમાં ઠીક કામ ચાલે છે. વળી ધારીઆં છેટે છેટે બાવળનું વાવેતર થયું હોય ના ૭-૮ વરસે સારી પેદાશ થવા સંભવ છે.

હવે અનાજ વીગેરેના લાવ ખેતવા માંડયા છે અને મેનુર ને પ્રમાણે સરતા દરયા કામ કરશે ૧૫૪ મેતીઆ ખેડુતને પરવડશે માટે જે તથા છ વરસ થવા દેયા લાવને લઈ પૈસા મળવાથી આજસ યયું હોય તે તીલાજતી આબી ખેડુત જાને મહેનત કરવાની જરૂર છે અને મેનુર પર જેન ઓછા આખાર રખાય તેમ સાડે માટે ઉપરની ટાપરીપ મોજ મનહ છોડી દઈ દરેક ખેડુત કામ કરવા લક્ષ આપશે એવું ઇચ્છુ છું.

(૬) માત્ર જેનો રીત સારા રીતે પઠવવામાં કાળજીની જરૂર છે ૧૫૪ જોને વેચવામાં પલ્લુ લાવ લાલની બજાર કઢાડી વેચાય ના જે પૈસા વધારે મળે એમ છે. માટે દેશ દેશાવરના લાવથી વાકેફ રહેવાની જરૂર છે માત્ર જોખો હોય ના કીમત સારી ઉપજે છે આ માગમાં માત્ર કસોળે બહુ હોય છે માટે માત્ર જેમ જોખો થાય ૧ વરસ લક્ષ આપવું. વળી માત્ર મચ્છી રાખવાને માટે પલ્લુ કાળજી રાખવી જોઈએ કેટલીક વખત ઘઉં રીંગે ના જ થો સવીજતો માલમ પડે છે જો એને રીતમર સુકવી, સાફ કરી, ઠાંડીને સાફ કરી, રીતસરનારી, દવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તેા નુકસાન બહુ ઓછું થાય છે. દવા વીગેરેની તજવીજ હમો કરી આપશું તેમજ પાકમાં રોગ ન પડાયે હમને ખબર આપવાથી મોગ્ય દવાની જ રજૂ.

(૭) આ તાલુકામાં જુવાર, બાજરી વીગેરેનું બી પસંદ કરી રાખવામાં આવતું નથી સારા ભરાઈ કણસતાં અગર કઠી પસંદ કરી જુદાં મસગી, બીને રાખી, માફે દરેક ખેડુત પોતાને ભેઈતું સંઘડી રાખે તો ઠીક સુરત તરફ આ પ્રમાણે કરે છે અને સારા ખેડુત બીને માટે દુકાનદારપર આધાર રાખતા નથી જ્યારે અત્રે એથી ઉલટીજ વાત છે ઘણા ખરા ખેડુત બજારમાં બી નેપું મલે તેવું બી લાવી વાળી દે છે. એમ કરતાં દરેક ખેડુત પોતાને ભેઈતું બી સંઘડી રાખે તો ઠીક.

(૮) દોરની સ્થિતિ તમારા તાલુકામાં કંઈક ઠીક છે. તો પણ લેંસને કંપાસીઆ બહુ પ્રમાણમાં આપવામાં આવતા નથી. અને તેથી ધી ધણું સાફ મળે નથી. (દોળીના બોળથી દૂધ તેમજ ધી સારાં થતાં નથી.) તમારા બળદ ને બાજરીના પુગા, જુવારની પાસડી. ગોતું ઘાસ વીગેરે અવર નવર પ્રમાણ સર આપવામાં આવે તો એની સ્થિતિમાં સુધારો થાય એમ છે. તલતું કચ્ચ રીયું શુવાર, તલનો બોળ વીગેરે નીચમસર આપવામાં આવે અને બરદાસ લેવામાં આવે તો કલ્લુ સ્થિતિ સુધરે એમ છે. દોર અને બળદ સાગ અને મજબુત હોય તો ચોઠા હોય તો પણ કામ ચાલે એમ છે. અને દુઝળ વખતે પુષ્કળ દોર હોય તો ધણુંજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. તેના ત્રાસથી આપણે ઘોઠા બચીએ. વળી દોરને ખોરાક સારો આપીએ તો એના છાણ સુનરમાંથી સાફ ખાતર મળે છે. વળી ખાતર સંગ્રહવામાં પણ કાળજી રાખવી ભેઈએ છાણ નો બળતણ તરીકે ઉપયોગ થવો ભેઈએ નહીં. અને મુનરનો પણ સંઘડ થવો ભેઈએ. ખાતરના ઉકરડા સારી જગોએ હોવા ભેઈએ અને શીઆળે હતાળે ખાતર દોલોલવાવા ભેઈતું પાણી આપવું ભેઈએ તળાવમાંથી માટી, અગર મંદોઠાના પુરાણથી પણ ખાતરની ગરજ સારી છે એરડીનાં બોળનો ઉપયોગ કરવાથી ઉધકનો ત્રાસ જોણો થાય છે. અને ખડ પાણું જોણું થાય છે. વેગણ, ગરચી, ચેરરી, લગરના ધરૂ વીગેરેમાં એરડીનો બોળ સારો ફાયદો આવે એમ છે. બનાવટી ખાતર આવે છે પણ તે દાલની કીંમતે આપણા ખેડુતને પરવડી શકે એમ નથી. પાણીને માટે દુધરતના પર આધાર રાખવો પડે છે તો પણ જગીનને સારી ખેડ કરી હોય તો અને નીચમસર રાંપડી આપી હોય તો એક સાચવી રખાય છે. દુર્વામાં ગોરીંગ વીગેરે કરાવવાથી પાણીનો જમો વધારવા તરફ પ્રયાસ થાય તો ઠીક

(૯) ઉપર જણાવ્યું તે પ્રમાણે સારી ખેડથી અવરમું ફાયદો થાય છે.

(૧૦) તમે જાણો છો કે પ્રાંતીજ તાલુકાનું તમે લોકોએ ઉમું કરેલું ખેતીવાડીનું મંડળ છે એમાં-વારસીક સવાચરદોની સંખ્યા લગભગ -૮૦ ની

છે. એ મંડળમાં જેટલા મેમ્બર વધે અને જેટલું મંડળ વધે તેટલું સાફ. એ ફંડ તમારું જ છે. અને તમારા કલ્યાને ખાતર એ પધ્ધતિનો ઉપયોગ થાય છે. પણ એમાં જોઈએ તેટલી રકમ નથી. અનુભવ સિધ્ધ કરવાને અખતર કરી જોવાની જરૂર છે અને તેમાં પૈસાની જરૂર છે. તો મને આશા છે કે આમાં ફરેક જેટલું પોતાથી બનતી મદદ આપશે અને જો એ મંડળ રૂપીઆ ૧૦૦૦ સુધી બ્યાજ આપે તેટલું થાય અને તમે તે રકમ ખર્ચવાને તૈયાર થાવ તો નામદાર સરકાર એમાં રૂપીઆ ૧૦૦૦ એક હજાર આપશે. હજી પંદર ગામ વાળા જેટલું આ કામ ઉપાડી લે તો એ તમારું મંડળ સ્થપાશે અને એ રકમનો જેતીવાડીમાં સુધારો કેમ થાય તે સંબંધેજ વધારશે. એ બાબતની પુર્ણ માહિતિ અને આવેલા મહેરબાન શુભાશ્રમ સાહેબે તમને આપી છે. એટલે એ બાબતમાં વધુ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી.

(૧૨) તમારા ભાગમાં આંખા સારી રીતે ઉછરે છે. સુરત તરફના ગોટલા કાવી રાપવામાં આવે, આંખા નીચે ખેડ અને ગોઠ થાય, પ-ઉ વરસના થાય ત્યારે મીઠું ખાતર તરીકે આપવામાં આવે તો ફળ મોટાં અને સ્વાદિષ્ટ થવા સંભવ છે. આંખાના ઝાડ પર ઢાંઢા હોય તેને કાપી સાફ રાખવા જોઈએ.

વળી તમારા લાલુકામાં જ ગલી ખાટી બોરડીની જુડ કેટલીક જગોએ માલગ પડે છે તેને કાગણ ચેત્ર માસમાં કાપી કુટી નીકલતા રોપમાંથી જે ત્રણ સારા કાલાવાદાર રાખી બાકીનાને કઢાડી નાખી જેઠ માસમાં અજમેરી બોરડીની આંખ ચંદાવવાથી સારી બાતના બોર થાય છે. કેટલીક વખત બોર માં સળો માલમ પડે છે. બોરડીની આનુબાનુએ ગોઠવવી જોઈએ અને થોડા માસમાં ફરેક ઝાડ ફીક મીઠું પુરાવું જોઈએ. કેટલીક વખત ઝાડપર જીવ જીવ માલમ પડે છે કાઢક માટે ધનકાસો પોત નામની દવા છાંટવાથી એનો ઉપદ્રવ ઓછો થાય છે. જેતીવાડી સંબંધી માહિતિ જોઈતી હોય તો હમને લખી જણાવવાથી હમે પુરતી તકવીજ કરશું.

દોરના રોગ.

અને

તેના ઉપાય.

જેજેજેજે

(૧) આફરો ચડે તો પેટ કુલી જાય છે, પુષ્કળ હાંફે છે, મોટાં શીજી ગળે છે, અને ધરૂં છે. તેને માટે

૧૦ તોલા હાથ (પીવાનાં)

૨૧૧ તોલા સુક વાટેલી

૧૧૧ તોલા મરીઆં વાટેલા

ઉપર મુજબની ચીજો આશરે બશેર પાણીમા મેળવીને તે બસતી નાળાં માં ઘાલી પાવુ બીજી કંઈ ખાવાનું આપવું નહિ બુઝુ આપવું. પાણી પાવું નહિ.

(૨) ખરબાલ કે ખરમાલ

આ રોગ પગની ખરીમા માલમ પડે છે. તેથી દોરથી ચલાવું નથી આમ ચાપ ત્યારે દોરને એકજ જગાએ 'ખાર્પી' મુકવું નહિ, પરંતુ પુખ્ત દડવાલ યા રેતાલ જમીનમા બપોરના સમયે ચલાવવું, અને તે વખતે મોટે ફીણ આપવું માલમ પડે કે તરતજ તલ પાઇ દેવું આરભમાજ નો ફરેક દોર ફીક આશરે પોણા શેર, શેર મુધી તેલ પાઇ દેવામા આવે તા આ રોગ લાગુ પડના નથી ખરીઆ આગળ વધારે કાવાણુ માલમ પડે તો બોરીકે એસીક બસરાવવો.

(૩) બળીએ આવવું

આ ચપી રોગ છે ન દોરને લાગુ પડતાંજ ખાવાનું બધ કરી દે છે, મોટે ફીણ છુ' છે, ધુ.જે.છે અને ઉભુ નહી ચકતુ પણ નથી આ રોગ ચેપી હાવાથી એક દોરના લાગુ પડે કે તરત તેન બીજા દોરથી મુકુ રાખવું પાણી પાવાનું પણ જીલું રાખવું આ રોગના આરે ફટકડીના કાગળા કરી પતના મોઠાએ ફુંકારવા બુઝુ ખાવાને આપવું, અને તારકાલીક દોરના દાખરે રને જઈ મળવું.

ઘણું વેળા ચાકડીઆ લોડો જે ખવાડે છે તેથી અથવા હીવેલીનાં 'પાંદડાં' જે હીવેલી (Pillars of) આવાથી નવા રીયલ બુવાર ખાવાથી દોર મેલો ચડે છે આન આરે નચે પેકીનાં બમે ન હલાજ કરવાથી આ રોગ થશે આવા દોરને પાણી પાવું નહીં.

ઉપાય—(૧) આબલી, શેર તા

છાસ શેર ૧

બોળ શેર ૧

અરેડાનાં બી શેર ૦

ઉપર મુજબનું એકકુ કરી એકરસ કરી પાણુ દેવું તેમાં પાણી આશરે અશરેક રેડવું. (વાંસની નાળયો પાવું ફીક પડશે)

ઉપાય—(૨) ખોરાકમા બુઝુ આપવું અને

ગોર્જ શેર ૧૧

એલીઓ લોલા ૧૧

મીકું શેર ૧૧

મુઠ લોલા ૧૧

ઉપર મુજબ આશરે બશેર અલીદેર પાણીમાં મેળવીને પાક દેવું. આથી આરામ થઈ જશે.

લેખક,

માધુસિંહ નચ્ચુસિંહજી સોલંકી,

હોડ મારતર,

લો. બો. સ્ત્રમ, રણીઆર (જાલોદ)

**ખેતીના ધંધો ઉત્તમ કેમ ગણ્યો તે બાબત
રાસના તથા વિદ્વાન લેખકોના પુરાવા.**

હિંદુ ધર્મના આર્થ લોભના વ્યવહારિક કાર્યોમાં પળે પળે પ્રાચીન ઋષિ મુનીઓએ રચેલા રીતરિવાજ, બધારણ વગેરે અઘાપી પર્થ તોળવામાં આવે છે તે રિવાજોના બધારણના મુખ્ય પુસ્તકને મનુસ્મૃતી કહે છે, અને તત્ત આધારે આપણો હિંદુ ગ્રંથસંસાર ચલાવવામાં આવે છે અટલે મનુસ્મૃતી નો આધાર લઈ ખેતીના ધંધો ઉત્તમ છે, કે કેમ, પ્રાચીન છે, કે કેમ નવી પ્રતીતી કરવા આ લેખ લખવામાં આવ્યો છે,

હિંદુ જ્ઞાતિમાં રિવાજ છે, કે પુત્ર પરણે છે તે વેળા વર દન્યાને ઘેર લાવવા સંપ્રદાય મુજબ પુખ્ત કરવામાં આવે છે તમા જુસડ સાંગેલું વગેરે ગ્રંથ પ્રથમ જુસડ જતાવવામાં આવે છે, તેનો એક બર્થ એમ સુચવે કે આજથી ગ્રંથસંસારનો જોલો તમારે શિર આવ્યો વગી બીજો લગુ આ સુચવે છે, કે તમારૂં પોષણ કરવામાં જુસડ ચાને ખેતી એજ મુખ્ય સાધન ગણ્યો. નોકરી યા બીજું નહિ. (મનુસ્મૃતિ.)

મેગેરિથનાથ નામે એક ગ્રંથ મુસાફરે ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૦ વર્ષ ઉપર લીલના રીતરીવાજ વીધે પુસ્તક લખ્યું છે, તમાં લખે છે કે લીલમાં સાચા પ્રથમ નંબરે વીદ્યાનને અને બીજા નંબરે ખેડુતને માન આપાય છે. લગાઈ

વેળાં પણ ઠોમ ખેડુતને નુકસાન કરતું નથી. તેમ દેશમાં 'ન્યાના' બાપને બળદની જોડ આપી કન્યા લેવાનો રીવાજ હતો. આમાં સત્ય ઘણું સમાજોલુ હતું. કન્યાના બાપને બળદની જોડ આપી કન્યાના બાપને તેના ઘરનું જોડ નોંધત કમી થતા તેને ખેતી માટે બળદ આપતા (નાણું નહિ) કારણ કે બળદથીજ ખેતી થાય છે. વળી ખેતી યા તો બળદ જોજ દ્રવ્ય ગણાયું.

વળી કેલ્કાંક જુનાં પુસ્તકો વાંચતાં પણ જણાય છે, કે પ્રાચીન સમય માં જમિન ગુનીયો પણ પોતાના નિર્વાહાર્યે ખેતી કરતા (નિરાશ જમીનો સુવાર પેદા કરી છે વગેરે દાખલા મળી આવે છે.)

વળી એક અંગ્રેજ લેખક લખે છે, કે "Agriculture is Mother" એ સત્ય છે, કે સર્વ હુનનની માતા ખેતીજ છે. સખબ કે સર્વે સ્ત્રીઓ ખેતી થીજ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે * * * * *

ઉપલી હમીકતથી પ્રમાણસહ કહી શકાયે, કે ખેતી જો પ્રાચીન પ્રધો છે, એટલુંજ નહીં પણ મનુષ્ય જીવનનું મુખ્ય સાધન પણ ખેતીજ છે. માટે જે ખેડુત બાઈઓ પોતાના ધંધાને હલકો ગણે છે તેમણે તથા નોકરીઆત કે અન્ય બાઈઓ પછડી નેજો ખેતીને હલકો ધધો ગણી ખેડુતને હલકો ગણે છે તે હવેથી મનુષ્ય જીવન યોગનાર ઉત્તમ ધધાર્યે ખેડુત તરફ જમી દ્રવીઓ ભેરો, એટલુંજ નહીં પણ તેમને બેનતી મદદ કર્યોજ. વળી હણુ કે

કણુની પાછળ કરાહ, કણુની કોઈ પાછળ નહીં;

કરે ખેડથી હોહ, બરે પેટ પાદશાહે તણાં.

ઉપલી ટુંક તરફ જે ખેડુત ભાઈ ભણ આપી તે ગૌરવ પાત્ર મેળવવા ધંધલતા હોય તેમણે પોતાના ખેતીના ધધાને માટે પુણ માહિતગારી મેળવવી અને પોતાનાં માનને ખેતીવાડીનું શીક્ષણ આપવા ચુકવું. નહીં ખેતીવાડીનું શીક્ષણ આપવા હાલમાં નામદાર સરકારે ખેતીવાડી શુકો (Agri Schools) ખોલવા માડી છે. આવી એક શુકો ગોધરા પાસે અબાલી ગામે પણ ખોલી છે. વળી બીજા જગલાઓમાં પણ નીકળવા સરકારે ઠરાવે કર્યા છે તેના હેતુ પણ એજ છે કે ખેડુતનાં બાળકોને ખેતીનું વ્યવહારીક શીક્ષણ આપી ખેતી માટે પુણ લાર્યક બનાવવા. તો તેવી શાળાઓમાં પોતાના છોકરાઓને મોકલવાં જો પણ શ્રેયસ્કર છે. કત્યલમ્!

લેખક,
માધુસિંહ નથુસિંહ સોલંકી,
હઠ માસતર,
સો. બો રુવ ગણીગાર (ઝાલોદ.)

પ્રાંતીજ ખેતીવાડી મંડળ તરફથી સને ૧૯૨૨-૨૩ ના સાલમાં થયેલા કામનો હેવાલ.

લેખક:— પરાગણ રજીસ્ટ્રાર હેસાઈ.

ખેતીવાડી ઓરશીઅ—અમદાવાદ.

પ્રાંતીજ તાલુકાને ખેતીવાડી ખાતાને લઈ સારો લાભ થયેલો છે એ નિર્વિવાદ વાત છે મગફળીનું વાવેતર સને ૧૯૧૨ ની સાલ પછી સારા પાંચ, પર વધુ છે જાણી ખાટી બોરડીને કાપી અજમેરી બોરડી આખા ચઢાવ વાખી સારી જાતના બોર આવે છે અને એની પેદાશ પણ ઠીક આવે છે. સોનાસણ તેમજ સલાલ ગામના ખેડુને મોનમુન નામના હળ વેચાતા લઈ ખેડ તરફ પણ સાત ધ્યાન આપ્યું છે આ પ્રમાણે ઉત્પાદી કાળમાં પ્રાંતીજ તાલુકામાં એક ખેતીવાડીનું મંડળ સ્થપાયું અને ફડ પણ એકઠું થયું ગયા પાંચ વરસમાં જો ફંડમાં કંઈ વધારો થયો નહીં જે ફંડ હતું તેમાંથી સને ૧૯૨૨ ના જુન માસમાં મીટીંગ લારાઈ ત્યારે ખેતીવાડીના અખતરા કરવા રૂપીઆ ૪૦. ખરચવા કરાવ થયો આ રૂપીઆ ૪૦ નો નીચે પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો.

વીગેત.

વપરાયેલી રકમ.

મોરચુધાના પડીકો નગ, બાકલપુર, પાપરોલી, પ્રાંતીજ કયાલપુર [રૂ. આ પા.

૧૦૨ ૨૫ ૨૨ ૧૫ ૧૧] ૭-૧૫-૬

અને સોનાસણ ૧૬ (

કપાસ, બુવાર પેટે ૭-૦-૦

બી.ડી. પીપર ૩ ૧૦-૦

બક્ષી ઘઉં અને બોડીઆ ઘઉં બી પેટે ૬ ૧૨-૬

૧૭-૬-૬

ખાતર, સોડીયમ નાઈટ્રેટ ૧૬૦ રતલ તથા રેલ્કે નુર વીગેરે

૧૪-૬-૬

૪૦-૦-૦

ઉપર પ્રમાણે પૈસાની વ્યવસ્થા થઈ. કામની વીગત નીચે પ્રમાણે છે. સીલેક્ટનવન એ નામનો કપાસ ઉગરા સાકલાને ત્યાં સારો થયો અને એક એકરે ૭૬૪ રતલનો પાક થયો ત્યારે દેગી કપાસનો ચારામાં સાત પાક નજીકના ખેતરમાં ૭૨૦ રતલનો થયો આ ઉપરથી લોકને આ કપાસ ઠીક મુસંદ પડ્યો છે. અને એનું બીજું મુજો તો એનું વાવેતર પ્રાંતીજ ગામે

વધે એમ છે. બોડીઆ અગર પુણા નળરના ઘઉં પરસોતમ મોહનને ત્યાં દર એકરે ૨૬૪૩ રતલ પાક્યા અને બક્ષી ઘઉં ૧૬૬૮ એકરે થયા. વળી બોડી આ ઘઉંમાં એટ્ટુ જણાયો નહીં જોકુલે બીને માટે એક ઘઉં રાખ્યા છે અને ઘઉંના ચોરાણુ વખતે બોડીઆ ઘઉં વાવેતર વધે એમ છે.

સોડીઅમ નાઇટ્રેટ ખાતર.

હાગરના ધરૂમા નાખવામાં આવ્યું હતું દર બે મણુ હાગરે ૨૦ રતલ ખાતરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે એરડીનો ખોળ બે મણુ વા પસવામાં આવે છે. એરડીના ખોળ કગતા સોડીઅમ નાઇટ્રેટનો ગુણુ સારો જણાયો હતો. પણ વખતસર પુરતો વરસાદ અગર તો પુરતું પાણી નોંધ્યે છે. નહીં તો ધરૂ દાઝી જવા સંભવ

બાગા સાકલાને ત્યાં વેગણુમાં ખાતર નાખતા દર એકરે ૧૦ મણુ પાક નો વધારો થયો હતો. ચુન લાલ દેવળદાશને ત્યાં વેગણુમાં તેમના ખરબે ખા તર મગાવેલુ અને ઉપયોગ કરેલો પણ બ્રાહ્મભણી નામી જવાથી વેગણુનો જુજ જેવો પાક થયો હતો. રોગને લઈ ખાતરનો ગુણુ જણાયો નહીં

હાંગર વર્ગરેમાં નીચે પ્રમાણે પાક થયો હતો.

જોકુલતું નામ તથા ગામનું નામ	બીજા ખાતર પાકનું નામ	ના જાગમાં નાઇટ્રેટ સા. એકરે પાક વાલા જાગમાં	સોડીઅમ નાઇટ્રેટ સા. રીમાર્ક
જેસગ ચતુર પ્રાતીજ	સુતરસાલ હાગર	૧૪૪૦	૧૬૦૦ ૮૦ રતલ ખા તર એકરે
બાગા સાકલા પ્રાતીજ	„	૧૫૧૦	૧૭૬૦ „
હરીલાલ હીરદાસ સોનાસણુ	જીરાસાલ	૨૦૮૦	૨૮૮૦ „
પરસોતમ મોહન પ્રાતીજ	બોડીઆ ઘઉં	૨૬૪૩	૨૬૮૩ „
લોધતા રજુછોક પ્રાતીજ	બક્ષી ઘઉં	૧૬૬૩	૧૮૮૩ „

આ પ્રમાણે ખાતરની પાક વધુ થાય છે પણ ખાતરની પુરતી કી મતે એમાં કંઈ નફો જણાતો નથી લે ખાતર સસ્તુ થાય અને બહેળા પ્રમાણમાં જ્યારે નોંધ્યે ત્યારે ફરેક જગોએ મળી શકે તોજ એનો પ્રચાર વધે એમ છે. હાલના જાવે તો એ ખાતરનો ઉપયોગ બહેળા પ્રમાણમાં થાય એમ દેખાતું નથી

હીડી ખીપરના વેલા પ્રાતીજમા થયા છે. વધારે પ્રમાણમા વાવેતર હોય તેજ ખેડુત પાણી ગોડ વીગેરેની કાળજી રાખી શકે સુરત જીવાગત સંબંધમા એક વરમના અનુભવ પરથી કેઈ ચોકકસ કહી શકાય નહીં જો કે સોનાસણ વાળા રાહ્યાવાઈ કાલીદાશનુ કહેવું હતું કે શેલાપુરી જુવાર એમની જમીનને અતુકુળ આવશે અને આ સાલ એને ૪ એકરમાથી ૪૦ મણ જુવાર થઈ છે તે બી માટે સમ્રહી રાખી છે. જુવારમાં મોરથુ થાને ઉપયોગ કરવાથી અગારીઓ દેખાયો હતા નહીં.

પ્રાતીજમા નામદાર સરકાર તરફથી ઓળરની ટેપો એલેલી છે. અને ઓળર ખેડુતને ત્યાં ફેરવી ગતાવવા એક કામગારની નીમણુક કરેલી છે આ કામગારે વરસ દરમ્યાન જુદી જુદી જગ્યાએ ઓળર ફેરવી બતાવ્યાં હતા. અ ને એકદર રૂા ૬-૧૨-૬ બાડુ બાપુ' હતું.

	હીન	દર	કુલ બાડુ'.	
સુરતી કરબ	૧૧	૦-૨-૦	૧-૬-૬	જી. ડી. હુ, સી ડી હુ હી'હ
અઢીયા કરબડી ૭		૦-૨-૦	૦-૧૪-૦	સ્તાનના ઘઉંને ફડકો, જુવાર
પોણીઆ કરબડી ૮		૦-૨-૦	૧-૦-૦	કપાશનો ફડકો, દાવારીયુ
મોનસુન હળ ૨૮		૦-૨-૦	૩-૮-૦	ચવડુ' વિ. મોટા પ્રદર્શનમાં
			૬-૧૨-૬	ચલવી ગતાવ્યાં હતો સદાત,
				છારોડી અને દેમઈ ગામે
				પ્રદર્શન થયા હતા.

વળી પોગર ગામના ખેડુત સુરતી કરબ જોઈ તેમને રથા તેમની જગી નને અતુકુળ આવે એવા કરબ ત્યાં કરબડી તેઓએ નમતા સુવાર પામ તઈ ચાર કરાવ્યાછે-તેનીજ રીતે મગફળીવાળા ગામમારાપડી પણ અતુકુળ આવે એવી કરાવી છે. ૧૦૦ ઉપર આ પ્રમાણે રાપ અને રાપડી થયા છે એ ટલે ઓળરની ટેપોથી લોકને શીક્ષણ મલ્યુ છે અને સારા ઓળર કરવા ત રફ તેઓ દોરયા છે.

એસોસીએશનના ફંડમાં સારો વધારો થાય તો હીક કામ થાય એમ છે. સોનાસણ વાળા ખેડુત મન પર લે તો એ એકજ ગામ વાળા એવુ સરસ ફંડ એકત્ર કરે કે જેનુ વારસીન વ્યાજ ઉપીયા હાતર ઉપરાંત થય પડુ એમ થવાને એ ગામના લોક નાયકનો ઉત્સાહ, ઉમંગ અને આ તરફ યોગનુ લક્ષ દોનવાર લેખી છે. માફ ગાનવુ છે કે ફેરેન્યુ પાતાની મલકથી એ

લોક એ તરફ લક્ષ આપશે તો એ ગામને જેતીવાડીની દ્રષ્ટિએ માફક કામ થશે કામલુ કે હવે નવી યોજના પ્રમાણે તાલુકા ઉવલપમેટ કમીટી સાફ ફક યથા પછી સ્થપાય અને નામદાર સરકાર તેમા દર વરસે રૂપીયા ૧૦૦૦ ની ગદદ આપે તો જેતીવાડીની દ્રષ્ટિ એ તાલુકાની સરવશ થાય અને દરેક જગોએ કેટલું થયું છે શુ શુ થાય એમ છે તેનો રીપોર્ટ ખાતાના અનુબવી માણસ મારફતે થાય અને પછી સુચનાઓ અમલમા મુકાય તેના સમુવાળા પછડીના આગેવાન ખેડુત આ બાબત ધ્યાનમા લેશે અને આલુ બાલુના ગામના આગેવાન સાથે મળી એક તાલુકા ઉવલપમેટ કમીટી સ્થાપે અને સાફ ફક લેણું કરે તો પછી જેતીવાડી સુધારાનું કામ એ તાલુકાનું હોય પર લઈ શકાય ગયા વરસમા લે ફક એટલું કયું હોત અને રાગ સખધી ખાજર વખતસર મળી હોત તો આબાગા મધીઆ અગર સાકરીઓ નામનો રાગ જણાયો હોતો તો તેને માટે એવર વતી દવા છાટી સારા પાયા પર આ તાલુકામા અખતરો કરી લેયો હોત કમોદ ડાગરમા કમોડી નામનો રાગ થાય છે તેનો પણ અભ્યાસ થાત વિગેરે સાફ કામ થઈ શકે એમ છે.

એ, જુન, અને જુલાઈ માસમાં ખેડુતને ઉપયોગી જેતીના કામની નોંધ.

લેખક — પરાગજી રણજોડજી દેસાઈ.

જેતીવાડી ઓવરસીયર—અમદાવાદ

એ માસ—વેળાખ માસ

પ્રાતીજ, મેઘાસા અને દરકાઈ તાલુકા મારે

(૧) જેતીના ઓલર જેવા કે હળ, ફકડા (વાવણીઓ) કરવી કરવ, અગર રાખ, નાકું, ચાકું વિગેરે ઓલર સુધાર પાતે દુરસ્ત કરાવી તૈયાર રાખવા. તે પ્રમાણે ભેળવ્ય દોરકા, ભેતર વીગેરેની પણ તજવીજ રાખવી રાખ અને કરવાની પાસ ટપેરાની ઉપયોગમા લેવા

(૨) ખેતરોમા મરગ ફગવા ખેતરમા કચરૂ ક્રેનાડી ખુ પના દોય, તેમજ વગેરે જગો પટેલુ કગરૂ કાલી ન પી અગર બાગી નાખી ખેતરને આગ તો મોસમ માટે ચાખખા રાખવા તેવી રીતે ઘાટીઆ અગર ચરણવાળા વાડા

માર્ગી હુપલા જામટા હોય તેને જોદી ઢગલો કરી જાગી મુકવાં. અને જાડા હોય તે પુરી સરખા કરવા. જ્યાં જમીનમાં ગ્વો હોય અને દાબડો નામનું ખડ વધુ હોય ત્યાં સુરત તરફનું દાબડીયું હજી ફેરવવું. આડું ઉભું ફેરવવું. કીઆરીમાં જવામાં હોય તેને જોદી સાફ કરવા.

(૩) જેતરોને વાડ હોવા તે હુસ્ત કરવી કચરો હોય અગર નકામાં વેલા અગર ખડ હોય તેને કાપી મુકાયે જાણી મુકવા

(૪) જેતરમાં માટી પુરવી. જેતરમાં નીચાણ ઉચાણવાળા ભાગમાં ચેલુ અગર પટારો ફેરવી સરખાં કરવાં.

(૫) આદ, હળધર, સ્તાણ તથા સુમણના વાવેતર કરવાની મોસમ એટલે તેના વાવેતર કરવા. ચોમાસુ શીડા, ગુવાર, તુરીઆ માટે જોનાં બી વાવવાં નેચરીના પાકને પાણી પાવું. તેમજ નાળકાટ નામનો રોગ માલમ પડે તો મરેલા ગાણને નીચેથી કાપી એન્ડા કરી ખાડો કરી દાટી દેવા અગર જાણી મુકવાં. જો આલુમાણુએ લુતાર વાવી હોય તો અને તેમાં સળો માલમ પડે તો એવા છોડ કાપી દાટી દેવા અગર જાણી મુકવા.

(૬) એરંડીનો ખોળ ફેરડી, વેગણ, મચ્ચી માટે લાવી જાણી ભુકો કરી જાણી મુકવો. તેવીજ રીતે કપાશીઆ, જુવાર, ખાન્ડરી બગેરેના સાસા બી સસાદી રાખવા અનાજના બીને તાપમાં તપાવી ઠંડ. થયે કોડીને સાફ કરી તેમાં બરી હવાનો ઉપયોગ કરી બરવા અને કોડીને રીતમર બધ ફેરવી.

(૭) ચોમાસુ પાક માટે મચ્ચી વેગણના ધરૂ તાંબ્યાર કરવા. તેનાં બી ધરૂ વાડીઆમાં વાવવા. ધરૂ માટે પાળ પર ગવાય તો છોડ સારા થાય છે. અને નીંહવાતું કામ સુતર થાય છે. એરંડીનો ખોળ તથા સોડીઅમ નામદ્રેટ અગર બકરીની લીડીને ઉપયોગ કરવાથી ઉધમ્બોના ત્રામ ચોડો થાય છે અને છોડ ફીક વધે છે તેથી ધરૂ મોડું નાંખ્યું હોય તો પચુ ચાવે. ધરૂ વાડીઆ મા રાખનો ઉપયોગ કરવાથી ધરૂ ઉજડેલા મુગમ પડશે.

(૮) આખા પરની કેરી ઉતારી સીધા પછી વાદા હોય અગર મુશાઈ બચદી હાળ હોય તેને કાપી નાખી ઉપર હામર ચોપડવો

(૯) ચોમાસાના બળતણ માટે લામ્બાં, કરાડી, ખુપરા વિગેરે સંગ્રહી રાખવા કોદીઆ માટે ચોમાસામાં જોઈતી માટી ગાડામાં બરી ઘર આગળ રાખી મુકવી ત્યાં દોર બધાતા હોય ત્યાંની માટી એકથી દોઢ કુટ જોદી તેને જેતરમાં ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરવો અને તેને ગઢવે કોદારમાં નવી માટી પુરવી. ચોમાસામાં જોઈતો દોરને માટે ઘાસ ચારો અને દાણો રાખવો.

(૧૧) ઉછરેલા અને ઉછરતા શાક બાજીને પાણી આપવું શાયર મામે (મોઢાસા મહાલમાં) મકંઈ, ચીંચો વીગેરેને પાણી આપી પંરી પકવ થયે લણી લેવું.

(૧૨) ખાટી ખોરડીને ફાગવું ચૈનમાં કાપેલી હોય અને નવીન ગુજરા કુટી, નીકલ્યા હોય તેમાંથી દરેક જગ્યાએ બે ત્રણ સારા ભરાવાદાર અને મજા ભુત રાખી રાખી બીજને કઢાડી નાંખવા. મોટા ખોરડીના-જાડની આંતુમાંથી એ ગોઠ આપી ઘાસ વિગેરે સાફ કરી આંતુગાંતુ ચોખ્ખું રાખવું ખોરડી પર જીવ જતું જમ્માતા હોય તો તેનું નિરીક્ષણ કરી ચાંપતા ઇલાજ લેવા.

(૧૩) જ્યાં પાણી વાગઈ રહેતું હોય ત્યાં કાંસ અગર કઢાડા ખોદાં વી પાણીનો માર્ગ સરળ થાય એમ કરવું. કાંસ હોય અને પુરાઈ ગયલાં હોય તેને ખોદાવી રીપેર કરાવવા.

(૧૪) કપાસની દરાહી ખોદતી વેળાએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાતું કે રોગની ગાઠો વાહી કપાસની દરાહીઓ લુદી કરી ખાંચી દેવાં. કારણ કે સુ દારાનામગ્યા રોગના કીડા સુરત અવસ્થામાં આવો જગ્યાએ પડી રહેલા માલમ પડે છે અને કપાસ ખોદી લીધા પછી આવા ખેતરમાં વારંવાર બ વર નવર કરણ દેરવવો. જે જમીનમાં શુદ્ધરડો વધુ હોય તેમાં પણ અવર નવર કરણ અગર વારે રાપ દેરવવો.

(૧૫) આ વખત તાપનો હોવાથી કેટલીક જગ્યાએ જવા (Ticks) કોદારમાં ઘણા જણાય છે. સુરત કારમ પર નીચેનો ઉપાય લીક જણાયો હતો.

૨ શેર કોલટાર અગર ડામર

૦૧ શેર ગધકનો ભુકો

૫ શેર અળસીદું તેલ

૧૧ શેર ગ્યાસતેલ

૦૧ શ્રીનાઈલ

આ બધી ચીજને ઉપલા પ્રમાણમાં ભઈ સારી રીતે મેળવવાં અને પડી ત્યાં જ્યાં જવા (Ticks) જણાય ત્યાં ચીથડા વતી લગાવવાથી એનો ઉપ દ્રવ બોહો થાય છે. ગબાણ, તળેલા, કોદાર વીગેરેને સારી રીતે સ્વચ્છ કરવા જોઈએ.

(૧૬) ગટાટાને શુભ્રમાં પ્રરી એક સ્વચ્છ હવાવાળા ચોરડામાં ભરવા. કાથળા માથે સુધી ભરવા ભરેલા કાથળા એક બીજાથી છેડે રાખવા, અને એકેકના ઉપર રાખવા નહીં. કાથળા ઉભા રાખવા અને જે જગ્યાએ રાખવામાં આવે તેમાં ભરપૂર હવાનો આવ જાવ હોવો જોઈએ. અને ગરમીનાં વખતમાં

ખારણા આગળ કેનવાસના પદ્ધતિ લટકતા રાખવા અને આ પદ્ધતિ નેતાપના વખતમાં પાણીથી ભીળેલા રાખવા. એક મહીનામાં ઓછામાં ઓછા એક વખત શુભ્રાથો બટાટા બહાર કાઢી નાંખવા અને તે વખતે જે બટાટાને રોગ લાગ્યો હોય તે કાઢી નાંખવા અને બકીના સારા બટાટાને શુભ્રમાં ભરી એક દિવસ શુભ્રમાંથી લેવી. દરેક વખતે એક અથવા બે કોથળા ઉઘાડવા કે જેથી ફરીને એક કોથળામાંના કીડા બીજમાં જાય નહીં, એક કોથળામાં આશરે ૧૨૦ સ્તલ બટાટા રહે છે. લીલા બટાટા હોય તેને સારા બટાટા સાથે ભેગા એક કોથળામાં ભરવા નહીં. નહીં તે લીલા બટાટામાંથી કીડા બહાર આવી સારા બટાટામાં પ્રવેશ કરશે.

(૧૭) થાક લાગના બી મગાવી રાખવા.

જુન માસ જેઠ.

(૧) થાક લાગુ બાગાયતી તુલોને પાણી આપવાં.

(૨) કીઆરીમાં જમીનમાં દવ દેવાની મોસમ-કીઆરીઓ સાફ રાખવી ધરવાડીઆમાં જમીનને દવ દેવો પછી ખાતર બીજેરે નાંખી વરસાદ થયે ખેડ કરી પુરતા વરસાદે રાંગરખું પણ નાખવું. કીઆરીમાં ખાતર નાંખવું 'વેરંબુ' તથા વરસાદ થયે હળ વેલી ખેડ કરવી.

કીઆરીમાં અસલાહી બીજેરે ગામોમાં સજીના બી વરસાદ થયે એક બે ખેડ કરી પછી છાટવા.

(૩) વેગણુ મરચીના ધટું ઉછેરવા.

(૪) ઘર કાછાની વાડો દુરસ્ત કરવી. ચરણુ (ઢોર બળદને ચરવાને) ખાટે વાડાઓ સાફ કરવા અને તેની વાડો દુરસ્ત કરવી.

(૫) સારાં ચોખ્ખાં બી તૈયાર રાખવા વરસાદ થયે ખેડ કરી કપાસી આ ચણવાં. અને સારી ખેડ કરી બાજરી વાવવી. રેતાળ જમીનમાં વરસાદ થયે અવર નવર સારી ખેડ કરી કપાસ ૨૫ થી ૩૦ ત્રણ ફુટને છેટે ચણવે કાલી જમીનમાં ૧૫ ફેરવી ત્રણથી ચાર ફુટને છેટે કપાસ ચણવે. બોટાટા છાશીઓ અગર હુમડો નામનો રોગ (કપાસના કુમળા પાનડાને કાપી નાખે) પર ધોળી રૂવાડીના આકારમાં કરોળીઆની બાલનાં જતુઓથી થાય છે. માલમ પડતો હોય તો કપાસીઆને મરઠચુરી પર કલોરાઈડ નામનાં દવામાં દસ મીનીટ સુધી પર્લાળી પછી ચાણવા હોય તો એ રોગ ઓછો જણાય છે એમ સુરતનો અનુભવ છે. દવાનું પ્રમાણ ૮-૨ ટકાનું રાખવું. દરેક પ્રકારના બી ઓછા વાવેરી છેટે વાવેતરે કરવું.

(૬) જોરડીપર આખ ચઢાવવાનું કામ—જોરડીની આલુખાલુએ જોડ આપવાનું કામ—કાંસ રીપેર કરવાનું કામ—અગર તે પાણીના માર્ગ રીતસરના કરવાનું કામ.

(૭) બળદને ગુવાર ખોળ વીગેરે પુષ્ટિકારક જોરાક આપવો કે જેથી વાવેતર વખતે ખેડ વીગેરેનું સાકું કામ આપે વગસાદ થયે હલકા ધાન્યની વાવણી કરવી. શહેરની આલુ ખાલુ શાક શાણ-બીડા, ચોળી, ગુનાર, દુધી, તુરીઆં, ગલકાં વીગેરેનું વાવેતર.

(૮) આંબા વીગેરે ફળાઉ ખાટોને જોડ આપવી. આંબાપર વાંદા હોય તેા કાપી નાંખવા. તેવીજ રીતે લીંબામ્મમાં સુકામ ગયલા કાળ, ચક, વીગેરે ને કાપી નાંખવા. જોડ કરી બહારની લીડી વીગેરે, ખાતર લીંબામ્મને આપવું, કેરીમા થતી માખ-આ માખ સારી જાતની કેરીઓ પસંદ કરે છે તે માખ ઘરની માખ કરતાં બહુ મોટી હોતી નથી. તેના શરીરપર પીગા ને ગુખરા પટા હોય છે. તે માખ મોટા પાકાં ફળપર ઈંડાં મુકે છે. તેના કીડા કેરીના ફળમાં જાય છે ને તેને ખાય છે ને ફળને નકાસું કરે છે. તેની છાંદગી ટુંકી છે થોડા વખતમાં એક પછી એક જોમ પાસ છે વખત તેઓ પોતાની જાડ ગી પુત્રી કરે છે. સહથી પહેલા સહેલાં ફળ નીચે પડે છે અને કીડા જમીન ચાળ શાત પડયો રહે છે. બીજી વખતે પેદાં થયેલાં છાંદાં ૧૫થી ૨૦ટકા તુલ્યાન કરે છે. માટે પહેલાં ફળ વીણી લેવાં અને ઉડી જમીનમાં દાટી દેવી તેમજ એક એક પાકી કેરી તપાસી દરેક કીડાનો નાશ કરવો. જે આ પ્રમાં જે પારોબર સંજાળ લેવામાં આવેતો જે વરસમાં તે છવડાનો નાશ થાય-લેા હા ચાવી બગડેલી કેરીને જાડ નીચેજ રાખે છે અને તેથી ભવિષ્યમાં થતા તુલ્યાનની શંકા પણ તેમજા મનમાં હોતી નથી તુલ્યાનના પાનને પાણીમાં ઉકાળી તેના મૂલ્ય રહીત બનાવી અગર તેા રહાણીમાં રાજવાયો માળીનું એ તરફ ખેચાવુ થાય છે અને પછી મરી જાય છે. —આંબાપર થતાં ૬૭૫ ડાં (હોપર) કેટલાંક વાડીઆમાં આ બહુ તુલ્યાન દારક થઈ પડે છે. તે મે ર ને તુલ્યાન કરે છે અને તેને લીધે નાના મરુતો મરીને બરી જાય છે તેને ઉપાય જોજ કે જ્યારે તે છવડાં માલુમ પડે ત્યારે જાડ ઝેરથી છાંટવા, વખતે આ સાદ જુન માસમાં જે છવડાં જમ્માવાને સભવ છે માટે એ ઉપાય આપ વો જરૂરનો લાગે છે કુલ્લોઈલ મંગલસન નાગવુ ઝેર જહુ રાઈ છે આ છાંટ વાનું યંત્ર (પીચકાની જેવું) પીપને જોરાડી શકાય અને પીપને જે પંઈકા જે રાઈવા લેખને લેટડી તેને સહેલાઈથી ફેરવી શકાય, આ યંત્રને એક લાંબી ફણરની નળી ઘાલવી નળીને એક મોંડીયું હોય છે. આ નળીને લીધે જાડની

દેવ પશુ છાંટી શકાય. મોર આવવાનો વખત થાય અને ત્યારે જીવડાં જણાય તો આ છાંટવાનું કામ મોર ખીંચે તે પહેલા કરવું જોઈએ નહીંતો ફેરી બરોબર જવતી નથી. —રત્નાગીરી જીલ્લામાં શ્રીશં-જોઈલ-રાઝીન સોપ નામની દેવા આ જીવડાંને નાશ કરવામાં ઘણી ઉપયોગી જણાઈ હતી. ૧૦૦ રતલ પાણીમાં ૧૫ શેર શ્રીશં-જોઈલ-રાઝીન સોપની વાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો—૨૦ કુટની ડિયાઈએ તેમજ પદર ફૂટની લંબાઈએ દવા સંચાયાથી છાંટી શકાઈ હતી. બે માણસ દરરોજના આઠ દલાક કામ કરે તો ૧૬ થી ૨૦ આડ પર દવા છાટી શકે છે એક વખત દવા છાંટવાથી જીવડાંને તદ્દન નાશ થઈ શકતો નથી પણ પાંચ છ વખત જ્યારે જ્યારે જીવડાં જણાય ત્યારે છાંટવી પડે છે તે ધ્યાનમાં રાખવું. વળી ગહિચર—આ એક જાતનું પીટલ જીવડું છે તેનો કીટો થડને દાંચી ખાય છે. ઉંડા છાલની તરફમાં મુકવામાં આવે છે અને તેમાંથી નીકળતો કીટો થડને દાંચી પાડી અંદર જાય છે બે આવા કીડા થવા હોય તો આડ મરી જાય છે માટે બધાં મુકાં આડ કે કાળ છે તેમાં આ કીડા ઉછળે છે તેને બાળી મુકવા. આ મુકા કીડાંને એક વરસથી બીજા વરસ સુધી જીવતાં રાખે છે.—વરસમાં ગમે તે વખતે આડના થડને ગોંડળ ફૂલુંદ નામની દવા લગાડવી ગોંડળ ફૂલુંદની ખનાવટ:—

દીકામાળી ૧ ભાગ
હીંગ ૨ ભાગ
શુગર ૨ ભાગ
દીવેલીના જોળ ૨ ભાગ

આ બધાને ભૂકો કરી પાણીમાં નાંખવે અને થોડા દિવસ રહેવા દેવો અને જ્યારે લાઈ જેવું થાય ત્યારે થડ પર ચોખડવું.

ઉધર્મના ઘર ખેડી ને ઉધર્મ મારી નાખવી. ગોંડળ ફૂલુંદથી પણ નુકશાન પડે છે સીમ્પલેક્સ નામનું છાંટવાનું યત્ર અમેરીકાનાં કીંગીંગ કંપનીનું બનાવેલું મુખર્ષ જોરીએન્ટલ પીટકીંગસમાં વીલકીન્ઝન હેલુક અને પ્રેલાર્ક ને ત્યાં બધા સરસામાન સાથે મળે છે પીચકારી ની સાથે બે રજર ના નળીઓ બે મોટીઓ અને દાંડાના બે આડળા પશુ મળે છે આ ઉપરાંત એક નાની ગાડી તેને ફેરવવા જોઈએ ત્યાં પીપ પણ જોઈએ.

બે દખાસના કીડામાં સળાનો રોગ જણાતો હોય તો ખેતરમાં કંપાથી આ સાથે સીંચા વાવવા કારણકે જો કીડા ને સીંચાં વધારે આવે છે તેથી એ તેના તરફ ખેંચાયો.

(૧૦) ચોખાયા માટે ઘાસ ચારો તેમજ જોઈતો દાણો વિગેરે ઘરમાં ભરી રાખવો. તેમજ વાવણી માટે જમીન તૃપ્ત્યાર, ફરી રાખવી.

જુલાઈ માસ અષાઠ માસ.

(૧) બાજરી, મકઈ, કપાશની વાવણી. જેમ જોણું વાવેતર થાય તેમ સારૂ
(૨) વવાયલાં ખેતરમાં નીંદવાનું કામ તેમજ રાંપડી અંજર ફરવડી ફેરવવાનું કામ

(૩) હાંગર રોપવાનું કામ હાંગર રોપવા પહેલાં સજીનો પડવાશ પાડી હળથી ઘાવલ કરી રોપવા માટે જમીન તઈયાર કરવી જોઈએ. સુતર સાલ તથા છાસ સાલની રોપણી અને અનુકુળતાએ કમોદનુ ધરૂ તઈયા કરવુ.

(૪) મરચીનું રોપણુ-મરચીનું રોપણુ છેટે હોય તો ઠીક મરચી રોપ દાગ્યા બાદ સાદો વરસાદ થયા પછી એરડીનો ખોળ વાપરવો દરેક ખામણે જોડેક સુડી બહુ થઈ જશે.

(૫) ઘોરમાં સળો માલમ પડતો હોય તો જુલાઈ માસનો સારો વરસાદ થયા બાદ દરેક છાંટે મીકુ ચેર પ થી ૭ ઝાડના કંઠના પ્રમાણમાં આપવું.

(૬) કપાશ સધરી ગયો હોત તો દરેક ખામણામાંથી નબળા અને પાતળા છોડ ઉછેડી લેવા. જે કપાશના છોડની કુમળી કુપળો ફરમાઈ જતી હોય તો એને તોડી જોડી કરી બાળી દેવી. અને વાવેલા બીડામાં પશુ દો પ્રમાણે જે રોગ માલમ પડે તો ચુટી વીણી જોડાં કરી બાળી મુકવા.

(૭) ચેડા પર નકામા છોડ ઉગ્યા હોય તો નવરાશ હોય તો ઉછેડી લેવા.

(૮) હાંગરની કીઆરીમાંથી પાણી ચાલ્યું ન જાય તેની દેખરેખ રાખવી.

(૯) બાજરી, મકઈ, વાંગેરે પાકમાં જોઈતી ખેડ આપવી. અને કપાશ માં નીંદાવી અનુકુળતાએ રાપ અને રાંપડી ફેરવવી.

(૧૦) અનુકુળતાએ વેગણનું રોપણુ શેરડીમાં ખોળ સુકવાનું કામ તેમજ વેગણ રોપ લાગે ત્યારે આગળની સરૂઆતમાં ખોળ મુકવો.

(૧૧) દોષ તથા આમરાના ઠોરડાને દીવેલ રોપડી સુડી રાખવાં.

મહારાષ્ટ્ર કૃષીવલ

જેહુતાને ઉપયોગી માસીક.

લઘાજમ રૂ. ૫ વાર્ષિક.

લખો.—

વ્યવસ્થાપક,

મહારાષ્ટ્ર કૃષીવલ કાર્યાલય.

૭૦૨, સદાશીવ પેઠ

પુણા શહેર.

જાહેર ખબર.

ખબર આપવામાં આવે છે કે સુરતમાં તા. ૨૪ માહે જુન ૧૯૨૩ થી જોતીવાડીની સ્કુલ ખોલવામાં આવી છે તે સ્કુલના ધારા ગોધરા જોતીવાડી ગુજરાતી સ્કુલ ગ્રમાણે છે. જે આ મહાન તરફ થી નીકલતાં શ્રી ગુજરાત જોતીવાડી અને હુંતર ઉદ્યોગ ત્રિમાસીક અંગ્રેજ સને ૧૯૨૩ ના અઠર્માં પાન ૨૭ માં છાપેલાં છે. આ સ્કુલ માં દાખલ થવાની જેતી મરજી હોય તેણે ચોતાની ચારજ મહેરબાન ડેપુટી હાયરેક્ટર એફ એચીટલચર સુરત તરફ મોકલી આપવી.

ચોર્યાસી તાલુકા ખેડૂત મંડળના પ્રશ્નખનું બાપણ.

સદ અહરથો,

આ મંડલ ખેતીવાડી ખાતાના પ્રયાશથી ગયા જુન ગહીનામાં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું અને તેમાં ચોર્યાસીના મામલતદાર સાહેબ મીંઝ મળીવાઈ દેશાઈ ની ઉલટ અને કાલજીથી ઘણી મોટી સંખ્યામાં મેમ્બરો ભેગાયા હતા. મડલ ના ભેડીયા સેક્રેટરી મીંઝ નગરથેક નેચો મડલની દરેક કામમાં ઉત્સાહ લયો વાગ લે છે તેઓ વારસીક હેવાલ રજુ કરશે. તે ઉપરથી આપ ભેડો કે આ મંડલે નવ સાડા નવ ગહીના દરમ્યાન સાડા અને ઉપયોગી કામ કર્યું છે. જુવારમાં થતો રોગ “ smut ” આજીઓ અટકાવવા / મોરશુધુના પાણીથી જુવારના બી ધોઈ વાવવાતું અગીયાર ગામના લોકને તેમને ગામ જઈ ખતાવવામાં આવ્યું હતું. મંડલની સ્થાપના થઈ તે વખતે જુવાર વાવવા નો વખત પુરો થઈ રહ્યા આવેલો હોવાથી એ બાબતમાં વધુ કામ કરી શક્યા ન હતા. વેગણના છોડને કાટપોર ગામે જે પ્રદારના રોગ થયલા હતા તે દુર કરવાને દવા છાટવાતું બતલાવવામાં આવ્યું હતું. સરકારી ફાર્મ ઉપર નવી ઢગના હળ વીજેરે કામ વાપરવા તે દેખાડવાની જોઈવણ કરી મેમ્બરોને જુદે જુદે દિવસે લઈ જવામાં આવ્યા હતા. વીલાયતી ખાતર નાખી તેની અપર શુ થાય છે તે દેખાડી આપવા મરચી અને વેગણના ખેતરોમાં ફીલ્ડમેને બને જઈ મદદ કરી હતી. તે ઉપરાંત ડીરટ્રીક્ટર જેથીકલચર ઓવરસીયરની મદદથી આખા તાલુકાની ખેતીને લગતી સરવે કરવામાં આવી હતી. કે જેથી લોટોની હાજત અને જમીનની સ્થિતિ કેવી છે તે માલમ પડે. એ સમયે કામ ઘણું સંપાદકારક ગણવામાં આવે છે. હાલ જે મેમ્બરોની સંખ્યા છે તે ઘણી યુશી થવા જેવી છે પણ વારસીક મેમ્બરોની પ્રી એકઠી કરવાની ઘણી મહેનત રહે છે અને સંખ્યામાં પણ ફેરફાર થવાનો સંભવ રહે છે. તેથી મંડલને સંધર પાયા ઉપર ચુકવા પેટ્રોનો તથા લાઇફ મેમ્બરોની સંખ્યામાં ઘણો સારો વધારો થવો જોઈએ.

ફીલ્ડમેન રી. પટેલે અત્યાર સુધી કામ કર્યું. પણ તેમને બીજી સારી નોમરી મલી એટલે આગણને છોડીને ચાલ્યા ગયા આપણો પગાર આઈ આપણા ખરચે જે એમને અનુભવ મેળવ્યો તે આપણને નીરૂપયોગી થયો એ ખેડૂત વાત છે. હવે નવા ફીલ્ડમેન આવ્યા છે તેમને મેમ્બરોથી તથા તાલુકાથી સાહેતગાર થવું પડશે. અને તેમ કરતા વખતની જરૂરો થશે અને સેક્રેટ

રી મી નગરશેઠને તેમના પાછલ રોકાણું પઠશે. શ્રીદત્તમેન ઘડો ઘડી ગદલાય નહીં તે અટકાવવા તેનો પગાર વગેરે એવું રહેલું જોઈએ કે તેને આપણી નોકરીમાં રફી આગલ વધવાની ઉત્કટ રહે. એ સાડું નાણા વધુ જોઈએ અને નાણા વધુ મેલવવાનો એકજ રસ્તો છે કે મેન્ગરોની સખ્યામાં વધારો થાય તેથી મારે આપને ચરજ કરવાની કે આપના દોસ્ત આસપાસના આડો સી પાડોશીને સમજાવી આ મંડલના લાંબક મેન્ગર બનાવવા.

આપણા મહત્ત જોડું મંડલ આખા ગુજરાતમાં એકજ છે અને તે હસ્તીમાં આવ્યું છે. તે આપણા લોકપ્રાંય અને લાયકીવાલા ખેતીવાડી ખાતાના પ્રધાન એ. મી. ગુનોલાલ મહેતાની આ દેશનો ખેતી સુધારવાનો ઉત્કટ અને ઉમંગને આશારી છે. આવા મંડલના ઉપયોગી પણા જાણત તેમને ખાતરી છે અને મને પણ પુરી અને પાકી ખાતરી છે કે જો દેશની ખેતીની ખીલવણી કરવી હોય તો આવા મંડલ મારફતે સુધરેલી ઢબના જોબરો, સારા અને ખાતરી લાયક બીયા અને ઉપયોગી ખાતરોનો પ્રચાર કરી શકાય. સરકારી કારખમાં સઘલા અખતરા કરવામાં આવે છે. પણ ખેડુતના ખેતરમાં જઈ તેને નવા જોબરો કેમ વાપરવા, કયું ખાતર કેમ નાંખવું, એ સર્વે વતલાવવામાં આવે તોજ તે પોતાની ખેતીમાં નહીં નવી ચીજો લાખવ કદે અને તે સઘલું જનાવવા આવા મંડલની જરૂર છે કેમકે ખેતીવાડી ખાતાના સ્ટાફની થોડા માણસોને એ જાણું કરવાની તક ન મળે.

આપણા તરફ જુવારને વાગવાર આજીએ નામનો રોગ લાગ્યું પડે છે અને તે રોગ ન થાય તે સાડું સહેલો સસ્તો અને જાણીનો ઇલાજ છે. છતાં આખા ગુજરાત ઇલાજના ખેડુતમાંથી ફક્ત એ ટકા ખેડુત મોરચુનો ઉપયોગ કરે છે. ગુજરાત ઇલાજમાં ચાર તાજ સુધરેલી ઢબના હળ વપરાવા જોઈએ તેને જાહેર ફક્ત વીશ હજાર વીનાયતી જોનર વપરાય છે આપણા તાલુકામાં કાપસના સારા બી ધી અગીઆર હજાર એકર જમીન વાવવામાં આવે છે. તેથી બીતા બીતા જોલતાં એક લાખ દંશ હજાર ફીયાનો વધારો ખેડુતની આવકમાં થયો છે છતાં તાલુકાના મોટા ભાગમાં જમીન ઉપર હલકી જાતનું કાપસનું બી-વાવવામાં આવે છે કેમકે ઠેકાણે કુવા જતાથી તુલને પાણી પાવાની જરૂર છે. પણ કોઈ જોવી યોજના ઉપાડી લેતું નથી. લેરની જોલાલ સુધારવા સારા સાંઠ લાવી ઉપયોગ કરવો જોઈએ, પણ એક ગામમાં હમોએ છારોડીથી જુજ દીંમતે સાઠ મેલવી આપવાની ફેરોશ કરી તો ગામલોક એકમત નથી. એ ઉપરથી જણાશે કે કેટલા અગત્યના કામ આ તાલુકાની આ ડીસ્ટ્રીક્ટની અને ઇલાજની ખેતીની ઉન્નતી સાડું કરવાના છે. અને તે સર્વે આરંભવા આ મંડલ જેની સરચાની કેટલી જરૂર છે અને આવા મંડલને ઠેકા આપવો એ કેટલું અગત્યનું છે.

કેટલાક સુધારા એક ખેડુત પોતાના એકલા હાથે ન કરી શકે બે બે
પાત્ર એકઠા થાય તો બારે કી ગતમાં ઓળંગે. લાની શકે તેમજ સાસાળીય
વગેરે લાવવાનું કામ બે ચાર સાથે મૂલે તો સહેલું થાય એટલા અરથે જરૂર
હોય ત્યાં સહાયકારી મરલી ન્યાપવાનું અવશ્યતુ છે ત માટે આપણા મહત્ત
ને સહાયકારી મરલોનો ફેલાવો કરવા મદદ આપવા સારું સરકારે એક અમ
લદારે ખેતીની લગતી આ તાલુકાની સરવે કરી છે તેમ તે સહાયકારી
ચલવણને લગતી સરવે કરશે

એ ઉપરાંત આ મહત્વનું કામ ઉપયોગી ધોરણે ચલાવવાની સલાહ આપવા આજે એક એકવાઈઝરી કમીટી નીમિલી છે જેના ઘણા ખર્ચા ગેમ્મરે એતીવાડી ખાતાના અનુભવી અને Export Knowledge વાલા અમલદારો છે. જયે વરસે મહત્વના નીચેના ઘડવામાં આવેલા. એક દુપરસના અનુભવે થયેલી તેમાં કેટલાક ફેરફાર કરવાની જરૂર જણાઈ છે તે સુઝન આપ સન સુખ ફેરફારનો દગખાસ્ત મુકવામાં આવશે અને જણાવવાને યુગી ઉપર છે કે જ્યારે એતીવાડીના પ્રધાન જોનનું નીનું મહેતાં અને પધારયા હતા તે વખતે આપણા તરફથી માગણી કરેલી તે સુઝન અત્રેના કાર્મ સાથે એક એતીવાડીની નીશાળ ખોલવાનું નક્કી થયું છે ને તેને સુરતનો ડીન લોન જોર્ડે રૂા ૨૫૦૦ ની મદદ આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે

છેવટે મારે મહેરમાન ડીપ્યુટી ડીરેક્ટર, રાવ સાહેબ લીલાબાઈ તથા મીં નગરજીનો આ મહાન તરફથી તેઓએ જે ચાલુ મદદ અને કીમતી સલાહ આપી છે તે માટે અત કરત પુર્વક ઉપકાર માનવાનો છે જે મહાને સાડ કામ ક્યું છે તે એ સાહેબોની ઉત્સાહ અને ઠાણજીને લીધે છે. f

જાહેર ખબર.

જાહેર આપવામા આવે છે કે છારોલીથી જે Premium Bulls
ગ્રેટ આખા આજીવીન સુધી ખેડુને આપવામા આવતા હતા તેવા આખલા
જો સુરત ઉપરથી પણ આપવાની ગોઠવણ કરવાની સરકાર તૈયારીમા
છે સુરત કે ઉપરના આખલા સારા દુધ અને જોલાદ વધારનાર જાતના
છે. સુરતથી આ આખલાઓ મેલે સુરમા પણ ફાયદો થાય એમ છે
જેઓને સુરતથી
કમ્પુટી ઠાપરેટર સાઈન શુભરાત એસ હાથ દેને ખેતીવાડો ખાતાના
સુરત એ સરનામે મન વહેવાર કરવો

ತಾಳ್ಮೆ

२६१

દેવર એનીમલ બ્રિડીંગ

ચોર્યાસી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોસીએશન “ જેડુત મહલ ” નો વાર્ષિક અહેવાલ,—સુરત.

આ મંડલની પહેલી સભા તા. ૧૮ મી જુન ૧૯૨૨ ના રોજ સુબધ ઉલ્લાસના જેતીવાડી ખાતાના ડીરેક્ટર સાહેબ, ડૉ. હિરોત્તર એચ માન ના પ્રમુખપદા નીચે ભરવામા આવી હતી. આ મંડલને તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૨૩ એટલે ૬ માસ અને ૧૩ દીવસની કામગીરીનો આ અહેવાલ છે.

• સભાસદો.

૧૯૨૨-૨૩ ની સાલમા આ મંડલમાં નીચે પ્રમાણે સભાસદો હતા.

વર્ગ.	સંખ્યા.
૧. મુરખ્ખીઓ	૧૪
૨. જીદગીના સભાસદો	૪૮
૩ વાર્ષિક સભાસદો જેઓ રૂા ૧ પ્રમાણે શ્રી ભરે છે.	૮૦૪
૪. વાર્ષિક સભાસદો જેઓ રૂા ૦-૮-૦ પ્રમાણે શ્રી ભરે છે.	૧૪૫

હીસાબનું સરવાલું.

તા. ૩૧ મી માર્ચ ૧૯૨૩ સુધીનું સરવાલું એટલે કે આવક ભવકના બાકાંડો નીચે પ્રમાણે છે.

આવક.

૧ રેકિવા નાણાનું વ્યાજ	રૂા ૦-૦-૦
૨ સરકારી મળી તરફથી મળેલું લવાજમ તથા બક્ષીસ	રૂા ૦-૦-૦
૩ ખાનગી સભાસદોનું લવાજમ	
સભાસદો	શ્રી
૧૪ મુરખ્ખીઓ	૨૬૨૫-૦-૦
૪૮ જીદગી સુધીના સભાસદો	૧૧૯૮-૦-૦
૯૪૯ વાર્ષિક સભાસદો	૯૦૨-૮-૦
	૪૭૨૫-૮-૦
૪ જેતીના એજન્ટો ભાડે આપ્યાં તેની આવક	૦-૦-૦
૫ પગ્યુરથુ આવક બક્ષીસ વીં	૧૭૮-૧-૩
૬ સરકાર તરફથી મળેલી માટ	૧૦૦૦-૦-૦

કુલ ૫૮૦૩-૮-૩

ખર્ચ ૧૨૮૭-૧-૮

શીલક ૪૬૧૬-૭-૭
તા. ૩૧-૩-૨૩ ને રોજ

ખચ.

૧	તોફરના પગાર પેટે		
	" અ " રીફરેન્સના પગાર માસીક રૂાં ૬૦		
	લેખે માસ ૮ નો	૪૮૦-૦-૦	
	" બ " સીપાઇનો પગાર માસીક રૂાં ૧૫		
	લેખે માસ ૧-૨૪ દીવસ	૨૬-૬-૬	
		-----	૫૦૬-૬-૬
૨	તોફરના લગ્યા પેટે		
	" અ " રીફરેન્સના માસીક રૂાં ૩૦ પ્રમાણે		
	જથ્થુ લગ્યુ માસ ૮ નુ	૨૪૦-૦-૦	
	" અ " સીપાઇને માસીક રૂાં ૬ લેખે		
	જથ્થુનુ લગ્યુ માસ ૧-૨૪ દીવસનુ	૧૦-૧૦-૫	
		-----	૨૫૦-૧૦-૫
૩	ડીમોનસ્ટ્રેશન અને બીજા ખેતીની ખીતવણી		
	મટિના કામો માટેનો ખર્ચ		
	" અ " હથીઆગ માંગા	૧૬૪-૪-૬	
	" બ " મેરથુગુના પડીકા	૦-૨-૯	
	" ક " પગથુગુ	૧૨ ૧૧ ૨	
		-----	૧૭૭-૩-૬
૪	ગીજદ ખર્ચ		
	ટપાલ	૭-૦-૦	
	ઉપામળુ, ટાઇપીંગ	૧૧૨-૦-૦	
	રેશનરી	૭૮-૧-૦	
	ફૂનીયગ	૧૦૩-૬-૦	
	આવખાતુ ખર્ચ તે પેટે રૂાં ૫૦ જણીમ		
	ના આ કામને માટે મદદ્યા દતા	૫૨-૦-૦	૩૫૨ ૧૦ ૦

		કુલ રૂાં	૧૨૮૭-૧-૮

ઉપરના આંકડા ઉપરથી જણાયે છે મહેલના નીચમ ત્રીજા પ્રમાણે ગુ-
જરાતીઓ તથા વાર્ષિક સવાસદોની શી રૂાં ૩૭૬૮-૦-૦ તથા આટલાની રૂાં
૨૦૦ ની જી પી મોટ અને જણીમ તરીકે ગેળવેલો ૫ વી ઘાનો દુકટા રી-
સર્વ ફડ તરીકે નાખવામા આવ્યા છે. રૂાં ૬૦૦-૮-૦ વાર્ષિક સવાસદોની ફી
ના આવેલા છે. રૂાં ૧૦૦૦ સરકાર તરફથી કાપટ મલેલી છે રૂાં ૧૦૦ જણીમ
તરીકે મલેલા છે અને ૬ ચાચાંરી લાલુકાના મામલતદાર સામેલ છે જેમણે
૯૫ માસવા વાસતે ફડ લેથુ કરેલુ તેમાથી રૂાં ૭૮-૧-૩ વધેલા તે તેમણે આ

ગાંધી તરફ મોકલાવી આપ્યા છે. કૌ-ઓપરેટીવ સોસાયટી તરફથી કાંઈ પણ રકમ બચીસ તરીકે અથવા તે શ્રી તરીકે આવી નથી. રોકેલી ગુડીનું બ્યાજ એપ્રિલ માસમાં આવશે તેથી તે આવતી સાલના એટલે ૧૯૨૩-૨૪ ના હી-સાખમાં જ મે કરવામાં આવશે. ગઈ સાલમાં ખેતીના ઓળરો લોડોને પ્રયોગ તથા ઉત્તેજન ખાતરજ ગફત આપવામાં આવ્યા હતા. અને તેથી લાડે આ પલામાં આવ્યા ન હતા.

ખગ્ગની ખાતુ તપાસતાં જણાય છે કે લગેલુ ખરચ ફક્ત માસ દાનું છે. બ્યારે ગઈ સાલ ઈજેટમાં ૧૨ માસનું ખરચ જણવામાં આવ્યું હતું તેથી બળેટના આકડા કન્ટાં કરેલુ ખરચ ઓછુ છે. બે કે આખા વરસ દરમ્યાન બને તેટલી કરકસર કરવામાં આવી છે. વધારેમાં વધારે પછમાનો બચાવ, ખેતીના ઓળરો ખરીદવામાં થયેલા છે અને તેનું કારણ ફક્ત એટલું જ છે કે લગણગ રૂા ૨૫૦ ની કીમતના ઓળરો મીંઝ એટલે કુંવરેલ પટેલ તરફથી અને રૂા ૩૦૦ ની કીમતના ઓળરો ખેતીવાડી ખાતાં તરફથી ગાંધીને વાપરવા માટે મળેલા છે.

રીપોર્ટના સાલમાં મીંઝ એંઝ એમં પટેલ, બીંઝ એલ. ની કીંડગેન તરીકે નીમણુક તા. ૧-૭-૨૨ થી કરી હતી. તેમાં પારડી તાલુકામાં કોઈ ખાનગી કામમાં મેનેજર તરીકે નીમણુક થવાથી અગ્રે તા. ૧૯-૩-૨૩ ને રોજ શણનાચુ આપ્યું હતું અને તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૯૨૩ ને રોજ હુટા કરવામાં આવ્યા હતા. તા. ૮-૧-૨૩ થી એક ખેડુતને પટાવાલા તરીકે નીમ્યો છે એઓ બને જણે ઘણું ઉપયોગી અને સારું કામ કીધું છે.

આ વરસમાં કરેલા કામની યાદી વીશે

“ અ ” જુવાને મોરચુનના પાણીમાં ડુગાડવા આ કામ મંડલના શ્રી-હડગેને તેમાં નીમણુક થયા પછી તરતજ ઉપાડ્યું હતું પણ ચોગામાંની રૂતુ તે પહેલાં શરૂ થયેલી હોવાથી તે ફક્ત ૧૧ ગામમાંજ તે કામ દેખાડી શક્યા હતા અને તેના અગ્રે ૧૩૧ પેકેટ વહેંચ્યા હતા. આનું પરીણામ એ આવ્યું કે મોહની અને ડીજરવા ગામના ખેડુને મોરચુન વાપરવાથી થતા સરા કાયદા બાબત પુરતી ખાતરી થઈ છે અને હવેથી દર સાલ તેઓએ તેનો ઉપયોગ કરવાનો નીશ્ચય કર્યો છે.

“ બ ” ખેતીના ઓળરોનું રીમોનસ્ટ્રેશન:—તાલુકામાં કેટલાક ગામે સુધારેલી ઢમના ખેતીના ઓળરો ચલાવી જતાવવામાં આવ્યા હતા. કુંજારી આના લોડોને એક નાની પારડીના રૂપમાં અડવાના સરકારી કાર્ગ પર લઈ

જવામાં આવ્યા હતા અને જેતીના ઉપયોગી ઓળટો કેમ વપરાય છે તે બાબતે સમજુત આપવામાં આવી હતી ને તે તેઓને કામ કરી દેખાડવામાં આવ્યા હતા. આતુ પરીણામ એ આવ્યું હતું કે તેઓએ કામમાંથી કેટલાક ઓળટો તેજ વખતે વાપરવાને લીધા અને પોતાના ખેતરોમાં અજમાયગ કરી લેયા એક વીનોઅર ‘ઉપજુવાતુ ઓળટ’ મોહની, ટીબરવા અને ચીજા ગામોમાં લઈ જવામાં આવ્યું હતું અને તેનાથી એકઠર ૬૫ ગાંઠી જુવાર ઉપજવામાં આવી હતી અને ટીબરવાના રા રા નથુગાંઠ મકનજી પટેલે તે એક હીપસમાં ૧૮ ગાંઠી જુવાર ઉપજી હતી આથી તેઓ ૧૯૨૩ ના ફેગ રૂઆરી માસના વરસાદને લીધે પોતાનો પાક નુકશાન માથી બચાવી શક્યા અને તેથી તેઓને ઘાત, પછુ થોડાક વધારે આવ્યો હતો.

જેતીના સુધરેલી ઢગના નીચે પ્રમાણેના ઓળટો હાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

૩ કોસની લોહાની ચકલીઓ

૧ લોહાનો કોસ

નીચે લખેલા જેતીના ઓળટો માટે માગણી થઈ છે અને તે મંગાવી આપવાનો જાહેરાત કરવામાં આવ્યો છે.

૧ બી ટી ૨ હલ

૧ માળવા હલ

૧ સરદાર હલ

૧ કોકન હલ

૧ પ્લેનેટ જયુનીઅર હેડ હલ

૧ " " શુલક હલ

૧ નાર કોસ

“ક” તુલ ઉપર પડતા રોગો ઉપર કરેલા ઉપાયો - ભાટપુરમાં વેગલુ ના પાક ઉપર જહુજ ચેફીરાનો રોગ “માસો” પડ્યો હતો તેથી “કુકોસો પીલ” નામનું ઔષધ છાટવામાં આવ્યું હતું અને રાખોડી અને ઘાસતેલ ભેળું કરી બાજરાવવામાં આવ્યું હતું રોગ લાગુ પડ્યા પછી ઘણા લાભા વળતે આ ઉપાય કરવામાં આવ્યો હતો તેથી જેથી જોઈએ તેવી સારી અસર થઈ ન હતી તેથી આ મઠલ સરવે જેડુલ લોકોને વિનવતી કરે છે કે તેઓએ જેતીના કામમાં કોઈપણ જાતની મુશ્કેલી શરૂ થાય કે તુરતજ આ મઠલને ખબર આપવી જેથી તે શક્યો ઉપાયો કરી ઘણી ઉપયોગી સેવા ખરી વખતે બગતી શકે.

“ડી” લે હાને જોવાને માટે નીચેના પ્રયોગ રાખવામાં આવ્યા હતા.

નંબર	જોડતણ નામ	ગામ	પાકનું નામ		ક્ષેત્ર ફળ
૧	હરખાભાઈ પંબુભાઈ	પીપલોદ	મરચી	ચરકીનું ખાતર અને ચોરડાનો ખોલ	એક એકર
૨	પરસોતમ શીખુભાઈ	બૈરયાના	રીંગડી	સુપર ફોસ્ફેટ હં. ના પોટ નાઇટ્રેટ ના	; ૦.૧ એકર
૩	સી. બી. નાણાવડી	નવાગામ	કારેલા અને શુવાર	ચરકીનું ખાતર અને મધુરનો કચરો	૬ ચુંકા દરેક

પ્રયોગ હોતો ઉપર પાક હજી ઉભા છે. પ્રયોગથી કેટલો ફાયદો અગર મુકયાન થયું તે અત્યારે કંઈ કહી શકાય એમ નથી તે આવતી સાલના રી-પોર્ટમાં જણાવવામાં આવશે.

“ધ” દેશી ધોર ઉપર આંખ ચઢાવવા વીશે અથવા ફલનો વીશે-લગ ભગ ૪૨૫ ધોરડીઓને આંખો ચઢાવવા માટે કાપવામાં આવી છે. તેઓએ હાલનાં નવાં ડાળાં નાંખ્યાં છે અને આખ ચઢાવવાને લાયક આવતા પળવા હીયામાં તે બધા ફળગા તઈયાર થશે. આ કામ નવા પ્રીડમેન જેઓ નીમાયા છે તેઓ કરશે.

“એકું” બી ની વહેંચણી-ચાકલાલ અને વીલાયતી ઘાસના બી ની માંગણીઓ આવી હતી અને તે પ્રમાણે બી પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા. ફાર્મની નીપજતા ચોકખા કપાસીઆનું આખા ગામેમાં વાવેતર કરવામાં આવે એ જાખત પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે અને તેના અંગે જોરડો તોંધાય છે. અને આશા છે કે જો દરેક આખુ ગામ ઉપર પ્રમાણેનું ચોકખું ફાર્મનું બી લઈ આ કાર્ય ઉપાડે તો તેઓ એકજ જાતનો માલ નીપજવી શકે તેથી તેમને તેમના માલનો ભાવ પણ સારો અને વધુ ઉપજે અને આખા તાલુકાનો પાક તેથી સુધરી જઈ આ તાલુકાના માલની કીર્તિ વધે.

“જી” કપાસને પાળા ઉપર ઉગાડવાની રીત:—મુરત ફાર્મના ત્રણ વરસ માં અનુભવ ઉપરથી એમ માલુમ પડ્યું છે કે પાળા ઉપર કપાસ વાવવાથી

સુલાકાતો—જોનરેણલ મીં સીં વીં મ્હેતા, જોમ. જો. જોર. જોલ. બી. જેઓ સુબઈ સરકારના ખેતીવાડી ખાતાના પ્રધાન છે તેઓએ મેનેજીંગ અને જોડવાઈઝરી કમીટીના મેમ્બરોને અને મંડલના સુરખીઓને તા ૨૩-૧-૨૩ ના રોજે મલવાને તસ્દી લીધી હતી. આ મોટીંગનો જોડવાઈ ટેબલ ઉપર સુકવામાં આવ્યો છે. મીં જોર. જો. પ્રેટ ઉતર વીલાગના કમીશનર સાહેબ અને, મી. જો જોમ-ગેકમીલન સુરત છલ્લાના ઠલેકટર સાહેબે પણ આ મીટીંગમાં હાજરી આપી હતી.

૧૯૨૨-૨૩ ના માટે સુટાયલા અમલદારોએ આ વર્ષે દરમ્યાન ઘણું ઉત્સાહ પુર્વક કામ કર્યું છે. આ પહેલું વર્ષ હોવાથી મંડલને ઘણી મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું. તેઓ બધા આજે રીટાયર થાય છે અને મંડલના કાયદાની ૧૭ મી કલમ પ્રમાણે આજરોજ નવા અમલદારો સુટવા આપને વિનંતી કરે છું રીટાયર થતા દરેક સભ્યોનો તેમણે આ મંડલમાં ઉત્સાહ ભર્યો બાગ લીધો છે તે બદલ તેમનો આભાર-માનવાની આ તક લઉં છું અને તેઓને હું વીનંતી કરું છું કે બીજામાં પણ તેઓ જોટલાઈ કાલજી અને ઉત્સાહથી મંડલને મદદ કરશે. રીટાયર થયેલા મેમ્બરો ફરી સુટાવા લાયક છે.

વર્ષ દરમ્યાન મેનેજીંગ કમીટીએ કરેલા કામ સળખી જનરલ સભાની પરવાળી મેળવવા વીચે:—આ મંડલના સલાસદોની બાજુને માટે મેનેજીંગ કમીટીના કાર્યક્રમનો અહેવાલ ટેબલ ઉપર સુકવામાં આવ્યો છે. જોકે મેનેજીંગ કમીટીએ નીચેના અનુસરીને કામ કર્યું છે છતાં પણ મંડળના ૨૧ માં કાયદા પ્રમાણે તેઓના દરેક કામ બાબત આ સભાની મંજૂરી મેળવવી જોઈએ, અને હું આશા રાખું છું કે તમે બધા તે કામો તપાસી મંજૂર કરશો.

ગઈ સાલ તમેએ આ મંડળનું નામ ચોરાસી તાલુકા ખેડુત મંડળ રાખ્યું હતું પણ આવા મંડલો સંબંધમાં જોર સરકારી કરાવ થયો છે ને તે પ્રમાણે આ મંડલનું નામ તમારી સંમતી મલશે એવી આશાથી, ચોર્સી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોસીએશન “ખેડુત મંડલ” સુરત એવું રાખવામાં આવ્યું છે. અને હું આશા રાખું છું કે તમે બધા તે બાબત મંજૂર કરશો.

કાયદાઓમાં ફેરફાર—કામ કરવી વખતે મેનેજીંગ કમીટીને એવું માલમ પડ્યું હતું કે કાયદાઓમાં અમુક અમુક બાબતમાં કેટલાક ફેરફાર કરવાની જરૂર છે અને તેના અંગે વીચાર કરવા માટે તમારા આગલ પ્રેમામ પ્રમાણે બુદ્ધિ દરખાસ્ત સુકવામાં આવશે.

મે સુ ત છલ્લાના કલેક્ટર સાહેબ મીં જોં એમં મેકગીલન.આર્મ
શી. એસ નો તેમની લાગણી ગરેલી મદદ આપવા બદલ તેમજ મડલના
કાર્યમાં જે ઉત્સાહ વાટેલો લાગ તેઓ લે છે તેના બદલ, હું આ મડલ
તરફથી તેમનો આભાર માનુ છું ખેતીવાડી અને ઠા-જોપરેલીના ખાનાના
અમલદારોનો પણ હું આભાર માનું છું કારણ કે તેમણે તો આ મડલે કંઈ
કંઈ બાબતોમાં પ્રવૃત્તી કરવી તે નક્કી કરી અને તેને પરીપુર્ણ કેવી રીતે કરવી
તે જાણતામાં અતીશય શ્રમ લીધો છે અને આ જગ્યાએ મારે કહેવું જ જોઈએ
કે આ વરસના કાર્યક્રમના ફલેહનો મોટો ભાગ તેમનેજ આભારી છે ચોર્યાની
તાલુકાના મામલતદાર સાહેબ મીં મળીભાઈ ગાડાભાઈ દેશાઈ, સરકાર ઇન્સ
પેક્ટર મીં છગનલાલ નરોતમદાસ અને મામલતદાર II જોશીના કલ્લાક
કારકુનો તથા તલાટીઓએ સલાસદોની શ્રી વસુલ કરવામાં મડલને ઘટી મોટી
મદદ કરી છે તેથી મડલ તેમનો અત કરણ પુર્વક આભાર માને છે સુરતની
ડીસ્ટ્રીક્ટ લોકલબોર્ડે ૧૯૨૩-૨૪ ની સાલ માટે મડલને રૂા ૩૦૦ માટ આ
પી છે તે બદલ બોર્ડનો આભાર માનુ છું. તમો બધાએ અગુન વખતનો
જોગ આપી અને હાજરી આપી છે તેના માટે પણ હું આપ સર્વેનો આભાર
માનુ છું છેવટમાં કેલ્લાક સલાસદ અને બીન સલાસદો પછી તે આજે હાજર
અથવા ગેર હાજર હોય તેઓ બધાનો તેમણે આજની સુધી મડલને જે જે
મદદ કરી છે તે બદલમાં આભાર માનુ છું અને તેમને બીનલી કદ છું કે
આની માફકજ મડલ પ્રત્યે તેઓ કાયમ લાગણી રાખશે અને બાબીબધા મ
ડલને દરેક રીતની મદદ કરશે

સુરત તા ૧૧ મે ૧૯૨૩

૧૯૨૩-૨૪,

અદાજ આવક.

૧ રોકિલા ફંડનું વ્યાજ	૨૫૦-૦-૦
૨ સરકારી મડલ તરફથી બક્ષીમ	૨૦૦-૦-૦
૩ ખાનગી સલાસદોનું લવાજમ	૧૨૦૦-૦-૦
૪ ખેતીના જોગાઓના ભાડાની આવક	૨૫-૦-૦
૫ પગચુરણ આવક બક્ષીમ વીં	૨૦૦-૦-૦
૬ સરકારી માટ	૧૦૦૦-૦-૦
૭ લોકલ બોર્ડની માટ	૩૦૦-૦-૦

કુલ ૩૧૭૫-૦-૦

ગ્રામ માલની સીલક ૪૫૦૫-૫-૭

કુલ ૭૬૮૦-૫-૭

અદાજ ખર્ચે

૧	નોંકના પગાર પેટે		
	"અ" શીડમેનનો પગાર માર્સીક ૧૦ ૧૦		
	પ્રમાણે	૭૭૦-૦-૦	
	બી પટાવાનો રા. ૧૫ પ્રમાણે	૧૮૦-૦-૦	
		-----	૬૦૦-૦-૦
૨	નોંકના લાંચ પેટે		
	"અ" શીડમેનને માર્સીક ૧૦ ૩૦ પ્રમાણે	૩૬૦-૦-૦	
	"બી" મીપાઇને રા. ૬ પ્રમાણે	૧૭૦-૦-૦	
		-----	૪૩૨-૦-૦
૩	"અ" બીનુ ખર્ચ	૫૦-૦-૦	
	"બી" ખાતર	૫૦-૦-૦	
	"ક" ઝોલો	૫૦૦-૦-૦	
	(ક) દુપચુગલુ	૨૦૦-૦-૦	
		-----	૮૦૦-૦-૦
૪	કટીંગટ ખર્ચ		૪૦૦-૦-૦

		કુલ	૨૫૩૨-૦-૦
	તા. ૩૧-૩-૨૪ ને શેડ		૫૧૪૮-૫-૭

	કુલ અગવાયો		૭૬૮૦-૫-૭

ચોર્યાસી તાલુકા ડેવલપમેન્ટ એસોસીએશન, - સુરત.

૧૯૨૩-૨૪ સાલનું કાર્યક્રમ

- ૧ નીચે મુજબના હરીયારી અભાવી બતાવવા.
- "અ" લોખંડી હલ.
- સી ટી ૨ બી ટી હુ મોનમુન, આઈ. એન. ડી. વોકીંગ પ્લાટ
- ન ટ રીટીંગ પ્લાટ
- "બ" લોખંડી કોથ અને ચાક "ગરગડો"
- "ક" ચાક કટર "કડળ કાપવાનો સચો"
- "દ" પીનોચર્સ "ઉપલુવાનો સચો"

- “મ” પ્લેનેટ જુનીયર હેડ હો
- “એફ” પ્લેનેટ જુનીયર બુલક હો
- “જી” જુવાર મસલવાનો પથરનો રોલર
- “એચ” નોરાગ થરેશ્વર
- “આઈ” નોરકોસ
- “જે” ડીસ્ક હંરેશ

- ૨ નીચેની ચીજો દાખલ કરવી અને પુરી પાડવી.
 - “અ” શાક તરકારીનું બી-ગ્રીટ પીઝ, પીઝ “વટાણા” કરેન્ચ બીન
 - “કલ્ચસી” અને બીજી બીનસ અને બીજા ચોમાસું ઇંગ્લીશ શાક તરકારીના બી.
 - “બ” નવા પાક-ચકોલાગાજરી, ૧૦૨૭ એનું કપાસ બી. સરકારી કામંતુ સારી જાતનું જુવારનું બો. મુગફલી અને બાતની સારી જાતોના બી
 - “ક” સારી જાતના આંબા અને ચીકુની કલમો.
 - “ડી” ખાતર-કપાસ અને જુવારની કારોમાં સજીના લીલા ખાતર તરીકે ઉગાડવાનો પ્રચાર કરવો
 - “પ” ખેતીવાડીના મુધરેલી જાતના જોળરો બાટે અને વેવેથી આપવા
 - “એફ” મોરચુથાના પડીકા પુરા પાડવા
 - “જી” જોરની કલમો કરવી.
 - “એચ” કપાસને જુવારનું પાલીઆ ઉપર વાવેતર કરવાની પદ્ધતીનો પ્રચાર કરવો અને તેના અંગે રીજીંગ પ્લાટ પુરા પાડવા.
- ૩ લોકોને ખજુરી તથા તાડના રસમાંથી ગોણ બનાવવા માટે સલાહ તથા મદદ આપવી.
- ૪ આ તાલુકામાં જુદી જુદી જાતની જુવાર જુદી જુદી જાતની જમીનમાં તાલુકામાં કયાં કયા ઉગે છે તેની તપાસ કરવી
- ૫ તાલુકામાં લોકો બીનો સંગ્રહ કેવી રીતે કરે છે તે બાબત તજવીજ કરવી.
- ૬ જુવાર વહાડી લીધા પછી ખેતરોમાં કરબ ફેરવી ખુંપરાં કાઢી નાંખવા લોકોને સમજુત આપવી જેથી જુવાર અંદર ગાડરી નાખતો કીડો પકે નહીં.
- ૭ જંતુનાશક આપધીઓનો પ્રચાર-જુવારને મોરચુથાના પાણીમાં આંધળો

- અટકાવવાને ધોવી ગોવા પડે છે તેને માટે કેરોસીન ઇમલ્સન વાપરવું મરચીને ડોકડાનો રોગ આવે છે તેને માટે ચુનો અને ગંધકનું મોશ્રચુ વાપરવું. હુકકરો તથા શીયાલોનો નાશ કરવા ઝેરનો ઉપયોગ કરવો. ઇન્કોસોપોલ અને રોઝીન વોશ ખાટા લીંબુ ઉપર મોતીવાગ્સ નામનો રોગ પડે છે તેના માટે વાપરવા.
- ૮ ઘર ગથુ ઉદ્યોગ એટલે કે હાથે કાતવાનો તથા વણવાનો ધ ધો શીખવવા પ્રયત્ન કરવો.
- ૯ ઢોરની એલીદ સુધારવી.
- ૧૦ પ્રદર્શનો તથા પ્રાત્યક્ષીકા ભારમાં.
- ૧૧ બીને માટે કીપો ખોલવી જેથી કરી ચોકળા કપાસના તથા બીજા બી પુરા પાડવાનું બની શકે
- ૧૨ તાલુકામા જુદી જુદી જગ્યાએ એન્જીકલચર સરવે તથા એડનાઈઝરી કરીટીની સલાહ મુજબ એતીવાડીની ખીલવણી અગે, નોન કેડીટ સહ કારી સોસાઈટીઓ, જેવી કે, શાક બાજુ વેચવાની સોસાયટી, બી ખા તર તથા હથીઆર પુરા પાડવાની સોસાઈટીઓ, ૩ તથા કપાસના વે ચાલુ માટે સોસાઈટીઓ સ્થાપન કરવી
- ૧૩ લોકોને નડતી અડચણો દુર કરવા વીથે-ઢોરને પાણી પીવા માટે તથા તુલને ઉપયોગમા આવે તેના તલાવો દુરસ્ત કરાવવા તજવીજ કરવી. તાપી પારના આ તાલુકાના ગામના લોકોને માલ લાવવા લાઇ જવા માટે નદી એલગવા સપાટ તલીઆવાલી હોડીઓનો ઉપયોગ કરવા તજવીજ કરવી. ખેડુતોને મજુરો સંગ ધી પડતી અડચણો દુર કરવા પ્રયત્ન કરવો.
- ૧૪ સારી જાતેના આંબા ચીકુ તથા બીજા જાતના ફલ તથા ફુલોના ગાંઠ ની દલમો ગતાવવા માટે એક નરસરી કાઢવા પ્રયાસ કરવો.

વેદમાં જેતી.

શ્રી ગુજરાત જેતીવાડી અને દુનર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિકના પ્રેમી પાઠકો ની સેવામાં જેતી અને સહકાર્ય સંબંધી શિન્ન શિન્ન વિષયો અનેક વિદ્વાન લેખકો તરફથી આજ સુધીમાં ઉપસ્થિત થયેલા છે. તે પૈકી શ્રીયુત ચીમનલાલ હરદેરામજી ગુલા નામ અને સ્મરણ થયા સવાય રહેતુ નથી. આ બાઇએ ત્રિમાસિકની પ્રારંભિક અને યુવાવસ્થામાં જે અનન્ય સેવા ળળવી છે તે કદી વિસરી શકાય એમ નથી અને આજ વૃધાવસ્થાને લીધે એમની સેવાની પડેલી ખોટ હજી સુધી પુરી શકાઇ એમ નથી એમ મારે જાહેર કરવું પડે છે.

૨૦ ચીમનલાલબાઇએ ત્રિમાસિકના જાનેવારી ૧૯૧૬ ના ક્રમમાં “યજુર વેદ અને કૃષિ વિદ્યા” એ વિષય ઉપર એક ટુંક પણ મનન કરવા યોગ્ય પ્રસ્તાવ લખેલા છે. એમની ઇચ્છા એવી હતી કે સંસ્કૃત પુસ્તકો ઉપરથી કૃષિ શાસ્ત્ર ઉપર જેટલું અજવાળું પાડી શકાય તેટલું પણ આપ્યું છે. સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં કોઇ પણ શાસ્ત્રીય (Technical) વિષય ઉપર ગુણ રૂપે (Elementary) ઉલ્લેખ કરેલા જોવામાં અવસ્ય આવે છે. કૃષિ વિદ્યા ઉપર પણ વિરતૃત સંસ્કૃત સાહિત્યમાંથી અભ્યાસી વર્ગને યોગ્ય વાંચન મળી આવે છે. એ ૨૦ ચીમનલાલના લેખ ઉપરથી તેમજ હવે પડી જે લખવામાં આવશે તે ઉપરથી પાઠકવૃન્દના હૃદયમાં આવવા સીવાઇ રહેશે નહીં.

૨૦ ચીમનલાલબાઇના સહરહુ લેખમાં નીચેના વાક્યો ઉચ્ચત્તર્યા સીવાય ચાલે એમ નથી. — “યુરોપ અમેરીકાના કૃષિ શાસ્ત્ર તરફ હાલમાં ઘણો આધાર રાખેલો પડે છે. તેની સાથે આપણા પુરાણના ગ્રંથોમાં સમાયેલું આ શાસ્ત્ર જહાર લાવવામાં આવે તો આ દેશને ઘણું જાતકુળ થઈ પડે, જેટલું જ નહીં પણ લોઠાના મન ઉપર તેની છાપ જલહી પડે. મારે સંસ્કૃત ના ઉત્તમ જ્ઞાનવાન વીદ્વાનેને ફરી વોજાપન્ન કરવામાં આવે છે કે આપણા શાસ્ત્રોમાંથી કૃષી વીદ્યાનો સમ્પદ કરી પ્રગતના ઉપયોગ મારે જહાર લાવવા તેઓ તરફથી જનતા પ્રયાસ થશે તો પ્રજા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે.”

૨૦ ચીમનલાલબાઇની આ ઇચ્છાનો અમલ આજ સુધીમાં ત્યાર જાહ કરવામાં આવ્યો હોય એમ જણાતું નથી. એનું કારણ કદાચ એમ હોય કે હાલમાં આપણા કૃષી વીદ્યાના અણતારા વીજ્ઞાતોનું લક્ષ પ્રાચીન પુસ્તકો તરફ નથી પરંતુ મને તો એમ અવસ્યક જણાય છે કે એ બાઇની સેવાનો જાહેરો આપણે એમનો રતુત્ય પ્રયાસ આપ્યો રાખીનેજ ઉત્તમ રીતે આપી શકીએ

છીએ. તેમાં વળી જ્યારે મારી છેલ્લી સુલાકાતમાં એમના ઉદ્ગારો સાંભળ્યા ત્યારે તો એમજ લાગી આવ્યું કે એ બાબત મારે પ્રથમ કચકી લેવી.

આટલું પ્રસ્તાવ રૂપે નિવેદન કરવાનું ઉચિત લાગ્યું તેથી લખવું પડ્યું છે અને હવે આપણે મુળ વીષય ઉપર આવીશું.

પ્રથમ મારે જણાવી દેવું જોઈએ કે હું પોને સંસ્કૃત જાણુને મથી. એટલે આ વીષય ઉપર સ્વતંત્ર રીતે ચર્ચા કરવાને હું અશક્ત છું. જેમ શાં ચીમનલાલભાઈ બ્રહ્મનીષ્ઠ સ્વામીશ્રી વીક્રમાતીર્થના ઝળી છે તેમ હું પેણુ હવે જે લખીશ તેને માટે શ્રી પડીત શ્રીપાદ હામોદર સાતવલેકરના મુળ હીંદી લેખનેા અત્યંત આભારી છું.

(૧) જેતીનું મહત્વ.

“ભુમી” હમારી સર્વેની માતા છે. એ માતાની ઉપાસના કરવાનું નામ “જેતી” છે. જેહુત સાતસર પોતાની માતૃભૂમીનો સેવા કરે છે. તેથી માતા પ્રસન્ન થઈ એને વીવીધ પ્રકારનું અન્ન અને પેય (Food & Drink) આપે છે. આ માતા અને પુત્રનો સંબંધ વેદમા પ્રસીધ્ધ છે.

માતા ભૂમિ પુત્રા હં પ્રથિઆ પ્રયર્વ ૧૨ | ૧ | ૧૨

“ભુમી મારી માતા છે અને હું એનો પુત્ર છું” આ ભાવ વેદમાં સ્પષ્ટ છે મનુષ્ય સેંકડો વ્યવસાય (Profession) કરે છે પરંતુ “જેતી કરવી” એ વ્યવસાય મનુષ્ય માટે ઉત્તમ છે. કારણ કે આ વ્યવસાયથી ખાદ્ય અને પેયની ઉત્પત્તિ થાય છે અને વસ્ત્ર પ્રાપ્તિનું મુળ સાધન કપાસ પણ એ જેતીમાંથીજ મળે છે. તાત્પર્ય “અન્ન અને વસ્ત્ર”નું સાધન કૃષીમાં છે મનુષ્ય માનને માટે અર્થ પદાર્થ મળે કે નહીં મળે પણ એને માટે સૌથી પ્રથમ અન્ન અને અન્ન પ્રાપ્ત થયા પછી લલજા નીવારણ માટે વસ્ત્ર જોઈએ. જેતી થી આ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે આટલાં માટે મનુષ્યની અસ્તિત્વની દ્રષ્ટીએ પણ જેતી પ્રધાન વ્યવસાય છે મનુષ્યને લોક કહે પણ છે કે “ઉત્તમ જેતી મધ્યમ વ્યાપાર, અને દનીષ્ટ નોકરી” જો કે અપરતંત્રમાં નોકરનું સન્માન અધીક માનવામાં આવે છે પરંતુ સ્વતંત્ર મનોદશામાં નોકરીનો કનીષ્ઠ દર જોજ લગાય છે. આ પ્રમાણે જેતીનું મહત્વ છે તે જેતીના વીષયમાં વેદ થી કહે છે એનો વીચાર કરવાનો છે. જુઓ વેદ આશા આપે છે કે:—

(૨) જુગાર અને જેતી.

અર્થશાસ્ત્ર : મુનિભિદ્યુત્તર,

વિદેગમ્બ જનુ મન્ય માન ૩ ૧૦-૩૮-૧૨

- (૧) અગ્નિ માદીન્ય — જુગાર નહીં, ખેડ
- (૨) કૃષિષ્ઠ કૃષ્ણ — ખેતી નિશ્ચય પછે કર.
- (૩) બહુ મન્યમાન વિતેરમરવ — આ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરેલું ધન ઘણું માની આનંદ કર.

અર્થાત્ જુગાર ખેલવાથી ઘણું મળશે, એટલું ધન ખેતીમા નહીં મળે એવા ખ્યાલથી ખેતી કરવી છોડી જુગારમા ધ્યાન નહીં લગાવ એવો વેદનો આદેશ છે. જુગાર સદા રમવો વિગેરે હુષ્ટ વ્યસનોમા ઘણા લોક પોતાનો નાશ કરે છે એ ઘણું ખરાબ છે. માટે કોઈ જુગાર ન રમે પરંતુ સર્વ લોક હુષ્ટ વ્યસનોથી દુર રહે અને ખેતી કરી જે મળે એમા સતુષ્ટ રહે. તાત્પર્ય એ કે જે કાંઈ સીધા પહેવારથી મળે એમાજ આનંદ માની પ્રેમથી રહો ઉપલા મત્રમાં

“ કૃષિ મુખર ”

“ ખેતી કર ” આવી આજ્ઞા વેદ આપી રહ્યા છે. તથા વિશેષમાં જુઓ.

કૃષ્ણિત્ શાસ આશાઃ કૃષ્ણોતિ,

ચન્ત ધ્વાનમ પટકતેઃ ચરિત્રી | ૪ ૧૦-૧૧૭-૭

- (૧) શાસ કૃષ્ણ ઇત્ આશિત કૃષ્ણોતિ | હલતુ કાઠ જુમીની ખેડ કરી વાસ્ય અન્ન ઉત્પન્ન કરે છે.
- (૨) ચત્ ચરિત્રી અધ્યન અપ રક્તે | ચાલવા વાળોજ પોતાના પગ વડે મોઝાં સમાપ્ત કરે છે.

આ પ્રમાણે પુરુષાર્થની શ્રેષ્ઠતાનું વર્ણન કરતા વેદ કહે છે કે “ હળ ચલાવી ખેતી કરવાથીજ ધાન્ય મળે છે ” આનું ‘ખેતીનું’ મહત્ત્વ છે, આટલા માટે કહ્યું છે કે:—

(૨) કલ્યાણુ કારકે હળ

શુન ન શાસ વિદ્યપન્તુ જમિ,

શુન ઠાનાશા અભિમન્તુ વાદૈ ||

શુન પર્જન્યો મધુના પયોમિ

શુન સીરા શુન અમ્ભાસુ ધન્તમ્ || ૪-૫૭-૮

- (૧) શાસ ન જમિ શુને વિદ્યપન્તુ | હળ હમારી જુમીની ખેતી સારી રીતે કરે
- (૨) ઠાનાશા કૃવાદૈ શુન અભિમન્તુ | ખેડત બળદની સાથે ખુશીથી ચાલે.
- (૩) પર્જન્ય મધુના પયોમિ શુન | પર્જન્ય ઉત્તમ પ્રદારની વૃષ્ટિ કરી હમારૂં કલ્યાણુ કરે
- (૪) શુના સીરા અમ્ભાસુ શુન ધન્ત | તાત્પર્ય હળ અને ફાર અમારી અંદર અનુદાદ વાળુ કરે.

આ મંત્રનો શુન શબ્દ જેવી રીતે હંગમે વાચક છે તેવીજ રીતે “પવિત્રતા, કલ્યાણ, સુખ, આનંદ, ઉન્નતિ, વિજય, મંગળ, પ્રગતિ (Success, Welfare, Prosperity) નો વાચક છે. જે શબ્દનો અર્થ હળ થાય છે એનોજ અર્થ કલ્યાણ થાય છે. આ એકજ વિશેષતાનો વિચાર કરવાથી મુગમતાયો માલમ પડી આવે છે કે વેદના મત પ્રમાણે ખેતીનું મહત્વ કેટલું છે. મનુષ્ય જાતનું જે કાર્ય પણ રીતે સાચું કલ્યાણ થઈ શકે તે માત્ર ખેતીથી જમર હળથીજ થઈ શકે છે. આ હેતુથી પુર્વોક્ત મંત્રમાં કહ્યું છે કે “હળ નું કાર ખેતી કરી મને આનંદ આપે, ખેડુત બળદની સાથે ખેતીમાં કામ કરી સુખી રહે, પશુધન્ય મીઠા પાણીની શ્રુતિ કરી મનુષ્યને સુખી કરે, અર્થાત્ હળ અને કાર જો જો દેવો મનુષ્યને સુખી કરે. તાત્પર્ય મનુષ્યને સાચું સુખ દેવા વાલા આ જો દેવો હળ અને કાર છે. આ મંત્ર મનુર્વેદ માં નીચે પ્રમાણે છે.

શુન સુશલા વિદ્યન્તુ ભૂમિં શુન કીનાસા અભિયન્તુ વાદે

શુના સીસ દવિધા તોદ્યમાના સુપિધ્યા ઐપધી કર્તાનાસ્મે ॥ યજુઃ ૧૨ | ૧૮

શુન સુશલા વિદ્યન્તુ ભૂમિ શુન કીનાસા અનુયન્તુ વાદાન્ અર્ચ ૩૧ | ૫

(૧) ઉત્તમ કાર ભુમીની ઉત્તમ ખેતી કરે.

(૨) ખેડુતબળદોની સાથે આનંદથી ખેતી કરવા જાય.

(૩) હળ અને કાર દ્વિધી સંતુષ્ટ થઈ એને માટે ઉત્તમ ફળવાળી વનસ્પતી આપે.

આ મંત્રમાં હળ અને કારની સાથે મનુષ્યના કલ્યાણનો સંબંધ સ્પષ્ટ તો પુર્વક બતાવવામાં આવ્યો છે.

(૪) કૃષિની છુંદ

કૃષિ ઋદો દિર્ઘય છંદો ગૌઋદો ભસ્ત્રદો વસ્રદ યજુઃ ૧૪ | ૧૮

“કૃષી, સુવર્ણ ગૌ, ભઠ્ઠી, ઘોડા છંદ છે.” અર્થાત્ મનુષ્યોને આ છંદ કીવા નાદ રહે છે, આવી છુંદ રહે છે કે (૧) પછસા, ધન, સોનું આદી પોતાની પાસે રહે (૨) ઘોડા, ગાયો અને ભઠ્ઠીઓ ઉત્તમમાં ઉત્તમ પોતાની પાસે રહે (૩) અને ખેતી કરીને પુષ્કળ ધન, ધાન્ય પ્રાપ્ત કરે અર્થાત્ આવી રીતે હું સુખી થઈ જાઉં એવી મનુષ્યોને છંદ રહે છે. મનુષ્ય કોમ કહે છે કે

કૃષિશ્ચમે વૃષ્ટિશ્ચ મે જૈનમચ ઔદિભવ્યમે યદેન કલ્પયન્તામ્ ॥ યજુઃ ૧૮ | ૮

“મારી ખેતી, વાટી, વીજળ, અને ઉન્નતીએ સર્વે વસ્તુ વહે વધે.” મનુષ્યને આવી ઇચ્છા હોવી તબ્બન સ્વભાવીક છે. માટે કહ્યું છે કે;—

સુસ્થા કૃષિ સૃષિ ચલુ । ૪ । ૧૦ ॥

“ ઉત્તમ ફલ અથવા ધાન્ય યુક્ત ખેતી કર ” અર્થાત એવી ખેતી કર કે જેના વડે ઉત્તમ ધાન્યજ ઉત્પન્ન થાય, તાત્પર્ય તમાકુ, લાંગ, અપ્રીણ આદિની ખેતી કરી પોતાનો અને ણીજનો નાશ કરવા વાળા પદાર્થ ઉત્પન્ન ન કર અને જગતના સહારનો હેતુ ના બન આ પ્રમાણે વેદની આજ્ઞા છે. કારણ કે ખેતી મગજ કરવા વાળી હોવી જોઈએ નહિ કે નાશનો હેતુ જુઓ શુન વાહા શુન નર શુન કૃપતુ લાંગવ । શુન વસ્ત્રા બધ્ધન્તા શુનમધ્મા શુદ્ધિગચ ॥

અર્થ ૨ । ૧૭ । ૬

“ જાળદ ખેડુત, અને હુળ આનહથી ખેતી કરે, આનહ પુરક હળ જોડે, અને આનહથી ચાણુક ચલાવે ” સમજું કામ આનહથી એટલા માટે તમાકુ, લાંગ, અપ્રીણ, ગાલ આદિની ખેતીમાં ઉત્પતિ કરવી એ જાહુજ ખ રાંબ અને પાપમય છે. કારણ કે આ પદાર્થોથી આખરમાં મગજ થતું નથી, જે લોક આ પદાર્થોનું સેવન કરે છે તેઓ પોતાના સંતાન સાથે હાંણ અને રોગી થઇ જાય છે.

(૫) રાજતુ કર્તવ્ય.

રાજ પોતાના રાષ્ટ્રમાં ઉત્તમ પ્રકારની ખેતીમાં વધારો કરે એ વિષય માં નિચે માત્ર જુઓ:—

નો રાજ નિદ્રિય તનોતુ । અર્થ ૩ । ૨૨ । ૪

“ હમારા રાજ કૃષિને વિશેષ પ્રકારે વધારે અર્થાત જે પદાર્થ મનુષ્યના આરોગ્ય માટે લાભદાયક હોય છે એના પદાર્થોની ખેતી વધારવા માટે રાજ પોતાની પ્રબળા ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરે કારણ કે ધાન્યાદિ પદાર્થો મનુષ્યનું જીવન છે એટલા માટે જીવનનેજ વધારવા વાળા પદાર્થો જેવા કે ફળ, ફુલ, કંદ, મુળ, ધાન્ય આદી કૃષિથી વધારવા યોગ્ય છે. જુઓ:—

(૬) કૃષિમાં આત્મીક જીવન શકતી.

સોર કામત સા મનુષ્યા ના મચ્છત

તા મનુષ્યા ઉપાદય વન્તે ચવલે હીતિ ॥ ૬ ॥

તર્યા મનુ ર્વ વચ્ચ તો વચ્ચ આમીત્ પૃથિવી પાત્ર ॥ ૧૦ ॥

તા પૃથી વૈન્ચો ધોક તા કૃષિ ચ સચ્ચ સા વોદ્ ॥ ૧૧ ॥

તે કૃષિ સચ્ચ ચ મનુષ્યા ઉપજન્તિ ॥ ૧૨ ॥ અર્થ ૮ । ૧૦ । ૪

“(૧) એવી ઉન્નાત ચક્ર, પશ્ચાત એ ચક્રિત મનુષ્ય પાસે આવી ગઇ.

(૨) એને મનુષ્યોએ હાકલ મારી અને કહ્યું કે “હે (પરાન્વતિ) મની મુદત્ ચક્રિત, ચહી અમારી પાસે આવો.

(૩) વર્ધવસ્વત મનુ એનો પુત્ર હોય અને પૃથ્વી હુધ દોહવાનુ પાત્ર હોય.

(૪) આ શકિતનું દોહન વધન્ય પૃથુએ કીધું, એનુજ દોહન કરી એણે ધાન્ય આદી ઉત્પન્ન કર્યું.

(૫) આજ કૃષિ અને ધાન્ય ઉપર મનુષ્ય જીવીન રહે છે.

જે શક્તિ ત્રિકાસને પ્રાપ્ત થઇ રહી છે, તે ધાન્ય રૂપથી હુમને ગળી રહી છે. મનુષ્ય કૃષિ કરીને જીમીનુ દોહન કરે છે અને રૂળ, કુલ, ધાન્યાદી પ્રાપ્ત કરીને જીવીત રહે છે એટલા માટે મનુષ્યને જીવીન છે કે એ આ ધાન્યાદીને સાધારણ જડ દ્રવ્યથી ન જુઓ અને એવી દ્રવ્યથી ધાન્યાદી ઉત્પન્ન કરે અને એવીજ દ્રવ્યથી ધાન્યાદીનુ સેવન કરે જ્યારે મનુષ્યગા આવી દ્રવ્ય જીવીત અને જાત્રન થઇ જશે ત્યારે ભાગ ગાળદી ઘાતક પદાર્થ ઠાણુ શા માટે અને કેને માટે ઉત્પન્ન કરશે આ વધીક સ્વચ્ચતા (Causal relation) છે જે રહે છે કે ધાન્યાદી ઉત્પન્ન કરવાના સમયમા પણ એક વીશેષ દ્રવ્ય ધાર્મિક રાગો આ દ્રવ્ય દ્વારા પણ વધીક સ્વચ્ચતા જનતામા જુલ મગજમય ભાવ સ્થિર કરવા ચાહે છે તાત્પર્ય પેતી કરવાના વગને સર્વે જાતના હિતની ભાવના ગતમા જાગૃત રહેવી નોંધએ અને આવીજ દ્રવ્યથી યોગ્ય દાર્થની યોગ્ય રીતિથી ઉત્પતિ કરવી નોંધએ આ વિષયમા વધુ જુઓ —

(૭) જીમીનુ હુધ

યદ રતાસિ યતિષ ભમિધાન્ય કપ્યા પય ।

યદા ધ મદના ધ સર્વ તે અન્ત મવિ કૃણોમિ ॥ અર્થ ૮ । ૨ । ૧૯

જેનુ ખાય છે અને જેનુ પીએ છે, તે ધાન્ય કૃષિનુજ હુધ છે જે ભક્ષા અને અશક્ષ્ય તારૂં અન્ન છે તે સવળુ હુ વિષ રહીત રહે હુ આ મત્ર મા સ્પષ્ટ રહ્યું છે કે જે દોહ મનુષ્ય ખાય છે અને પીએ છે તે આ જીમીનુ હુધ છે આ ધાન્ય આ મમરે ખાવાના કામગા આરે કે ન આવે એ સવળુ વિષ રહીત હોયુ નોંધએ અર્થાત જે પદાર્થ જીમીમાથી કૃષિદ્વારા પ્રાપ્ત કરવામા આવે તે વીષ રહીત હોવો નોંધએ ઉત્પન્ન દાર્થ પછી એને એવી રીતે ગળવા નોંધએ કે જેથી એમા વીષ ઉત્પન્ન ન થાય તથા પાછળથી જ્યારે એને ખાવા માટે સધત્રાગા આવે ત્યારે પણ એની યોગ્ય રીતીએ ચ-રકાર થવા નોંધએ કે એમા વીષ ઉત્પન્ન ન થાય ખાનપાન દ્વારા વિષ શરીરમા જાય છે અને વીવીધ રકમ ઉત્પન્ન થાય છે એટલા માટે વેદ આ પ્રશ્ન સ્વાધ્યાસનીની સુચના દરેકને આપી છે તાત્પર્ય જીમી રૂપી ગર્હનું હુધ જીજ્ઞાસા ધાન્ય છે. એને યોગ્ય રીતીથી ઉત્પન્ન કરી, સાચવી, મનુષ્ય માત્રનુ

સુખ વધારવું જોઈએ તથા અદીલ ગાંઠદી વીધ રૂપ પદાર્થ ઉત્પન્ન કરવા કદાપી યોગ્ય નથી કારણ કે આ વીધ રૂપ પદાર્થોથી મનુષ્ય માત્રની બીમારી વધે છે. મનુષ્ય ને ભુખીને પ્રાપ્ત કરે છે અને કૃષી બાદી કરે છે એ પોતાની ઉન્નતી માટેજ છે. આ વિષયમાં વેદ આગળ કહે છે કે:—

(૮) કૃષિના ગણ.

આયુષે ત્વા વર્ચમે ત્વા કૃષ્ણે ત્વા ક્ષેમાય ત્વા | યજુર્ ૧૪ | ૨૨ |

કૃષ્ણે ત્વા ક્ષેમાય ત્વા રક્ષે ત્વા પોષાય ત્વા || યજુ ૯ | ૨૨

“હે ભુખી ! હમે સર્વ તને પ્રાપ્ત કરી કૃષી કરી રહ્યા છીએ તે દીર્ઘ આયુ, તેજ, ક્ષેમ, અર્થાત સુખ, સુખી અને ધન પ્રાપ્ત કરવા માટેજ છે. આ મંત્રમાં કૃષિના સહચારી ગણ જોવા યોગ્ય છે. “કૃષી, આયુ, વર્ચ, પોષ, રક્ષી” એ કૃષિ ગણ છે. આથી ધ્વનીત થઈ શકે છે કે પુષ્ટી તેજ નીરાગતા, અને દીર્ઘ આયુ જેના વડે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવા ધાન્યાદી પદાર્થ કૃષિમાં ઉત્પન્ન કરવા જોઈએ.

(અપુર્ણ)

કેફ્યાયુજ. દેવાભાઈ નાયક.

શાકભાજી તથા ફલાઉ ઝાડના બગીચાથી થતા ફાયદા, અને ટુંક નોંધ.

(ગતાંક જાન્યુઆરીથી ચાલુ)

ગયા અઠોગાં કેટલાંક શાકભાજી તથા ફલાઉ ઝાડનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે તેના અનુસંધાનમાં કેટલાંકનું વર્ણન આ સાથે આપવામાં આવે છે.

ખટાટા.

ખટાટાને માટે સારી કસદાર, જોરાડુ જમીન જોઈએ. ચીકણી જમીન નાં ફારા થતા નથી. ને ખેતરમાં ખટાટાને પાક લેવો હોય તે ખેતરમાં પુષ્કળ છાણીઉ ખાતર નાખી હળ તથા કરવડીથી પુષ્કળ ખેડ કરી જમીન તણ ચાર કરવી. આ પાક કુવેતરનો હોવાથી તક્યાર કરેલી જમીનમાં મરીમાં પાડી આશરે દશ ફુટ ચોરસ માપના ક્યારા કરવા તેમાં હાથેથી અથવા પવડા થી ક્યારાના માપનાજ નાના નાના પાગા કરવા.

વાદરવા-આસો માસમાં સારી જાતના ખટાટા બી તરીકે પસંદ કરવા (ખજારનું બી લાવવું નહીં કારણ કે તેમાં જંતુ હોવા સંભવ છે.)

તેની આંખો પ્રમાણે નાના નાના કકડા કાપી કાઢતા, અને તે કચારાની અંદર ખાટેલી નાની નાની પાણી ઉપર આગરે સાત આઠ ઇંચને અંતરે આવે એમ રોપવા પછી પાણી સુકવું. જાટાટાની સારી બનેલાં છટાલીયન જાટાટા ઠીક ગણાય છે તે મળે તો મેળવવું. (જેતીવાડી ખાતાના સરકારી ફાર્મમાં પુરેથી લાવતી તથા મળશે કે નહીં તેની ખજાર મળશે) ઉગી નીકળ્યા માઠ પછુ અઠવાડીએ અથવા હવાના લેજ ઉપર આધાર રાખી દશ દીવસે પાણી આપવું જાટાટાના પાકને રાખોડીનું તેમ સુરખારનું ખાતર ઘણું ફાયદા કારક છે. માટે તેના ઉપયોગ કરવો તેમ કૃત્રીમ ખાતર (ગંદુ ખાતર) ઘણું જ ફાયદા કારક નીવડેલું છે. તો જે સ્થળે તે મળી શકે તેમણે ઉપયોગમાં લેવું. અમ દોવાદ છટલામાં જાઠામા જાટાટા ઘણા પાકે છે તે સ્થળના લોકો જેલું ખાતર વધારે વાપરે છે. જાટાટાના પાકનો જંગડી નામનો રોગ લાગુ પડે છે તે છોડમાં જાટાટા જાધાએલા હોય તેમાના અસુક અસુક મુકે તે પાસી કાપી નેવાથી માલમ પડે છે. તેમ થએલું લાગે તો પાણી સાથે થાળામા ચુનો સુકવે. જાટાટાનો પાક દર વીધે ૩૦૦ સુધી લઈ શકાય એ આધાર જમીન, ખાતર અને જમીનની કેળવણી ઉપર રાખે છે વધુ માહિતી માટે દર છટલે જેતીવાડી ખાતાના ઓવરસીયર સાહેબ રહે છે તેમને યા કાંઈ પછુ સરકારી ફાર્મના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટને યા મને લખવાથી આપવામાં આવશે.

શકરીઆં

શકરીઆનો પાક ગમે તેવી જમીનમાંથી લઈ શકાય છે આ પાક વા-
ગાયત જમીનમા લઈ શકાય છે, માટે આ જમીનને પુષ્કળ ખેડી તેમા દર
વીધે ૪૦-૪૫ ગારા છાણીઉ ખાતર નાખવું. અને પોચી કરવી. પત્રી આશરે
આઠ દશ ફુટને અંતરે ચાસ પાડી હાથથી કચોરા કરવા રોપવામાં આગતા
વરસના વેલા કામમાં દેવાય છે તે વેલા ઘણા ખર્ચ મોટા ગામોમા કાઢીઆ
ની વાડીએ મળી શકે છે. તે વેલાના દરેક કકડે મધુ ત્રણ આંખો આવે એમ
ટુકરા કરવા થકમાનો કઠણ વેલો તથા ટોચનો કુગલો વેલો ઉપયોગમાં લેવો
નહી. પછી તે ટુકડાની જાળે આંખો જમીનમાં દબાય એમ આશરે સાત
આઠ ઇંચને અંતરે રોપવા અને પછી પાણી સુકવું. રૂઠુ ઉપર આધાર રાખી
છ દીવસે, આઠ દીવસે યા દશ દશ દીવસે પાણી સુકવું. આને ગણુ રાખોડી
નું ખાતર ફાયદાકારક નીવડેલું છે. નાના ગામ પંચકીના ગામોના ખેડુનો કે
જેને કુવાતું સાધન હોય તે જે શકરીઆનો પાક લે તો ગામડામા આને
ફાયદો સોંપે મળે, કાચુ કે ઘણીવાર શિવેરાત્રી ઉપર અથવા તે પહેલા અ-
નાબને માટે યા જે બાર અનાજ લઈ આપવોમાં આવે છે. આ ફાયદો રાકડ

મળ્યા કરતા વધી પડે છે. આ પાક ચોમાસામાં કરવો હોય તો જમીન રેતી મિશ્રિત (રેતવી) હશે તો ઠીક પડશે; કાણુ કે વરસાદનું પાણી પણ પડેજ. અને તે વાત રહે તો વેલા કાઢી જવા અલાવ રહે છે. વેલાના ચડમાથી પોઠ પીળા પડી જઈ પાન પણ પીળા થઈ બીજા એટલે તરતજ શકરીઆં ખોદી દાઢવા, અને બબરગાં લઈ બઈ વેચવાં.

હલદર.

હલદરનો પાક પણ કુવેતર દોષ બાગાયત જમીનમાંજ લઈ શકાય છે. માટે પુષ્કળ છાણીક ખાતર (દર વીધે ૪૦-૪૫ ગાદા) નાખી પુષ્કળ ખેડ કરવી, અને પાણી સુધી ખોરબી પછી કચાત કચા. ૧૨'x૮' માગના કચા ત્રીક પડશે હલદરની ગાંઠો બેઠ માસગા (અથવા બે માસમા) આશરે છ છ મચને આરંધે દેખવી. દરેક હાર વચ્ચે પણ આશરે ૧૦ ઇંચ જેટલી જગા રાખવી.

પછી ગાંઠો રોપવા પછી પાણી સુકવું કેટલાક ગળીયાવાળા આદુ અને હલદર મેળી રોપે છે એ પણ ઠીક છે. આ પાકને માટે રેતવી જમીન ઠીક બહારથી છોડ પીળા પડી બઈ પદ્ધતિ મુજબ માલમ પડે એટલે હલદર ખોદી દાઢવી લીલી હલદર વેચવી હોય તો બબર લઈ જવો પરતુ લીલી કરતાં ઘણીવાર સુકીને વાવ ઘણા સારા આવે છે તો તમે પ્રયત્ન સુકી કરવી એ સારું છે. તે નીચે પ્રમાણે કરી શકાય.

પાછી થએલી કાઠી લીધેલી હલદરને લોઢાના તાવડામા નાંખી ખાણી દાઢવી; પછી તેને નતરવા દધ (કોરી પાડીને) બબરની સુકી હલદર દળેથી હોય તે બાકેલી હલદર ઉપર છાંટી લાકડાના પાવડાગી ઉચી નીચી કરવી એટલે હલદરનો પીળો પટ ગેસી નચે તે સુકાતા વેચવા લાયક થઈ ગણાયો.

આદુ.

આદુને માટે પણ ઉપર પ્રમાણે જમીન તઈયાર કરવી, અને તે મા સમાં ગાંઠો રોપવી આદુનો પાક પણ પાણીથી કાઢી જવા અલાવ રહે છે, માટે પાણી પચી બીજા એવી એટલે રેતવી જમીન પસંદ કરવી તો પણ તે છતાં કાંતી જમીનમા પણ થઈ શકે છે એ ચાલુ ગળવુ. આદુનો પાક તાના ગામમાં પણ કયોઈ હોત તો વેચાણ જલદી થઈ શકે છે માટે પાણીના સાધન વાળા ખેડુને આદુનો પાક કરવો ફાયદાકારક છે.

લેખક,

માધુસિંહજી નથુસિંહજી સોલંકી,

હેડ માસ્ટર,

લો. જો. મુલ, હાલ (ગાંધી)

ખેડુને અગત્યની સુચના.

(૧) જમીન:—

પાકનો મુખ્ય આધાર જમીન ઉપર રહેલો છે. વરસાદ પુ તો હોય, જો ખીયાત્રુ સાફ હોય પરંતુ જમીન ધારી ન હોય તો પાક નીચ્છળ નીવડે છે. જે જમીનમાં રેતીનો ભાગ વધુ હોય, ક્ષારવાળા પદાર્થો વધારે હોય, તેમાં પાણી વધુ લગાડ રહેતું હોય તે જમીનનો પાક સારો થતો નથી.

રેતાળ જમીન હોય તેને મુધારવાનો ઉપાય એ છે, કે તેમાં પુષ્કળ છાણી ઉંખાતર નાખવું. બીજા પાકનો પડનાસ કરવો (શણ, છીડી, ગુનાર વગેરે તળાવમાંથી માટી (તરી) લાવી ખેતરમાં નાખવી વગેરે છે.

જે ખેતરમાં ક્ષાર (કેસ) વાળો ભાગ વધુ હોય તેમાંનો પાક પણ નિચ્છળ નીવડે છે તેનો ઉપાય જોડોજ છે, કે કનાળામાં, શિયાળામાં ક્ષારથી પોષકીઓ બાકે તે ઉછરડી લઈ નાખી દેવી, અને પુષ્કળ તરી (તળાવના તટીઆથી માટી) પુરવી અને જમીનમાં ફેંપેતરવો પાક લેવો નહીં.

અતિથય લેજને લઈને પણ પાક બગાડ થતો નથી તેવી જમીનની આમપાસ નીકો (કેસ) ખોદી પાણીનો નીકાલ કરવો અને જમીનમાં ખાતર તરીકે સુતો નાખવાથી તેમાંનો પાક સારો લઈ શકાયે, કારણ કે જમીન માંનો પૌષ્ઠીક ખેતરક વનસ્પતિને છુટો પાડવામાં સુતો ઉપયોગી છે.

જે જમીનમાં લેજ વધારે મુલત ટકી રહેતો ન હોય તે ખેતરમાં લીલા પાકનો પડવાસ કરવો, છાણી ઉંખાતર વધારે નાખવું, અને તેને ફરતા મોટા બોટા પાળા બાધવા કે તેમાં આવેલું પાણી વહી જાય નહિ કરવડી (સપડી) દેવાથી મધુ લેજ વધુ મુલત ટકી શકે છે.

(૨) વનસ્પતિ:—

ખેડુને ખેતીને અંગે જાણદોની જરૂર પડે છે, તેમાં જાણતલુને માટે મધુ લાકડાંની જરૂર પડે છે, તો લેટલા માટે પોત્રાના ખેતરને છંદે જાડ ઉછેરમાં આવશ્યક છે. વળી ખેતરને છંદે જાડ ઉછેરવાથી વાર્ષિક ઉપજ લેવાયે. જાણતલુ માટે ડાળા-ડાળઈ કાગમાં આવશે. જાણદ દોરને વિસામાનું સ્થાન થશે જાણતે માટે, તેમજ ખેડુને માટે જોકકનું સ્થાન બનશે નીચે લખ્યાં જાણ ખેડુને વધુ લાભ થતાં છે માટે તે જાડ ઉછેરમાં મારી જાવામધુ છે.

(અ) ચાંચો—આ આડથી વાર્ષિક ઉપજ થશે ઢોરને માટે હાથડો પણ સારો થશે, ગળતણુમા પણ ઉપયોગ આવે છે

(ખ) મહુડો—મહુડા, ડાળીની ઉપજ (વાર્ષિક) થાય છે, તેમ ગળતણુ મા કામમા આવે છે છેવટે ઘરના પાટડા, જોતરીઓ ગને છે

(ક) રાચણુ—વાર્ષિક ઉપજ (ફળની) ઉપરાત લાકડાનો કોણુ ગને છે.

(ડ) જોરડી—કલમ ચઢાવવાથી વાર્ષિક ઉપજ થાય છે, કાળા-કાળાં થી વાડના છીડા પુરાય કે મહુ લાકડુ હોય તો જુસડ ગને છે, પરતુ મોટા જોરડી કવમ-યા આખ ચઢાવવી ન હોય તે જોરડી જોતરમા ઉઠેરવી નહી.

(ધ) બાવળા—હળ, ચવંટા, ગાડુ વગેરે જેતી ઉપયોગી જોખર ગને છે કાળાથી વાડના છીડા પુરાય, અને પાવળા કાળા બાવળામા પણ ઉપયોગી થાય આડ મોટુ થયેથી શુદ્ધ પણ થાય છે

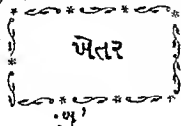
મેદાન વરતા વનમ્પતિવાળા ભાગમા વરસાદ વધારે પડે છે, એ પણ મોટામા મોટો ફાયદો થશે તે ઉપર લખ્યા આઠ જેતરને છેડે ઉઠેરવાજ કેટલાક જોમ માને છે, કે આડથી પાકને વણછો પડે છે, અને તેથી તુકસાન થાય છે, આ વાત સાચી છે, પરતુ પાકને તુકસાન કરતાં જીવડાને આડ ઉપર રહેતા પક્ષીઓ નાશ કરે છે, એ મોગે ફાયદો છે.

(૩) પરચુગણુ—

જેતરને ચોગર વાડ કરવી એ પાકની રણવાળીમા સુખ્ય સાધન છે. સુવરની વાડ જેતરને ઘણી ઉપયોગી છે, પરતુ ફાફડીઆ સુવરની વાડ તેથી પણ સારી ગણાય માટે તેની વાડ કરવી, કારણ કે તે વાડમા છીડા જલદી પડતા નથી એટલુજ નહિ, પણ દુકાળ જેવા વખતમા ધાત્ર-ચારાની તળી વેળા ફાફડીઆ સુવરના કાટા બાગીને ઢોરને ખવડાવવાથી ઢોર જીવી શકે છે.

વધારે વરસાદથી જેતરના છેડે કોતર પડે છે, અને જો તેને તાત્કાલીક કીપાય ન કરવામા આવે તો જતે દિવસે મોટો કોતર પડી જેતર નિરૂપયોગી ગને છે, માટે તેજ કોતરોને છેડથી પાક્કી લીતથી ચણી લઈ, યા મોટા પત્થર તાળી પુરી દેવી, અને વચ્ચેના ભાગમા માટી પુરવી.

આકૃતિ 'ક' જુઓ

પાસેના ખેતરમાં ખતાવ્યા મુજબ ક્રેતર પડી ખેતર ખરાબ થાય છે તેવે પ્રસંગે 'અ' અને 'બ' નિશાની આગળ લીંત ચણાવી લેવી, અને અદરનો શાગ માટીથી પુરી દેવો.

ક્રેટલાઈ ખેતરોમાં એખરો, દાણ, ચણીબોર વગેરેના નિરૂપયોગી છોડ વધી જઈ ખેતરનો ખનખી કરે છે તેના ઉપાય નીચે મુજબ છે (અ) એખરો, પેશી આ છોડ દર વર્ષે બી પકવાથી વધતી જાય છે, માટે જે વેળા ફુલ એસે તે વેળા ચા કાચી રીંગે ઝીટવા ક્ષેત્ર તે વેળા તેવા છોડ ઉતારી નાખવા અથવા કાપી નાખવા.

(બ) દાણ—જે ખેતરમાં દાણ વધી જાય છે તે ખેતર તો તંદન નકા સુ અર્ધ જાય છે, માટે પ્રથમથીજ તેનો નાશ કરવો તથા ચવા દેવા નહિ ઉ નાખામાં લોહાના હુળથી દહી આડી ખેડ કરી છગાડી દેવા કરવાથી દાણનો નાશ થાય છે લોહાના હુળમાં હિંદુસ્તાની હળ I N D સાફ છે તેનાથી દાણના મુળીઆ કપાઈ જઈ નાશ થશે.

(ક) ચણીબોર—આના જડીઆ વધી પડે છે ત્યારે પણ ખેતરની ખરાબી થાય છે તેનું જેમ કાપે તેમ વધારે થાય છે માટે ઉંચ ખાડા કરી મુળીઆ/જડી નાખવા પછી તે જાગ ઉપર કાકરા નાખી ખાડા માટીથી પુરી દેવા એથી મુળીઆનો નાશ થઈ નવા છોડ થશે નહિ.

ઉપરોક્ત લેખ દરેક ખેડુને ઉપયોગી હોઈ તેનું ગમન કરી તે પ્રમાણે અમલ કરશે એવી આશા છે હૃતિશિવમ્.

લેખક,
માધુસિંહ નથુસિંહજી સોલંકી,
હૈદ્રાબાદ,
લોન્ ગોન્ સુન્ ચણીઆન્ (ગોન્)

જાહેર ખબર.

ધી સુજ્ઞાત જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ત્રિમાસીક પત્રમાં અત્યાર સુધી જાહેર ખબરો છાપવાનો રીવાજ હોતો નહિ પણ પત્રના આહુકોની જાણ ને માટે જેતીવાડી તેમજ હુન્નર ઉદ્યોગને લગતી જાહેર ખબરો પત્રમાં છાપવાનું ઉચિત લાગવાથી તે હવેથી નીચેના દર સુજ્ઞા લેવામાં આવશે.

જાહેર ખબરની જાત.	દરેલી લીટીઓ અથવા પાના		
અનિત્ય	ગુને એટલી લીટીઓ પણ આ લીટી કરતા વધુનહિ	દરેક લીટી છાપવાના જે આના પાંચ દરેક જાહેર ખબર દીક આઠ આનાથી કમતીનહિ	
		૨ આંક,	૪ આંક
જાણકની	પા પેન્ના	૩૦ આંક પાંચ ૧૫—૦—૦	૩૦ આંક પાંચ ૬—૦—૦
જાહેર ખબરો	અખાં પેન્ના	૮—૦—૦	૧૩—૮—૦
	એક પેન્ના.....	૧૧—૮—૦	૧૮—૦—૦

આંકના પેન્ના જાણકના પુકાપર છાપવાની જાહેર ખબરો જેટલે ઉપરના દર કરતા સેંકડે ૧૫) ટકા વધુ લેવામાં આવશે.

જાહેર ખબરો જેટલે પૈસા અગાઉથી લેવામાં આવશે. કોઈ પણ જાહેર ખબર જાણકના જેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગના મંડળને માન્ય નહિ હશે તે પત્રમાં દીખાડ કરવામાં આવશે નહિ.

ઈશ્વરલાલ નરશીલાલ દેશાઈ.

જી. સેક્રેટરી.

જાણક જે હ. ઉ. મંડળ.

શ્રી ગુજરાત

સ્વતંત્રતા અને દુરાર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક.

૭૪૨

The Gujarat Agricultural & Industrial Quarterly

વર્ષ ૨-૪૦ [ડિસેમ્બર-૧૯૨૩] [અંક ૩ બે.

પાસ્ટરીશીય કમિટી.

૧. સંસ્કાર રા. જા. મોતીલાલ દેશાઈ, ભરૂચ.
૨. બી. શુભાળલાઈ એન. દેશાઈ.
૩. ડી. હુ. જોશી એમીડલચર, ઉત્તર વિભાગ અમદાવાદ.
૪. બી. તરફરી કે. દેશાઈ, બી. એ. એસીસ્ટન્ટ માર્શલ હાઈકુલે, અમદાવાદ.
૫. બી. કોસીદાસ ધોળદરદામ પાધીયા, બી. એ. એલએલ બી. ભરૂચ.
૬. બી. વજલાલ કે. અમરવાલા, બી. એ. મુંબાઈ.
૭. સી. શુભાળલાલ તંદલાલ દેશાઈ, વેટીનરી અમિરન્ટ, ભરૂચ.

આવાઈ—એની કનર એલેસ પેલે ન્તે સ્પેસેસ અને તે ત
આવાઈ—એની કનર એલેસ પેલે ન્તે સ્પેસેસ અને તે ત
આવાઈ—એની કનર એલેસ પેલે ન્તે સ્પેસેસ અને તે ત

દાખલ—મુંબાઈના લાઈક એગ્રીમેન્ટ, ભરૂચ—મુંબાઈના અભિપ્રાય મુજબ
અન્ય ગુરુત્વપૂર્ણ માટે વાર્ષિક રૂ. ૧-૦-૦ મુંબાઈ રૂ. ૦-૨-૦

નંબર	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧	ત્રીમાસીક/પંચગવ્ય વિશે . . .	ગ્રાં અગિયંદ નાથાભાઈ વાળા	૧
૨	ઓળાનો ઉછેર અને નેમાયી ઉપર વૈદ્યશાસ્ત્રની રીત	ગ્રાં માનુસિંદ નથુસિંદ મોસવી	૨
૩	લુહી જુહી જાનના ખનગે ખન તેનો ઉપોચ	" "	૫
૪	વનસ્પતિના નજી પૈશ્વિક તત્ત્વો ...	" "	૭
૫	દુધાધા દોર અને વમતી માવગત ..	" "	૬
૬	બેકુનોને શિખામથ (પદમા)	" "	૧૦
૭	મોગમથ નમન પ્રાતિ તાનુધામા નમી મોગ ઉચ્ચનાનો જાણવા યોગ્ય . . .	ગ્રાં પગમથ ગવડોડી દેશાઈ	૧૨
૮	પાંચ વજાનના સુનગે નજી પાસનું દાસે માનનું માહતી । મળીન	(એમી પ્રાગેટ્ટર ઓફ ઇન્ડિયા)	૧૫
૯	અમતાવાદ નજી યાદ વાક આજ વિશે	ગ્રાં પગમથ ગવડોડી દેશાઈ	૧૭
૧૦	ખેતીની પેદાશ વધારવાને કેવી રીતે ના ખડના જી રવનુ અમત । ગમે જાણવાની કટલી રહ્યાં	ગ્રાં ગજાલન જીગતાઈ પોત	૨૬
૧૧	દક્ષિણ ગુજરાતમાં જે જે જાણીનોમા કપાસ ધાપ છે તેની વિવત	(કાર્તિક સિંહ આર્ય ગુજરાત)	૨૩
૧૨	પૌષ્ટિક અજી બેતી	ગ્રાં દરીશંમ નેમભાઈ	૨૫
૧૩	મૃગત વજામા આરોગ્ય મોવાળી તાનુધામા બેકુનો અને તેમની બેતી મ । સી દક્ષિણ	ગ્રાં અ । ભાસ એમ પામ	૩૧
૧૪	મડાનો વારિશ રીપોટ	" "	૩૮
૧૫	લુહા અને પડે પડેમા યેત આજાઓ રામ	મૃગત વજામા બેતીવાડી ખાનુ	૪૭

પોતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ.

ત્રિમાસિક.

[વર્ષ ૧૦ યુ.] [ચોકટોળાર-૧૯૨૩.] [અંક ૩ નં.

ત્રિમાસિક વધારવા વિષે.

શ અ લ.

બહો કુલે હર્ષનાં લખને	વધાવું બહુસથી ચોથી;
મકલ એ સુખની દાતા	વધાવું વાંસથી ચોથી
ખેડુતો - ખતથી સેવા	કરે જૂ માતની ભારે,
હરે તે જાપ તે જગના	વળી સદ્ જન્તને હારે.
નહી અન્ન વગની પાળ	મધા મુખ ગેલ મન ધાર,
નહિ જાન્ય વસ્ત્ર ને આગમ	મકલ મુખ છેક અધાર
સ્કુરે છે જોજ વિપયોના	કમળ આ પાનીયે જાણ,
મરે છે શ્રાવ અમૃતનો	કૃષીના કર્મનો જાણ.
દ્વાળી દધ કર્ષ બોધે	દરે કૃષીકર્મની સેવા;
પરોમકારી વૃત્તીથી તે	નથી લેવા કશું દેવા
મનેરી ગારીઓ ગોખો	રૂપેરી રમની જગા
હીડોળા ખાટ ને ખાટો	તમામજો રેશમી જાણી
દળેના સુખના કુખો	મદ્યા વીણ જાખરી જાણ,
સકલ જનને સમોવણ છે	કહો કે રક કે ૧ રાઈ
તીજોદીને કમી તર ને	જાગીને રાહડુ નાણુ,
દળેના સુખ પણુ તેથી	હલ્લેણુ અન્ન વિણુ જાણુ.
ધરેણુ ખાટના મુદર	હીંગને દેમથી જડીયા,
દળે ના સુખ પણુ તેથી	દડે નો રાગ વીણ ૭ દડીયા

દારા	નેરથી	વારે	સુશીનીન	દાવગે	હીધા,
મલપતી	મોટયા	દોડે	ખેતને	લા'વ	પણુ
નિહાળી	નીજને	કરે	જરાજર	ખારને	ભાળી;
ટપી ના	શુખ	પણુ	વિના	તો	અન્નની
કપાટી	કપાટના	કાચો	પુગણા	શુષ્કનો	મોઠાં;
જડેલાં	કાચમાં	જુકતે	લાખેલા	કર્મ	જરા
નિહાળી	નેણુ	તો	શી	પેરે	ઓઝરી
મલે	નાં	રામ	વાડી	તો	જધુ
બોલેલા	બેઠનાં	મલો	ટૂંધીનાં	કર્મ	વિચારી;
બોલેલા	બેઠનાં	મલો	ગુલામી	દ	ઉક
હુદા	ને	હુદો	મહારે	ના	મલપતા
કૃષિ	વિષુ	એ	જધુ	કાચુ	ભાંડરો
સકમ	એ	સખતો	પાથો	નકી	છે
નાલાવે	અન્ને	ને	ખેતી	સહુ	ખેતી
કરે	છે	શ્રાન	વિપરોધ	ટૂંધીના	કર્મ
અરો	કુલ	કર્પના	સખને	વધાવુ	વા'લથી
કરે	છે	કામ	સેવાત	જગતના	લોક
કરે	છે	કામ	સેવાત	કુનર	ઉખોગ
કરે	છે	કામ	સેવાત	પ્રકારો	૪
અરિસિંહ	ઝોલ	કારણથી	લઘ	પુખ્તો	વધાવે

ભાંગામુ ૨
૧૯૧૭-૧૯૨૩

શ્રી
અરિસિંહ નાથાભાઈ વાળા

નોંધએ છીએ.

વેચાતી જમીન ખેડાયેલી અથવા ખીન ખેડાયેલી ૧૫૦ થી ૩૦૦ એકર
આજુ'દથી અમરાવાદ સુધીમાં વેલે સરસાની ૩ માઇલની લંબાઈ પાંચીની
સમગ્ર વાલી, સંપૂર્ણ વીગત સાથે લખે.

હરીરામ જોશીભાઈ

મહતી સુવન

પોષ્ટ નંબર ૬

સુમંથ

આંખાનો ઉછેર

અને

તેમાંથી ઉપજ વધારવાની રીત.

આંખાની ઘણી જાતો થાય છે, તેમાંની આપણે ત્યાં થતી મુખ્ય જાતો (૧) રેશી, (૨) પામરી, (૩) કાકુલ, (૪) કલમી એ આ છે.

સારી જાતની ફરીના ગોટલા ચોમાસામાં પુષ્કળ પોચી જમીન કરી ઉછેર. તેમાં નાખવા, ચારેક પાનના થયા બાદ મુકરર સ્થાને રોપવા જે સ્થાને રોપવા હોય ત્યાં આશરે બે ફુટ ચોરસ તથા ત્રણેક ફુટ હટા ગાંઠો ગોઠવે. એથી તેમાં નાડા, આડના સુ. રાખલા વગેરે નાખી બાળી દેવું. જોડેલે તે જમીનમાં ઉધાનું પદ હશે તો નષ્ટ થશે, નાખોલીનું ખાતર ઉમેરશે, અને તોપથી જમીન પેચી પડશે ત્યાં બાદ તે ખારામાં સારી માટી ગળતી જા છાણીમાં ખાતરની મિશ્રણ કરીને પુર્વી રાત્રે બને તો લીડીગો તથા સ્વામદાના મટલા નાખવા પછી બે દીવસ મુખી નેમા પુષ્કળ પાણી કરી રાખવું અને તેમાં તંબાચા થએલો છોટ રોપવો ચીયાળામાં સાર છ દીવસે અને બેના બામાં દર રોજ દીવસે પાણી પાવું ઉધઈ લાગુ પડે તો તેના મુખીઆમાં દીવેલ (Castor Oil) આપરે ત્રણેક થી નાખવું મુદોખાર છોડને જલ્દી સધાવવામાં સાધનજન છે, માટ બને ના મુદો ખાતર ખાતર દેવા થડમાં નાખવું છોડને ફરવું મજબુત વરોલીક કરી દેવું આથી છોડ ત્રણેક વર્ષ માં મોટો આગો થઈ જશે.

ઘણા આગો દર વર્ષે ફળતા નથી, અને જે ફળે છે તેનાં ફળ વધારવાની રીત ફળનું કંઈ દર વર્ષે નાનું થવું જાય છે પ્રગળ કે તે આડને જોડેલો વસ જળવા નથી જાને માટે દર વર્ષે

ચોમાસામાં થડ પામેની માટી ગોલી મોગે ફેનો કપારો

કરવો, આથી છોડનું તમામ પાણી થડમાં જાય છે ચોમાસુ પુર થએથી માટી સરખી કરી દેવી આમ કરવાથી ફળ સારા અને સરખા થવા દર વર્ષે દીવસે, જે જમીનમાં આળાવાડીક ફરવું હોય તેમાં ઉપજ લખેલી રીત પ્રમાણે દર પર્વતી-ત્રીસ ફુટને અંતરે આગો રોપવા આગો વાડીમાં દર વર્ષે મહા મહી નામાં કુવામાં પાણી મુકવાની સવડ બને તો તે ઉત્તમ છે.

ઘણા આગો ઉપર એક જાતનો રોગ લાગુ પડે છે, જે નેથી આંખાનો રોગ તેના પાદમાં ઠાગ પડી જાય છે, અને તેની ઉપર ઠાગ લાગ્યા બાદ તેવું લાગે છે ચોર (કુલ) ખરી પડે છે અને ખાંદમાં પડે ચીકણા ગાદમ પડે છે, આમ થાય તો તરત જ આપણેટ મીશ્રીત

પાણી તેના ઉપર છાટવું. છાટવા માટે સ્પ્રિંગ કુઆરો (Spring Sprayer) વાળું ઉતારા છે.

વળી કેટલાક આંગા ઉપર સાધો નામની વનસ્પતી લાગુ પડે છે તે વનસ્પતીની પ્રતી થતા આલો અફળાઉ જાની નકામો જાની જાન છે. તે આખા ઉપર તેવી વનસ્પતી લાગુ પડતાજ કાઢી નાખવી.

ફળાઉ ઝાડોની તથા ફુલઝાડની ગાફક ખાખાની પણ હલમ આંગાની જુદી-અઢવી શકાય છે જુનાં અફળાઉ આલો હોય ત્યાં ઉતાર અથવા ઉતરી ગયેલા ફળવાળા આખા ઉપર, અગર હલમી જાતની કેરીવાલા આખા ઉપર સારી જાતના આખાની હલમ અઢાવાય છે આ જાની હલમ અઢાવાય છે આખા ઉપર અફળવાળી હલમને “બુટીની” કલમ કહે છે સારી જાતના આખાની હલમ (નવી જાડી હાળી કે બેના ઉપર આલો હોય તેવી રાજા હેવી) અઢાવાય છે. જે આખા ઉપર હલમ અઢાવવી હોય તેના જાડા કાલ ઉપર ગીરમીટથી અથવા સુધારાની વીજળીથી ઉઠા સાર માલે. બધી પર્મદ કરેલા આખાની હાળી વતી તેનો નચેનો લામ છોસીને પાતવે જાનાવેલા. તે પેલા સારમા સજ્જત હાળી દાખ તેના ઉપર ગાલુમા છાટુ મુકી સજ્જત કરી જેવું આગા નવી રાજીન ફળુગા ફુટી તેના ફેલાવો થયે. તેને જે કેરી આવશે તે જે જાડાના આખાની હથે ના જવા આવશે. વળી હાળી ઉપર હલમ જેવો કાલ કરી પસદ કરેલી હાળીનો પણ હલમ જેવો ઘાટ કરી તે જાનને ઠાવેનો વાગ જાનગર અજ્જત બાધી (ઝાલુ માટી) દેવાથી પણ હલમ અફળુ થયે આગ નકામો પડેલા આખાને પણ ફળાઉ જાતાવી તેમાથી પાક (કેરીનો) લઈ શકાય છે.

કેટલાક ઉતાવળીઆ જેડુનો અથવા વેધારીઓ શાખ પડયા કેરી પડેવવાની વગરની કેરીઓ ઉતારી વડ સુન મા દાખી મુકી વડેલી પાટી રીત કરે છે, પણ તે કેરીના સ્વાદ સારો થનો નથી, જોડજ નહિ, પણ ગટલે ખાટી રહે છે, માટે શાખ પડયા વગર આલો વેડવે નહિ વેડવી કેરીઓને ખાખરાના હાળાં પદાર્થોના થર ઉપર છુટી છુટી મુકી તે ઉપર લીમડાનો પાલો નાખવો. આથી કેરીનો રંગ સારો થયે રસમા માઠી થયે, અને દોઢી જઈ જમડશે નહિ પણ તે કેરીઓને પુરતી હવાવાળા વાગમા સુકવા લક્ષમા શખલુ.

જેખમ,

માધુમિહ નથુમિહજી

હિંડ મારતન લો જો મુન: સ્વીચ્છ (ગાલોદ)

જુદી જુદી જાતનાં ખાતરો,

અને

તેના ઉપયોગ.

ૐ

ખેડ, ખાતર અને પાણી કર્મને લાવે તાણી

પાકનો આધાર ખેડ, ખાતર, અને પાણી ઉપર રહેલો છે. પુષ્કળ ખેડ કરવામા આવે, પાણી પણ પુરુ હોય પરંતુ વનસ્પતિનો ઉપયોગી ધોરાક “ખાતર” (Manure) નહિ હશે તો વ જમીનનો પાક સારો આવશે નહિ, કહ્યું છે, કે “કુનામા હોય તાજ હવાડાના આવે” અથાત જમીનમા કમ હશે તોજ. હોડ સારો થશે અને પાક સારો થશે તે કમ ખાતરોથીજ પુરો પાકી શકાય. ૭ જુદી જુદી જાતના પાકને જુદા જુદા ખાતરોથીજ પુરી મળે છે અને ત ને પુરા પાડવામા આવે તો પાક ઉતમ પકવી શકાય તે તે (ખાતરો) નાથે દર્શાવી, કયા પાકને કયુ ખાતર વધુ ફાયદો કરે છે તે પણ સાથે જણાવ્યું છે. વિજ્ઞાપતી ખાતરોનો તમા સમાસ ક્રમમા આવ્યો નથી, એટલે ફરક ખડુત ભાષે તના સમય પ્રમાણે ઉપયોગ કરી શકશેજ.

(૧) છાણીકે ખાતર—આ ખાતર સામાન્ય રીતે તમામ પાકને ફાયદાકારક છે. પરંતુ કુંગળી, રામેંગ, કંગોજ, નાલકોલ, બટાટા, આદુ, શકરાંબા મૂળા, શરડી, તમાકુ એટલા પાકોને તા ખાસ આ ખાતરની જરૂર વધારે છેજ.

(૨) રાખોડી—આમા પોટાશ તત્વ હોવાથી જમીનમા થતા પાકને વધુ ફાયદાકારક છે. તથી કુંગળી, શકરાંબા, મૂળા, લસણ વગેરેનાં રાખોડીની ખાસ જરૂર છે.

(૩) દાંવેલોનો ખોળ—(એરહીનો ખોળ—Caster Cake) ખાતર તરીકે ઘણો ઉતમ છે. જમન પોચી કરવામા, જમીનના રચકણા છુટી પાડવા મા ઘણો ઉપયોગી છે. તથી મનગી, રીંગણીને ઘણો ફાયદો કરે છે. આ ખોળને બાળીને ભુકા દરીને મન્ગી, રીંગણીના હોડનો ઘડમ થોડો થોડો સુખ્યા બાદ પાણી સુ પુ અથવા વ ભુકો ડોચમામા ભરી, કૃષા ઉપના આળામા અગાઉથી પલાળી મુકવો, પછી પાણી સાથે તનો કમ જરો, આ અખરો ખાસ કરવા જેવો છે. ફાયદાકારક નાંવડેલો છે.

(૪) લોલુ ખાતર—(લીલા પાકનો પડવાસ)—અળુ, શીંગી, ગંધાર, વનેરે

ના છોડવા આશરે ત્રંજોર કુટના થાય એટલે અને ખેડી જમીનમાં જોળ વી દેવાથી જમીનમાં સેન્દ્રીય પદાર્થ (ફયુગરા) નો વધારો થઈ વનસ્પતીને પોષકતત્વો વધારે પ્રમાણમાં મળે છે. ઘઉં, સરસળ, મોપ, ચણા, તથા શાદલાઈને વધારે ફાયદાકારક છે.

(૫) મેલુ (ગંદુ—બનાવટી) ખાતર—આ ખાતર બટાટા, શતાણું સુગંધ, તથા બગીચાનાં ફળાઉં ઝાડને તથા તમામ વીલાયતી શાકભાજીને વધારે લાભ દાયી છે.

(૬) સુરોખાર—વનસ્પતીના છોડ જલદી વધારવામાં સુરોખાર ઘણી મદદ કરે છે. તેથી બગીચાનાં ફળાઉં ઝાડ જેવાં કે જગડળી, દાડમ, લીલું ફેણસ, પપતસ, રાગફળ, વગેરેને વધુ શુષ્કકારી છે.

(૭) સુનો—ખાતર તરીકે સુનો પણ ઉપયોગી છે જે જમીનમાં ખેતીશય લોક રહેતા દોષ ન ખેતરમાં સુનાને ખાતર તરીકે નાખવો. (દર એકરે ૪૦—૫૦ મણ) વનસ્પતીનાં પોષક તત્વો જમીનમાંથી છૂટા પાડવામાં સુનો ઘણું સાફ કામ કરે છે. ફગળી, બટાટાને ફાયદાકારક છે.

(૮) ઉંટ, બકરાં, ઘેરાની લોંડાઓનું ખાતર—સ્વં ખાતરમાં આ ખાતર જલદ અને જમીનનો કસ એકદમ વનસ્પતીદ્વારા બહાર પાડવામાં ઉપેયોગી છે. આ ખાતરનો શુષ્ક તારક્ષતીક (પટેલે નર્મેજ) જણાઈ આવે છે. ડાંગર, ગાજરી, તુવર, કપાસ, જુવાર, તથા તમામ જે પાકાને દયા ફળાઉં ઝાડોને, કુંડાના છોડ, [કુતઝાડ,] કુટીનો, શુભાષ, જોગરા વગેરે ને વધારે શુષ્કકારી છે, પરંતુ આ ખાતરવાળા જાગમાં પાણી જેમ વધારે તેમ વધારે ફાયદાકારક છે આટે બગીચા વાળાઓએ આ ખાતરનો ઉપયોગ કર્યા પછી પાણી જલદી, અને પ્રકળ સુકવું.

(૯) મીકું—બગીચાવાળાઓને આ ખાતર ઉપયોગી છે; સંભવ કે આથી ફળાઉં ઝાડને સડો લાગતો નથી, અને ફળ પ્રકળ થાય છે. પરંતુ મીકું વધારે પ્રમાણમાં છોડના થડમાં ને સુકતાં દરેક છોડ લીઠ આવે પોણા શેર મીકું થડનો થોડો ભાગ ખુલ્લો કરીને નાખ્યા પછી તે ભાગ માટીથી દાબી દઈ, પાણીથી ક્યારાં ભરી દેવા. (મીકું વારેલું સોર) પાણી દર પાંચ-છ દીવસે સુકવું. સફ કરતાં લીલુડી, દાડમને વધારે શુષ્ક કરી છે.

(૧૦) મોળાનો ખોળ—(Mogra Oak) આ ખોળ ઉધઈ તારાક છે. સડો મારે છે. પાણી મારવું બટાટા, શેરડીને અપાય છે.

(૧૧) સુકા માછલાંનું ખાતર—સુકા માછલાંનો ઝીણો ભુકો કરીને ફળાઉં

ઝાડોને (બગીચાના) નેના થડમાં નાખવામાં આવે છે પછી પુષ્કળ પાણી થા પ્યારો ભરી દેવો કેટલાક માછલા તથા મુગેખારતુ નીચણ કરીને વાપરે છે મુઝા માછલા અમદાવાદ, વડોદરા જેવા શહેરોમાં મળે છે. બગીચાને આ ખાતર ઘણું જ શુચ્છકારી નીવડયું છે

(૧૨) ચામડાનો ભુકો—બગીચાવાળા છોડને ઘણો ફાયદો કરે છે જાને થણ પાણી વધારે ભેઠળો ઉત્પન્ન થાય.

લેખક,

આધુનિક નૃસિંહસહજ સોલ કી

હૈડ માતર

કો બો રકુલ, મશીઆ (મોરો)

વનસ્પતિનાં ત્રણ પોષ્ટિક તરવો.

જમીનમાં પાકને અનુકુળ આવે તે તત્વો હોયદ્વિતીય પા. સારો થાય છે અને તે આનંદથી પુગ પાડી થાય છે હરખ વનસ્પતિને નીચે જણાવેલા ત્રણ તત્વો પૈકીનું એક બે અગર ત્રણ પોષ્ટિક હોઈ તે તત્વ પુગ પડે તોજ પાક મારો આવ છે એ ત્રણ તત્વો (૧) પોટાશ (૨) ફોસ્ફરસ (૩) નાઈટ્રોજન છે આ ત્રણ નામો અંગ્રેજી છે, પરંતુ તે આપણા જાણીતા પદાર્થોની પૂરા પાડી શકાય છે એટલે તે ખેડૂતે જાણવાં આવડે છે

(૧) પોટાશ—તે સ્વદિ ખાગ્ય પડે છે તે દુધ ગ્રે પાકો ઉપયોગી નથી, પરંતુ બીજા પડેલા સાથે મળેલા હોય ત્યારેજ વનસ્પતિને ઉરોગી અને છે ખાસ કરી ને ખેડવાળી બનેલી જમીનમાં આ તત્વ વધુ પ્રમાણમાં હોય છે કાકડા તથા છાજાની ગળેડી (રાખ) મા પોટાશ તત્વ સાથી વધાર છે માત્ર રાખનો ખાનગ તરીકે ઉપયોગ કરવાથી તે તત્વ પુર પડે છે ગુમ્બાજી, શીંગનામાં છોડ (મોગ) બટારા, મગ્ગી, / ગણી તમાકુ લગ્ગા કુગળા, મુગા ચરનીઆ એ પાંચ પોટાશ તત્વ વધારે ભેઠળો, માત્ર ગળેડીદારા તે તત્વ પુર પાડે, પરંતુ આ ગળેડુ દ મારી ગળેડી ગળેડી પલગવા દેવી નહિ કાળુ કે તેમ જ મેથી પોટાશ તત્વ હોડી જશે નહિ

કુલાળા નીભાતી, ઈટાશ મા નળીગની લગીજી ગળેડા વધુ પ્રમાણમાં મળી શકે છે

(૨) ફોસ્ફરસ—દિશથી છેડે જે જાન લાય હોય છે તેજ ફોસ્ફરસ આ પદાર્થ શુધ્ધ અવસ્થામાં ત્રણ જેડી છે તેથી તે થણ તોડ ની માફક શુધ્ધ અવસ્થામાં ખેતી ને (પાકને) માટે નિષ્પ્રોગી છે, પરંતુ બીજા પાક સાથે મળેલા હોય છે ત્યારે ઉપ દેખી અને છે છેડ વધીને મોટા થયા હોય, થણ પાક સારો આવે નહિ તો જાણુ કે

તેમાં ફેરફાર તત્વ જોઈએ તે પ્રમાણમાં નથી. આ તત્વ પ્રાણીઓનાં લાડકાંમાં પુરું હોય છે. માટે લાડકાંના ખાતર તરીકે ઉપયોગ કરી ફેરફાર તત્વ પુરું પાડવું. સ્મધાન માં ફેરફારનાર જડના માખે છે તે આ તત્વને લીધે જાતે છે. શેરડી, જિમકાં, દામ, લીંણડી, ખપતસ, ખપકયાં, વગેરે જાડાં જાતે આ તત્વ ઉપયોગી છે. માટે તેને લાડકાં નો છુટો પુરો પાડવો (ખાખેલાં લાડકાંમાંથી આ તત્વ જલદીથી છૂટું પડે છે, માટે ખાખેલાં લાડકાં લાપરવાં) માછલાંના ખાતરમાં ફેરફાર તત્વ વધારે હોય છે, માટે જમીયાંવાળાં એએ તેનો ઉપયોગ કરવો લાભદાયી છે.

(૩) નાઈટ્રોજન—આ નામ તો ઘણાએ સાંભળ્યું હશેજુ શુધ્ધ દવામાં ચાર ભાગ નાઈટ્રોજન અને એક ભાગ એક્સિજન છે. પરંતુ દવામાંનો નાઈટ્રોજન પાકને પુરો પાડી શકાય તેમ નથી. તેથી જે પદાર્થો સાથે તે મળેલા હોય તે પદાર્થોનો ઉપયોગ કરી આ તત્વ પુરું પાડી શકાય છે. ખાતરના ઉત્પાદક પાસે ઉલ્લા રહેતાં જે ગંધ આવે છે તેમાં નાઈટ્રોજન પ્રુખા હોય છે. આ તત્વ જલદીથી ઉડી જાય છે.

બનસ્પતિનાં ઝાળાં—પાંદડાંમાં આ તત્વ વધુ હોય છે તેમ મુરખારમાં મજુ, વધુ પ્રમાણમાં છે.

તમામ જાતનાં કોળા, ધઉં, જાગાયત છોડો, શેરડી, લુચાર, વગેરે પાકોને આ તત્વ ની જરૂરીયાત વધુ છે.

કોળાનો વર્ગ દવામાંનો નાઈટ્રોજન શોષી શકે છે, માટે તે પાકને આ તત્વ પુરું નહિ પડે તો વાધો નથી.

લીલા પાક (ચણ, ગવાર, બીંડી, અડદ, પુવાડ, ઝીલો) જેવી જમીનમાં મેળવી શકી જવા દેવા, આથી આ તત્વ પુરું પડશે.

લાલ, તથા માછલાંના ખાતરમાં ફેરફાર તથા નાઈટ્રોજન તત્વ રહેલું છે માટે તે પશુ વાપરવું. ઉદ, જડાં, તથા થેલાની લીંડી તથા મુતરમાં આ તત્વ બીજાં ખાતરો કરતાં વધુ હોય છે, વળી એકઠી નવા તક્તીના ખાલમાં પશુ આ તત્વ છે, માટે તે યોગ્ય નો છુટો છોડના મુગ પાસે નાખવાથી આ તત્વ મળે છે.

વળી મેંચી વધારે અગત્યનું નીવડેલું ખાતર ગંદું ખાતર (કચિય ખાતર) છે. તેમાં પશુ આ તત્વ વધારે છે. માટે તે પશુ વાપરવું. અમદાવાદ તથા પુના વગેરે દેશોંકે દેશની મ્યુનિસિપાલિટીઓ આ ખાતર તૈયાર કરાવે છે. અને તે ખાતરનો ફેરફાર ખેડ, તો જરાક, તથા જાગાયત તુંડો માટે કરે છે.

ઉપર જણાવેલાં ખાતરને વિષે જેને સંકે પડતી લાગતી હોય તેણે તેના આખા ખેતરમાં નહિ, પરંતુ અગ્રુક ભાગમાં અખતરો કરી જોવો, અને પછી આખા ખેતરમાં ઉપયોગ કરવો.

આશા છે, કે આ લેખના વાચકો (ખેડૂનો) ઉપર જણાવેલાં ખાતરનો ઉપયોગ કરી તેમાં ફેરફાર મેળવશે. સતિસિવમ!

લેખક,

માધુસિંહ નથુસિંહજી સોલંકી,

હેડ મારતર,

સી. ને. રૂ. રજી. વગર. (ગાંધી)

હુધાળાં ઠોર અને તેમની માવજત.

ખેડુનેના ધધામાં પેટા ધધા તરીકે ગાય-વેસ-અકળં વગેરે હુધાળાં ઠોર ગાયો, ઘી, દુધ ઉત્પન્ન કરી તેમથી ઉપજ થવાનો છે; આથી સાચ્યેજ કેઈ ખેડુત હુધાળા ઠોર વગરને હશે.

જે ખેડુતને ઘેર હુધાળું ઠોર નહિ હશે તેને હાથ ખેત્રાયલો રહેશે; હા-જુ કે દુધ તથા ઘી વેચીને અઠવાડાંએ અગર હુમેશા પછસા મેળવી શકાય છે કેટલાક મદનતુ ખેડુ-તુ તો ખેતી કરતા હુધાળા ઠોરથી વધારે પછ-પેલા કરી ગરે છે વળી ખેડુના દુધ-ધી વેચાતુ લઇને ખાઈ શકતા નથી, આના કારણે નિ સામા તેમજુ શરીર શોષાતુ લાગે છે, માટે હુધાળા ઠોર રાખવા આવશ્યક છે.

હુધાળા ઠોર રાખી તેની સારી રીતે માવજત કરી, સારો અને પ.શી; ખોરાક ખવડાવી સારૂ અને વધારે દુધ મેળવી શકાય છે.

વળા કેટલાક ખેડુનો પોતાના ઠોર જગલમાં વા છુટા ખેતરોમાં ચડી આવે છે તે સિવાય ઘેર ખીલકુલ માસ નાખતા નથી તેમ જોઇએ નહી માવજત કરતા નથી આથી તેવાઓને ત્યાંના ઠોર સાચ્યેજ વધારે મુદત સુધી દુધ દે છે. ઘેર ધાત્ર નાખવા તથા ખાજુ ખવાડવા ઉપરાંતના કેટલાક ધનાયો આપે છે, કે વનાયાદીદુધનો વધારો થાય છે તે ખેડુ-નો જાણવું જોઈએ.

હુધાળાં ઠોર વિઆય કે તરતજ કેટલીક મુદત સુધી તેને પછીટીક ખોરાક આપવો કે જોઈ લાગી મુદત સુધી દુધ દે છે.

હુધાળો વધારો થવા હુધાળા ઠોરને વિઆય ત્યારે તથા ત્યારે પછી કયો ખોરાક આપવો તે નીચે દર્શાવ્યો છે.

વિઆય ત્યારે (ફક્ત વેસ તથા ગાય માટે)—વાજુઆ થઈ તથા મકાઈ ભરહોને ખાધવા પછી તેમાં તેલ તથા ગોળ મિશ્રણ કરીને ખવાડવું.

વરી—સાલતુ ભુકણુ કરીને તેમાં સુવા (કેટલાક સવા કહે છે) નાખી ખાધવા પછી તેમાંકેલ તથા ગોળ મેળવાને ખવાડવું.

તે સિવાય હુમેશને માટે—

- ૧ ખાજુમાં કપાસ તથા પુંવાડે, ઝીંદોના પાપડા ખાઈને ખવાડવું.
- ૨ તલનો, ખોળાં કાઝીને ખવાડવો કેટલાક ખેડુનો ઠોળીના ખોળ ખવાડે છે આથી દુધ તથા છાસ કઠવા લાગે છે માટે તે અનતા સુધી જોડો ખવાડવો.

૪. રાયણુ ઝાડનાં ફળ કે લેને રાયણુ કહે છે તે ખવાડવાથી હુધનો વધારો થાય છે, અને ઘેર પણ પુષ્ટ અને છે.

૫. આંગલીના પાન ખવાડવાથી હુધનો વધારો થાય છે.

૬. ભોરડીનાં પાન ખવાડવાથી હુધનો વધારો થાય છે.

૭. હાવરનું જુકણ (કોરમું) ખવાડવાથી પણ હુધનો વધારો થાય છે.

(કોરમું ગાદવું નહીં પણ પલાળી મુકવું પછી ખવાડવું)

૮. આખરના કુલ (કેમ્પા) ખવાડવાથી હુધ તથા ધીનો વધારો થાય છે.

૯. ગટલાની ગટલી તથા જાવળના પરડા ખવાડવાથી ધાં વધારે થાય છે.

બકેરી માટે—

મઠાઈ તથા ચણા આજી બધવા જુકણ ખવાડવું આથી હુધનો વધારો થાય છે. તથા જાવળના પરડા ખવાડવાથી હુધ વધે છે.

નોંધ:—જારી માવજત અને પૌષ્ટિક ખોરાક છતાં હુધનો વધારો ન થાય તો ખાણ સાથે હમેશા કપીઆ ફૂપીઆ ભાર ફરકડી વાટીને ખવાડવી આથી હુધ જરૂર વધશે. અલમ્!

લેખક,

આધુસિલ નચુસિલ સેલંકી,

હિંદ માન્તર, લો. ગો. સ્કુલ, રણીઆર (તા. ગાલોદ)

ખેડૂતાને શિખામણ.

પદ્યમાં.

રાગ દોહરો.

૪૪૬૬૬

શિખાસા માટે:—

સવામાં ૪૮ હીને,	લેવું પ્રભુનું નામ;	
નાદી ઘોષ પગારીને,	કરો કાર્ય તમામ.	(૧)
બગદને ચારો તીંગેને,	કરો શબ વિચાર;	
આગે થું કામ કવું,	કરો નોંધ તમામ.	(૨)
મારતો પેને દરીને,	કરો સાધન નબંધાર,	
ખોમામે જુમિ ખેડીને	પાક કરો જુગી ભવ.	(૩)

નીદી, ખેડી ક'વ ઇર્ષ,	સભાળો બાધી ભાત.	
માડી તદ્યાર ચાપતો,	કાપી દ્યો ધરી દામ.	(૪)
ખળામાં સમ્ય દરીને,	મગળો દ્યો જુદી ભત	
મુપ્પળો ઢીસો રાખીને,	ધેર લાવો અનાજ.	(૫)
આતદે પાક વેચળે,	લાવ આવે જે વાર,	
ધનતો સમય કરળે,	લાલ કાર્ય સધાય.	(૬)

રંગ ઉત્તરવાલી.

શિશ્યાળા મારે:—

આળ્યા દોનો સિતળતાના	બહુ જુવાન પદિના,	
ચણા સંગસ રાઈના,	વળી મેથી તણા વારા	(૧)
ફસલ જ્યા ચાર દિવાળુ,	નહિ વિચાર કરવાનો,	
ખેડીને પાક બેવાનો,	કરો વિચાર જલુ સારો	(૨)
કરો ધઉને ચણા જુના,	કરો માદિ આસડા જુદા,	
મગસવ રાઈને અગળી,	કરો દઇ ખ્યાન ને દળશી	(૩)
ફસલ ના' કુચિયાળુ માલી,	કરો સાધન કુવાલુ,	
મુકી પાણી કરો પાક,	મુકી દો ક્યાન સુવાલુ,	(૪)
બાગાચત પાક દ્યો સાગ,	કરીને પાણીના ધાગ,	
પકવશો પાક જે સારા,	ગણાઓ ખેડુ રૂપાળા	(૫)
લમણુ કુમળી કરે કાઈ,	કરે કાઈ શેઠડી મસ્તી,	
બટારા આરુને મુગજી,	મકરકદ ને વળી કલદી.	(૬)
સુદત પાકપાતી આવેથી	નહિ વિતખ કરવાની,	
કાદી દ્યો પાક મોવાનો,	કરીને કામ તનમનથી.	(૭)

રંગ હોહરો.

ફિંહાળા મારે:—

દિનાજાના દિવમમા,	કાર્ય કરો બાધી જાન,	
ચણુને જાડી ફિંહાવતો,	ચણુ દોરીઓ સાર	(૧)
સાફ કરો જો ખેતરો,	કરી દળથી ખેડ,	
કરવ કરવડી દઇને,	કામ કરો ફેડી પેગ	(૨)
પાધરજીવેત હોય તો,	વાડ કરો તદ્યાર,	
છીડા પુરો ખેતરે,	તણ સુસ્તી તમાગ.	(૩)
ખાત નાખો ખેતરે	તપે તાપ જે વાર,	
ખેડ કરળે હેસિથી,	આનંદ મિથળુ, થાય.	(૪)
આવે દિવમ જેઠનાં	જળ વગસ્યાનાં દિન,	
કુવે દરવા નાંખળે,	કદી ન કરો દીવ	(૫)
ખેલી રીતે કામ જો,	કરવા રાજો ટેવ	
દિવસ આવે પામરા,	મણુની યારો ગેર	(૬)

પ્રાસ્તોવિક નોંધ—

દેલ્હાઈ ખેડૂતો ચોમાસ પાક લેઈ લીધાં એટલે ખેતી પુરી રહી સમજી નિરંદે આગમ એવું છે, પરંતુ તેમને કાંઈ કહેશે કે શિયાળુ પાક કયો ? તે કહેશે કે કુવો નથી એટલે શું કરીએ ? પરંતુ તેઓ વિચારે અને ધારે તો પોતાનાં ખેતરોમાં કાંઈ ગવો અથવા સહિયારો કુવો કરી શિયાળુ પાક રજૂ કરી શકે ('કુશળિથી અથવાનો રહેલો ઉપાય' એ લેખ વાચવાથી તમને સમજશે) ઘણા ખેડૂતો ઉનાળાનો અમય ઉલ્લસાઈ ગયા છે, ત્યારે આજે ખેડૂતો ઉધવામાં જ ગયા છે. મગફળી પાક ખેડૂતોને ઘણું કામ હોય છે, મજદૂર-દોગને માટેના દોગડા વણવા, ખેતરમાંના ખુરપા કાઢી નાખવા, ખાતર નાખવું, વાડ વચ્ચે વચ્ચે કામ ઉનાળામાં જ રહેઈ શકે છે, માટે રજુવાર કામનો સમય આવે નિકાલ કરી દેવો જ એ સુચ ખેડૂતનું કર્તવ્ય છે, અને તેમ સમજી, વર્તવા આ લેખના વાચકોને પ્રભુ શક્તિ આપે.

લેખક,

મધુસિંહ નથુસિંહ સોલંકી,

હોડ, માંડલ.

લો બો મુન, રણીઆર (અમદાવાદ)

મોડાસા તેમજ પ્રાંતીજ નાણુદામું કલમી બેર ઉછેરનારને

લાણુવા યોગ્ય

લેખક:—પરંગલ રંજીભાઈ દેસાઈ

પેતીવાડી બોરશીઅર—અમદાવાદ.

(૧) બોરહીના બાહની વચ્ચે અને આલુબાબુએ ખેડ તેમજ ગોડ થવી અગર કરવી જોઈએ, જગલી બોરહીના ગોડ અગર રોપાને જોઈ નાખવા જોઈએ. વરસાદ થયે હાલ વતી જ્યાં જ્યાં અસાધ્ય જ્યાં આસવું જોઈએ અને બાકીની જમીનમાં ગોડ આપવી તેમજ સાત વરસાદ વાળા વરસમાં બકરીની લાંબી પાતર સારો વરસાદ થયે આપવું. વધારે વધારામાં મામમાં કલમી બોરને છાંટવી જોઈએ કે નેથી નવી 'કુટ' સાગી આવે. જોડ તથા ગોડ વીગેરે ન થવાથી તેમજ જગલોનાં જાગ નેજાં દોવાથી છવાત બહુ ઉત્પન્ન થાય છે અને તે કલમી બોરના ચાડને બહુ નુકસાન કરે છે માટે એવી રીતના રોગ ન થાય તેને માટે જોડ કરી, ગોડ કરી લેખ જાને તેમ વચગાળેની જમીન સાફ નાખવી. ઠારણ કે રોગ થયા પછી તેને નાણુદ કરવાને ગઠા પ્રયાશ કરવો પડે છે તેના કારણે રોગ ન થાય એમ કરવું જોઈએ ઉત્તમ છે. આ સાત તાજપુર

નજીક કલમી બોલીમાંજ જીવાતને ઉપદ્રવ થયો જણાય છે. ગઢાડી ગીલી બગસ, માઈટસ વગેરે પ્રકારની જીવાત રચલી છે. દેમેઈ ગામે રા સા રેવણ દાસ ક-શનદાશને ત્યાં બોરડીપર માઈટસ નામની જીવાત પડેલી હતી તેના પર કંઠાસો પોલ તથા ગધકને પાછી સાથે બેળવી દવા છાંટી ઉપયોગ કરેલો છે.

બોરડી પર ચારી જાતની આંખ ચઢાવવામાં બીજેમી જાળત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ, જગલી બોરડી જાડાં થડવાળી હોય તેને ચર્મતર માસમા કાપી ને પીસા કુટેન્તેમાલી બે ત્રણ સારા ભેઈ રહેવા દેવા અને એક હારમાં અને ચારજે અતરે આવતા શુભા અગર રોપ પર આખ ચઢાવવી કે જેથી બેઉ બાજુની ખેટ અને ગોઠ કરતાં સવઈ અને સુગમ પડે અને ઝાડ સાફ કુટી કુલી નીકલે. ગમે તેગ આઠા અવળા રોપ પર કલમ કરવાથી એક જગેએ પાચ આઈ થાય છે અને કંટલીક જગેએ કમ ઝાડ હોતા નથી અને તેથી ખેટ બરોગર થઈ શકતી નથી અને ગોઠ કરાવતો ખેરચ વધુ થાય છે. જવ નંતુનો વધારે ઉપદ્રવ થાય તો ઝાડના પાનને તુકશાન થતુ હોવાથી તેના પર કુલ્જીબરોગર આવતાં નથી અને જે આવે છે તેના ફળ બાજગ તેમા સળો પડેલો હોય છે અને તેથી પેદાશ ઘણીજ ઓછી આવે છે, જો સળો માલમ પડતો હોયતો કુલ આવે ત્યારે સળો તેમાં ગાલગ પડતો હોય તો તે વખતે દવાનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર પડે છે. યોઢા ઝાડ પર જુઢાઈ માસ ની આખરે અગર તો ઓગષ્ટ માસમા દરેક ઝાડને ઝાડના દંડના પ્રમાણમાં ચેર ૧ થી ચેર ૩ સુધી ગીડું આપવું એ સાફ છે કેટલીક વખત આંખ ચઢાવતી વખતે જે જીવજીતુનો રોગ ચારી જાતની બોરડીની ડાળ પર લાગેલો હોય છે તેથી આખનો ઉપયોગ ન કરતા તદુરસ્ત આખનો ઉપયોગ કરવો. રાજોલી બાજુએ બોરડીને ગોઠ આપી દરેક ઝાડની બાજુમાજુએ માટીના દગલા કરેલા હોય છે અને ત્યાં વચગાળેની જગીન સાફ રહેતી હોવાથી જીવ તનો ઉપદ્રવ ઓછો થાય છે.

બોરડીને છાંટતી વખતે સુકી ડાળ અગર મુકાઈની ડાળને કાપી નાંખવી એ સાફ છે.

પાક, રોગ તેમજ જેતીના ચંબામાં વીજ ભેઈલી માટીતી હુમને રૂબરૂ મળવાથી અગર લખવાથી આપવામા આવશે કારણ કે ખમર ન હોવાથી કેટલીક વખત તુકશાન થાય છે તેનો એક દાખલો હું અને આપીશ દલોડા નજીક મગનલાલ કટ્ટાકટરની લીબોઈની વાડી આશરે પાંચ વીંધામા છે. આ વાડીમાં ઝાડને આખ ગીચીને ચાર પાંચ દીવસને બાંતરે પાછી આપવામાં આવતું હતું. ખાતર ખેડ અને ગોઠ વીલકુલ આપવામાં આવતાં નહીં તેથી

એની પેદાશ નહીં લેવીજ હતી. અને ખબર મળવાથી તેને
 ન માસમાં ગયો અને ઉપરની સ્થિતિ જણાતાં તે પાણી એકે મીઠા
 આપવાનું નાથ કરવાનું કહ્યું. દરેક ઝાડને પૂનીંગ કરી, મોઢાં
 જમીનને ખેડ કરવાનું કહ્યું. કારણ કે વધુ પાણી મેળવવાની
 મનો હવાતનો રાગ ઘણાં પ્રમાણમાં દરેક ઝાડ પર પડ્યો. તે
 પ્રમાણે કરવાથી જુદાઈ માસમાં એ પ્રાગં આછા પ્રમાણમાં વધુ
 હાલમાં આશરે પચીસ ઝાડ પર ઇન્ડોરોગીલની દવાનો ઉપયોગ કર્યો.
 તીવાડીમાં ખેડ ને સારી થાય તો અને વખતસર પાણી અને ખાદ્ય
 ઘણું લાભ થાય એમ છે.

— સુચના —

આ વરસે વરસાદ ઓછો હોય એમ લાગે છે. કશું સુધી પુરે
 નથી. માટે સારી ખેડ કરી તુલ વાવવા પ્રયાશ કરવો એ ઠીક છે.
 ખેડતાં પાણીનો જોઈવો ઉપયોગ થાય. વળી આછા વરસાદ વાળ
 ધોનો ત્રાસ ઘટ્ટો થાય છે તેથી ઉડી અને સારી ખેડની જરૂર છે.
 તના એનાર પ્રાંતીજમાં રાખવામાં આવેલ છે. માટે ત્યાંથી લઈ
 ખેડવા કરવો એ ઠીક છે.

જે પાક વાવે તેનાં બી ચારણાવતી આળી, સારા બાંધવાનાર
 કાર બીને વાવવાથી પાક સારી થાય છે. માટે મક્ક
 નાંર વીજેરે વાવતી વખતે એ પ્રમાણે કરવા પીનવી છે.

જાર વીજેરેમાં થતા અંબારીઆ માટે મોરબુધાન્ય પડીકાનો
 જા કલામણ કરવામાં આવે છે. વરસાદ ઓછો લાગે છે તો ધીમી
 મમાં આજરી, ખાંડી, મગફલીનું વાવેતર કરવું કે પુરતા વરસાદના
 ફેર પાક ન થાય તો ઉપલા પાક તો અવશ્ય થશે અને ઠારને ખોલા

પરાંગણ રણછોડનું દેસાઈ.

એતીવાડી: આવરતી એર અમર

હાથ વણાટનાં સુતરને ઢાંછ પાવાતુ હાથે આણતું સાધજીગ મરીન.

મુખ્ય સરકારના ઉદ્યોગખાતાં તરફથી તેની લેવાયદી તપાસ

અંગ્રેજી

(મહેરબાન એસીસ્ટન્ટ કમ્પ્ટ્રોલર ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ તરફથી આવેલું.)

મુખ્ય સરકારના કુનર ઉદ્યોગ ખાતાં (ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ) તરફથી કલેક્ટર કંપનનાં ધર્મો હાથ વણાટનું કામ કરનારાઓમાં ફલાઈ સટલ નામની સાલો લખત કરવા મારે જણાવવામાં આવ્યો છે, જેથી અસલની દરિ કાલે નાખવાની સાથે કે ૨૫ આ નવી મુખ્યેલી ટબની ફાર્લ સટલ સામે ઉપર એક કારીગર લગભગ દોઢકુ કામ નિપજતી થકે છે. આથી કારીગર વર્ગને મોટા ફાયદો થયો છે, અને ધણાક ગ્રામગ્રામો અને શહેરોમાંથી હવે જુની ટબની હાથે કાલે નાખવાની (throw shawl) સામે નીકળી જતને ફલાઈ સટલ (fly shawl) નામની સાલોની સુખ્યા ધણી વધવા પામી છે.

પરંતુ હાથ વણાટના કામ મારે શાળ ઉપગ્રત, સરસ્વાતમાં તાણો બનાવવાતું જે કામ કરવામાં આવે છે તેની રીતતા હમણાં સુધી જાણી મુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો નથી. હવે જાણે કલાઈ સટલ સામે ઉપર કામ કરતા એક કારીગર વધુ કામ નિપજતી થકે છે ત્યારે અસલનાં તેને અગાઉ કરતા વધુ તાણાની જરૂર પડે છે. આથી હાથ વડે તાણો બનાવવાને બદલે કાંઈક ચારીક કળાથી તાણો બનાવવામાં આવે તો તેની નિપજ વધુ થકે થકે.

કાપડના વણાટ કામમાં સુતરનો નાણો અગત્યનો ભાગ બજાવે છે. સાળમાં વણતી વખતે સુતરનો તાણા ઉપર ઘણું બેચાણ પડતા ઉપરાત રાજ અને ફળીઓ વચ્ચે તાણાના સુતર ઉપર ઘણો ધસારો પડે છે, તેથી જ તાણો મજબુત બનાવ્યો નહિ. દોઢકુને તે વારંવાર જુડી જાય છે. જેમ એક મોટી જોડા રીતની વખતે તેનાં સુતરને મીણુ દગા ડી મજબુત બનાવે છે, તેમ તાણાના સુતરને પણ મીણુ અથવા કોઈ જાનના આદાનો કાંઈ પાવાની અગત્ય છે. આ દેશના લણાક લાગોમાં તાણાનાં સુતરને જે મોટા અથવા જુડાઓ સાથે વાંધીને કુછા અથવા ઘસ વડે આદાની કાંઈ લગાડવામાં આવે છે, જે રીત ઘણી ખર્ચાળ અને ધીમી છે, અને એની રીતથી ૫૦ ચારથી વધુ લાંબા તાણાં રાઈ શકતો નથી, તેમજ તાણામાં ૧૨૦૦ થી વધારે સુતરના તાર આથી ચકતા નથી આથી સાળમાં તાણો ધડી ઘસ બદલવો પડે છે, તથા કાપડનો પનો નાનો ગમ્મો પડે છે.

તાણાના સુતરને કાંઈ પાવાની કાંઈ વધારે મારી અને મજબુતરિતી રીતની ગોઠા જતીમાં હાથ વણાટનું કામ કરનારાઓ સુતરના જે તારને બેચાની વગ દળી બનાવેલું જુડું બેચા સુતર વાપરે છે, જે ઉપર કાંઈ ચડાવતી પડતી નથી, કાંજુ કે એકવાં સુતર કરતા આવું બેચાં ફેરી જેવું સુતર અડાળાં વધુ મજબુત હોય છે. એટલે કે જો તાણામાં ૨૦ મજબુત સુતર વાપરેલું હોય તો ૪૦ મજબુત સુતરના જે તાર સાથે વગ

હવે તેનું સુતર બનાવી વાપરવામાં આવે છે આ રીતનો એકાધારો એ હોય છે ૪૨૦ નંબર કરતા ૪૦ નંબરનું સુતર ક્રીમતમા વધારે મોઢું પડતું હોવાથી તેમાંથી ૦ નંબર કાપડ પશુ મોઢું પડે છે, જો કે તે કાપડ વપનામમાં વધારે ટકાઉ અને લાભો વખત ચાલે તેનું હોય છે ખરું.

ફેબ્રુઆરી વર્ષે ઉપર માહિતી સરકારના ઉદ્યોગ ખાતા તરફથી જેગનોરમાં સુનગના તાણાને કાજીખાવાનું હાથે ચાલતું યત્ર બનાવવામાં આવ્યું હતું આપણે આ કાર્યકરેણું યત્ર ૧૯૨૧ ના ડીસેમ્બર માસમાં પટણા ખાતે કરાવ્યું. જોલ ઇન્ડિયા હાઇ વીવીંગ એસોસીએશનમાં બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તે યત્રને તે એસોસીએશનનું રૂ. ૧૧૦૦ મુખ્ય ધનામ આપવામાં આવ્યું હતું.

મુળમ મરમરનું ઉદ્યોગ ખાતું ફેબ્રુઆરી વખત થયા ગુજરાતની ફેબ્રુઆરી હેન્ડ લુમ ફેક્ટરીઓના માનેની સમતી સાથે આયત્રની તપાસ લીધી છે એ ખાતા તરફથી એ સીસ્ટમ કાપડોટો એક ઇન્ડિયન મી. ક. એ ભરવાની દેખરખ હેઠળ એ યત્રમાંથી ૬ ફેરફાર અને સુધારા કરવામાં આવ્યા છે, અને છેલ્લા નવું મંદોના થતા સુરત જીલ્લાના અમલદાર ગામમાં સ્વેદશી ઉદ્યોગમંદ નામની હેન્ડ લુમની ફેક્ટરીમાં એ યત્રની તપાસ આલી ગઈ હતી જેનું પરિણામ મતોય ૧૨૬ આવ્યું છે ગયા એપ્રિલ માસમાં એ યત્રની છેલ્લી તપાસ એસીસ્ટન્ટ કમિશનર મી. ભરવાની જાતી દેખરખ હેઠળ લેવામાં આવી હતી, જે વખતે ધણી સારી જાતનું ૨૦ નંબરનું સુતર તાણા તરફ વાપરવામાં આવ્યું હતું એ સુનગના ૬૨૦ ૧૦૦ તાગના ચાર બીમા-ભગવામાં આવ્યા હતા અને તે આ યત્રની પાછળ બીમ મુકવાના કાલમાં મેળાને મશીનના ચક્રો અને ફેલ્ડો માટેથી સુનગને પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.

બહિના મેલની કાજી પકાતીને તથા યત્રને ગરમ કરીને સહારે નવને પાચ મીનીટ ઉપર એની તપાસ શરૂ કરી બપોરે એકને પછી મીનીટ ઉપર બધ કરવામાં આવી હતી આ અરમાં યત્ર બગાડ ચાલુ રહ્યું અને દર મીનીટ મુધી વગર અટકે ચાલુ રહેતું હતું તાણા વિદાગના વાપ કરમ ઉપર ૧૨૫ વાગના અને ૪૦૦ તાગના પાચ ખડ વિદાગ વામાં આ પા હતા, માટે એવો નુકે ખડ પુરા થતા અને બીજે શરૂ કરતા વચ્ચે આસરે પાચ મીનીટ યત્ર બધ ચાલુ પુર્યું હતું તે સિવાય બીજા કોઈ કાજીમર યત્ર બધ રહ્યું ન હતું. આ પ્રમાણે ૪૦૦ તારના પાચ તાણા બધવા ૨૦૦૦ તાગનો ૧૨૫ વાર લાભો તાણા ૪ હાક દર મીનીટમાં બનાવી મુકાવેને તદ્દાર કરવામાં આવ્યો હતો અમત જેગનોરમાં યત્ર બનાવનારે એ યત્રની છેલ્લી નિષ્પન્ન કહેતી તે કરતા લગભગ બમણી નિષ્પન્ન આ પ્રયોગ દરમિયાન આ મુધાગતા યામાથી મળી હતી.

હાથે ચાલના સાદ્દીય યત્રના આ પ્રયોગ ઉપરથી એનું અનુમાન નીચે છે કે આ યત્ર ચલાવના માટે સુનગ કાપડની મોલમાં કામ કરતા અનુભવી મીસ્ટરી જરૂર પડે છે, કારણ કે આ યત્ર મીનોમાં વપરાતા મોટા પાવરથી ચાલના સાદ્દીય મશીન ઉપરથી બનાવવામાં આવેનું જો ગામડામાં કામ કરતો એ હાથ બાળનો કારીગર આ મશીન ચલાવવાનું કામ જગજરૂરી ન થકે વળી એ મશીનમાં પણ સુનગ ઉપર બેઠાણ પડે.

જેતીવાડી જોમા નાખવાનું સુતર આગી જાનવું ચાલુત અને ખામ તાણા મારે બનાવેનું તાણુ બાંધ્યે ગરમી ઉધોમ ખાનાઓ આ યતની ગરબાનમાં લીધેની તપાસમાં ઉપના કાળો ધન્ય રહેતી નિષ્ક્રિયા પહેલા મળી હતી ખાનમાં જાતન અને નગણુ સુતર આ ચરમા વાપરતા તે સુતર ઘડી ઘડી તુગી જવાથી તે આવવા ચત્ર બધુ કંચુ પડે છે, જે રખતે એ યતના મળેના કાળ પાચવા સુતરને સુકાવવાની પેગીમાં સુતર વધારે ગમ થક બધુ બળી જવાનો મહાવ નહે છે એ માટે એ પેગીમાં ગરમી જોડી દરવાની હુકિતઓ ગખવામાં આવી છે ખગી પરતુ ઘડી ઘડી સુતરની તુટકાટ યતના સતોષ કાગ્ન મેમ કનામાં ધનુી દરકન કર્તા થઈ પડે છે અમુક બેગનોગથી મજાવેના ચત્રમાં આ ખાલી તરફથી બળો ફરફાર કરી ઉપની ફેટલીય ખામીઓ દુર કરવામાં આવી છે, જેથી જાનની તુટકાટ પણ ધનુી જોડી થક ગઈ છે અને યત વધારે સતોષકારક કામ કરે છે

એકાએક સાગ માથ કામ કરના જોક કાગિગર માટે આ યત ધનુ મોટું કહેવાય, કાંઈ કાંઈની કીમત તે કાગિગરને બારે પના હિગન તેના અપમા એ યત દરરોજ બાવી ન શકે પરતુ થોડાક કાગિગરા માથે મળીને સરખારી મડળીમાં ધોરણુ ઉપર એનું જોડ મચીન મજારી તેમાં તાણા બનાવીને વાપરે તો તેઓને ફાળે થઈ શકે તેપર હાથે અથવા પાવર ચાલતી નાની નાની વણાટની ફેટ્ટીમાં માટે આ મજીન ધનુ અનુકુળ થક પડે આરી ફેટ્ટીઓ દમમ્મા દમમ્મા ધનુી વધી પડી છે.

કાંઈપણ દેનુનુમ બાથવા પાવગુમ ફેટ્ટીને આ યતનો પ્રયોગ કરવો હોય તો તે ફેટ્ટીને તેના પોતાના અર્થ રીપાર્ટમન્ટ આદ્ય દનરફીક આ યત ઉડીતુ આપથી અને જે તેગમે મે. મગરડ પરતુ માનમ પડે તો તતી નકન પછુ કયા ફેરામાં આવર ઉધોમ ખાનાના હાથ વણાટના મદનીય માગુને એની ફાઈ ફેટ્ટીમાં જરૂર પડે તો આ યત વિશે મળી માહિતી તથા તેને ચલાવવાની સુચના સુદત આપવામાં આવશે

અમદાવાદ નજીક થતા શાકભાજી વિષે.

લેખક — પરાગજી રણજોડજી હેસાર્ક.

જેતીવાડી ઓગસ્ટીયર અમદાવાદ

ઓમાસામાં વરસાદ થયે અમદાવાદ નજીક આજુગાજુએ વાવરી લોક, પીંડા, ગુવાર, તુરીઆ, ગલકા, ચોળી, આરીયુ, દુધી, તુમરી, કારેલા, વાલ પાપડી વગેરે શાકભાજી હાથ દોધાળીથી ખેડી ઉઠે છે અમદાવાદમાં શીઅળે ઉન્હાળે જે શાક ભાજી આવે છે તે ઘણું ખર્ચે કાચરણ મારફતે આમળી આવે છે, ખટાકાનું વાવેલર સાળરમતીના વાઠામાં કરવામાં આવે છે.

કંકાલા અગર કંટોળા વાડ પર અગર પડતર જમીનમાં વેદા કુટી દાગે છે, તે શાવણ માસમાં વધારે પ્રમાણમાં માછરા પડે છે. વેગણ, મરચી સંજેન ખોરજ જોડીઆર, વાસણા, ચાંદખેડા વીગેરે નછકતા નદીને કાંઠે આવેલા ગામમાં કરવામાં આવે છે.

કોચરણ મારડી ગામ અમદાવાદ નજીક રેવાથી એ ગામમાં શાનાંજી હું વાવેતર વધારે કરવામાં આવે છે. કુવામાં કામ કોઇ જગોએ પાણી ખાસ શ પડતાં જણાય છે. જમડખી અને લીખેઈતું પથ્થ વાવેતર થાય છે. વડશખા માસમાં શુવાર, તુરીઆ, બીંડા, હુધી અને કારેલી, રતાણ રાથે અજળી, હુધી, અને કારેલી, રોપવામાં આવે છે. એક વીંધામાં ૩૦૦ ક્યારા ચાર ચાર હુધી ના કરેલા હોય છે. એક ક્યારામાં વેંત વેતને છેડે શુવાર. એક તુરીઆતું બી, એક હુધીતું બી અને એક કારેલાતું બી રોપવામાં આવે છે. એક વીંધામાં શુવાર શેર ૩, ૩૦૦ બી તુરીઆનાં, ૩૦૦ હુધીનાં, શોરા શેર ૪ ત્યાં ૩૦૦ કારેલાંના બી નિધયે છે.

વરસાદ થયે શુવાર, બીંડા અને વાલ પાપડી વાવવામાં આવે છે. શુવાર શુવાળા થાય તે મારે ઇંટને બુકે તથા લેંસ અગર બકરાંતું હુધનાંબી છડી ને રોપે છે. કે જેથી શુવાર બરછત ન થતાં નુરમ થાય. વાંકડીઓ શુવાર મોટા થાય છે તેથી તેની સાથે પાપડી અને આરીસું રોપે છે.

દીવાળી પર ગાજર, મુળા, મોગરી, કાબીજ, કેલી કુલાવરતું વાવેતર કરવામાં આવે છે.

ગાજર છાંટીને કરવામાં આવે છે. એક વીંધામાં એક વાણ બી લેખેઓ અને બીની કીમત રૂપીઆ ૨૫ પડે છે. ગાજર સાથે મુળાને ચાર ચાર આં બળને છેડે રોપવામાં આવે છે. અને મુળા આશરે એક કુટનો સાથે એટલે એને તાણી દેવામાં આવે છે. અને ત્યાર પછી ગાજરને નીંદવામાં આવે છે. મુળા હોય ત્યાં સુધી દર અઠવાડીએ પ્રાણી પાતું પડે છે. મુળા ઉપેડી લીધા મેંથી ગાજરને દર પંદર દીવસે ખાણી પાય છે. (એક ક્યારામાંથી ગાજર બે મણ ઉતરે છે.) ગાજરના રાંપ મોટા થયે ઉપરથી બાંગી કોળાજના માંતરા સાથે લેસને ખવાડવામાં આવે છે. કે જેથી હુધને વધારે થાય છે. (આ ગાં મે તેલના ઝેળ કરતાં કેમાસીઆને ઝેળ લેસને ખવાડવાથી હુધ વધુ નીકલે છે એમ કોઈક કહેતું છે અને બે ત્રણ વરસમાં આં ઝેળને ઉપયોગ ન થયો છે. શહેર નજીક હોવાથી હુધ વધુ પ્રમાણમાં ખપી જાય છે.

મોગરીના બીને એક હાથને છેડે રોપવામાં આવે છે. અને મુળા વેંત બીંતને છેડે મીક તથા પારામાં રોપે છે. મોગરી મોટી થયે દરેક છોડની આજી

ગાલુ' એ હુડાં રંગવામા વપરાતી ગળા નાંખવામાં આવે છે. કે જેથી મોગ રી ધોળી ન થતાં કાળા રંગની અને તીખી થતી મનાય છે. હુડાં / રંગી નહે અને પછી જે માટી રહે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એક વીધે આ શેરે શેર ૧૫ થી શેર ૨૦ આવી માટી ભેંસજો. અને એ રૂપીઆ પદરનાં મહુ ૧ મા ૭૧૧ પ્રમાણે મલે છે. કુળા મોટા થયે ઉપાડી બજારમાં વેચી દેવામા આવે છે અને ત્યાંજાહ કચારામાં આડા કરવામાં આવે છે કે જેથી પાણી બધુ રહે કારણ કે મામરીને બધુ પાણી ભેંસયે છે. કાળીજાતું ધરૂં અ વલ્લ ધ્રાવણ મા ૧માં ઉઠેરવામાં આવે છે. એક વીધા માટે શેર ૦૧ બીનું ધરૂં ઉઠેરવામાં આવે છે. ધરૂંમાં ઉઠેરતી વખતે ઇંચળ બહુ નુકશાન કરે છે તે વખતે રાખ અને ઘાસનેલ સાથે મેળવી છાંટવાથી નુકશાન ઓછું થાય છે એમ એક અનુભવી ખેડુતનું કહેવું છે જે કચારામાં ધરૂં ઉઠેરવાનું હોય તેમાં સાફ કાઢતું ખાતર અને રાખ નાંખી હોય અને ધરૂં ઉગી નીકળ્યા બાદ એરડી ખોળ આથી પાણી આપે છે તો ધરૂં સાફ થાય છે. અને કાલી ફલાવરને પશુ ધરૂં ઠરી રાખવામાં આવે છે.

સંયુક્ત પ્રાંતમાં ગરેલી તરફથી વરમા એન્ડ કુંડ તરફતું કાળીજાતું મેગજ કાલી ફલાવરનું બી ગરતું આવે છે. દરેક ખેડુત જુદું મંગાવે તેના કળતાં બધા એકન થઇ મંગાવે તો સસ્તુ પડે એમ છે અને તેને માટે રા, તાશુકાઈ રાહયાલાઈ ને કહેતાં આ સાસ તે પ્રમાણે મંગાવવા કમુદ્યું છે.

કાળીજાને બાહરવા આથી માસમાં જમીનને સારી ખેડ કરી તઇવાર કે રેલી હોય તેમાં રાખવામાં આવે છે. કાળીજામાં અડધા ચાર ફરેલી હોય તેમાં રાખવામા આવે છે. કાળીજામા અડધા વીંધામાં મેથી વીધે ૧૧૧ મહુ પ્રમાણે છાંટવામાં આવે છે અને ગાકીના અડધા વીંધામાં ધાણાને વરડી વીધે ૧ મજૂ પ્રમાણે છાંટવામા આવે છે. મેથી એક મહીનામાં તઇવાર થાય છે અને ઉપાડી બજારમાં વાણી તરીકે વેચી દેવામાં આવે છે. કાળીજામાંથી મેથી ઉપાડી વીંધા પછી ગોબરી અગર મેલાનું સુકું ખાતર વીંધામા જે માપ તરીકે (એક માપમા ચાર ફાયળા અને એક ફાયળીમાં આશરે મહુ ૩ રહે) છાટવામાં આવે છે. આ જે માપની કીમત ગાંઠાંના બાડા સાથે રૂપીઆ પાંચ પડે છે. રૂપીઆસ મોમતીપુર તરફથી ખાતર લાવવું પડે છે.

મેથી લાણી રહે એટલે કાળીજાના છોડ માસે માટી પુરી દેવામાં આવે છે. કે જેથી છોડ મજબુત થાય. મેથી વાળી કાળીજા સારી થાય છે. મેથી બાણ તરીકે બેસ છે. વીધે રૂ. ૧૦૦) થી રૂ. ૧૫૦ સુધીની થાય છે. (પુરુષા હુંસારીઆમાં કાળીજામા મેથી તથા ધાણાનો અખતરો દરી જેવા જેવો છે.)

હાલમાં ગાજરનું વાવેતર ઓછું થતું જાય છે અને દાહી ફનાવરનું દોપાણુ વધતું જાય છે. દારણ કે એમાંથી ઉપજ વધુ થાય છે. શાકભાજીમાં પેદાશ સારી થતી હોવાથી આ ગાગે બાજરી, જામ તથા ઘઉંનું વાવેતર ઘણું જ જુગ પ્રમાણમાં થાય છે. વનરગદ રહે જમીનમાં જાર અને જાજરી વાવી દેવાય છે જેઠ મહીનામાં આ જમીનમાં ખાતર સાફ નાખેલું હોય છે જ્યારે જારને ચાર તરીકે દાખી ઠારને ખવાડી દેવામાં આવે છે. જ્યારે ગાજરીને દાણા લેવામાં આવે છે અને ત્યાર બાદ જમીનને ખેડી ટાંચીજ વીગેરે દે. પ વામાં આવે છે ટામેટા, વેગણુ અને મરચી જુગ પ્રમાણમાં ઠરવામાં આવે છે. કોળાનું વાવેતર વધુ પ્રમાણમાં થાય તે કાયદે કરે એમ છે તેની જ રીત પ- પૈયા, કેળ, બજબી, કુંવનો, ટામેટા, વીગેરે શાકભાજી સુવેજના પાણીમાં ઘણા જ બહોળા પ્રમાણમાં ફેલીફે મીલની નળમાં ઘણા બહોળા પ્રમાણમાં કરવા મા આવે છે. પણ આ સઘળાનો રગદ ફુવાના પાણીથી ચેતા ગાલ કરતા. શ્રી કાચ પડતા હોય છે.

પરાગજી ગણુછોડજી દેમાંધ.

ખેતીવાડી આવરતાઅર-અમ ત્રાદ

ખેતીની પેદાશ વધારવાને દેશી રાજચોના ખેડુતો અને રેવન્યું અમલદારોએ જાણુવાની કેટલીક હકીકત.

જમીન વિષે.

ૐૐૐૐૐ

(૧) વાહણી કે લાણી કરીને તુરતજ ખેતરને હોઠાના હુળથી ખેડી નાખવું.

(૨) ખેતરમાં કળીયુ, બેલી, એકલીયુ, વીગેરે ફેરવીને અને વાડીપામાં હાતરકાથી ખોડી અગર કાંઈ રીતે ખેતરની સીનાશ જળવી રાખવી અને ની- હામણુ દાહી નાંખવું.

(૩) સેકા ઉત્તરી પડતર જમીન જેમ જાને તેમ ખેડીને સાફ રાખવી અગર હાયથી ખેડી નાખવી.

(૪) મોઢને પાણી માતી વળને એકી સાથે ત્રણ ચાર કયાના ઉવાઠા રાખી હરેકમાં યોડું યોડું પાણી જવા દેવું આથી પાણી જમીનમાં ઉતરશે અને જમીનને જગાડશે નહિ.

ખાતર વિષે.

(૫) વાડીમાં કુવા પામે આડતા છાયા નીચે ખાટો કરવો અને ખાટાનું તળીયું મુરમ કાકરી દમારી ટાશ નાખીને ડ્રીંપલું અને પાણી નીચે ડરી બંધ ૧૫' કંઠે બનાવવું. ખાટાની અદરની દીવાલને ઇંટથી પાણી લેવી જેમ જેમ ઘર આગળ એક ગાડુ ખાતર થાય તેમ તમ તે ખાતર ગાડુ બરીને વાંડીપડાના ખાડામાં નાખવું આ ખાડામાં દરેક જોડુ જોડુ પાણી છાંટવું.

(૬) ટોર ખાધવાની કોઢમાં પંદર દીવસે સુકી માટી નાંખીને પંદર દીવસ પછી એ માટી ખાતરના ખાડામાં નાખવી અને નવી સુકી માટી કોઢમાં વાપરવી.

(૭) બની શકે તો દર ૧૦ સે ખેતરનો થોડો ભાગ રપોલીયું (પરડીયું અગર, વાસેલ) રાખવું અને થોભાસામાં ગમે ખુમ ખેડવો. વાડીપડામાં શીયાળું પાક બંધ પહેલાં થોભાસામાં થયું હીલુ ખાતર કરવું.

(૮) મોટા શહેરની નજીકના ગામડામાં શહેરના મેતાનું ખાતર, ખાનદેશ ની રીત મુજબ વાપરવું.

(૯) દરેક ખેડુને રસાયણીક ખાતર જેવું કે એગ્રોનીયમ સુપરફેટ સોડીયમ નાઇટ્રેટ, સુપર ફોસ્ફેટ અને હાઇક્રોના બુડાના ખાતરનો ઉપયોગ જો ચાર કિલોગ્રામ કરવો અને વનો ફાયદો લેવો.

પાણી વિષે.

(૧૦) ખેતરમાં જેમ અને તેમ ધોવાણની જગ્યામાં દર વરસે થોડો થોડો બંધ બાંધી ધોવાણની ઉલટી દીયામાં ખેડવું અને ખેતરની ઉપલી માટી ધોવાણમાં જતી અટકાવવી.

(૧૧) ખેતરમાં પાણી ભરાઈ રહેતું હોય તો ખેતરમાં નીચાણના ભાગ તરફ નાનો નીક ખોદી પાણીને જવાને રસ્તો કરી આપવો.

(૧૨) વરસાદનું પાણી જમીનની સપાટી ઉપરથી આવતું બંધ નહીં અને જમીનમાં જ ઉતરે માટે જમીનને સપાટ કરવી.

(૧૩) ખેતરમાં કેનાલનું પાણી અતીથય પાવું નહીં કારણ કે ખેતરની જમીન ખારી થઈ બંધ છે. અને જમીનમાં રહેતા ઉપયોગી જ તુ (પેકટરીમાં) અને હવાનો ભાગ બંધ થઈ બંધ છે અને પાકના સુખીયાં સહી બંધ છે.

(૧૪) દરેક હુકાળ વળને કુવામાંથી નાળ કઢાવી ઉંડા અળાવવા અને કુવાને તળીયે ધોરીંગ દરાવી વધારે પાણી કાઢવાનો પાસ કરવો.

બી વિધે

(૧૫) પોતાના ખેતરનું પસદ કરેલું સારૂ જમી આવતી ચાલ માટે સાચવી રાખવું અને જરૂર પડેલા પડે નહીં તેની સંભાળ રાખવી આરો શુચ્છ દાર કપાસ વીણી લઈ હાથ ચરખાવી પોતાની કપાસીઆ સાચવી રાખવા અને કાંઈ પણ બી બનાવમાથી વેચાતું લેવું નહીં

(૧૬) પર મુલકમા ચતા ચનાજ, કપાસ, ચાકમાળના બી મંજારો એકેક કચારામા અજમાયસ કરવી

(૧૭) એકજ પાકમાં થતી જુદી જુદી જાતના બી એક એક કચારામા જાવી તેની અજમાયસ કરવી.

સામાન્ય.

(૧૮) જુવારના બી ને મોઝધાના પાણીમા પાં કલાક ભોળી છાપડે છુકવીને વાવવું કે જેથી આગીઆ રોગ અટકાવો શકાય.

(૧૯) વાહી પડામા કુવાને કાઠે અગર વાહીને સેદે આળા, શુદ્ધ બીમ, ફળી, બાળુ વીગેરે બે સ્પર્શ ફળજાક દરેક ખેડુને વાવવા.

(૨૦) ઘાસચારાની મોસમ વખતે પોતાના બનવરને બે વરસ આવે તેટલો ચારો દરેક ખેડુને સંધરી રાખવો દારણુ કે દુઝાળ વખતે તે ચારો ઘણો કામ લાગે છે.

(૨૧) સેદા ઉપર જીવતી વાહ કેતકીની અગર હાથલા થોરની કરવી. અને તેમા થોડે થોડે છેટે મોટા જાહ નાખવા અને દર ઉતાળે એ વાહ દુરસ્ત કરવી.

(૨૨) અરસપરસ મહદ કરનારી સોચાયટી સ્થાપવી અને ખેડુનોના મહાત્મવાર મહોળા સ્થાપી ખેતી સુધારવાના પ્રયત્નો કરવા અને રાજ્ય પાસેથી જાહેર કામ માટે એક સપથી મહદ લેવી

(૨૩) ખેતીના સુધારા સંબંધી હકીકતની ખગર મેળવવા પોતાના સભ્યો જી ખેતીવાડીના અમલદાર સાથે મસલત કરવી અને કંઈ નવોન સોધ કરવા માં પ્રત રાખવી

ઉપરની હકીકતની વીચેષ માહિતી માટે અમોને લખી પુછવું.

ફાજફાટ સી-રીલ એક્શન
હાહીયાવાહ.
જા ૪-૮-૨૦

જુજલાલ ગિરધરલાલ પટેલ.
બી. એલ.
ફામીકલસંગ એડવાઇઝર,
રાજકોટ સ્ટેટ.

પ્રદેશી ગુજરાતમાં જે જે જમીનોમાં કપાસ થાય છે તેની વિગત.

(કાનમ સીડર સહય ગુજરાત તરફથી,)

બાક્ય છલ્લો.

(૧) કાનમ પ્રદેશ:—

આ ભાગ બાક્યની ઉપર એક માઈલથી થડ થાય છે અને ગીવાગ્રામ મુખી જોના સરહદ છે ને હયાતમા આગોડ મુખી બાય છે આ પ્રદેશનો ઘણો ભાગ, આગોડ અને બાક્ય તાલુકાઓમાં છે અને જુજ ભાગ વાગરામા છે, આગોડ તાલુકામાં આગોડની ઉત્તરેથી થડ થઈ, આગોડને અડકીને અનાર અને સમની થઈ વાગરા તાલુકામાં જોરા આગળ વાગરા થઈને તે સેરસમ પડોચે છે ને ત્યાંથી બાક્ય તાલુકામાં ઠયારીઆ, ઠવીઠા અને ચમારગામ મુખી આમ છે.

આ કાળી મીઠી એક સરખી જમીન કપાસને માટે ઉત્તમ છે અને ઘણી તયરાય છે.

કાનમ જેવી જમીન:—મુઠ્ઠ કાનમ કરતા કંઈક હલકી છે અંકલે વર અને હાસોટ તાલુકાઓમાં અને આગોડના થોડા ભાગમાં આવેલી છે

સલોદથી થડ થઈ, હાસોટ, પાનોલી, ખરાડ અને અંકલેવર તળમાં આ જમીન છે.

(૨) રેયાણીયા જમીન:—

અંકલેવર તાલુકામાં અને હાસોટ મહાલના મધ્ય ભાગમાં આવી જમીન છે હાસોટની તરફ દશીલુમા, પાનોલીની પશ્ચિમે શ્રીમોદના મુખી અને દશીલુ મા, ખાત્ર્ય મુખી ને ત્યાર પછી આવો પ્રદેશ મુત્ત છલ્લાના જોડપાડ તાલુકામાં આવે છે

(૩) ખારાનો પ્રદેશ:—

અખાલના અખાલના ખાળા ભારા પર આ પ્રદેશ આવેલો છે મોટે ભાગે, વાગરામાં, અને અંકલેવર હાસોટમાં છે. આમોડના થોડા ભાગમાં પણ આવો પ્રદેશ છે ત્યાં પાણીની ઘણી તંગાસ અને કપાસ ઘણી મુરકેલીય થાય છે વીધે જોઈો પાકે છે.

નીમ ખારા જમીન:—નાજમ અને ખારાટવાળો ખારાના પ્રદેશની વચ્ચેના ભાગમાં આ જમીન છે ઉપલી ૧૨ થી ૨ ફુટની જમીન મીઠી ડો-વાથી, જુવાર, ઘઉં અને કપાસ થાય છે આવો પ્રદેશ મોટે ભાગે વાગરામાં છે અને થોડો ભાગ જુજુર અને આમોડમાં આવેલો છે

(૪) હલકી ટેકરીઆ જમીન:—આ પ્રદેશમાં હુગરીઓ હોવાથી

જમીન, ટેકરીઆ છે. અહીંવર તાલુકાના થોડા ભાગમાં પુર્વ ખાલુએ આ વેલી છે

(૫) ગોરાહુ જમીન — મોટા ભાગે જાલુસર તાલુકામાં આ પ્રદેશ છે, જાલુસર તાલુકાના ઉત્તરે, પુર્વ અને દક્ષિણ પુર્વે છે અને વાગના તાલુકાના અગાળા કોણમાં છે.

(૬) સાઠાની જમીન:—અહીંવર તાલુકાના ઇશાન કોણમાં નર્મદા નદી પર છે અને વાગનાની આખી કાંઠાએ નર્મદા નદી પર છે

મુગત છુટકો

કાળી જમીન

(૧) મનમના જેવી આ પ્રદેશ જોલપાટ, ચોર્યાસી, ગાંડવી અને હગે ભાગ આખા ખારડોલી તાલુકામાં આવેલા છે જોલપાટ તાલુકામાં જોલપાટ ની ઉત્તરેથી શરૂ થઈ દક્ષિણમાં તાલી નદી સુધી જાય છે ચોર્યાસી નદીપરથી ખુશા શિવાય પાંચ ભાગમાં અને ગાંડવીના પશ્ચિમ ભાગમાં છે

(૨) સારી કાળી જમીન — એ બેઠરી કાળી છે, તે ઉપર છે પણ મહડીયા હોતા નથી અને નાંચેના તાલુકા નાંચડોયા છે, અગર મહડીયાવાળી પીળી જોરમટી હાય છે જલાલપુર તાલુકાના ઉત્તર અને દક્ષિણ મધ્ય ભાગમાં અને મધ્યભાગમાં આવેલી છે મહડોયાવાળી કાળી જમીન મોટા ભાગે ટાકરીઆ છે, પણ ખીજોમાં છપી છે આવી જમીન ગીજાતી તાલુકાની ઉત્તર અને પુર્વે છે

ત્રે ચાણીઆ જમીન.—મોટા ભાગે જોલપાટ તાલુકાના પુર્વ ભાગમાં, અને ઇશાન ખુશામાં આવેલી છે

ટેકરીઆ જમીન — માડવી તાલુકાની ઉત્તર ભાગમાં, મધ્ય ભાગમાં અને દક્ષિણ મધ્યભાગમાં આવેલી છે. આ હુસરોઆ પ્રદેશ હાવાથી સપાટી એક મરખી નથી

(૩) બેઠરી જમીન — સરેજ ખારી છે અને વાગના છુટકાને નીચેના અને મળતી આવે છે, આ પ્રદેશ જોલપાટ તાલુકામાં પુર્વ ખાલુએ અને ચોર્યાસી તાલુકાના નાંચડોયા ખુશાના અને જલાલપુર તાલુકાના ઉત્તર ભાગમાં મધ્યમાં અને દક્ષિણ પશ્ચિમે આવેલા છે.

(૪) ઉત્તમ સાઠાની જમીન — ચીખલી તાલુકામાં પુર્વ અને દક્ષિણ ભાગમાં આવેલી છે અને ત્યાં મોટા ભાગે પિત્તાના તુલ થાય છે.

(૫) ગોરાહુ જમીન — ખારડોલી તાલુકામાં ખારડોલીના નજીક આવી જમીન છે,

“ ચાંત્રીક બળની ખેતી. ”

(વખનાર:—મી. હરીશમ જોડાવાઈ)

હરકોઈ પ્રજા અથવા દેશની તદ્દગતી યા ગાળાદીનો આધાર મુખ્યત્વે કરીને પુષ્કળ અનાજ, રૂ, તેમજ દુધ, ઘી ઉપર છે ઉપત્તી બધી જરૂરીઆતો આપણને જમીનમાથી પુરી પડી શકે તેમ છે. હરેઈ ઉદ્યોગની કુનેહનો આધાર ઉપત્તી થીજેના વધારે પ્રમાણ અને સરતા સ્પેશીલ ઉપર છે કહેવત છે કે “ખેતીવાડી એ હરેક ઉદ્યોગની મા છે.”

હજારો વર્ષ પુર્વે મનુષ્ય જાત જ્યારે પોતાની પછાત સ્થિતિમાં હતી ત્યારે ટોળીઓ બનીને ગેદી આજે અહીયા તો કાલે વળી બીજે એવી રીતે રીકાર, માછલી, તેમજ જગલી ફળફુલો વીગેરે ખાઈને પોતાનો ઉદર નિર્વાહ કરતા. જ્યાં સુધી આવી સ્થિતિ હતી ત્યાં સુધી વસ્તીનો વધારો તેમજ આબાદાની થવી અશક્ય હતી ઘડીઘડી તેઓ લેઠાઈઓમા અને લગડાઓમા ઉતરી ઇતી ઇતીકાસ ગવાહી આપે છે કે જ્યારે એક પ્રજા બીજાના હુમલામાથી અથવાના ઉપાયમા, તેઓ મોટી નદીઓવાળા રસ.વ પ્રદેશોમા ઠરીકામ થઈને ખેડતા, જમીન ખેડતા અને થોડાક વર્ષોમા સુલેહ શાલી આબાદાની વીગેરે ભોતા જે ટોળી પાસે વધારે ખેડેલ જમીન, વધારે ઢોર ઢાખેર, તેજ ટોળી વધારે બળવાન થતી

જમારે માણસ જાતે થોડા વખતમા બળવાન થવાનો લેહ ખેતીવાડીમાં છે એમ જોયું ત્યારે તેઓ ખેતીવાડી ઉપર વધારે ધ્યાન આપવા લાગ્યા. એ દલ્દલ નહીં પણ કળથી અને થોડી મહેનતથી ઝાઝું કામ થઈ શકે એવી જાતનાં જોખારો શોધવા લાગ્યા. બાળજના યકમાથી હળ, કરબડી, મરખી, તેમજ લોઢામાથી કાતરકુંડું, કુહાડી, વીગેરે કામ થાય એવા જોખારો વાપરતા હાથનાં જોખારોથી થતું કામ ઘણું ધીમું તમજ મહેનતવાળું હતું. કામ કરવાના કાઠે ભાંડથી સોળ હતા. ખેડુતની આખી જીદગાં આવું સખત ચારીરીક મહેનતવાળું કામ કરવામા વીતી જતી તથી તેઓ કોઈ પણ જાતની માનસીક-યા નફતીક પ્રગતી કરી શકતા નહી. તેથીજ ખેડુનેનો સાચારીક દરજ્જો આજના કરતા ઘણુંજ નીચો હતો.

આ પછી એક મોટી શોધ થઈ, કે જે શોધ આગળની હાથની પધતી થઈ ઘણીજ ફાયલાકારક નીવડી, તે શોધ તે બળદોની ખેતી. જુના વખતમા,

હજી વીગેરે બધું હાથે ખેંચવું પડતું, પણ હવે તો તે કામ બળદોશી થવા લાગ્યું. હંથની ખેડ કરતા બળદો વાલી ખેડ ઠીક થવા લાગી, તે ઉપરાંત ખેડતો વધારે જમીન ખેડી શકવા લાગ્યા, પરીણામે ઉત્પન્ન પણ વધારે અને સસ્તું થવા લાગ્યું.

જાળદોની શોધને આજે સેંકડો વર્ષો વીતી ગયા છે વસ્તી દસગણી વધી ગઈ છે અનાજ, રૂ. દુધ, ઘી વીગેરે મોંઘા થતા ચાલ્યા પણ ખેડ કરવાની શુની, અર્ધદુધ આજના જમાનાને યુગી વળવા અશકત, બળદોવાળી પંધતી થી અનાજ પેદા કરતો નહ્યો છે. ખેતીગારોની કથા માઠી થવા લાગી છે, વસ્તીના વધવા સાથે (પ્રોડક્શન) યાને ઉત્પાદન વધ્યું નહીં એટલે ગુજરાતના સાધનો મોંઘા થતા ગયા છે. બુખમરો વધી રહ્યો છે. જેઓ અઠધી રાશીથી સંતોષ માને છે તેમજ જેમની પાસે વધારે જમીન યા પધસો હોય તે સોનાય જાડીનાઓ વતન છોડીને દેશ પરદેસે કમાવા નીકળી પડ્યા છે.

આપણી આજનો સ્થિતિ અમેરીકાનો દોઢમો વર્ષ ઉપરની સ્થિતિ સાથે સીલકુલ બંધ ખેડતી છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની પ્રજાના ઇતીહાસમાં ૩૦ એક માસના વખતે છે કે “મેન્નાયુમેન્ટો એક ખેડત કે જેણે બળવો જોયો હોય તે લાકડા ના હાથથી જમીન ખેડે. બોયાં છૂટે હાથે ખેતરમાં વીખેરે, અને જ્યાં પાક થતા ત્યાં દાતરડાથી કાપે, પછી હાણા લાકડી વતી કુટીને છુટા પાક તો, ” વળી આગળ જતા તે લખે છે કે સતરસો નેવુમાં વરજીનોઆનો એક ગરીબ સદેશ ખેડુતના સુપડાનો હીવાલોને પલાસ્ટર કીપેલું નહતું બૂરીઓને કાચ ન હતો અને જે ફરનીચર હતું તે હાથે બનાવી લીધેલું હતું અનાજ ના કલ્પસલા જમીન પર રાખીને તે ઉપર ઘોડાઓ ફેરવતા, અને અનાજનો આટો પથરમાં ખાડો બનાવી તેમાં પથરથી કુટીને દરેક ઘણી વખત તે ખેત નામાં ચોલ કલાક કામ કરતા એક સાધારણ મજુરને તે વખતે મહીને ત્રણ દોલર એટલે નવ રૂપીઆ મજુરી મળતી, જ્યારે આજે તેવાજ એક મજુરને એકસો દસ દોલર યાને ત્રણસો ત્રીસ રૂપીઆ મહીને મળે છે.

જે દેશોમાં હજી પણ હાથ યા બળદની પંધતીથી ખેતી થાય છે ત્યાં મજુરી ઘણીજ ઓછી છે કામ કરવાના ફલાકો પણ કશી બાર છે. આ સ્થિતિ આજે આપણા દેશની છે. જ્યાં મજુરી મહીને દસ આનાથી વધારે નથી. અમેરીકામાં જુનો હાથની પંધતી કરતા હાલની સુપરેલી મજુરી બચાવનાર કામ જુને બળદોળા ઓલારથી ખેતરો ઉપરની વસ્તીમાં જે ઘટાડો થયો છે તે ભણવા ભોગ છે. ઇ. સ. ૧૮૬૭ માં કેકે વસ્તીનો ૬૭ ટકા લાગ ખેતીમાં, ૧૯૦૫ માં ૪૫% જ્યારે આજે ૨૬% રોકાયેલો છે, તે છતાં માલનો ઉત્પાદન

માને પેદાશ કેટલી વધી છે તે નીચેની બીનામાં જણાવો, દુનિયાની ખેતીવાડી ની પેદાશમાં અમેરીકાનું પ્રમાણ નીચે સુજાત છે:—

- ૭૦ ટકા દુનિયાનો અનાજ.
- ૧૦ ટકા દુનિયાનો ટપાસ.
- ૫૦ ટકા દુનિયાનો તમાકુ
- ૨૫ ટકા દુનિયાનો મુઠ્ઠા ધાત્ર અને જવ.
- ૨૦ ટકા દુનિયાનો સણ અને ઘઉં.
- ૧૫ ટકા દુનિયાનો બારણી
- ૧૦ ટકા દુનિયાનો બટાટા,
- ૫ ટકા દુનિયાના ખાંડ.

દુનિયાના ખેડુનેા પ્રમાણમાં અમેરીકન ખેડુનો માત્ર ૪ ટકા છે છતાં તેઓ કેટલું બધું ઉત્પન્ન કરે છે । એક અમેરીકન શેડરી દીક અમેરીકન ખેડુનો ૧૨ ટન અનાજ ઉત્પન્ન કરે છે. અજબ ફેરફાર સુધરેલી જાતમાં બજારી બચાવનારાં કળ અને બળવાળા બોમ્બરોનેજ આભારી નથી, એમ કાણ ના પાડી શકે ?

મહાન શોધ.

કળ અને બળથી ખેતી કરતા અમેરીકા જેવા દેશે પોતાની દેહસે ત્રણ ઉપરની સ્થિતિને આજે ઘણું દગ્ગળે ફેરવી નાંખી છે. દુનિયાનો મોટો ભાગ અનાજ, રૂ, તમાકુ વીગેરે ઉત્પન્ન કરે છે છતાં આ સ્થિતિ તેઓ સંતોષકારક લેખતા નથી, યાને તેમાં પણ હજી મોટો ફેરફાર કરવા ઇચ્છે છે. જ્યારે તોથી અમેરીકનોએ ખેતીવાડીની દુનિયામાં એક મહાન શોધ કરી છે જે શોધ દુનિયાની દરેક મહાન શોધમાં ચઢી જાય તેવી છે. તે શોધ તે ત્રેકટર માને મોટર હજ છે.

આજ દીવસ સુધી હજ ખેતવાનું, દેરા ખેતવાનું, કરમડી કરવાનું, કામ પોતાઓથીજ થતું. તે કે પાણી ખેતવાનું, દાણા છુટા કરવાનું વીગેરે કામ સ્ટેશનરી એન્જીનથી થતું છતાં પોટો એ પોટો અને એન્જીન એ એન્જીન, એ સુજાત કેટલુંક કામ જે પોટો કરતો તે એન્જીનથી ન થઈ શક તું ઉપલી ત્રેકટરની શોધ પછી હજો ખેતવાનું કામ તેમજ સ્ટેશનરી એન્જીનનું કામ મળી બિડ કામ એકલા ત્રેકટરથી થાય છે. આ ત્રેકટરની શોધને કશ વરસ ચલા, ૫૫ એટલા વરગો દરમિયાન તેમાં સુધારો કે વધારો કરીને આજે તે તકન ઉચ્ચેગી બનાવી શકાયું છે તેટલું ઉચ્ચેગીપણ તે આજે ત્રેકટર-દીવે ગુરવાર-ધણેલીલીના છે.

ત્રેકટર વીશે મીં ફોર્ડનો અનુભવ.

મીં હેનરી ફોર્ડે જો નામથી આજે કોણ અજણ્યુ છે? દુન્યાનો મોટો પદસાદાર કે જેના કારખાનામાં દર રોજ એક હજાર મોટર તથા ચાલુ છે, જેના વીશે મહાન શોધક એડીસન એમ કહે છે કે “મારે પણ વળી આગળ મારી ટોપી ઉતારવી જોઈએ કારણ કે મીં ફોર્ડને સફળતા અને સહેલાઈથી યાંત્રિક ચીજો બનાવવાની અટકળ છે. જેથી એક્સપર્ટ પણ સુઝાઈ જાય છે.” એ ઉપરાંત ફોર્ડ એક મોટો ખેડુન છે. તેની પાસે નવ હજાર એકર ખેડાણ જમીન છે, જેની ખેતીનું સઘળું કામ ત્રેકટરથી કરવામાં આવે છે. મીં ફોર્ડ જ્યારે આવા મોટા ખેડુન યાંત્રિક એક્સપર્ટ છે ત્યારે ખચી નેમનો ત્રેકટર વીશેનો અનુભવ આપણા માટે વીચારવા જેવો છે. ત્રેકટરથી થતી ખેતી વડે રૂઠું ઉપર કાણુ મેળવી શકાય તેમજ, દશ ગજો એકાદે ટાઇમ કામ થઈ શકે. આ વીચાર ઘણા જુના જમાનાના ખેડુનો કે જેઓ આજો દેશડો ઘોડા યાં બળદ સાથે સખત મહેનત કરે છે તઓને અતીશયોક્તી કરેલું લાગે તેમાં નવાઈ નથી, “ખેતર ઉપર અને ગામડામાં યાંત્રિક યુગનો જમાના આવી લાગ્યો છે. સુધરેલી દુન્યાએ આ એક મોટું પગલું આગળ ભર્યું છે, સખત રૂઠુંઓમાં લાંબો વખત કામ કરવા કરતાં ઘોડો વખત કામ, વધારે નફો અને વધારે ઉત્પન્ન કે જે વડે માણસ જાંત પોતાનું વધારે મુખ અને આરામ મેળવી શકે આજ દીવસ સુધી માણસોનાં હાથે ઘોડા યાં બળદ વડે ખેતી થતી, અને તે પછી હજારે હજારે હજારાના ઓળંગે દાખલ થયા. અને આજે ખેડુત યાંત્રિક બળથી ખેતી કરવા બાંચવાન થયા છે!!

“ખેતીમાં વખત એ પદસો છે વખત અને રૂઠું કાર્મના માટે થોભતા નથી કુદરતે નકી કરેલા ટાઇમ ઉપર ખેતી કરવીજ જોઈએ અને ખેડુત, તે નકી કરેલા ટાઇમનો ભરાબર લાભ લેવો જોઈએ”

મીં હેનરી ફોર્ડના કાર્મ ઉપર, દરેક કામ જડપથી અને ટુંક વખત માં કરવાની રીતી છે. જેથી રૂઠું અને નજીન લાયક થાય છે તેવુંજ દરેક કામ આરોપી દેવામાં આવે છે દરેક ખેડુતને વખતનો બચાવ એ મોટી ચીજ છે, ખેતીમાં એક ઉતાવળું કામ પારેલા વખતમાં થવુંજ જોઈએ જે કામ ઘોડા યાં બળદથી થવું સુઝેલ છે, અને નથી થતું તેમાં નફો અને રોટા નેટલોજ દરેક છે. માટેજ વખત બચાવવો એ ખેતીમાં ઘણીજ કીમતી બાબત છે.

“મારા કાર્મ ઉપર ખેતીવાડીનું બધું કામ જુદે જુદે વખતે મળીને માત્ર ૨૧ દીવસમાં ખલાસ થાય છે તે પછીના જાગીઆર મહીના અને નવ દીવસ હું કારખાના ચલાવું છું. આવી બતના ૧૭ નાના કારખાનાઓ આ

મગ દેશમતા કાકાકટરોચીજ શાયે છે. ઉપનાંત જ્યોરે કાઈ પણ કામ નથી હોતું ત્યારે ઘોડા ચા જળણની માફક તે ખાવાનું માગતું નથી” વગી આગળ જતા મીં ફાઈ કહે છે કે ત્રેકટરને માટે વીજાળ બાંધ્ય છે કાન્યુ કે તેનાથી મનુષ્યોનું સુખ વધશે, અનાજ વધારે અને સસ્તું ઉત્પન્ન થશે ખેતી જેવી ક્ષત્રી લેખએ નથી થશે યાને તે વધારે ખુશકારક, વધારે તદ્દર અને વધારે લક્ષકારક થશે કે જેની સરખામણીમા કાઈ પણ ઉદ્યોગ ચા વેપાર હયાજ નહીં !

આજે અમેરીકન ખેડુનોના કામ કરવાના કલાકો ઓછા છે, તે સુખેથી રહે છે છ'ંડગી લનદરૂસ્ત અને સુખી બનાવવાના દરેક સાધનો તે લોગવે છે. જેમ વખત જશે તેમ તેઓ વધારે સુખી અને વધારે નફો મેગવના જશે ખેતાની શારીરીક મહેનતને હળવે હળવે યાત્રીક જળમા ફેરવતા જશે.

“જળદો હાંકમે, તેની પુછડી મરડમે, આખો દીવસ તડકામા ચાલમે કાઈ પણ મનુષ્યની સોમત વગર એકલો ગુપચુપ મામ્ત્રોના માર્મ્ત હળવે હળવે જળદો સાથે હીડતો આને લલે કવીઓ દેવતા પુત્ર યા અદરસ પ્રી યોસોફર કહે, પણ ખરેખર તો તે લીયારો ખેતાના મરડાને લાગી નાખમે કામ છે”

“હું એક ખેડુતનો દીકરા છુ જોતર ઉપ જનમ્યો છું” એક ખેડુત તરીકે અને મેન્યુફેક્ચર તરીકેનો મારો અનુભવ એમ કહે છે કે શારીરીક જળ કરતા યાત્રીક જળ વીશેષ ફાયદાવાલુ હાઈ અને વખતનો બચાવ કર નાર છે”

ઉપલો મીં ફાઈનો ત્રેકટરના ઉદ્યોગીપણા વીશેનો અણીમાય અણ્યા થઈ વાચનારની ખાત્રી થયા વીના રહેશે નહીં

યાંત્રીક જળની ખેતી અને હી'દુસ્તાન.

છેલ્લી એક સદીથી વસ્તીનો ક્રમે ક્રમે થના રહેનો વધારો, દુબખો, ખેતીમા મનુરોની લગી નેમજ તેઓના દરોનો વધારો વીજેરે માળીન કરે છે કે આજે આપણા માટે cheap production યાને મસ્તી અને વધારે ઉત્પન્નની જરૂર છે. અનાજ એક એકરે દશ ગુણવ થતુ હોય તે વીજાળુથત ઉત્પન્ન કરતુ લેખએ કપામ વીજા મલ્લ થતુ હોય ના ચાલીય મલ્લ હુધ એક ગાય દશ શેઝ આપની હોય ના અને વીજાળ પચીમ શેર ખ પે એની એલાક સુધાતી લેખએ ૧ ઉત્પન્ન હાલમા ઉત્પન્ન કરવામા જે મનુરો મારે છે તેમા મદ્દજ પગડો થવો લેખએ ઉત્તરી જે ચા તેને પહોળી વગમા માટે એક તો સુધરેલા હળ અને જળણના યાત્રીક એન્જનના લગજ માયન્સ યાને વીજાળની,

મદદ લેવી જોઈએ. હીંદુસ્તાનના ખેડુતોને મોટા ભાગ small holders નાના ખાતેદારોનો ગનેલો છે, તેઓ ત્રેક્ટર જેવા મોટા યાંત્રિક યાંત્રવાળા યોજારો તો નહીં વાપરી શકે, પણ નાના કળવાળા યોજારો તેમજ નાના રોકેશનરી એન્જિનો અને વીજાનની મદદ તો જરૂર લઈ શકે તેમ છે. જો બાવતા હમ વર્ષમાં ઉપલા ઉપાયો નહીં લેવામાં આવે, તો ખેતીવાડી અને ખેડું વધારે પડી જાયશે. અનાજ, કે, તેમજ દુધ ધી વીગેરે મળતા હુલ્લુ થઈ પડશે, હાલમાં જે જીવનમરો ચાલુ છે તે વધશે અને તેમ થતા આપણી પ્રગતી અટકશે,

ફેટલાક બાંધણો જોડી દલીલ કરતા મેં સાંભળ્યાં છે કે જો આપણે અનાજ, કે, તેમજ ધી, દુધની નીકાશ બંધ કરીશું, તો ઉપતી ચીજો આપો આપ સસ્તી થઈ જશે. તે બાંધણોને કયા ખર્ચ છે કે મુદ્દામાં સસ્તુ અનાજ થશે એટલે પહેલા તે ખેડુતોજ મરશે કારણ કે તેઓનું production' યાને ઉત્પન્ન બહુજ મોટું છે તેમાં વળી જો બાંધો સસ્તા થાય તો ખેડુતોનેજ મોટા ફેટકા પડે તેથી, કરાને. તેઓમાં જે હાલ licensing power યાને દરકવાની શક્તિ છે તે પણ નીકળી જશે. જેઓએ આર્થિક જાનબોનો ખારીક અભ્યાસ કર્યો હશે-તેઓ આ વાત ઘણી સારી પેઠે સમજતા હશે માટે અરેખરો ઉપાય તો small holders યાને સસ્તેથી ઉત્પન્ન કરવાનો છે એટલે કે થોડી મહેનત, થોડા ખર્ચે વધારે ઉત્પન્ન થવું જોઈએ.

યાંત્રિક બળ અને કળવાળા યોજારોનો ચુંકુરો ઉદ્યોગ કાયદેસરથી તો યોજામાં યોજી ફરો અને વધારેમાં વધાર પાંચશે એકર સુધીની એક જાડો કળાળી જમીનમાં થઈ શકે. ફક્ત બે મહીનામાં ખેતીનું કામ ખડોમ થઈ અને ખાડીતા હસ મહીના પુરા થા નદીમાંથી પાણી ખેંચવાનું કામ, વેલનાં ઘાણીયો, કપાસનું જીન, મોં મોલ, હાથે સાળો, આદો પીસવો વીગેરે અનેક જાતનું કામ સસ્તેથી અને અડપથી જાનોંક બળવાલું ત્રેક્ટર કરી શકે. આવી રીતે કાસ્ટી પેદાશને પછીમાં ફેસ્વી શકાસ એટલે કે કાન્યાનું અને ખેતીનું જોડાણ, આગ શવાથી વેપાર અને કાન્યાનાવાળાઓનો નફો ખેડુતોનેજ બચે આજ રીતું મોળાંજેનરી ફેડનોજ છે.

હીંદુસ્તાનના સુકીવાળાઓને ખારી અરજ છે કે, જ્યાં 'આન્ડે બીઝનેસ' અને ઉદ્યોગોમાં આનચીસ યોજા છે ત્યારે આગ ચોક્કસ અને દેશ ઉપયોગી દ્રવ્યો કામમાં વપરાવતું જોઈએ યાંત્રિક બળ અને કળવાળા યોજારોની ખેતી સહી કાયદોવાળી છે ત્યાર જાનબોનો એક અને ત્યાર માણસો એટલે કે કાસ્ટી એન્જિન ત્રેક્ટર સના મેનો કાન્યાનાકરી શકશે.

હું વધારે લખું તે અગાઉ દરેક વાર્ષિકારને આગળ વધુવેલા મીંડે ઉંડે, હીંદુસ્તાનના સુકીવાળાને ખારીકાઈથી વારી જતાં વાજામજૂ કરે છું.

સુરત જિલ્લામાં આવેલા ચોર્યાસી તાલુકાના ખેડુતો અને તેમની ખેતી સંબંધી ટુંક હકીકત.

લેખક:—અખાલાલ એમ. પટેલ. બી. એલ.

ચોર્યાસી તાલુકા સુરત જિલ્લામાં આવેલો છે. તેની ઉત્તરમાં ગાંધી યોજનાના ક્ષેત્રો આવેલા છે, તથા પૂર્વ અને દક્ષિણ બાજુએ વડોદરા રાજ્ય અને પશ્ચિમ બાજુએ સચિન સ્ટેટ આવેલા છે. આ તાલુકામાં ગાંધી મળી ૮૨ ગામ છે જેમાંના ૬૧ વસ્તી વાળા અને ૨૧ વસ્તી વિનાનાં છે. તેમાં સુરત અને રાજેશ્વરી મ્યુનિસિપાલિટી છે.

જમીન અને તેની માવજત:—આ તાલુકામાં બધી જાતની જમીન માલુમ પડે છે, જેની વિગત નીચે મુજબ છે:—ગાંગા, આશુરા, ખાજોદ, છુ-ડીઆ, મગદલા, ઉજે વગેરે ગામોની જમીન ખાતર મોરવણ છે. પાલ, અંકા, નંદા, વાઠા, બાપોર, વેડ, હોલી, સીંગણેર, ગોતાલાવાડી અને કતારગામ વગેરે ગામોની જમીન મોરવણ છે. પણ ત્યાંના પાણી ખારા છે. કાચુ કે જમીન નીચે ખાર છે ત્યારે પુના, કુવારીઆ, મોટા વરાછા, મગોલ, અમરોલી, અને ઉગાણુ ગામોની જમીન મોરવણ છે, પણ ત્યાંના પાણી મીઠા છે; જેથી ઈંદોને જળાયતી તુલો ત્યાં ઉત્તમ રીતે લેવામાં આવે છે. બાનોદરા, અકલેરા, ઉમરા, મજુરા, હોદવાડ, મોહણી, ગાંગવા, દેલાડવા વગેરે ગામોની જમીન કે પાણીમાં છે. આ જમીનમાં પાણી ચોમાસામાં વરસે રહે છે અને જમીનમાં છુવા (ખાડા) પડી જાય છે. આ જમીનમાં વરાપ ઘણી મોટી થાય છે અને ખેડુને તે જમીન ચાર વખત વાવેતર કરવા પડે છે. જાકીના ગામોમાં મધ્યમ કાળી જમીન છે, જેમાં કપાસ તુલ ઉત્તમ થાય છે ઉપર જળાવેલા પ્રકાર ઉપકાત, ગામરી, મોટ, મીઠી, પલ્લે વગેરે જાતની જમીન લેવામાં આવે છે.

પુના-કુવારીઆ, મગોલ, મોટા વરાછા, કાચાડ, કતારગામ, ગોતાલાવાડી અને સુરત શહેરની આજુબાજુ જગાયતી તુલો કરવામાં આવે છે. આ ગામોમાં ઉત્તમ પ્રકારની ખેતી લેવામાં આવે છે વળી તે ઘણી જ મીઠેમેરીક છે, તેમાં કદ પલ્લુ સુધારો સુચવેલો છે અસંભવિત છે. આ તાલુકાના મુખ્ય પાક જુવાર તથા કપાસ છે કપાસની ખેતીમાં જેમ જેમ ખેડુને કાયદો જણાતો જાય છે, તેમ તેમ તેઓ સમયાનુસાર સુધારા વધારા કરતા જાય છે.

જુવારનું વાવેતર આખા તાલુકામાં ફકત ટીળારવામાં જ ઉત્તમ રીતે કરવામાં આવે છે તે ગામની જુવાર સુરત કલ્ચીકામાં બહાર બાવ કરતાં બે ટકા વધારાથી વેચાય છે. કોટાર, અલયાણ, ઉમરા, પીપલોદ, બરયાલા, પાલ, અડા જણ, વાઘા બારમોર, ગામેલાં મરચી તથા વેળજીનું તુલ પાણી આખા સિવાય ઉત્તમ રીતે લેવામાં આવે છે.

પાણી:—લગભગ આખા તાલુકાનાં અર્ધે અર્ધ મામેલાં મગકાં પાણી પાણી છે; જેથી કરીને બાગાયતી તુલો માટે તે નિરૂપયોગી છે. રેલવે લાઇન થી પૂર્વમાં આવેલાં ગામેલા ગાંઠાં અને પૂર્વિમમાં આવેલા ગામેલાં ખાર પાણી છે. આખા તાલુકામાં ફકત દશ મોટાં તળાવ છે. જેનું પાણી ક્યારીને બાતને પાવામાં આવે છે. હાલમાં તેણે છુટું દશમાં છે. અને ઘણાનું પાણી ખેડુતના ઉપયોગમાં આવતું નથી. તેમ છતાં તેના ઉપર દીસનું (Water tax) લેવામાં આવે છે.

મોટા વરાછામાં એક અને મગોલમાં એક, એમ મળીને ઝોઇલ-એન્ડ નથી ચાલતા બે પમ્પ છે. ખંભાસલામાં એક રેંટ છે. મોહણી અને ખંભાસલામાં સરકારી કુવામાં ગોરીંગ મુકવામાં આવ્યું હતું, અને તેમાં સાડ પાણી થયું હતું. કપલેયા, કછોલી અને સાગરોદમાં પમ્પ ગોરીંગ મુકવાથી ૧૦૦ ફુટે મીઠાં પાણી આવ્યાં છે જે આ બાગત ઉપર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે, તે મીઠા પાણી પળવા સલાવે છે.

ખેડ:—બાગાયતી જમીન તઇયાર કરવામાં ખેડુતો ખાસ કરીને પુરતું ધ્યાન આપે છે. બાગાયતી જમીનમાં દર એકરે ૩૦ થી ૪૦ ગાદલી ટોરનું ખાતર તેઓ નાખે છે. અને તેમાં ત્રણથી સાત વળત દેરી હજારથી એક કરે છે. બધાં તુલ તેઓ ક્યારા પાણીમાં કરે છે તેથી પાછળથી તેમાં ગોઠવા તથા નીંદવા સિવાય કંઈ થઇ શકતું નથી. સારા ખેડુતો તેમાં દર એકરે ૨૫ મણ સુધીં જોરડોનાં ખોળ ખાતર તરીકે આપે છે. જુવાર તથા કપાસ કરવાની જમીનમાંની ઉનાળામાં કરાંડી, ખુંપરા વગેરે કાઢી કરખ મારી જમીન તઇયાર રાખે છે અને ચોમાસામાં તેને વાવી દે છે. સારા ખેડુતો દર ચાંગળને આળે વાવે છે અને વચ્ચે એક ચાસ અઠહ અગર સણનો કરે છે. પાછળથી લેને, અંદર ખેડી નાંખવામાં આવે છે. જે વાવેતર ઘટ થઈ આવ્યું હોય, તે તેને ઉખેડી આછુ કરવામાં આવે છે. ત્રણશ ચાર વખત કરખી મારવામાં આવે છે. જુવારને છેવટના એકથી બે વખત હજી કાઢવામાં આવે છે.

ખાતર:—

સાધારણ રીતે બધે છાણનું ખાતર વપરાય છે. કેટલીક જગ્યાએ ખીલ કુલ ખાતર આપવામાં આવતું નથી. બાગાયતી તુલોને ૩૦ થી ૪૦ ગાદી પ્રમાણે છાણનું ખાતર આપવામાં આવે છે. જુવાર, બાજરી, કપાસને ૧૦ ગાદી પ્રમાણે પાંચ વર્ષમાં એક વખત ખાતર અપાય છે. હાલમાં કેટલાક ગામોમાં અઢઠ અગર સજીનો એક થાસ વચ્ચે કાઢવામાં આવે છે, જે પાછળથી ખેડો નાખવામાં આવે છે. ઘેટા-બકરા પણ કેટલાક ગામોમાં ખેસાડવામાં આવે છે, પણ તે પુરતા ઋથામાં મળી શકતા નથી. સુન્ત શહેરની આબુના જુની વાડીઓમાં ચન્ડીનું ખાતર (Poudrette) વપરાય છે. ખારનાં ખાતરો (Atrificial) કેટલે દરજ્જે ફન્ડુમંદ છે તથા રાષ્ટ્રીક રીતે કાલદા કતાર છે કે કેમ, તે શકા કરેલું છે, માટે તમને વાપરવા સલામજી કરવી યોગ્ય જણાવી નથી ચરકીનું ખાતર (Charcoal) અઢઠ અગર સજીનું લીલું ખાતર તથા ચીરડીનો ખોળ વાપરવા યોગ્ય છે.

ખી:—

જુવાર, બાજરી તથા કઠોળનું બી ખેડુનો પોતાનાજ ખેતરમાંથી ઉપયોગ પુરતું રાખી મુકે છે. કપાસનું બી તેઓ સરકારી દુકાન અગર તે જાણે માથી લાવે છે. શાકભાજી બી સુતમાં પસ્ટાગીઆને ત્યાંથી લઈ જાય છે, સુરજી, આદુ, હળદ અને રવળીનું બી પીપલ મજાણ, મોટા વરાછા, અને બારડોલીથી મળાવે છે. સારા તથા ચીકણા બી સંઘરી રાખવા અગર મળી વળા ખેડુનો ખાસ ધ્યાન આપતા નથી.

તુલો:—

આ તાલુકામાં મુખ્ય પાક જુવાર તથા કપાસનો છે. પાલ, અડાજણ, લાઠા અને બાટપોરમાં બાજરીનું તુલ થાય છે. પુના કુલાવીઆ અને મોટા વરાછામાં સુરજી, આદુ, હળદ વગેરે બાગાયતી તુલ થાય છે. લાઠા, મો વોર પીપલોહ, અલથાજી, અરથાજી વગેરે ગામમાં બીન પીપલો મરચા તથા વેંગ જુના પાક લેવાય છે. લાઠા બાટપોર રવળીયા (વેગજીની જાત) તથા કતારગામ વાલ પાપડી માટે વખણાય છે, વડ હલોલીમાં અમરખની વાડાઓ છે. અમરો લીનું બાદુ મોટાલાવાડી અને કતારગામમાં તંબાકુ પાક છે. વડ અઢઠ વર્ષ નહીંમા રેલ આવી કાપ કરે છે માટે ખીલકુલ ખાતર આપવું પડતું નથી અને તંબાકુ સહિયી ઉત્તમ થાય છે. સુરત શહેરની આબુનાજી આગાની વાડાઓ છે પણ તેમાં ઘણા ખરા ગામડાં છે. પાલ, અડાજણ અને રાદેરમાં જોરની અમુક જાત થાય છે, જે બીજે કાંઈ જગ્યાએ જોવામાં આવતા નથી, અને તે રાદેરની જોરને નામે જાણાય છે. લાઠા, અડાજણ, સીંગણપોર, હલોલી

મગોલ ખજોડ વગેરે ગામોમાં ખજુગતુ પાવેનાર મોગ પ્રમાણમાં છે. આખા તાલુકામાં લગભગ ૨૦૦ એકર જમીન ખજુગા રોકાયેલી છે.
ખેતીના ઓભર:—

ઓભરમાં મુખ્ય કરણ કરપી અને ફડકો છે પહેલા ખેડૂનો. ૨૪ માં પ્રાચી કપાઈ ઓભર ૧ પડી, ૩૦ પડી ૪૦, અને હવે ૬૬ આગળે ચોરના શંકા છે તેમ 'મ' ઓભરોમાં પણ ફેફસા થયા કરે છે લોહાના હાથ તથા બીજાં મુપરેલા ઓભરો નાહી જેવાંજ વપાય છે.

હાર:—

તાલુકામાં વપરાતાં જંગલો ઓભરો "તલમદા" કહેવાય છે આ ભવ્ય કાંકરેજીથો ઝડાજ નીચી અને ૨૬મા નાની છે કો. ૧ તંદુરથી મેને સુધાગવાની કંઈ ફર્કોર લવાયા આવતી નથી. લગભગ ૫૫૫ ખેડુ ૧ ઉત્તર ગુજરાત તરફથી જંગલ મંગાવે છે અગર રત્નાગી પાસેથી વાહરડા તરફાર લે છે. જાહા શાંતપોર, પાલ જંગલ, તાલગામે, કિમ ૧ ખીપહોદ, મન્યાણા વગેરે ગામોમાં લોકો લેવો ગમે છે, અને ૧૫ દુધ સુગન શહેર ૧ છુન્ક અગર તે ભાગીયા લોકોને ત્યારે ૮ જે ગામે રહે થા હુ ૧, ૧માં થી તપ્યાન કરાય છે અને શરદમાં વેચવા લાવે ૬ આખા તાલુકામાં ઘણાં એક મન્યાણામાં અને એક નીગણોરમાં એમ બે દુધના ફેરીઓ છે વંદેવધામાં એક દુધ પીલવાનો સથા (Separator) છે.

હારને માટે ચગણ:—

ફરેક ગામમાં ચગણ ૧ તંગી છે કટલાંક, ગામોમાં હારને ચામાસામાં મહાર ઉમા નહેવા પુરતી ગણુ જગ્યા નથી

જમીન, મહેસુલ, ગણોત વિગેરે:—

પુના, ફુલારીઆ, વાંછા, કોઝાડ, જહાજી વગેરે ગામોમાં જ્યાં ભાગ્યતી લુલા થાય છે, ત્યાં સ. જ. ઘણાજ નાના છે તથા કુટુંબને પોષવા પુત્રી પણ (Donaonam Hordam) જમીન નથી. અતઃ દુકન જ્યાં ચામાસુ ખેતી થાય છે, અને જ્યાં ખાર ખાર મોરવણુ જમીન છે, ત્યાં સ. જ. ઘણાં મોટા છે જ્યાં જ્યાં ખેડુને બુધ્ધિશાળી, પદ્મસાદાર, મહેનતુ અને જ્યાં જ્યાં જમીન આગાયતને ૨૧ લાયક તથા માઠા પાણીના મારા સાધન છે, ત્યાં ત્યાં પ્રસ્તી માટી આ જમીનના જાજલા ઘણાજ નાના પડી ગયેલા માત્રમ પડે છે ઘણાં ખાન ગામમાં મ. સુલ રૂ. ૧ થી રૂ. ૫ સુધી છે દુકન શાંતપોરના જે દુકાં વધે રૂ. ૧ મનાવે તે તેન. પ્રમાણમાં ત્યાં મહેનત પણ નધાર છે વે. જાણુ કીમત રૂ. ૩૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી આખા તાલુકામાં ભેદમાં આવે છે.

જ્યાં આગાધત જગાન છે, ત્યાં કીમત વધારે છે અને જ્યાં ખાર મોરવણુ, જમીન છે. ત્યાં કીમત ઘેટી અધાર્ય છે

આખા તાલુકામાં યાને ૧૦૦ એકર જમીન વાલા ખાતેનાર ફકત પાંચ જ છે તાલુકાની બે વામની જમીન એક ૧ પાસે છે ત્યાં એક બાગ ૧૧ શહેર કારોના, કબજામાં છે ઘણું એક છે કે જેમને ખાતે અંક ગુઠો પણ જમીન નથી એક જેટલું એક જોડ બળદથી ૩૦ થી ૪૦ વીંચા જમીન સુકી જેતીમાં સારી રીતે વાવી શકે છે. જ્યારે આગાધતમાં ફકત ૧૦ થાં ૧૫ વીંચા જમીન સારી રીતે સાગવી શકે છે.

એકુનોતો:—

આખા તાલુકામાં એકુનોત્રી મુખ્ય કોમ શુદ્ધાનુસાર નીચે મુજબ છે:— (૧) પારીવાર-રણુવો (૨) અનાવિલ (૩) રમણ (૪) કાળી (૫) મુસલમાન (૬) મારગી

પારમી યોદો ઘણું કમને જમીન અને એકતા નથી પણ નેચો મલુર સાખી કરાવે છે નમાના ધણા ખાન તે ખલુરીના ગાલીક છે જેઓ વહીવટ ફકત દેખરેખ નાખ્યા કરે છે ન સિવાસની પાસ કોમો પેતા ૧ માલકીની અગર તા બીજાની જમાન બાત એક છે પહેલાં બે ઠામને એતી બાબતમાં સુચવવાનું ઘણું જ થોડું છે. તેમના એતી ધણીજ કિલમ પ્રધારની એવામાં આવે છે

આકેતુ વેચાણ:—

તુલાર તથા સાત લોહના ખાદ્ય અનાજ છે; અને કપાસ ફાકટ પછંસા કાવનાર છુલ્લ છે. વધારાની તુલાર ગામમાં અમર ના સુરત કલુપીઠના વેચાણ આવે છે કપાસ જનગણાઓના હલાલ માન્ય વેચાય છે. કપાસી, ખંભાસલા, ભટાર, અલથાણ, ઉમરા, મીપલોહ, બગ્યાણા ગામોના ખંડુ ૧ તેમના કપાસ પીલાવી કે વેપારીઓને હાજી સીરટમથી જેતીવાડી ખાતા માન્ય વચે છે શાકભાજી સુ તમા પરતાગીયા માન્ય વચે છે દુધ ગાદીયા યોદોને ત્યાં અમર ૧ સુ ત શકરમા છુલ્લ વચે છે. પરતાગીયા એકુનોત્રી નફા ખર્ચ નય છે અને તે બચાવવાના હેતુ કુબારીઆમાં એક સોસા ટી ત્રાદ મા આવેલી, તથા પરતાગીયાઓની કબજાથી તે શાક કામે કરી શકી નહિ.

પંડસા સંજ ધી—

આ તાલુકામાં કઠીટ સોનાય એ થોડો છે પણ નવી રથપાય એ અસંકલિત છે અને તેના કા હોમ, પરતાગીયા, બાગીયા શાહુકારો વગેરે છે. ગામડામાં શાહુકાર ઘણા જ થોડા છે ગટકે નહિ જેવા એકુનોત્રી મુખ્ય શાહુકાર પરતાગીયા તથા બાગીયાઓ છે. એ લોકો એકુનોત્રી પાક તેમના મોરવટ ૧

વેચવાની શરતે પછાત આગળથી ધીરે છે. જે ગામોના ખેડુનો પોતાનો કપાસ ગ્રુપ/સ્ટોર્સ ખેતીવાડી ખાતા મારફત જોડવાના સરકારે વેચે છે દિવસે દિવસે ખેડુનો નિયતિ બગડતી જતી હોય તેમ જણાય છે. તેનાં મુખ્ય કારણો માછો માછે કુસપ, રાત્રીના ક રીવાજો તથા દુકાળોમાં વરસા છે. આકારણો ને લઈને ધીમે ધીમે સાહુકાર પાસે ખેડુનો, જમન જાય છે.

મજૂર:-

મજૂરની મુશ્કેલી લગભગ જાય છે અને તે દિવસે 'દિવસે' વધતી જાય છે. જો ખેતીમાં કટાળવા માંડે છે અને મના છોકરાઓ માકરીમાં જાય છે વળી મલ, છુન તથા ખીજ બધા ઉદ્યોગોમાં આકર્ષાઈ શકે તે જો વાળી આવે છે શાદન દોડેલો, દારૂ તાડીનાં પીઠાં વગેરે વગેરે મજૂર વર્ગ ઉપર ઘણા અસર કરે છે. વળી જો તાપમા સખત મહેનત કરવા કરતાં કારખાનામાં શિળે કામ કરવાનું વધારે પસંદ કરે છે. લોકોને ખેતી પ્રત્યે જે આકર્ષણ હોય, તે ઘટતો જતો હોય તેમ માલમ પડે છે જે મજૂર પહેલાં એક આનાં મજૂરીમાં અગર તે ત્રણ ચેર જુવાનમાં આવે દિવસ સખત મહેનત કરતો હોય, તે હવે એક રૂપિયા માગે છે, અને ૬ થી ૮ જ કલાક કામ કરે છે. જે ખેડુનાં મજૂર વર્ગ ઉપર અત્યાર મુખી આધાર રાખતા હતા તેમને તે છાડી દેવા પડે છે, અને પરથે, અને સ્વાસ્થ્ય બનથે, તેજ ખેતીમાં ફાવી શકથે.

આ તાલુકામાં હુન્નર તરફ ખેડુને ઘણું દુઃખ જોવામાં આવે છે. તેઓ ૩૦૦ થી ૫૦૦ રૂપિયા લઈ, તે આપ્યા સવાય એક પછીને છોડી બીજા પછીને ત્યાં નોકરીમાં લાખલ થાય છે' કેટલાક ગામોમાં ૮૦૦ થી ૧૦૦૦ રૂપિયાનાં હુન્નર જોવામાં આવે છે. વળી તેઓ અધવચ કામ પકડતું મુકીને આવ્યા જાય છે; તેથી કરીને ઘણા ખેડુનો ખેતી રખડી જાય છે.

ઉદ્યોગો:-

- (૧) ટેરી, અલ્યાણ, બરથાણા, કંતાવગામ, સીંગણપોર, વગેરે ગામો માં ગાયો, બેસો, રાખનાંમાં આવે છે, અને તેનું દુધ સુરત ચ હરમાં વેચવામાં આવે છે.
- (૨) સાઠા, ભાટપોર, વેડ, દોડેલી વગેરે ગામના લોકો ટારના છાણ ના છાણ બનાવી સુરત શકમાં વેચે છે.
- (૩) લાકડાં તથા ઘાસ જાતી સુત શકમાં વેચવાનો ધંધો નવરાય ના વખતે ઘણા ખરા લોકો કરે છે.

પુલ ઉપર નેવામાં આવતા રોગો:—

- (૧) જુવારમાં હાથ ચાલુઆ (અંગારીકં Smut) પુષ્કળ નેવામાં આવે છે.
- (૨) વળાકુ, વેંગણુ વગેરેમાં આગીઓ (Orboncho) પુષ્કળ નેવામાં આવે છે.
- (૩) વેંગણુ, મરચાં, કેળેજ, વગેરે પાક ઉપર છવાત પડે છે, અને પાકનો નાશ કરે છે, આ વર્ષે તે બાળતમા ખેડુતોને બહુ સહન કરવું પડ્યું છે.
- (૪) કપાસમાં છોડમરો (Wilt) ઘણાજ નેવામાં આવે છે વળી તેજ પાક ઉપર છાસીઓ અથવા કંઈડો (Widow) માહુમ પડી આવે છે.

તાલુકા માટે મુશ્કેલી:—

- (૧) જુવારમાં થતા આંછામાં અટકાવવા માટે મોરચુયાનો પડાકાં મોટા પ્રમાણમાં વહેંચવા જોઈએ.
- (૨) હામના કપાસનું ચોકસું બી જુદે જુદે ત્યજે ટપો ખાતી તાલુકામાં વહેંચાવું જોઈએ.
- (૩) ચાકનાછતાં તથા બીજી જાતના તથા કપાસ વગેરેનાં ચોકમાં બી ખેડુતોને પ્રીકાયત વાવે યુગ પાડવા જોઈએ કેટલોક વખત જોમ બને છે, કે ખેતીવાડાં ખાતી મારફત મગાવેલ જાનરશાવ કરતા મોટા પડી જાય છે.
- (૪) જાડા ભાટપોર તરફ ઉપજુવાનો સંચો અજમાયસ કરી નેવા જેવો છે.
- (૫) મેડોણી, અંવાસલા, ગાંગવા, મલુરા, અદવા ઉમરા વગેરે જે કાવા છીયાં ગામે છે, ત્યાં કપાસ જુવાર પાણીયો ઉપર કરવાથી ઘુલ બચવાનો સંભવ છે.
- (૬) ચણુ તથા અડલુ હીલું ખાતર, જોરડીનો જોળ તથા ચરસીનું ખાતર (Poodrak) ઘણાકામાં કાપત કાવા નેવા છે તે સરતા છે. તથા ઘણાંજ અસરકારક પડે છે. ખાતરનાં ખાતર (Artificial) વાપરવા સલામત કરી ચકાવ નહિ, કારણ કે તે આર્થિક રીતે ફાયદાકારક નથી.
- (૭) "કાટન" એલ સોસાયટીઓ સોસાયટી માફક સ્થાપન કરવી જોઈએ.

(૮) જુવાન કપાસનાં વવેનશ્ય એ દાર વચ્ચે અતર વધારે સામયું જોઈએ. અને તેની વચ્ચે એક ચામ અઠકાં જમર સજીનો કરી પાછળથી ખેડી નાખવો જોઈએ.

(૯) જેમ અને તેમ એવી રીતથી વાવેતર કરવાં જોઈએ કે બજાઈ લગભગ બધું કામ લેવાય; આથી મજુરનો ધણો બચાવ થયે.

(૧૦) તાલુકામાં જગદી બોર ઘણા જોવામાં આવે છે, જે તેને રામજી માસમાં કાપી નાખી, જે રવા પીતા નીકળે તે ઉપર જેક માથામાં અજમેરી મોટા બોરની આખો ચઢાવવામાં આવે તો તે ઘણી જ ફાયદાકારક નીવડે તેમ છે. આવી રીતે બાકા બાપોરમાં જ દાર દાર મોદીજીની એસ્ટેટ ઉપર મારા પ્રયત્નથી ચારસો જંગલી બોરને કપાવી નખાવી ત ઉપર કીમતી બોરની આખો મેં માસમાં ચઢાવવામાં આવી છે.

મંડળનો વાર્ષિક રીપોર્ટ.

૧૯૨૨

ભરૂચ તા. ૧૭ એપ્રિલ અને ૧૯૨૩

જાનાના,

કૌશલજી એન દસાઈ બી. એ, એસ. એસ. બી.

ભરૂચ જિલ્લા ખેતીવાડી અને કુનર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મંડળનાં આ નરસી સેક્રેટરી તરફથી.

જી એચ. કેલેન, એક્સ્ચાન્જ બી. એ, આઈ. સી. એસ.

ભરૂચ જિલ્લાના, કલેક્ટર તથા ભરૂચ જિલ્લા ખેતીવાડી અને કુનર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મંડળનાં પ્રેસીડન્ટની ફજુરમાં,

સાહેબ,

તારીખ ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૨ને રાજ પુગ ચર્તા, અને ૧૯૨૧-૨૨ ના વર્ષ માટે મેં ભરૂચ જિલ્લા ખેતીવાડી કુનર ઉદ્યોગ મંડળનો વાર્ષિક રીપોર્ટ આ સાથે રજુ કર્યું.

૩૦.

૧. અને ૧૯૨૧ ની સાલનું ચોમાસું જોકે મોટું સફળ થયું હતું તો પણ એકદમ બિહોળે પ્રથમ સાલ ૧૬ નીવડ્યું હતું અને પાદારની કાંઈ પણ ભતની મદદ સીવાય બિહોળે ચોમાસી જરૂરીયાતોને પહોંચી વળ્યાં હતાં.

૨ અને ૧૯૨૨ ના ચોમાસાએ માર્ગ ઝાપટાં નાંખી સુખ સરજાત કરી હતી અને હેમી કરી ખેડુતોને પુષ્કળ મન માનનો પાક અને એક હિતમ વગમ પ્રાપ્ત થયા છે અને તેની માથે દેખાસનો ભાવ પજુ સારો આવશે હોવાથી તેઓમાના બધાઓ પોતાના જુના દેવાઓ ચુકવી આપવાને યા તો તે ઝાણ કરવાને સક્તીવાન થયા છે

કાર્યવાહકો

૭ વર્ષ દર્મીયાન મહાજના પ્રમુખ તરીકે એચ. એલ. રાધા એસકવાવગ બી એ આઈ સી એસ. ગદયા દત્તા, સગદાર રાવ મદાદુર મોતીનાથ ગુનીલાને ઉપ પ્રમુખનુ કામ કર્યું હતુ અને ભરૂચ ખેતીવાડી દુનિવ ઉદ્યોગ વિમાસીક પ્રગટ કરવાના કામ ઉપર દેખરેખ રાખી હતી કુ ઝોનગરી સેક્રટરી તરીકે આણુ રહેયો હતો

મહાજના સભ્યો

૪ આગલા વર્ષના જીલ્લી પર્ષતના ૧૪૧ અને વાર્ષિક ૧૦૨ સભ્યો સાથે મહાજના તાં વર્ષ દરમ્યાન જીલ્લી પર્ષતના ૧૪૦ અને વાર્ષિક ૪૪ સભ્યો ગદયાં દત્તા ૫૮ વા વાર્ષિક મંચોએ શી આપેલી નહી હોવાથી તેઓના નામ કમી ડગ્વા પડયા દત્તા. મુગનના એક જીલ્લી પર્ષતના મંચ ગુજરી ગયા દત્તા. વાર્ષિક સભ્યો પછકી ૧૯ અકતેબરના ૧૬ આમોદના, ૧૦ હાસોટ ૮ ભરૂચ તાલુકાના અને ૫ ભરૂચ સહેરનાએ શી આપી ન હતી

મહાજની સીટીંગ

૫ મહાજના કાર્યવાહક સમિતિની બેઠક વર્ષ દરમ્યાન આર બખત ઘણ હતી

આર્થિક સ્થિતિ

૬ મહાજની આર્થિક સ્થિતિમા રીપોર્ટના વર્ષ દર્મીયાનમા પજુ સુધારો થયો હતો. અને તે પરીશિષ્ટ (અ) વાલી તારીખ પછી નજાગે ગયા વર્ષની બાકી સીલીક રૂા ૭૭૬૦-૨-૩ માથે સરખાવતા આ વગમની જાખમ સીલીક રૂા ૮૦૭૭-૦-૪ રહી હતી. આ પ્રમાણે સીલીકમા રૂપીઆ ૨૮૬-૧૪-૧ નો વધારો થયો હતો કુને રૂા ૧૫૪૮-૧૩-૧ ની ઉપજ ઘણ હતી તેમા ત્રિમાસીક સવાજમ રૂા ૮૯૬-૧૪ ૦ વ્યાજ પેટે રૂા ૪૩૧-૧૫-૭ ભરૂચ ડીસ્ટ્રીક્ટ સોન્ય બોર્ડની માદના રૂા ૧૦૦) અને સભ્યોની શી નુ રૂા ૪૮-૦-૦ ની રકમો મુખ્ય છે

૭ કુલે ખર્ચ રૂા ૧૨૧૧-૧૫-૦ નો થયો હતો તેમાં જ્યાગણી ખાતે ૫૭૪-૦-૬ એલિસ એસ્ટાબ્લીસમેન્ટ ખાતે રૂા ૫૨૮-૦-૦ અને દવાલ ખાતે રૂા ૧૩૩-૫-૬ નો ખર્ચ મુખ્ય હતો

૮ રૂા ૮૦૭૭-૦-૪ ની બાકી પુગત મધ્યેથી રૂા ૨૫૦૦) રૂા ૨૭૫, અને રૂપી આ ૫૦, બી ભરૂચ ડી-ઓપરેટીવ બેંક લીમીટેડના શીફ ડીપોઝીટ એકાઉન્ટ બે. ડીપોઝીટ અને ચાલુ ખાતામાં અનુક્રમે ૯૪૦ મુકયા છે મહાજ પાસે સાચ પચ દાખના રૂા ૫૦૦૦) ની જામતના વોર બોન્ડમ છે અને ભરૂચ ડી-ઓપરેટીવ બેંક લીમીટેડનો ગ ૧૦૦) નો એક શેર તથા સરકારી માગજી દાખની એક રૂા ૧૦૦) ની જામતની લેાન છે વરમ

આખરે શ્રી મર-૦-૪ હાય ઉપર સીલક હતી મોં બોગીવાલ હરીલલ શાહ રીસીઠ લોકલમોડ એકાઉન્ટન્ટે કોઈ પણ થાલીઆણ લીધા વિના હીસાબ તપાસ્યો છે અને ખરો હોવાનું, જાહેર કર્યું છે.

મહાનુ કામ અને આમાન્ય

વરસ દરમ્યાન " શ્રી ગુજરાત જોતીવાડી અને હુલર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક " વખત સુગ નિયમીત રીતે પ્રગટ કરવામા આનંદુ હતુ અને તમા જેતીને લગતા ટેકલ્સ એક અવધિના સવાલો સમ્બંધી લેખો મુજબ સગવળના જોતીવાડી ખાતોના અમલદારો તૈયારી થ ખવામા આનંદુ છે આ લખો મુખ્યત્વે જરીને ગુજરાત નોરધરન કીનીમનના સુપ્રીટેન્ડેન્ટ મોં ગુલાબભાઈ એન. દેસાઈ માહેજ તરફથી અને ભરૂચના જોતીવાડીના આવરસીયર મોં જી પી પાઠેક અને પચમહાલના મણીઆર તાડુઈ શાહાદની નિમ્ત્રાગના હેડ માસ્ટર મોં એમ એન સોલકી તરફથી લખવામા આવેલા ત મહરચેનો મઝળ તરફથી આ રમલો એ ઉપકાર માનવામા આવે છે

૧૦ સતે ૧૯૨૦-૨૧ ના માહગ હેલ્થ રીપોર્ટમાં મઝળ તરફથી જલ્દસમા મુજબલ મશાવવા માંગેનુ કામ કરવા એક ચીફ્ટ માણુએ રોકવા માટેની કુચના જોતીવાડી ખાતા તરફથી બીજા એક આવરસીયર આ જલ્દસમા કામ કરવા માટે રોકાયેલો હોવાથી જોવા એક સમરન મઝલે રામવાની જરૂર નથી અમ જણાવી મહેજાન વાલસ પ્રસીક સાહેબે પોતાના તારીખ ૨૧ જાન્યુઆરી ૧૯૨૨ ના નખર ૧૨૦ સતે ૧૯૨૧-૨૨ના કાગલમા માન્ય ગમી ન હતી પરંતુ તે જના હુ માનપુર્વક જણાવવાની રળ લઈ છે કે ગામ ગામ જલ્દસમા હરી શકે એવો અને ખતીના આધુનિક સીધાતોથી તમા મુધરે લી ટપ પર ખેતી કરવાની રીતથી વાકે દોય એવો એક રાખસ ન્યા મુધી આ મઝળ રોકી શકે નહી તમા મુધી કામ પણ અમલનુ કામ મઝળ કરી શકશે નહિ. આ માણુસે જોતીવાડી ખાતાના આદમી સાથે સહકારથી કામ કરવુ તેમજ મઝળના આતરીક કાર્યકાર પર મણુ દેખરખ રાખવી હાલમાં જોડીસના ખર્ચ પેટે મઝળને ડીયા ૫૦૦ કરતા વધુ વાર્ષિક ખર્ચ માથ છે અને બીજા ન્યુ ૩૫ ૫૦૦ સગાર તરફથી યા તો જાહેર ઉપરાણુયા મેળવવામા આવે તો ફરના સવાલનો ઉકલ થઈ શકશે

૧૧ જલ્દસમા જોતીવાડીની નીચાલ જાણતની મ્હારી અરજ પર મોં એચ. એલ. ફાક્ષ મોં એ આઈ. મોં એસે પ્રાતના મહેજાન જોતીવાડીના ડાયરેક્ટર સાહેબ ત્રીપર તા. ૨૮ ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૨ ના નખર એ જ આજના લખેલા પોતાના કાગલમા લાગુ થાયથી ધ્યાન આપેનુ છે અન મહેજાન ડાયરેક્ટર સાહેબે પેણુ પેતિ મઝળના પ્રેતીક અને ભરૂચના કલકટર પર નખર ૩૧૧૯ તા ૨૦ માર્ચ ૧૯૨૨ ના જલ્દસમા કાગલમાં તેળાખત જણાવેલુ કે મરકાગની આર્થીક રધીતી જવારે સુધારા પર આવશે ત્યારે સર કાર પર પેતે જે લલામણો મોકલે છે તેમા ભરૂચ જલ્દસમા જોતીવાડીની નીચાળ ઉધાડવા ની કુચના પર અનુકુળ રીતે જરૂર ધ્યાન આપશે. માગ જાગડના રીપોર્ટ પર મહેર ધ્યાન ડાયરેક્ટર સાહેબે આ પ્રમાણુ જે મેગ કરેલો છે તેથી એકવાર ફરીને હુ મ્હારી તેજ અરજ રળ કરે છુ. અને નમતાપુર્વક જણાવુ છુ કે નામદાર મુખર્ધ મરકાગ

ખજોડગ કોણું માલ સારી ગાફી રહેલી છે તે ધ્યાનમાં લેતા ખેતીવાડીની નીચાળ માટે લો આ છુલ્લાનો લાગા વખતનો દાવો નામદાર જોનરેજલ પ્રધાન રૂબરૂ રજુ કરવાની મેલેરજાની જોજો સાહેબ કરશે સુખઈ પ્રતાકાના સુઠી વધુ મહેસુલ આપતાં છુલ્લાઓમાનો લાડય છુલ્લા જોક છે અને 'હુ' ધાડ હુ કે આ આધુનીક પદ્ધતી મુજબનું પ્રાયમિક યાતો માધ્યમિક ખેતી નુ શીયલ આપવાની તકની વધુ વખત આ છુલ્લાના જેડુંગના છોકરાઓ ને ના પાઠવી જોઈએ નહિ. હુ નર્મતા પુર્વક જણાવુ છુ કે આપ સાહેબ મડળનો આ વાજળી અરજ નામદાર સરકારના યોગ્ય અમલદારો રૂબરૂ મ- હેરજાની રાહે રજુ કરશે.

૧૨ આગલા વરસના રીપોર્ટમાં મહારી વીજ જોક અગત્યની મુચના છુલ્લામા ખેતીવાડી તથા દેરાનુ પ્રદર્શન હર સાલ ભરવાને લગતી હની સને ૧૯૨૦ ની સાલમાં મડળે જે ખેતીવાડી અને દેરાનુ પ્રદર્શન કરેલું તે સવના લાગતા વલગતાઓ તમ્કી જોક રેલ્વે તરીકે ભડેર કરવામા આવેલું અને મહાર માનવુ છે કે ખેતીની પેઢાય અને દેરાની જોલાલ મુધારવાન અગત્યતા ખેડુનેનાં જ્ઞાન પર લાવવાનો શ્રેષ્ઠ ઉગાય કોવા પ્રદર્શનો મ-વાન છે. સદરૂ મુમના મડળના પ્રેમીકટ ગી૦ જોય૦ જોલ૦ દોશ, આપ મી જોમ. સાહેબે માન્ય રાખેલી અને મહેરજાન ડાયરેક્ટર સાહેબે પણ મે. કે. મ્યુટી ડાયરેક્ટર સાહેબ સાહે તે ગાગત વિષે મચલત કથીનાર નેનાપર મતુ કુળ રીતે જ્ઞાન આપવાનુ કળુલ હેલું. હુ નમ્રતા પુર્વક જણાવુ છુ કે મડ ળની આ વિષે ૧ અરજ ગાગત મહેરજાન ડાયરેક્ટર સાહેબનુ ક્ષમી જ્ઞાન જોગવું અને છુલ્લામાં આવા પ્રદર્શનો કરવા માટે જોજો સાહેબની મારફતે જલકની આંટ મેળવવી.

૧૩ રીપોર્ટવાલા વચ્ચ હરજાન કાંઠોઆવાડ તથા મુરત જોજની અને રેવાકાંઠાના જુડા જુડા જાજોના જરજાર સાહેબોએ નથા ભડય, મુરત અને પચમહાલની લોકલજોડોં જો મડળને પેતાના તરફનુ ઉ-ગમન આપવુ ચાહુ રાખ્યું અને મડળ આ જગ્યાએ જોજો અવળાજોનો ઉ-કાર માને છે ભડય ડીસીકટ લોકલ જોડના જોજાઉ-ન્ટ ગી૦ મેગીલાલ હુ લાલ શાહ કે જેમને મડળનો હિજાળ વિના સાલીઆજીએ તપાસ્યો છે તેમનો પણ મડળ ઉપકાર માને છે

મી૦ મુજરામ જોમ રીવાન કે જેજો મડળની જોડીલામાં રૂબરૂ રાખે છે તેમને પણ ઉત્સાહથી સતોષ પુર્વક કામ કરેલું છે

હુ છુ આપનો નમ

સેવક,

આઈ. જોન દેગાઈ.

ભજ્ય છુલ્લા ખેતી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવાને મડળના જોનરગી સેક્રેટરી - વાડ્ય.

એપેનડીક્સ. (અ.)

અગ્રય હલકા બેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ખીલવનાર મહેલના
 હ સાબુની તારીખ
 સને ૧૬૨૧-૨૨ (તા ૧ અક્ટોબર ૧૬૨૧ થી તા ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૬૨૨ સુધી) ની

જામા	ખામત	અર્થ
૭૭૬૦-૨-૬	ખુલતી સીલીક ભર્ય ૩-આપરેટીવ બેકમા શીફડ ડીપોઝીટ ... ૨૦૦-૦-૦ સેવીઅ બેક ખાતે ... ૫૦૦-૦-૦ કુટ ખાતે .. ૬૦-૦-૦ રોગ ખાતે .. ૧૦૦-૦-૦ વોર બોન્ડ ૧૬૨૬ ના .. ૫૦૦-૦-૦ ગવર્નમેન્ટ પ્રોપ્રિયેટરી નોટ ૧૦૦-૦-૦ ૭૭૬૦-૦-૦ ખાલ્ખી સીલીક ૦-૨-૩ કુલ ૭૭૬૦-૨-૩	
૮૬૧ ૧૪૦ ૪૩૧-૧૫-૭ ૧૦૦-૦-૦ ૪૮-૦-૦ ૨૧ ૧૧-૦ ૨૬ ૧-૧ ૧૧-૩ ૦	ત્રિમાસીક વેચાણના સરકાર તરફથી ખરીદાતી ૫૦૦) ટાપી સુધાતના વ્યાજના ભર્ય ડીફીકટ લોકલ બોર્ડ તરફની આંદા વાપિક મેગ્ગ શીના ત્રિમાસીકમા ભર્ય ખબર છપાવવાની ઉપજના પોસ્ટેર ખાતે ખનામત ખાતે ત્રિમાસીક વિગેરે છપામણી અર્થ ખાતે લોકલોના ૫ માસ ખાતે રેથનરી ખાતે પ્રસ્તુત ખરીદી ખાતે પરચુરસ ખાતે તથાટી મહેનતાના ખાતે	૧૩૮-૫-૬ ૮-૩-૦ ૫૩૪ ૦ ૬ ૫૨૩ ૧૫ ૦ ૨૪ ૧૫ ૬ ૧૬-૨-૦ ૧૭-૬-૦ ૦ ૧૨-૬
૧૫૪૮-૧૩-૧ ૬૩૨૮-૧૫-૪	૫૧ આખર ભધ ચલી સીલીક ભર્ય ૩-આપરેટીવ બેકમા શીફડ ડીપોઝીટ ખાતે ... ૨૫૦-૦-૦ સેવીઅ ખાતે ... ૨૭૫-૦-૦ કુટ ખાતે ... ૫૦-૦-૦ સર ખાતે ... ૧૦૦-૦-૦ વોર બોન્ડ ખાતે .. ૫૦૦-૦-૦ પ્રોપ્રિયેટરી નોટ ખાતે ૧૦૦-૦-૦ એક કુલ ૮૦૨૫-૦-૦ લોકલ ઉપરની સીલીક ૫૨-૦-૬ કુલ ૮૦૭૭-૦-૪	૧૨૬૧-૧૫-૦ ૮૦૭૭-૦-૪
૬૨૩૬-૧૫-૪	એક કુલ ૮૦૭૭-૦-૪	૬૩૩૮-૧૫-૪

જોષેનદીક્ષુ (અ.) ૧;
સરૂપ જલ્લાની ખેનીચાડી અને કુસર ઉદ્યોગ ખીચવનાર મંદળનું
અને ૧૯૨૨-૨૩ ની સાલનું બજેટ.

જા.નં.	બાબત.	અર્થ.
૮૦૭૭-૦-૪	ખુસતી સીલક નીચે પ્રમાણે સરૂપ ડા-જોપરેટીંગ બેંકમાં ફીલ્ડ ટીપોગ્રીફ ખાતે ... ૨૫૦૦-૦-૦ સેવીંગ ખાતે ... ૨૭૫-૦-૦ કરંટ ખાતે ... ૫૦-૦-૦ ચેર ખાતે ... ૧૦૦-૦-૦ વોર બોન્ડ ખાતે ... ૫૦૦-૦-૦ પ્રોપર્ટી નોટ ખાતે ... ૧૦૦-૦-૦ કેપિટલ ૮૦૨૫-૦-૦ હાય ઉપરની સીલીક ૫૨-૦-૪ કુલ ૮૦૭૭-૦-૪	
૪૫૦-૦-૦ ૬૦૦-૦-૦ ૧૦૦-૦-૦ ૫૧-૦-૦ ૫૦-૦-૦ ૨૦-૦-૦ ૪૫-૦-૦	સાપ્ત મુકેલી રકમના બાજના ત્રિમાસીક વેચાણના સરૂપ ટીલીકટ લોકલ બોર્ડ માંડના સાપ્ત મેમ્બરની ફીના વાર્ષિક મેમ્બરની ફીના ત્રિમાસીકમાં બહેર બજાર બપાવવાની ઉપજના પોરટે. ખાતે ત્રિમાસીક વિગેરે બપાવણી ખર્ચ ખાતે નોકશાના પત્રાર ખાતે રેસનરી ખાતે પુસ્તક ખરીદી ખાતે પરચુણ ખાતે તજાડી મેમ્બરનાણા ખાતે આવર બી વિગેરે ખાતે મોરચુના પડીકા ખાતે ડેમોન રેસન ખાતે	૧૫૦-૦-૦ ૬૫૦-૦-૦ ૫૨૮-૦-૦ ૫-૦-૦ ૨૫-૦-૦ ૨૦-૦-૦ ૫-૦-૦ ૨૫-૦-૦ ૨૫-૦-૦ ૫૦-૦-૦ ૧૫૨૮-૦-૦
૧૬૧૫ રાઉલ ગ્રાડ રાઉલ ૬૬૬૨-૦-૪	ટોવેલીંગ ખાતે ડેપોઝિટ ખાતે જોબ્બર ખરીદી ખાતે અનામત ખાતે	૧૫-૦-૦ ૫-૦-૦
૧૬૧૫-૦-૦ ૮૦૭૭-૦-૪ ૬૬૬૨-૦-૪	રાઉલ સીલીક	૧૫૪૮-૦-૦ ૮૧૪૪-૦-૪ ૬૬૬૨-૦-૪

MOTILAL C
વાઇસ પ્રેસીડે-૬.

— સગ્રીફીકેટ આપવામાં આવે છે કે વાસ્તવ છતાં જેતીવાડી મહાજનો તારીખ ૧ લી અક્ટોબર ૨૧ થી શરૂ થતો હીસાબ તપાસવામાં આવ્યો છે અને તે સતોષકારક રાખેલો માલમ પડ્યો છે

વાસ્તવ તો પં બનેવારી ૧૯૨૩

સોળીલાલ જોશી ગાંધી.

લોન્ડોન. એકાદિનિયત.

નંબર ૧૬૦ અને ૧૯૧૨-૨૩

વાસ્તવ જેતીવાડી હુનર ઉદ્યોગ મહાજનો તા. ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૨ ના રોજ પુરા થતા વરસના રીપોર્ટ પર મહાજનો પાંચ પ્રેસીડેન્ટ સાહેબની ટીકા.

૧ આ વાર્ષિક રીપોર્ટ આધારણ રીતે મોટો છે

૨ ફક્ત આધારણ રીતે સારી નીવડી હતી, અને બીજાની સેક્રેટરીએ અને ૧૯૨૧-૨૨ નો રીપોર્ટ ફક્ત પુરી થયા પછી મોટેથી રજૂ કરેલો હોવાથી બીજા ફક્ત બાંધેલો જોઈ જાણી શકાય છે

૩ મહાજનો મેમ્બરોની ભાગતમાં ફક્ત એક જ માણસ ઉપર આધાર રાખવાથી બની શકે એમ નહીં હોવામાં મહાજનોની સ્થિતિ ઉપર જે સંજોગો છે, તેમને મેમ્બરો બનાવી શકે નહીં હોવામાં મોટો ખાસ કર્યો છે અને તે ઉપરાંત જલ્દીના આગેવાન તાલુકાદારો તેમ જ જમીનદારોને પણ સંજોગો તરીકે નોંધવામાં આવ્યા છે તા. ૧૯ થી ૧૯૦૫-૧૯૦૩ ના રોજ નેનેજીંગ કમિટીએ કરાવેલો કે હામીનીના ફેક્ટોરિસમાં આધાર આપ્યો છે જલ્દીના પર્થતના મેમ્બરો મેલવના પ્રજા રજીના હાજીયાન એક જલ્દીના પર્થતના મેમ્બર મેલવી સહરદુ કરાવેલો જે આજના મેલવો છે અને બાકીના એક મહાર મેલવનાનો છે પરંતુ બીજા મેમ્બરો પોતાની ફરજ હજી બજાવવાની છે અને આશા છે કે તેઓ તે જમ જાને તેમ જલ્દીની બજાવશે.

૪ બાંધકામ જેતીવાડીની નીચાલ ભાગતની મહાજની અરજી લખી બુઝી છે તે અંગ્રેજી પેટર્ન મેલ જેતીવાડીના રાયરેક્ટર સાહેબને અને ૧૯૧૨ ના નંબર ૨ તા. ૨ અક્ટોબર ૧૯૧૨ નો રાજલ લખી કરેલી અને જો કે તે અરજી દર વર્ષે ફરી ન ફરી કરવામાં આવે છે છતાં પણ લગભગ અઘીબાર વરસ થઈ ગયા છે અને હજી પણ તેને કંઈ નીચાલ કરવામાં આવ્યો નથી. મુઠા ઇલાકાના બીજા જલ્દીનાની સરખામણીમાં મહાજન છોડી વસતી અને હોનરબલ પ્રમાણમાં સરખાવેલું સુધી વધુ સંજોગો ભરે છે અને તે મુજબ સુધારા જલ્દીનામાં પ્રથમ પાર્ટને આવે છે પરંતુ જેતીવાડીની નીચાલની

બાળતામાં મને ધાસ્તી છે કે આ જીવો સડેથી છેડવો આવશે.

૫ જીવલેશમાં મંડળના મતનો કાર્ય સાધક રીતે ફેલાવો કરવાનું કામ કરવા માટે જોકે યોગ્ય માણસને મળ્યા તરફથી રોકવા માટેની જોનરરી સેક રેટરની અરજ બાબત મને લાગે છે કે જોમણે તે માટેના ખર્ચની બરાબર ગણતરી કરી નથી “યોગ્ય માણસ” જેટલે કે તે ખેતીવાડીના મેન્યુએટ યા મેન્યુએટ જેટલું જ્ઞાન ધરાવનાર સખસ હોવો જોઈએ. ખેતીવાડીના મેન્યુએટ હજી નોકરી સોંપમાં રખાતા થયા હોવાનું મહારી જણમાં નથી, એવા મેન્યુએટ થી બહાર હાલમાં ઉદારાઈ નહીં અને તે સંલોગોમા જોવા કોઈ સખસ ખેતીવાડીના ડાયરેક્ટર સાહેબ મારફતે અને તે પણ ઘણે માટે સરકારી નોકરીમાંથી મેળવવો પડે. તેના પગાર, પેન્શન અને રજા માટેના ફાલ અને જોકે સ્વીપાઈ બાબત જોગવઈ કરવી જોઈએ અને તે ઉપરાંત તે જોઈને મુશ્કેલીનું શરૂ તથા ખર્ચ આપવો પડે. આ ખર્ચનો આંકડો ચોક્કસ ડેટલો થસે તે હું બાજુ નથી પરંતુ તે આસરેથી ઠીક શકું છું કે તે લગભગ રૂ. ૨૫૦૦) ૬૨ વર્ષે થસે. સરકાર તરફથી ફક્ત જીવલેશમાં કામ કરવા માટે બીજો જોકે જોનરરીયર નીમવામા આવ્યો છે અને તેની પાસે ખેતીવાડી બાબત ચલવલ ચલાવવાની આશા રાખી શકાય છે. મંડળની પાસે આવા જોકે નોકર બાબત આશા રાખવી ફેક્ટ છે. સને ૧૯૨૧-૨૨ માં આ મંડળની કુલ ઉપજ રૂ. ૫૫૪૮-૧૩-૧ અને ખર્ચ રૂપીઆ ૧૧૬૧-૧૫-૦ થયો હતો અને તે મુજબ આવા જોકે કાર્યસાધક કામ કરનાર માટે ફક્ત રૂ. ૩૦૦)ની રકમ ગણતરી થઈ હતી. આ સંલોગોમાં બીજી વધુ આવક મેલવી જોઈએ. અને તેને માટે જોકે જ રસ્તો જો છે કે ૬૨ વરસે જીવલેશ પર્ષતના જોકેસો મેનમર્સ મેળવવા જોઈએ, યો તો વાર્ષિક ૧૨૫૦ મેનમરોના ખાત્રા મેળવવી જોઈએ. આ બેમુશ્યો કોઈ પણ જોકે શક્ય નથી. જો દસ માણસની મેનેજિંગ કમીટી મે મહારી ટીકાના ઉપર પેરા ૩ માં જણાવ્યા મુજબ ગોતે ઠરાવ કર્યા પછી ફક્ત જોકે જીવલેશ પર્ષતનો સખ્ય મેલવી શકે. તો જ્યાં સુધી ચલવલનું કામ પુરું થાય નહીં, ત્યાં સુધી ૬૨ વર્ષે ૧૦૦ જીવલેશ પર્ષતના યા તો ૧૨૫૦ વાર્ષિક સખ્યો મેલવવાનું ટેવી રીતે શક્ય છે ?

૬. ડેરોના પ્રદર્શન બાબત મારા તારીખ ૧૬ મે રાને ૧૯૨૨ ના નં. ૨૫૬ ના કાગલથી જાણ થતાં પત્રવ્યવહારપર ધ્યાન જોવાની રમ લઈ છું. જેલું પ્રદર્શન તા. ૨૭ થી તા. ૨૯ ફેબ્રુઆરી ૧૯૨૦ હરમ્યાન ભરવામાં આવ્યું હતું તે વખતેજ પ્રાથમીક સીટીંગમાં મેં જણાવ્યું હતું કે તે તારીખો મારૂં જીવલેશ માટે ખર્ચ જોઈતો નહોતો, આ જીવલેશમાં ૩ ની મોસમ

ફેબ્રુઆરીના અધવચગી શરૂ થાય છે અને જેહુનો 'અને વેપારીઓ લગભગ વધુ માસ સુધી ઘણા રોકાયેલા રહે છે આથી કરીને તે વખતે જે નમુનાઓ રજુ થયેલા તે બરેથી છુટવાના તથા ખુરત ફાર્ગના હુના પ્રદર્શનનો હેતુ હો શેની જોલાદ સુધારવા માટે જેહુનોની આખો ઉપકરણનો હુનો અને તે ઉત્તર ભાગના છુદલાઓ તરફ ચઢીઆતા ઢોરોની સરખામણી કરવાની આધી રોકાને પ્રદર્શન જે નવે બરની આખરે બારવામા આવે અને તે બાબતની વળતર અખર જેહા અને અમદાવાદ છુદલાઓમા તમજ વડોદરા રાજ્યમા કે જ્યાં બળદ ગાય અને લોસોમા શ્રેષ્ઠ નમુનાઓ મલી આવે છે ત્યાં આપવામા આ ને તો ઘણું ફોટોમંદ થમ ચકચે.

૭ ચીં ઈશ્વરલાલ જોત દેસાઈ બી એ, એલ એલ, બી એ જોતર-રી સેક્રેટરી તરીકે પોતાના ફરજ સતોષ પુર્વક રીને અહા કરી છે અને તેમની એચીક સેવા માટે મહત્તા ઉપકારને પાન છે. મહત્તા કલાર્ક ચીં સુરજરામ જોમ દીવાને અત કરજી પુર્વક અને અસુક રીને મહાત્મા સતોષ પુર્વક કામ ધરું છે

ભરૂચ તા ૨૦ એપ્રિલ ૧૯૨૩

જેતીલાલ ચુનીલાલ
વાઈસ પ્રેસીડન્ટ

જેતીવાડી મહત્તા વાઈસ પ્રેસીડન્ટની તા ૨૦-૪ ૨૩ ની ટીકા નીચે.

ભરૂચ તા ૨૮ એપ્રિલ સને ૧૯૨૩

મુખ્ય ઇન્સા ના જેતીવાડી ખાતાના ડાયરેક્ટર સાહેબ તરફ સવામ સાથે પ્રકલ રવાના

પુના

૨ આ છુદલામ જેતીવાડીની નીચાળ ઉપકરણ બાબતની સુચના પર ડાયરેક્ટરની લેખર ૩૧૧૯ તા ૨૦-૩-૨૨ ના કાગલમાં વચન આપ્યા મુજબ જે આર્થિક રચીતે જલકુળ હોય તો લાભદાયક રીતે પ્યાન આપવામા આવશે

સહી છ એચ કેવેન

ટલેકટર-ભરૂચ

નખર પી આર એ છ આર .

ભરૂચ તા. ૨૮ એપ્રિલ સને ૧૯૨૩

જેતીવાડી મહત્તા વાઈસ પ્રેસીડન્ટ તરફ મતામ સાથે નક્ક રવાના

સહી છ. એચ. કેવેન,

ટલેકટર-ભરૂચ,

શુભ ઇલાકાતુ સરકારી ખેતીવાહી ખાતુ.

સુચીપત્ર નં ૫ સને ૧૯૨૩.

જુવાર અને ઘઉં વીગેરેમાં થતો આજીઆનો રોગ

અંગાનીઓ અથવા આજીઓ જે રોગ અનાજના પાકને, તેમાં ખાસ કરીને જુવાર, ખાજરી અને ઘઉંના પાકો લાગુ પડે છે અને જેઓ આ તુલ્ય વાવેતર કરે છે તેઓ તેને સારી રીતે ઓળખે છે કાંઈ ટૂંક વાગે તો આ રોગનો ઉપદ્રવ એટલે મખત કોળ છે કે જુવારના તુલ્યમાં કણસના સંગલગ રોકે પ્રાંત દેશો જેટલા આજીઆના નમવાળાં દેશો છે, ખેડૂતોનું માનવું એવું છે કે આ રોગની ઉત્પત્તિ ખરાબ પવનથી થાય છે.

આ રોગના લક્ષણ પામ્પવામાં જુગ થવાનો સંભવ નથી જ્યારે આજીઆને રોગ થાય છે ત્યારે જુવાર ખાજરી અથવા ઘઉંના જથ્થામાં મારેલા તમામ અથવા થોડા ઘણા ઠાણા કાળા બેસા જેવા રંગના થઈ જાય છે આ કાળા છુટા જુવાર, ખાજરી અને ઘઉંનાં છોડના થડમાં (માથામાં) એક જાતની ધણીજ બારીક વનસ્પતિ ઉગે છે તેના ધણીજ કીણા અમખ્ય બીના છે આ બારીક વનસ્પતિ ' પસ્તવોપજીની ' એટલે બીજના અંત ઉપર જીવનારી છે, અને તે જુવાર-વીગેરે જે છોડની અંતર ઉગે છે તેના ઉપર પોતાનો શુન્દરો કરે છે એ વનસ્પતિ એટલી કીણી મેલ છે કે સુરક્ષાકીની મદદ વિના નરી આખે તેનું થડ આપણને દેખાતું નથી તેનું બીજાનું માત્ર આપણને જણાય છે, જે બીજા કણમલામાં જ્યાં અનાજના લાણ થયા એછાએ ત્યાં થાય છે.

આ આજીઆના બીજા એટલા કીણાં હોય છે કે પવનથી તે સહેલાઈથી ઉડીને બીજા રોગવીનાના (તદુસ્ત) કણસના ઉપર જઈ તેના લાણને લાગે છે અને કાપણી વ અને લાણ ઉપર તે ચોટી રહે છે વળી આજીઆવાળા કણસ પાને ધણી કાગળથી વીણી લઈ નાશ કરવામાં ન આવે તો તે ખજીમાં બીજા સારા કણમલા માથે બેસા થઈ જાય તેથી આ રોગના બીજા સાગ ઓખા લાણને દુષિત એટલે એપવાળા કરે છે આવા એપવાળા બીજા જ્યારે બીજા મોગમાં વાવવામાં આવે છે ત્યારે તેની સાથે આ આજીઆ ના બીજા પશુ ઉગી નીકળે છે અને તેના છોડ જેમ જેમ વધતા જાય છે તેમ તેમ તેની અંદર આ રોગની વનસ્પતિ પશુ વધે છે, અને તુલ જ્યારે પાકના આવે છે ત્યારે તેના કણસલાને લાગુ પડે છે આ પ્રમાણે આ પસ્તવોપજીની વનસ્પતિ આખા દેશમાં ચો તરફ ધણી જગેરો ફેલાવાં થાય છે.

જ્યારે અમુક દિશાના પવન વાગે છે ત્યારે આ રોગ ઘણા મખત રૂપમાં આવે છે એ વાત ખરી છે પરંતુ જેમ ધારવામાં આવે છે તેમ આ રોગની ઉત્પત્તિ કાંઈ ખરાબ પવનને લીધે થતી નથી એમ ઉપરની કહીકતથી જણાયો.

આ આજીઆમાં કીણા કાળા બીજા ખજીમાં તુલ્યાર થયેલા અને પ્રાણમાં પડેલા

દાણા ઉપર ચોટિદા હોય છે તેથી આ રોગ વરસે વગમ થયા કરે છે, પરંતુ જો રાં
રીતે આ રોગના બીયાનો આપણે નાશ કરી શકીએ તો બીજા વરસના તુલને આ રોગ
લાગુ પડશે નહીં આ કામ મહેતવણીથી થઈ શકે એવું છે, અને તેમાં જો કાંઈ મહેતવ
પડે છે તે તેમાંથી થતા ફાયદાના પ્રમાણમાં છેલ્લે નજીવી છે

આ વાત ખ્યાનમાં રાખી નોંધણે કે ત્રાષ દાણાને આછાવાના બીયાનો ચેપ કા
ઝેલો છે કે નહીં તે માત્ર નેવાથી જણાતું નથી, કારણ કે આ રોગના બીયા પહોળા
કીણાં હોય છે આ રોગના બીયા નાશ કરવાની ગીત જેમ બને તેમ ચોતરફ સૌના જા
ણનામાં આવે તે હેતુથી આ સુચિપત્ર પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

મોરચુથુના પાણીમાં બાંધાને પલાઈવાની માહિતી.

એક માત્રીતુ વામણુ લેવું તેમાં ત્રણ ગેર (એક શેર એટલે ૮૦ તોના બારેનો)
પાણી નાખવું અને તેમાં મોરચુથુના પડીકોગાની બધી ભુરી નાખવી પડી તે પાણી લાકડીના
નાના કટકા વડે બગચા સ્થાવર મોરચુથુ સારી રીતે પીગળી જાય ત્યારે તે પાણી
બીયાનો પસરાવવા ઉપયોગી થયું એમ સમજવું

આ પાણી ૨૪ રતવ જુવારના બી પનાજવા માટે પુરતું છે આ બીયાંથી મા
એકર જમીન વધાય છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બી માંથીને લીધા પડી તેના ત્રણ હીસા કરવા તેમજ
એક હીસો લઈ દપડામાં પોટથી ગાંધી તે પોટતુ મિશ્રણવાળા પાણીમાં નાખી તેને ચે
કીટવાર ઉપર નીચે દરી ગિયળમાં ૧૦ મિનીટ મુડી પલાઈ રાખવું ૧૦ મિનીટ પછી
પોટતુ વડે મોટી વેળા પાણીનો એ ઉપયોગ ન થાય એવી માત્રા રાખવી કારણકે
તેજ પાણીમાં ગાંધી ગઢેલું મધ્ય બી પલાઈવાનું છે

ચકી મજી ૧૧ બીયાંની બીનો લીંગો દરી લઈને પોટતુ ગાંધી વાસણમાં મિશ્રણ
માં નાખવું અને ઉપર પ્રમાણે જરાગ દરીને બીને બાવાગાજ સુખવડું એજ પ્રમાણે
બાકી ૧૧ સઘળા બીને બે વખત અથવા અર્ધ લઈને ઉપર જણાવેલી કૃતી પ્રમાણે દરી
મોરચુથુના મિશ્રણમાં પગાળવું અને બાવામાં સુખવડું આ મધ્ય બી ખેતરમાં વાસણ
માંથી સુધાઈ ગયા બાદ બેચ દરીને વાવવા માટે લઈ જવું.

ચાર એકર કરતા વધુ જમીન વાવવાની હોય તો મિશ્રણ પશુ વધારે નોંધણે આ
મિશ્રણ ઉપર જણાવેલા પ્રમાણમાં પાણી અને મોરચુથુના પાણીમાં ૧૦ મિનીટ મુડી
પોટથી ગળે ત્યારે તે પાણીમાં કુલતુ ગઢેલું નોંધણે

આ પ્રમાણે તકવાર કરેલી બીમાંથી થયેલાં તુલને આછાવાનો રોગ બીકાકા થશે
નહીં કારણ કે મોરચુથુના એરી પાણીથી આછાવાનું બી નાશ પામે છે

મોરચુથુના પાણી તકવાર કરવામાં લેખક અગર નામાના વાસણે ઉપયોગમાં લેતાં
નહીં કારણ કે તેમ કરવાથી તે વાસણે ભળીવના ઉપયોગને માટે નકામા થાય છે.

આ મોરચુથુ એરી ફેવામાં તેને ડાકગાંધી અને રોરથી કુ રાખવાની યાજ મળે
જો માંથી નોંધણે.

જાહેર ખપર

મી. સુજાત ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ ત્રિમાસીક પત્રમાં અત્યાર સુધી જાહેર ખપરો છાપવાનો રીવાજ હતો નહિ પણ પત્રના શાહકોની વાજ ને માટે ખેતીવાડી તેમજ હુન્નર ઉદ્યોગને લગતી જાહેર ખપરો પત્રમાં છાપવાનું વિચીત્ર કામગામી તે હવેથી નીચેના કરે સુખ લેવામાં આવશે.

જાહેર ખપરની જાત	ફદલી લીટીઓ અથવા પાના	
અગાઉ	મગે એટલી લીટીઓ પણ આઠ લીટી કરતાં વધુ નહીં	દરેક લીટી છાપવાના બે આના પણ દરેક જાહેર ખપર દીઠ આઠ આનાથી કમતી તરીકે
		૨ અંક
		૪ અંક
જાહેર ખપરની	પા પેગના	૩૧૦ આ. પા.
		૫-૦-૦
જાહેર ખપરો	અધા પેગના	૮-૦-૦
		૨૩-૮-૦
	એક પેગના	૧૧-૦-૦
		૧૧-૦-૦

અકના પાછલા બહારના પુરાપર છાપવાની જાહેર ખપરો પેટે ઉપરના કર કરતાં સેક્ટે (૧૫) ટકા વધુ લેવામાં આવશે.

જાહેર ખપરો પેટે જિલ્લા અગાઉથી લેવામાં આવશે. કોઈ પણ જાહેર ખપર ગરજના ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગના મહત્ત્વને માન્ય નહિ હશે તે પત્રમાં દાખલ કરવામાં આવશે નહિ.

શ્રી ગુજરાત

૭૬૨

લેતીવાડી અને હુસ્તર ઉદ્યોગ ત્રિમાસિક

The Gujarat Agricultural & Industrial Quarterly.

વર્ષ ૧૦ મું.]

જાન્યુઆરી ૧૯૨૪.

[આંક ૪ થી.]

પબ્લીશીંગ કમિટી.

૧. સરદાર સા. બા. મોતીલાલ યુનીલાલ દેશાઈ, મડ્ય
૨. મી. શુભાવભાઈ એન. દેશાઈ,
૩. ડી. યુ. ચોક્ર એગ્રીકલ્ચર, ઉત્તર વિભાગ અમદાવાદ
૪. મી. નરહરી કે. દેશાઈ બી. એ. એગ્રીકલ્ચર ભારતર
લાઈસેન્સ, અમદાવાદ
૫. મી. કાલીદાસ દામોદરદાસ ખાધીઆ
બી. એ. એગ્રીકલ્ચર બી. મડ્ય
૬. મી. વજીરાલ કે. અમરવાલા, બી. એ. મુબાઈ.
૭. મી. યુનીલાલ નંદલાલ દેશાઈ,
વેટરીનરી આસિસ્ટન્ટ, મડ્ય

ભાગ્યદેવી એવી કેપર મેન્ટ પેલે અને દેખરખ રહે તો તે
માનવ આંખે એવી છે. પદ્મ જે પોતે તેના ઉપર નજર નહીં કરે તે
હીંમત અને એવી પ્રવૃત્તિઓની પાસેથી કમી પડે છે.

પ્રકાશક: શ્રી ગુજરાત કૃષિ અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય, ગાંધીનગર.
પ્રિન્ટર: શ્રી ગુજરાત કૃષિ અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય, ગાંધીનગર.

ગાંધીનગર-મહાત્મા લાલકૃષ્ણ મેરમરોને મફત-ગાંધીના સલામદોને મફત.
અન્ય ગ્રંથરથો માટે વાર્ષિક રૂ. ૧-૦-૦ ચોરટો રૂ. ૦-૨-૦

ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ.

ત્રિ મા સિ ક.

વર્ષ ૧૦ મું.

જાન્યુઆરી-૧૯૨૪.

[અંક ૪ થો.

“ ખેડ. ”

—*****—

સંપાત્તિમતે. હવે કરવામાં આવ્યું છે “ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર અને નિમ્ન નગરી” આપણે પણ નરી આંધે દેખીએ છીએ કે ખેતી ઉપર સારી આ નિમ્ન નગરી આધાર રહેલો છે, હવેન રકાવા માટે પણ કહેલું છે. કે ત્રણ મુખ્ય વાતો “હવે ખેતી, ને વેપાર” ની જરૂર છે. હવાનો તો વાંડાર કુદરતે બહેલો છે. પણ ખેતરોને માટે આપણે પ્રયત્ન કરવોજ રહ્યો. અને એટલા માટે ખેતી-વગર જીવે ઉપાય થોડા ઘટાય એમ નથી.

સામા પાકને માટે સારી ખેડની ખાસ જરૂર છે. ખેતરમાં સારા પાક મેળવવા માટે સારા જીની જરૂર હોય છે એમજ નથી. સાથે સાથે સારી ખેડ ની જરૂર છે. જમીનમાં ભેળ્લો રેટકો, પાકને ઉપયોગી ખેતરો હોય, પણ તે છોડતાં મુજને પહેલે નહીં તો શા કામનો? છોડ પોતાનો ખેતરો જમીનમાંથી મુજ વાટે પ્રવાહી રચતીમાંજ દઈ શકે છે. માટે જમીન જેમ જાને તેમ થોડી અને ઓછી બનાવવી ભેળ્લો, કામ કરવાને ખેડની ખાસ જરૂર છે. જમીન ખેડવાના મુખ્ય રેતુઓ ને પ્રમાણ છે:—

(૧) જમીનનો ઉપલો વાગ ને અને નેચોનો ભાગ ઉપર આવે તે માટે હવાથી જમીનને ઉચલપાંચલ કરવી ભેળ્લો. આથી નાચેની જમીનમાં જે વનસ્પતિ પોષક પદાર્થ જોગળે એવો ન હોય તે ઉપર આવે છે, અને હવા તથા ગરમીની અસર-થવાથી જોગળે છે અને તેથી પોષક પદાર્થનો વધારો થાય છે.

(૨) ખેતરમાં જે દરે તથા ઘાસ વિગે જાત પાકને મુકવાને કારણે છોડવા હોય છે તે મુજ અને જમીનમાં જે ઘાસ વિગે રહ્યા તે સડી જઈ પાતર તરીકે વાગે છે.

(૩) જેડથી જમીન પોથી, અને છે અને તેથી હવા તથા ગરમીનો અંદર ના બાગમાં પ્રવેશ થાય છે અને તેની અસર એવી થાય છે કે જે પેષક પદાર્થોને જોગળે એવા ન હોય તે પીગળી જાય છે તેમજ જમીન પોથી હાય તો તે પર વરસાદ પડે તો બહાર નીકળી જતા અંદર ઉતરે છે. જમીન પોથી હાય તો તે લીનાશને આકર્ષે શકે છે તથા સારી રીતે સમજી શકે છે.

(૪) જેતરની માટી તદન ઝીણી થાય છે એથી જે તરફ જાય છે અને છાંટનાં મુળ સહેલાઈથી ભેદી શકાય છે.

જમીન જેમ ઉડી ખેડાય તેમ કાયદાકાંઈ થાય છે. જેમાં કટલા મહીનો સુધી નવાવળી ન કરી હોય તો પણ તે હળથો ખેડી, મુકવામાં ધણે કાયદો છે જમીન પડતર રાખી હોય તોપણ તેનો મથાળાનો લાભ કંઈ સ્થાંતીમાં રાખતાં કરતાં ખેડી રાખવામાં કાયદો સમાયેલ છે જમીનમાં ઉડા ખેડાણની અસર એકદમ માલુમ પડતી નથી. જમીન અંદરના પદાર્થો જેમ જોગળે એવી સ્થાંતીમાં આવે છે તેમ તે વધારે કળદુષ બનતી જાય છે.

ઉડી ખેડથી ધણે કાયદો થાય છે એનો દાખલો ભરૂચ પાસે કુકરવાડી ગામમાં જોવાયો છે. તે ગામની જમીનમાં વીનાયતી હળથી સારી પેઠે ઉડી ખેડ કરી કપાસ વાળ્યો હોય પહેલે વર્ષે વાર્ષિક કપાસના છોડ ભેગી ઉગી તેને ધણે પાન આવ્યા પણ ફાલ ભેઠો નહીં આ ઉપરથી દોડાને લાગ્યું કે અર્થ છાંટમાં ઉડી ખેડની જરૂર નથી. પણ બે ત્રણ વર્ષ પછી જે જેતરનાં ખેડલો પાક થયો કે તેના માલિકો ન્યાલ થઈ ગયા. પછી એઓને ખાતો થઈ કે આમ થવાનું કારણ કાંઈ નહીં પણ ઉડી ખેડજ હતી.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ દરેક જમીનને ઉડી ખેડવાથી કાયદો થાય છે એમજ નથી. જે ખેતરની ઉપડી જમીનનો કસ ઉતરી ગયો હોય છે અને નીચેની જમીનમાં પેષક પદાર્થો હોય છે, તેવી જમીનને ઉડી ખેડવાથી ધણે કાયદો થાય છે. પણ જે ખેતરની નીચેની જમીન ખરાબ હોય છે તેને ઉડી ખેડવાથી કાયદાને બદલે નુકશાન વેઠવું પડે છે.

ખેડાણ દરેક રૂતમાં કરવાથી કાયદો નથી. પાક લણ્યાં રહ્યો કે ખેતર ખેડી નાંખવું કાયદાકારક છે. તેમાં ચાર પાંચ મહીના સુધી પાક ન લેવો હોય તો પણ તે ખેડી રાખવામાંજ કાયદો છે. જોછામાં જોછું વરસાદ સાગ સજ એક મહીનો તો ખેતર ખેડી નાંખવુંજ ભેદજ. જોગાસાગો ખેડ કરવાથી કિલુ નુકશાન વેઠવું પડે છે તે માટે કહેવત છે કે:—

“ જોગાસાની ખેડ, અને શિયાળાની ચાળડી (પાવડી)
ઉનાળામાં રંગલો, તે આછાને રંગલો.

જમીન ખેડવાનું કામ વખતસર કરવા માટે આપણા ખેડુનેામાં કહેવત છે કે “ ગયો મેહ આવે પશુ ગર્ધ ખેડ ન આવે. ” સરકારી ખેતરોમાં વરસાદ પડેલાં ખેડવાથી અને પછી ખેડવાથી આ લાભલાભ થાય છે તેનો ઘણી વખત અખતરો કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં વરસાદ પડેલાં ખેડ કરવાથી લાભ છે એમ બહુયું છે. હુકાળ પડે તે વરસે ચોમાસા પડેલાં ખેતરો ઉંડા ખેડ વાથી સારો પાક આવે છે એવું અનુભવ ઉપરથી જણાઇ આવે છે. આની ખાતરી નીચેની ણીના આવે છે.

આઠથી થોડાં વર્ષ પર જ્યારે વરસાદની ઘણી તાણ હતી તે વખતે કેટલાક સમજી ખેડુનેાએ ઉંડી ખેડ કરી હતી અને અમલ ખેડુનેાએ છાછરી ખેડ કરી હતી ઉંડી ખેડેલી જમીનમાંથી પાંચ મણુ કદમ તથા ૧૫ મણુ અનાજ મળ્યું હતું અને છાછરી જમીનમાં ૧૦ શેર કડગ તથા ૪૫ શેર અનાજ મળ્યું હતું આ ઉપરથી આપણે ઉંડી ખેડના ફાયદા ભ્રષ્ટ શકીએ છીએ.

-ખાસ કરીને ચીકણી અને ઘટ માટીને ખેડવાથી ગહુ લાભ થાય છે. જમીન એકદમ ઉંડી ખેડવા કરતાં દર વરસે બે ત્રણ વખત વધારે ઉંડી ખેડવી ભ્રષ્ટ. ખેતર ઉંડું ખેડવું હોય તો તુવેર કપાસ વિર જાતના પાકનાં મુળ ઉંડે જર્ધ ભ્રષ્ટના ખોરાક મુખી લે છે. જમીન ઉંડી ખેડવાથી પડેલે વર્ષ પશુ ફાયદો પડે છે.

પરંતુ આપણે ત્યાં જે હુજર વપરાય છે તે ઉંડી ખેડ કરવા માટે તદ્દન નકારાત્મક છે માટે એવાં હુજર બનાવવાં ભ્રષ્ટ એ કે જેઓ જમીન સારી રીતે ઉંડી ખેડી શકાય. કેટલાક સરકારી ખેતરોમાં નવી જાતનાં હુજરો લાખલ કરવામાં આવ્યાં છે અને ઘણી જોડે ખરચે સારો પાક મળે છે. આપણા ખેડુનેાને પણ એવાં હુજર મળવાં ભ્રષ્ટ એ કે થોડે ખરચે વધારે પાકનો લાભ લઈ શકે.

સારી ખેડ કરવાથી કેવી રીતે ફાયદો થાય છે તેટલા માટે આ પશુ -ખેડુનેામાં કહેવત છે કે:—

“ખેડ ખાતર ને. પાણી
લાવે નરીખને તાણી.”

જમીન હલકી હોય તો પશુ સારી ખેડ અને ખાતર મળે તો સારી ની પાક થાય છે. અરુ.

સહકારી વેચાણુથી થતા ફાયદાનો એક પ્રત્યક્ષ દાખલો.

શ્રી સોમક કો-ઓપરેટીવ કોઍન એન્ડ સીક સોમાઇટી લીમીટેડ.

લેખક — જયતીલાલ ગુણવતરાય બાની.

મુગનથી ૭ માઈ. દુર મોસક નામે ગ્રામપાલ તાલુકાનું ગામ છે ક્યાન વેચના જનમા ભોગનરી પછી હાડમારી અને ખામતે બે વે ર વચવાથી થનો તાન મેગવસા ત્યાના મ્લીગ મ પુગ્મોતમ મ મ્મજાગમ સાથે મીલત બાગ મેમગમએ પાનાનો ક્યામ પીનારી ર વચવાનો નિશ્ચ મને ૧૮૧૬ ની માતમા કથો દ માત મેમનની સપા ન્ધતા હોન મોરા પાપાપ એક સોમાઇટી રધાપી આશુ પાણુના ગામોના વોરા પયુ એમા હને ભાગ પતા ચતા છે

સોમાઇટીનો ઉદ્દેશ.

ખેડુનો ખેતીમા પોતાનો પાક ઉછેરા ફેટી મહેનત કરે છે તેો ખ્યાલ તેા ફેરે ફોર મગમકાના ઉડી-વરનાદ પાણી-કા વંમા શિવાગાની ટાપમાં અને ઉન્હાનાના મખત માપમા-દરેક મોમમમા તેમને ખેતીના કામમા તનનો મહેનત ઉપરી પડે જ અમ છા પાયુ વહેપારીઓ-જેઓને વે ખેડા આ તૈયાર માલ મગ છે-તેમનો ખડુત માથેનો સંબધ ખરખર મોચનીય છે દાખલા તરીકે જુવા વેચના સાદ ખડુતને મ્હોટે મગમકે ઉડી પોતાના ગામથી મુગતની પીમમા આવુ પડે છે વપારીઓ ખેડુન માથે તેા જાગ વાતજ ન કરે જોરન તેમને દલાન મોથવો પડે વહેપારી અને દલાલ મળી માલની મમે તેડી કીમત નકી કરે એ વાત તેા ખુદલીજ છે કે ખગીદનારુ દલાલ કયા પ્રમદેમસ્તુ મો તેતર ફર્ટ હા અને તેટલા માગે માલને દલાલ પજુ કરાવે ખેડુનેતો દલાલ જેને વેચાડી આપે તેો આપી દેનો પડે નહી તેા દલાલ નાખુચ થાય અને આગ જગાએ વરાગે દરવે આ થી ખેડુતને હેવટે મામ પાછા જવાનુ મોડુ ચવાથી અને માલનુ માડુ વેચા ગિવા પા ખુ જવાગ નહિ, જોટલે આખરે કટણીને જોલે ભાવે પજુ વચી નાખવુ પડે દલાલો દલાલો પજુ સારી મમે છે પજુ વાટલાજ, ઘાસ-કડળ, લાકડા વિગેરે ચિંગે વેચવામા ખેડુને દલાલોની પરત્તે વ્તમા ગરી કામ કરુ પડે છે તોવમા પજુ હેતગવાનો સહન ગ્દે છે ને તેગ માન ખેડુતને પછા વેચાતો લેવાની જરૂર પડ નો તેમજો પાણ માડુ લધ રાહેમા આવી વહેપારીઓ માગે તે ભાવ આપી, તોતનો ફેરથી પાયુ રોડડ નાણુ આપી લધ જવો પડ છે આ ખરેખરી મહેનત કરી માલ ઉત્પન્ન કરનારના અને વહે પારીના માલના વેચાણની રીત છે.

ક્યામ લેશ માટે ક્યામના વેપારીઓના દલાલો દરેક માગે ફર છે પજુ ખુડુ બન જોટલુ બધુ અયોમ્મ કે દ ખેડુનેતો મેગમ ભાવની દલાલોની ખવર મગે રક

નહિ. જેનું સ્વભાવે બોના એટલે હાથીઆરે દલાલી વાતની ઝટાઈ રહેને અંતર ન થ અને ગમે તે હાંપ પોતાનો મલક વેચવો કળાએ કરી આપે. મોખમ દલાય મોટી આવે તો, સરકાર ધાંતો અને સજા ત વિગેરેની સુઝન પડેલાં કંપાસ ધરમા ન આવ્યો હોય અને નાણું ન લેવુંગરે જ તેની અગર બીજી કાંઈ વડતની નાણા બીડને લીધે ઘણી વાર જેનું નામે અગાઉથી (જમણેમાં) કંપાસ જેવી નાંખવો પડે છે. વળી વડેપારી સાથે નાણા ધારધારનો સંબંધ હોય, અને કંપાસ લેકનેજ વેગતો આપવાની શરત હોય, ત્યારે તો જાવમાં પણ ઘણો સખા સાર ખાંડા પડે.

દલાયે કળાસ લાઇ જાવમાં વધુ, અને જેનું નામ ધર તં માત્ર આવે એટલે ખેડુતો એ કળામતા માડાં ભરી જાવમાં જવું પડે. જાવમાં બીડ ઘણી હોય તો મદવારના આવે લા ગારે કે રહાંજે અને કાંઈ કાંઈ વખત તો રાત રહી બીજે દિવસે તોત્ર વિગેરેમાંથી પચારે. રોકડ સુકતુ નાણું તા કાંઈકજ આવે. જાણી માટે પાવદા આવે. દલાય એટલા માં કુંજીબંદર નરમ આવ્યા કરે તો જાવમાં ઘણીજ પારીકાજથી તથામ આવે છે. માત્ર જાવમાં ઉનાચમાં નરજો છે એમ જાહાનાં જતાવી જાવ કાંઈ નાંખે તેમ ન આવે તો તો: ૧૮ જેપારીનોજ માણસ એટલે તોત્રમાં વરર જોજાં કરે. કાંઈ હુશીઆર ખેડુત તેમ પણ ન માને તો લાઠયાઓ તકધારજ હોય. જાવમાં કંપાસનાં વિચારા ખેડુતાનું ધાંલ જે કાણું ? અને સોરો રક દરી બીજા જાવમાં વેચવા જાય ત્યાં તો એથી પણ એકાંજી બે ગામે એટલે તેની હુશીયારી કાંઈ દાસ આવે નહિ. નાહાના વાવદા થાય એટલુજ ન દિ પણ કાંઈ વરગ તો થોડ. હળા કે બીજાકુલ નાણું નહિ પત્યાન્ય દાખવામાં પણ જાન્યા છે. પોતાનાં માત્ર જુદી રીતે વેચતાં આ બધી હાડમાની ખેડુતને વેચી પડે છે, એમ એક ત્યા અનુભવી મી. સુરોત-નમદાને વિચાર કર્યો કે ઘણા ખેડુત માને મળી પોતાનો માત્ર એકમ કરી કંપાસને પાલે પીધાની કે કેમે તો આ બધી તરકમ જતી રહે. આ વિચાર રાતે ૧૯૧૬ ની સાલમાં થોડા ઘણા માન વેચાઈ ગયા પછી પોતાની દાસ વગતા, ૧૧ મેંજાએ સાથે મળી અગરમા મુક્યો.

અહારને સિમ્તાંત આપણા દેરામાં નવો નથી.

અમલથીજ આપણા દેરામાં લોડો પોતાનો સરકાર સરકારના મોઝે અક્ષતિ આવે છે. એક માણસ, બહુલ દાસ, વેચવા માટેના ખેડ વિગેરેનું, ટંક ફીસાદ પતાવ વાનું. મામતી દુરસ્તીનું, સંગ સાચેવવાનું વિગેરે કમોતી બવરયા મામતી અમુક આવે તો ઘણીજ સંતોષકારક રીતે દેરનાં. અને હજી પણ ને ગામેમાં ગયે છે ત્યાં મોખમની નથી હોતી તેપણુ આ રીતજથી કુશળતાથી ચાલે છે. મોખમની તાકુદામા મેલતબી ગમે એવો રિવાજ છે કે દલાય આવી કળાસ કરી જાવ તેની ગમે જેની ગત કરે છે કે ને માલ છે તેમાં પાછળથી વધો ચાંચો નહી અને માડાં લગમ કે તરજ મામ બેડે પછા. સુકેવવા પછે. સજીઆ (કપડે) માંમાં પણ અમુક કદિ જો મપથી પોતાનો માલ માં મેલ, એકે જથે એક બીજાની અનુમતિ અને કડાખમી નેમે છે. આં તેમ કળાસી તેમને સાથે ફાલો માલ છે તમજ જાહાનો ગય હોવામાં જાવ અમુક વે. ૧૧ પછી નથી તેમ તોત્ર દલાય રેસાની કનજત લોગતી પછી નથી.

સોમાઈડીનો ૧૯૧૬ ની સાલનો હિવાલ

સોમઈડીના ખેતીવાડી ધણું સારું છે અને શુભ્ય નાન તેના માર્ગવાદો ધણા ઉત્સાહી, ખંતીલા અને નિરપૃકી છે. લેણાનો તેમના પર વિશ્વાસ ખેતી ગો છે અને ૧૯૧૬ માં ઉપરની ૧૮૫૫૨૧ દુર કરવા સારૂ કમવનો ફેરોક માવ છુટક વેચાણ બધા પછી ફક્ત ૧૩ તેર મેમ્બરોથી જ સરખાવ થઈ. તે વખતે રજીસ્ટર કમિટી ન હતી. આ સોમાઈડીનો એક ખાસ નિયમ એ છે કે કારમનું સોકણુ ખીજ દરેક મેમ્બરે, વાવવું અને પાક ને બધી કપાણ છતમાં પીલાવી તેનું ફે ખધાની અનુમતિથી વેચવું. આ ૧૩ મેમ્બરોનો કપામં ૩૨ ભાગ, ૧૨ મણ પીલાવતા ૩ ખાંડી ૧૩, ૩ મણ ૧૭૫ ફોર થયું અને કપારીઆ ૧૬ બાદલી, ૨૬ મણ ૩૫ ફોર નીકળ્યા. ૩ ના ફા. ૮૩૮૧-૧૨-૦ અને કપારીઆના ફા. ૧૧૬૭-૫-૦ મળી ફા. ૯૫૩૬-૧ નો વકરો થયો તેમાંથી પીલાણ વિશે તથા બીજો પગથુરણુ ખર્ચ બાદ બતાવેલા ભાગ એકના ફા. ૨૧૩-૫-૦ મુજબ મેમ્બરોને વહેંચી આપ્યા. તેજ ગામે તથા આલુખાલુ જે લેણાએ છૂટક વેચ્યો તેનો રહેણાસ ભાવ ભાર એકના ફા. ૨૩૫-૦-૦ ઉપરના એલે ખીજ લેણા કરતા સોમાઈડીના મેમ્બરોને દર ભારે ફા. ૪૮-૫-૦ અને કુલ ૨૨૫૫ ભારે ફા. ૧૫૭૦-૦-૦ વધારે મળ્યા. આનો કેમાનોજ આર્થિક લાભ, તે ઉપરાંત લેણાને કુદત પોતાના હમદામાં કપાસ, નાખી આદ્યાન જવાતું. સાલ અગર તોલમાં કોઈ જાનની અડચણ આવે નહિં ફર ભારે ભાવ કમવાની માયાકુટ નહિ અને તોલમાં નેમજ ભાવમ કડો માવ નહિ. લેણાણુ, પીલાવવાનું કામ અમુક આજેવાને સોપેલું તેઓ ભાવ કરી બગે માલ મામટી અગર બે મણ હાલે વેચી દે એકો દરેક ખેડુતનો સમજ તેમજ મહેનત બચે અને છતમાં પડતી હાડમારીથી મુક્ત થાય.

સને ૧૯૨૦ નો હિવાલ.

આ બધી રાજગતા તરફ નફો લેણાએ પ્રત્યક્ષ અનુભવેલો જોયો એટલે સને ૧૯૨૦ માં મેમ્બરોની સંખ્યા વધીને ૩૪ થઈ અને કપામ ભાર ૧૩૪, મણ ૧૪, ફોર ૮ પીલાયો. આનું ૩ તથા કપાનીના બંધી, ખર્ચ વિગેરે બાદ કરતાં દર ભારે ફા. ૨૩૮-૧-૬ પ્રમાણે વહેંચી આપ્યા. આલુખાલુ લેણાએ છુટક વેચ્યો તેમણે ફર ભારે ફા. ૨૧૫-૦-૦ શરેન્ગ ભાવ ઉપજ્યો. ભાર એક-ફા. ૨૩-૬-૬ અને કુલ ૧૩૪ ભારે ફા. ૩૧૪૦-૦-૦ આપીને વધારે ઉપજ્યા.

સને ૧૯૨૨ માં રે. પછી ૨૦૨૨ થઈ સોમાઈડીના ફેરવાક નિયમો.

જે વરમ આપુ આ રીતે વેચવાનો છતની હાડમારી ન બોજવાનાં પત્તાનો મારો હાલ જોઈ બીજા લેણામાં સારી અંધા ઉત્પન્ન થઈ. સને ૧૯૨૧ ની સાલમાં કામ ઝડપે થી વધ્યું. મેમ્બરોની સંખ્યા ૧૨૭ થઈ અને કપામ ભાર ૬૬૪ પીલાયો. મોટા પાયા પર કામ વધતું જોઈ, અત્યાર સુધી જે વર્ધિત ખાનગી મંડળથી રૂનો હતો તેને અમુક સોડમ પ્રવૃત્તિપર મુકના સારૂ તા ૯-૫-૨૧ ને રાજ આ મંડળી રજીસ્ટર કરાવી. દરેક ફેરજરે અમુક કામને ફો જાવો, અને આજમાં આટો એક સોમાઈડીનો શેર ફા. ૨૩ મી ખરીદ કરવો. કારમનું સોકણુ ખીજો આપુ, પોતાનો બધો માન આ મંડળમાં પી-

દોડી વેચતે વિગેરે આ સોમાઈની નિયમો છે. બધા મેન્જરોની એક જનરલ સભા વચ્ચે આ બધે એક્સિઝમાં લગાવ, તેમાં એડીટ થઈ ગયેલો હિસાબ વિગેરે રલુ થાય. આ જી આજ ગાટે નિયમોમાં ફેરફાર કરે. મેન્જરો પછી ૫ થી વધુ નહિ અને ૭ થી એક હા નહિ લેવા સલાહોની એક મેનેજીંગ કમીટી નીમે છે, જેમને ચોખ્ખો હિસાબ રાખી બચાવે તેવવા સંતવનું હામ કરવાનું હોય છે. તે પછી એક પ્રેસીડન્ટ નીમે છે જેનું હામ કયાસના જોરાજીનું પચ્ચ તથાસર કરવું, કયાસના ભાવની માર્કિટી રાખવી, પીલ્લીની ગાળીઓ બધાની વચ્ચે નિગેરેની જોડવણી કરવી અને સલામતોને ભાવની બચત આપવી તેમજ રાત્રી તેમજ સાંજ બી વહેંચવાની જોડવણી નાણાંની વ્યવસ્થા વિગેરે કરવાનું હોય છે.

આલ વેચાતા પહેલાં ખેંટોને નાણાં ધીરવાની જોડવણી

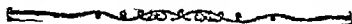
આ રીતે માલ વેચવામાં એક ખામ અગમ્ય નાણાંની આવે. સરકાર ધારે, ગણોત્સવ વિગેરે લગ્નની મુન્ત કાઢ વખત મોડી જવાથી કયાસ વેચાતાં પહેલાં આની જાણ છે. સોમાઈની જે કયામ આવે તે પીલાય, તેનું કે તેજમંદી જોઈ મોડો વહેલો વેચાય, સો દો પતી નાણાં આવે ત્યાં સુધી સોમાઈની ખેંટોને નાણાં શી રીતે આપી શકે? આ હર કન દુર કરતા આઝ હરે મેન્જરે રૂ. ૨૦) નો એક ફરજિયાત ચાગર પોનાની મજબૂત બધારે રેગે લેવાનું હરથી લગોળ બેચું કરવાનું શરૂં થયું. આટલાથી પહોંચીવ જાય નહિ એટલે હીરદીકર સેન્ડલ ઈન્ડ પાસેથી જા રહાના વ્યાજે મોસમમાં નાનાં ઉપાડવાનું નકડી ક્યું અને જેન્ડે કયામના અવેગમાં વધારેમાં વધારે ૭૫ ટકા નેટલી રકમ ધીરવા દણ મવાથી આ હરકન દુર થઈ. જેન્ડના નાણાં ખેંટોને નેમ માલ આવનો જાય તેમ ક્રીસ વિગેરે કામને સાફ દર એકર કયામના વાવેતરે રૂ. ૧૦) એ મુજબ દર ફીલે દર માને ૧૫ પાછના વ્યાજથી નાણાં ધીરવાનો રિવાજ રાખ્યો. મોસમમાં બે ત્રણ માસ રૂના નાણાં ન આવે ત્યાં સુધી ફક્ત આ લીડ રહે. પછી કયાસીઆ તથા કે નાં વેચાણના પદ્ધતિની છુટ ચરેથી જેન્ડના નાણાં લારી દે.

સોમાઈનીને નફો.

પ્રવેશ ફી તથા શેરની રકમ ઉપરાંત દર ભારે એક ફીલો સોમાઈની કંપીશન લે છે. આ કમીશનની રકમ તથા વધારાના વ્યાજથી જે નફો મળે તે વચ્ચેનો નફો ગણાય છે. તેનો ૪૦ ટકા રીઝર્વ તરીકે અનામત રાખે છે. પ્રવેશ ફી તથા શેરની રકમ પણ આ અનામત કંડમળ રહે છે. આનો ઉપયોગ ખાસ જરૂરને પ્રસંગે જ્યાર કોઈ લેડો પયોગી કામમાં રજીસ્ટરની મંજૂરી થઈ શકે. જ્યાર રહેલા નફામાંથી ઝેર હોટકરોને ૬ થી ૧૫ અને વધારેમાં વધારે ૯ ટકા નેટલું ફીનીકન્ટ આપે છે. તે જતાં બાકી રહેના નફાના ૭૫ ટકા મેન્જરોના કયાસના પ્રમાણમાં જોનસ તરીકે વહેંચતાં બાકી રહે તેના અમુક ટકા નફા ફન્ડ તરીકે રહે છે, જે સોમાઈનીના મેન્જરો ધારે તે મુજબનોટરોને જોનમ, સરકાર કેજવળી, ફાર્મિંગ વિગેરે ઉપયોગમાં લઈ શકે છે. એક મેન્જર ગમે નેટલા ફીર ફો તોળાય તેમને એકજ મત (વોટ) આપવાનો અધિકાર રહે છે.

સોસાઈટીના પાંચ વરસના

માત્ર	મેમ્બરની સંખ્યા	ફેરવા ભાર કપામ પીસાયો			ફેરવા ર નીકળ્યું			કપાસીઆ નીકળ્યા			ફીની ફી મત કિપજ તે		
		ભાર	મુજ	લેર	ખાડી	મુજ	લેર	ખાડી	મુજ	લેર	ફીઆ	ખાના	પાખ
૧૯૧૬	૧૩	૩૨	૧૨	૦	૧૩	૩	૩૭૧	૧૬	૨૬	૩૫	૮૩૮૧	૧૨	૬
૧૯૨૦	૩૪	૧૩૪	૧૪	૮	૫૧	૩	૬૧	૭૩	૧	૨૬	૩૩૭૦૪	૨	૩
૧૯૨૧	૧૨૭	૬૬૪	૦	૦	૨૮૬	૩	૫	૩૫૬	૨૧	૧૨	૬૧૮૫૯	૩	૬
૧૯૨૨	૧૧૪	૫૬૭	૧૩૨૭	૨૨૩	૧૩	૭૧	૨૬૪	૨	૨૩	૧૨૬૬૭૩	૬	૬	
૧૯૨૩	૨૨૨	૧૦૬૬	૧૮	૦	૪૬૭	૮	૧૫	૫૫૩	૭	૩૬	૨૮૭૧૬૬	૧૧	૬

કાર્યનું પત્રક.

કપાસીઆની કીમત.			કુશ રૂપીઆ. મસૂલ આગ્યા			સભાસભેને મહેલો ભાવ.			ગીન સમાસદ ખેડૂતને રાખેલો ભાવ.			ભારે વધારો.			સોમાસદીને એકંદર વધારો.		
રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.	રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.	રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.	રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.	રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.	રૂપીઆ.	આના.	પાઈ.
૧૧૫૭	૫	૦	૬૫૩૬	૧	૦	૨૮૩	૫	૦	૨૨૫	૦	૦	૪૮	૫	૦	૧૫૭૦	૧	૦
૩૧૨૪	૨	૬	૩૬૮૨૮	૫	૦	૨૩૮	૬	૬	૨૧૫	૦	૦	૨૩	૬	૬	૩૧૪૦	૧	૦
૧૮૩૭૬	૧૨	૦	૧૧૦૨૩૫	૧૫	૦	૧૫૮	૦	૦	૧૩૩	૦	૦	૨૬	૦	૦	૧૮૦૪૪	૬	૦
૧૭૪૪૨	૫	૬	૧૪૭૧૧૮	૧૨	૦	૨૪૭	૮	૦	૨૨૭	૮	૦	૨૦	૦	૦	૧૧૩૫૦	૧	૦
૨૮૭૩૦	૬	૦	૩૧૫૮૬૭	૧	૬	૨૭૬	૬	૦	૨૫૦	૦	૦	૨૬	૬	૦	૨૮૮૧૬	૮	૦

કપાસ માટે નદિ પાટુ બીજ બીજો જો આ રીતે વેચવામાં આવે તો ખેડૂતોને ખેડ વિગેરે બીજા સુવાગઓથી જે સુધાગઓથી જે ફાયદાઓ થાય તેના કરતાં અનંત ફાયદો થાય એ દેખીતું છે.

મહાગીદારા એક મધે માવ વેચવાથી થતા ફાયદા

- ૧ પાક ઉત્પન્ન કરવામાં કરેલી મહેનતનો બાકો વધારે ભાવ મળવાથી લઘુ શ્રમણ.
- ૨ એક જ જમીનનો સુધરેલા બીજનો માથા મોટા જથ્થામાં વેચવાનો હોવાથી વહેપારીઓ મારા ભાવ મરીદી શકે.
- ૩ દરેક ખેડુને દરેક ભાગ વેચવા કરી પછી માથાકુટ ન રહે અને દરેકો તટનો વડત ગમે અને તેથી ઉપરોક્ત ખેતીના બીજા કામમાં થાય.
- ૪ નાણા મળ્યાં થિતા ન ગટે વ્યવસ્થાપક કમિટી વેચવા વિગેરે કામ કરે એટલે વેચવાની પણ થિતા નહિ.
- ૫ તેનામાં હેનગવાનું બની શકે નહિ.
- ૬ છેલ્લી વચ્ચીતો માવ જે વધારા હવે ભાવે આપતો પડે તે પણ સાથે પા-સાઇ જાય.

૭ જરૂર વખતે નાણા મળી શકે.

૮ જેના ઉત્પાદનો લાભ લઈ શકાય કપાસ અને રૂના ભાવ વચ્ચેના નફા જે-વેપરોને જ મળે.

૯ મેમ્બરોમાં ભાનુભાવ રેગવાય.

૧૦ માલમાં દોઢ ફુલો મિશ્ર થાય તે નહિ તત્ત્વ એકનો એક જ જમીનનો માલ સોમાઈનીમાથી મોટા જથ્થામાં મળે આથી જે જે સ્થળે સોમાઈની હોય તે તે સ્થળોએ પ્રાદ સુધરે અને અનિમમાં ખેતીને ફાયદો થાય.

૧૧ સ્વતંત્ર રીતે વહેપાર કરવાની જગ પડે.

~ ૧૨ બીજા પણ લોકોરપોળી કામો મળ્યાં ચલાવવાની દિશન આવે.

કપાસ ઉપગત આ સાક્ષ ગોળ યુવાર અને મીઠા મેમ્બરોની જરૂરીયાત પુરતું જથ્થામાં કીમત ભાવે જવાથી મારી મેમ્બરોમાં આપુ હવે અને તેથી મેમ્બરો ધીર બેઠા મારો માન સસ્તી કીમતે મળે તેનો.

સારાચરી II આગાઓ

(૧) જામાં પીસાવાનાં જનવાગાઓ પાલનતાથી નજર મારૂ આ સોમાઈની હેતુ પોતાનું એક જન ઉચુ કરવાનો પણ છે અને સાકે બહોળા જોયું પડે તે નમ્રતામાં મુખ્યત્વે આશા રાખે છે.

(૨) સાગી ખેડ કરી માગમાં રાઈ એકજુ બી ઉત્પન્ન કરનારો જનામે આ રાઈ જેથી ખીતે માટે દર માલ બીજાપર આધાર રાખતો ન પડે તે માલ દાય મગ પીનાની બી માટે કપારીયા કાઢી મેમ્બરોને વહેપાર માથો તારી ખેડ કરવા ખેડુને ઉત્તેજન મળે.

આવી મોગાઈનીઓ ફોલુગદ કામ માટે પામ જરૂરની આગતો.

- ૧ કાર્તવારી મહત્ત્વા મેમ્બરોની મુદતી જગમર ફાઇલી જગમર રાખતો સિવાય ખરા કામ કરનાર, નિમ્નદિ, લાક વાણીયામાં અને વિશામપ ન માણેલાની મરી જ્વેનમ.
- ૨ મેકરટી અને પ્રેસીડન્ટ મર્ચન્ટિસ દુધાના નાદિનમાં દિગ બી કામમાં ના હયા અને નિસ્વાધિ હોવા જોઈએ મેમ્બરોને તેમના મમ ફાઇ ગણુર્જ ૧૪૪માં હોવા જુપ્રએ.

મુંબઈ ઇલાકાતું સરકારી ખેતીવાડી ખાતું.

સુચીપત્ર નાં. ૫ સને ૧૯૨૩

જુવાર અને ઘઉં વીગેરેમાં થતો આંજીઆનો રોગ

અગારાઓ અથવા આંજીઆ એ રોગ અનાજનાં પાકને, તેમાં ખામ કરીને જુવાર, બાજરી અને ઘઉંના પાકને, સાચુ પડે છે. જેઓ આ તુલતુ વાવેતર કરે છે તેઓ તેને મારી ફીતે જોળખે છે. ઘાઈ ઘાઈ વરસે તો આ રોગનો ઉપદ્રવ એટલે સખ્ત હોય છે કે જુવારના તુલતુ કણસલા લગલગ સેકડે પાચ દર્કા જેટલાં આંજીઆના રોગવાળા હોય છે એકુતોનુ માનવ એવુ છે કે આ રોગની ઉત્પત્તિ ખરાબ પવનથી થાય છે.

આ રોગના કણસણ પારખવામાં કુલ થવાનો સંભવ નથી જ્યારે આંજીઆને રોગ થાય છે, ત્યારે જુવાર, બાજરી અથવા ઘઉંના કણસલા માહેલા તમામ અથવા થોડા ઘણા દાણા કાગા મેરા જેવા રૂગના ચક્ર નાચ છે. આ કાળે કુકો જુવાર, બાજરી અને ઘઉંના છાંડના યડમાં (મીકામાં) એક ભત્તી ધણીજ બારીક વનસ્પતિ ઉગે છે, તેના ધણુ જ શીણા અમખ્ય બીયા છે. આ બારીક વનસ્પતિ “પરમત્વોપજીવી” એટલે બીજાના રસ ઉપર જીવનારી છે, અને તે જુવાર વીગેરે જે છોડની અંદર ઉગે છે તેના ઉપર પોતાનો ગુળરો કરે છે એ વનસ્પતિ એટલી શીણી હોય છે કે સુકમદર્શકની મદદ લિના સરી આખે તેનુ ચડ આપણને દેખાતુ નથી, તેના બીયાજ માત્ર આપણને જણાય છે. જે બીયા કણસલામાં જ્યાં અનાજના દાણા થવા નોંદએ ત્યાં થાય છે.

આ આંજીઆના બીયાં એટલાં શીણા હોય છે કે પવનથી તે સહેલાઈથી ઉડીને બીજા રોગ પીનાનાં (સફૂરસા) કણમલા ઉપર જઈ તેના દાણાને સાંજે છે અને કાપણી પૂખતે દાણા ઉપર તે ચોંટી રહે છે, વળી આંજીઆવાળાં કણસલાને ઘણી કાળજીથી પીણી બાંધ નાસા કનામાં ન આવે તો તે ખજીયા બીજા સાગ કણમલા સાથે બેગા ધઈ નાચે છે અને તેથી આ રોગના કીડાં સાગ જોખળા દાણાને કુપિત એટલે ચેપવાળા કરે છે. આવા ચેપવાળા બી જવારે બીજા ગોસમમા વાવવામાં આવે છે ત્યારે તેની સાં ગ્રે આ આંજીઆના બી પણુ ઉગી નીકળે છે અને તેના ઊંડ જેમ જેમ વધતા નાચ છે તેમ તેમ તેની અંદર આ રોગની વનસ્પતિ પાણુ વધે છે, અને તુલ જ્યારે પાકવા આવે છે ત્યારે તેના કણસલાને સાચુ પડે છે આ પ્રમાણે આ ૫ સત્વોપજીવી વનસ્પતિનો આ આ દેશમાં ચોતરફ ઘણો જખરા ફેલાવો થાય છે.

જ્યારે અમુક દિસાના પવન વાય છે ત્યારે આ રોગ ઘણા સખ્ત રૂપમાં આવે છે એ વાત ખરી છે પરંતુ જેમ ધારવામાં આવે છે તેમ, આ રોગની ઉત્પત્તિ કાંઈ ખરાબ પવનને લીધે થતી નથી એમ ઉપગતી દર્શાવતી જણાવે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે બી માષીને લીધા પછી તેના તણુ લીધા કરવા તેમના એક હીરગો લઈ કપડામાં પોતની બાની ને પોટનું મિશ્રણના પાણીમાં નાખી તેને થોડીવાર ઉપર તોળે કરી મિશ્રણમાં ૧૦ મિનીટ સુધી પનાળી ગણવું ૧૦ મિનીટ પછી પોટનું પલાટ મદદને બીને હા કાવાવી જગ્યામાં સુકાવવા વામણમાંથી પોટનું પલાટ કાઢી વેળા પાણીમાં ગેર ઉપયોગ ન થાય એવી રીતે રાખવી કાચલુકે તેજ પાણીમાં માફી રહેવું મજાગું બી પનાળવાનું છે

પછી બાકીના બીયાનો રીતે હીરગો કરી લઈને પોટનું અધી વામણનાતા મિશ્રણમાં નાંખવું આ ઉપર પ્રમાણે જરાગર કરીને બીને છાયામાંજ સુકાવવા એજ પ્રમાણે પાણીના મરખા મીઠે બે વખત અર્ધા અથવા દાને ઉપર જણાવેલી કૃતી પ્રમાણે કરીને મોરચુથુના મિશ્રણમાં પનાળવું અને ગામમાં સુકાવવું આ મજાગું બી ખેતરમાં વાવવા લાયક સુકાઈ ગયા ના મોરચુ કરીને વાવવા માટે લઈ જવું

આ એકર કરતા વધુ જમીન વાવના હોય તો મિનચુ પશુ મધાગે ને એ આ મિશ્રણ ઉપર જ પાણીના પ્રમાણમાં પાણી આ મોરચુથુના પાણીમાં લઈ પાણી કરવું જાગે બીયાનું પોટનું મોરચુથુના પાણીમાં ૧૦ મિનીટ સુધી પનાળી ગમે ત્યારે તે પાણીમાં કાણુ રહેવું જોઈએ

આ પ્રમાણે પેલા કૃષ્ણ બીમથી થઈને તુલને આજીઆનો ગેગ બોનકુન રાને નથી કારણ કે મોરચુથુના એરી પાણીથી જાગ્યાના બી નામ પામે છે

મોરચુથુનું પાણી તેવા કરનામાં લોખંડ અગર ના તાલ વાગે એ ઉપયોગના નેસ નહી કારણ કે તેમ કરનામાં તે વામણો લાવીધ્યતા ઉપરાંત માટ નામાં થાત છે

આ મોરચુથુ એરી હાવાથી તેજ છે ગમે એ દોરથી દુર ગણવાની ખામ સમાજ રાખવી જોઈએ

ઉત્તર ગુજરાતમાં જ્યાં જ્યાં કપાસ પાકે છે,
ત્યાંની જમીનની વીગત.

(૧) અમદાવાદ જિલ્લો

(૧) સુવલ પ્રદેશ—મેશાણા લાઈન પરના જંદીથી શરૂ થાય છે અને વીરગામ તાલુકાના ઇશાન કોણ સુધી પહોંચે છે. આ જમીન રેતાળ ગોરાડું છે, સાણદની ઉત્તર થોડો વાગ કાંકરીઆ જમીનનો છે તેને આ જમીન મળતી આવે છે, પણ તેના કસતા વધારે કુળદરૂપ છે અહીંયા પાણી મોઠાં છે અને લાળીઓ કપાસ કરે છે.

(૨) ઝોછાવ તા ખારવાલી હલકી કાળી જમીન

(અ) વીરગામ તાલુકામાં, રણની નજીકમાં આવેલા પ્રદેશમાં આવી જમીન છે. ખાંભાતના અખાત અને રણની વચ્ચેના આખા પ્રદેશમાં ખાર છે.

(બ) કાળી જમીન જેની અંદર મધડ અને સોડા ખાર હોય છે. આવી જમીન સાણદ અને ધોલકાની પશ્ચિમે નલ સરોવર પાસે છે.

(ક) કાળી બહેરી-રતાસ પડતી અને મધડોયાવાળી જમીન. આ જમીનમાં લોહનાં વાગ છે. આવી જમીન સાણદ અને ગુવડાની વચ્ચેના પ્રદેશમાં છે. આમાં ઝાડ અને વાંટા રોતી નથી. ચીકણી હોવાથી ગોરાડું કરતાં ઘણીજ કામ કસવાને માટે કઠણ પડે છે અને જમીન નીચી હોય છે ત્યાં વાતની કચા રી સારી થાય છે.

(ખ) મધ્યમ કાળી જમીન—ધધુદાની પશ્ચિમથી રાણપુર સુધી અને દક્ષિણે બરવાલા સુધી આવી જમીન છે, તેમાં થોડો ખાર છે. લાળીઓ અને વાગડ કપાસ થાય છે, આવી જમીનનાં નીચલા તલમાં ગોરમટી અને ગુરમ છે.

(૩) બહેરી ગોરાડું—આ પ્રદેશ ધોલકાની ઉત્તર અને પુર્વે છે અને ખાસ કરીને પુર્વે છે. આની હલ સાબરમતીના પશ્ચિમ કીનારે છે, અને લા. જોત, ઠવીડા થઇ સીદ્રોજ સુધી અને ત્યાર પછી ધોળકે, અંબારેલી અને પાલકી, વડકા અને ગરડના ગામમાં સુધાત શાહેજ સુધી છે આમાં ઘણીજ ઝીણી રતાસ પડતી રેતી છે અને લોહજો તે પ્રમાણમાં જોડાયેલો તેવો ખારો છે તેથી ફરીને ચિત્તના મુલોને માટે ઘણીજ કુળદરૂપ છે, આખા પ્રદેશમાં આવી મોઠાં છે.

(૪) લાલનો પ્રદેશ—આ પ્રદેશ ધોળકા તાલુકાને અર્ધા દક્ષિણ ભાગ ધુળાને અર્ધા પુર્વ ભાગ, અને ખેડા જિલ્લાના માતર તાલુકાને થોડા ભાગ અને મેઘદાવાદમાં દક્ષિણે પાંચાતના અખાતના કીનારે આવેલો છે. પાણી પુરું નથી. વસ્તી થોડી છે, અને હવા પાણી સરાં નથી.

અહીં આ ઠાંગર સારી થાય છે અને લાલના સારા ભાગમાં ઘઉં પાકે છે. ધુળાના કાલમાં લાગીઓ કપાસ થાય છે અને ધોળકાના લાલમાં વાગડ કરે છે આ જમીનની તળીએ ગોરમટી છે

(૫) કેળીઅર જમીન—રાણપુરની પરિચમે રાની જમીનવાળો એક નહાનો પ્રદેશ છે, અને ત્યાં વાગડ અને મઠીઓ કપાસ થાય છે.

(૬) કાળી જમીન

(અ) દક્ષિણ દશકેશીમાં સાબરમતીની પુર્વે કીનારા પર સરખેજ, ગણ, લાગીમી શરૂ થઈ, ખોરન હી અને નણદેજ સુધી જાય છે, અને ત્યારપછી મેઘદાવાદથી ધોળકાના રસ્તાની ઉત્તરે માતર તાલુકામાં આવેા પ્રદેશ છે અહીં આ લાતની કચારીઓ ઘણી સારી છે. અને પાણી ઘણું અળગા છે એટલે કે ૧૨ થી ૧૦ ફુટની અંદર પાણી મળી આવે છે, પણ પાણી થોડું વતું ખાર વાળુ હોય છે.

(બ) મેહરી અગર મહેજ કાળી પડતી જમીન—આવી જમીન ઉત્તર દશકેશમાં છે અને ત્યાં જુવાર બાજરી અને લાળીઓ કપાસ થાય છે. જ્યાં જમીન વધારે રતાળ છે ત્યાં બાજરી કરે છે. નહીં તો જુવાર કરે છે. પાણી ઘણું બાળે મીઠા છે.

(૭) ખેડા જિલ્લો.

માળ-પ્રદેશ.—નદીયાદ તાલુકામાં પ્રેશાન ખુણામાં, આઠ નવ ગામડામાં આવી જમીન છે. ઠાસરા તાલુકામાં ઉત્તરે અને પશ્ચિમના ગામડામાં આવી જમીન છે શેડી નદીના જમણા કાંઠાના બધા ગામડામાં આવી જમીન છે, અને કપડવંજ તાલુકામાં કપડવંજ તળથી શરૂ થઈ ઉત્તરે અને પ્રેશાનમાં અને દક્ષિણ પુર્વે મોહર નદીના પુર્વ કીનારા સુધી આવી જમીન છે.

છેક પ્રેશાનમાં અને દક્ષિણનો માલ કંઈક સારો છે પણ કપડવંજ તાલુકાને માલ ઠાસરાના માલ કરતા ઉત્તરો છે કારણ કે ત્યાં પથ્થર જમીનની સપાટી ની પાસેજ નીકળે છે, અને જમીન કંઈ રતાસ પડતી જુબરી છે આ પ્રદેશ માં કાળી, મીઠી, ગોરાદુ અગર ખારી ગોરાદુ જમીન હોય છે, પણ ઠાસરા

તાલુકાના મોલમાં છુગ છાંયા લાગમાં દરેક ગામડામાં ખાર જે આપ પ્રદેશના તળીઆમાં ચુનાવાળો પથ્થર પાચથી આઠ ફુટી ઉઠાઈએ મળે છે. જમીનમાં પાણી વાણ રહે છે અને જમીન નીચી રહે છે અને ખારે ચુકાવા માટે છે ત્યારે જલદી ચુકાઈ જાય છે, તેથી વાંપને વખત ખોજ માટે મળે છે અને થોડા દીવસમાં ઘણીજ મજુરી હોય તે પહેલથી વગણ છે.

પાણી ઘણી ઉઠાઈએ મળી આવે છે અને મોટે લાગે માફા હોતાં નથી.

ચરોતર—

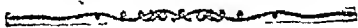
નંદીયાદ તાલુકામાં પશ્ચિમે ટુટેલ અને હાલુ ગામડા જો ચરોતરની હદ છે અને ત્યાર પછી માતર તાલુકામાં, માતરની પુર્વે અર્ધા અને રૂઝાં છુપી જાય છે ઉતરે અને મગાનમાં મલુખ, વાટો અને તમપદ અને મોટર અને ગાગરોળી પુત્રી અને ઉતરે દેગાન સુધી આ પ્રદેશની હદ છે આથી તાલુકામાં ઉમરેક સુધી ચરોતરની હદ છે અને આખા ગોમસદ તાલુકાની જમીન ચરોતરની છે.

આ પ્રદેશની જમીન રેતાળ પણ ઘણા જુના ભાંડાનો છે અહીયા પાણી જગનગ ૪૫ થી ૮૦ ફુટ મળે છે, કોઈ કોઈ જગત પાણી તમકુને મારે ઘણજ માફક પડે છે તે જાણ પાણી નુખાન કારક પણ હોય કે આને હતા ઘણી સાગી છે, આ જમીનને પુરતુ સાડ પાણી હોત તો મને તે જાણ નો પાક થઈ શકે છે, ને તમકુને માફક આવે છે

મધ્યમ ચરોતર—આ પ્રદેશ મેમદાનાદ, કપાડવંજ, નંદીયાદ અને કાસ ના તાલુકામાં છે

માળ અને ચરોતર જતા બેટલો લાગ બાકી રહેલો તે બધાને મધ્યમ ચરોતર કહે છે, તેના દોષ તથા ગુણોમાં ચરોતર અને માળ કસ્ટા અધારો છે. પથ્થર હાલ ઉત્તરમાં મોટે લાગે કપાસ થાય છે ને ત્યાં દક્ષિણમાં જમીન માળી છે અને ઉતરમાં બહેરી છે.

(દોટન પ્રિંટર સાથે ગુજરાત તરફથી)

દેશી આંખાને ખુંટી મારવાની રીત.

દેશી આંખાને આકુંમ, પાયરી વીગેરે કલમી આંખાની ખુંટી તેના થડ માં ચોક્કસ રીતે મારવાથી, તે કુળી જે ગતની ખુંટી મારી હોય, તે જાતની ઠેરી પાછલેથી તે ખુંટી ઉપર આવે છે.

ખુંટી કયાં મારવી—ખુંટી છ થી બાર વર્ષના ગામઠી આંખાને એક દમ લાગી જાય છે, કારણ કે તેની છાલ ગહુ પાકટ હોતી તથા વળી તેની અંદર રસ બપાટાગ્રાધ વહ્યા કરે છે તેથીજ જેમ ઉગરે જાદ મોટા તેમ ખુંટી થોડા પ્રમાણમાં ફેલેલુંમદ મીવડે છે. જે આંખાને ખુંટી મારવાની હોય તેની, જમીનથી અર્ધા ફુટની ઉંચાઈએ, સારી છાલવાળી એક સરખી જગ્યા પસંદ કરવી. પશ્ચિમ બાજુ પસંદ કરવી નહિ, કારણ કે તે બાજુએ ગરમી વધારે જાગવાનો સંભવ છે વળી જે બાજુએ પવન ફુંકાતો હોય, તેની સામી બાજુ પસંદ કરવી, અગર તો ખુંટી થયા બાદ પવનના બપાટાથી જોખમાઈ જવાનો સંભવ રહે છે. આ પ્રમાણે કરવાથી ખુંટી ફુટતી અડચણોગાથી બચી શકે છે.

ખુંટી માટે કેવી કાળી પસંદ કરવી—કુમળી કાળી પસંદ કરવી નહિ પણ જેનો છાલ જરા પાકટ હોય, એટલે કે કાળાંશ પડતી લીલી હોય, તેવી પસંદ કરવી નહિ, પણ જેનો રોય એકદમ ઉપમી આવેલી હોય અને તેની આખ ઉપસી પીલાવાનો લઘ્યારીમા હોય, તેવી ખાધી ખુંટી મારવા પસંદ કરવી. મારા અનુભવ પ્રમાણે તો ગાંડી તથા પાયરીની ખુંટી જલદી અને વધારે પ્રમાણમાં લાગે છે, જ્યારે આકુંમ ઘણી કમી લાગે છે.

જોઈતાં સાધન—હથોડી, ફરસી, ચપ્પુ, સાજરમીંગ અગર તો લોહનો સરીઓ, મીજ કાચની ઠોરી.

જે આંખાને ખુંટી મારવાની હોય તેની જગ્યા પસંદ કરી, ત્યાં આગળ હથોડી તથા ફરસી વડે જે ઇચ્છા જેટલો કાપ સુકી, ત્રીકોણાકાર જગ્યા બનાવી ત્યાર બાદ તેની મધ્યમાં જેથી જાડી ઇચ્છા જેટલો ઉલો કાપ સુકવેલો પછીથી સાજરમીંગ અગર તો લોહનો સળીઓ અંદર ઠોકી, તેની બને બાજુની છાલ, અંતર છાલને ઈજા થાય નહી, તેવી રીતે ધીમે ધીમે ઉપસાવવી. તેની ઉપરની પણ ચીસાઈ જવા દેવી નહી, અગર તો ખુંટી ગાતલ જશે ત્યાર બાદ જેની ખુંટી મારવી હોય તે જાતની છ થી ૬ ઇંચની ખાધી લમ્પ તેની બને બાજુ ફાયરની માફક બને બાજુથી સારા ચપ્પા વતી બે ઠી પ્રજુ ઇંચ જેટલી છાલી કાઢવી અને તેને ધીમેથી સાજરમીંગ જેથી કાઢી તેનો મહત્તર ઉંચેથી તેની અંદરની છાલ ઇજા ન પામે તેમ સરખી એકદમ જોખી દેવી ત્યાર બાદ ત્રીકોણાકાર ભાગ જે પહેલા કાઢેલા તેના જે સરખા ભાગ કરી

તેની તે જગ્યાએ બધ બેસતી કરી દેવી. પછીથી બધે ખીણ લગાવી દેવું જેવી અંદર હવા તથા પાણી જઈ શકે નહીં અને કાંચાની દોરી બેચરી કરી ત્રીકોણની નીચેની લાઇનથી ગાંડી નીચે નણુ ઈંચ સુધી બેચરી મજબુત વાળી ખાંધવી પછીથી તેની ઉપર છાણુ માટીની ગોર કરી ચોપડવી એકુંગો તેની અંદર પીખી નાંખે છે આમ કરવાની મતલબ એજ છે કે ગોળી તનડવી જોઇએ નહીં વળી તેને દરરોજ પાણીવાળો હાથ ફેરવવો, તેમ કરવાની તત્તલે જો બાગ બધ થઇ જશે અને ઠંડક રહેશે સડથી સરસ એ છે જે થડ આગળ થો ત્રણ તગારાં સારી મટોડી નાખી ત્રીકોણ સુધીનો ભાગ જમીનમાં દાટી દેવો અને તે ઉપર દર રોજ થોડું થોડું પાણી નાખ્યા કરવું આમ કરવાથી ગરમી વગેરે ઠંડ લાગશે નહીં અને હમેશાં ઠંડક રહ્યા કરશે જે આંખાનું થડ જાડું હોય તો એજ પ્રમાણે બે ત્રણ ખુટી એકજ લેવલમાં મારી શકાય છે, ખુટી માર્યા પછીથી ૫૬૨ વીસ દીવસમાં તેની આંખ ઉપમી ભાવી પીલાવા માટે છે અને જે ખુટી આમ પીલાઇ ખાખડીઓ બહાર કાઢે તેનો આખો ઉપરથી કરવતી ત્રે વેહરી કાઢી ટાચી નાખવો. ખુટીને જરા પંચુ આંચકો આવવા દેવો નહીં નહીંતો ખુટી મરી જશે. અમારી વાડીમાં એક વર્ષની દાગેલી ખુટીનું થડ કુકાડાથી કાપતાં, આચકો લાગી તે મરતાં મરતાં સહેજ બચી ગઇ માટે ઘણીજ સલાહ રાખવી જોઇએ. આવી રીતે આંખો આરી નાખવાથી ખુટી એકદમ જોરમાં આવી જશે. જે ભાગ કાપવામાં આવે તેમને દાલદાર (કામર) દગાડવોજ જોઇએ. ખુટી જગત્તર જોરમાં આવી ગયા બાદ ગામઠી આંખાનું થડ ખુટી ઉપરથી વહેરી કાઢવું, અને તેને ખુટી સુધી મટોડીની પુરછી આપી, લાકડાનો ખુટો દાટી ટેકો આપવો. જેથી પવન વીગેરેથી ફેસલાઇ જવાનો ગાય રહેશે નહિ. આવી દાગેલી ખુટીને ત્રણ વર્ષમાં ફળ આવે છે.

ખુટી મોરવાનો સડથી ઉતમ વખત આવણ મહિનો છે. ગાંધો નક્ષત્ર તેને માટે બહુજ સાફ ગણાય છે. ખુટી ઘણાજ જુજ પ્રમણમાં ફેલમંદ થાય છે. માટે ખુટી મારવા કરતાં જે ગામઠી આંખાને ગળામાંથી નીકળતાં કાળ, ત્રણ ચાર ફુટ લાંબા રાખી કાપી નાંખવામાં આવે, અને તેને નીકળતા પીલા સાથે કલમી આંખાનું ફુંડું બાપી પીલાને અને કલમી આંખાને સરખા દાંધી બાધી, જ્યારે લાગી જાય ત્યારે કલમ ઉતારી લેવી. ત્યાર બાદ તે કલમી રાખીની પાળડીઓ બીજા પીલા સાથે બાંધ્યા કરવી. આ પ્રમાણે કરવાથી મોજે સો ટકા ફેલમંદ થવાય છે. વળી તેને બીજેજ વર્ષે ફળ આવે છે. અને છાંડ ઘણુંજ મજબુત થઇ ઘણાં વર્ષે ટકે છે.

આંખાલાલ એમ. પટેલ બી. એલ.

મેનેજર, જાલદીગલા ફેક્ટરી વાડી,

ફતા-વડપી.

ગ્રામ્ય આરોગ્યના.

પોતાના દેશની આબાદી કરવાને પ્રથમ પગથીયું દેશની ખેતીવાડીની ખીલવણી છે. ખેતીવાડીની ખીલવણીનો આધાર ગામડાના લોકોની આરોગ્યતા અને તેઓના આર્થિક સ્થિતિ ઉપર રહેલો છે. માટે ગામડાના રહિશોની આરોગ્યતા અને આર્થિક સ્થિતિ સુધારવાનું કામ ખેતીવાડીના હીમાયતીઓએ ખેતીવાડીની ખીલવણીના કામકાજ માથે કબજુ બેઠાં છે. આ નીચે જાણીયર સરકારના ખેતીવાડી ખાતા તરફથી અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થયેલ હસ્ત પત્રિકાનો સારારા સખી જણાવેલો છે અને હું ધારું છું કે ગ્રામ્ય લોકોને એ હકીકત કાંઈક અંશે જાણવા લાયક અને ઉપયોગી લાગશે.

પ્રત્યેક મનુષ્યનું સુખ, ગામડાઓની આબાદી અને દેશની ચકીનો આધાર મોટા ભાગે તંદુરસ્તી ઉપર રહેલો છે. પચીસેક વર્ષ પહેલાં માંદગીના ખરા કારણો ખીલકુલ જણવામાં નહોતા. પરમેશ્વરનો કૌપ થયો છે એવું લોકો માનતાં. હવે આ ભૂલે ધણું ખરાં શેઠના કારણે સમજી શકીએ છીએ અને તેને દુર કરવાને શક્તિવાન થયાં છીએ, તેથી આપણી શ્રેયસ્કારીને સીધે થયેલી જૂલના પરિણામે આપણને શિક્ષા થાય છે તે ગામડાને આપણે દ્રવે માન્ય કરીએ છીએ.

રોગના મુખ્ય નિયમો:—પારીક જતુ અથવા માઈક્રોબાઈ નામના જતુ જે નાના જીવંતો જીવ છે તેનાથી ઘણા ખગ રોગ થાય છે. આના જતુના બે પ્રકાર છે. (૧) પારીક વનસ્પતિ જેને અંગ્રેજીમાં બેક્ટેરીયા કહે છે. અને (૨) પારીક પ્રાણીઓ જેને અંગ્રેજીમાં પ્રોટોઝુઆ કહે છે. આપણી નજરે નેહાં છીએ તેવી સાધારણ વનસ્પતિ કે પ્રાણી કરતાં આ જતુઓ ઓટલા મધા નાના છે કે તેઓ જાણે બીજી દુનીયાના જીવ હોય તેવા અપણને આલાસ થાય છે. તેને જોવાને હુક્મશર્ક ચંચળી જરૂર પડે છે. તેઓના કદ બુદ્ધા અને આકૃતિમાં પણ બુદ્ધા બુદ્ધા હોય છે નાનામાં નાના જતુની કદ ૧/૧૭૫૦૦૦ થય ના જેટલું હોય છે. એટલે ૧ થય લાખી જે જતુની માળા કરવી હોય તો ૧૭૫૦૦૦ જતુની જરૂર પડે છે. જેથી રીતે દુનીયા ઉપર ૧ માણસ ઉભો હોય તેનાજ પ્રમાણમાં ૧૦ ફુટ ડાયામીટરના ગોળા ઉપર ૧ જતુ રાખેલો હોય તેવું માપ આવે છે.

જ્યારે જતુને જરૂર પુરતો ખોરાક, પાણી, અને ગરમી મળે છે ત્યારે તે બમણું થાય છે. અને તેના બે કટકા થઈ જાય છે. જે સર્વ સન્નેનો અતુકુળ હોય તો દરેક અડધી કલાકે આવા લાગ એક પડી એક થયા કરે છે. અને દરેક કટકા એક જતુ બને છે.

આ પારીક જતુના શરીરમાંથી જે ઝેરી પદાર્થ બહાર નીકળે છે તેનાથી ઘણે ભાગે રોગ પેદા થાય છે. આમાંના ઘણાં એક ધ્રુવે જીવંતો નાશ કરનારા જણાયા છે તે પૈક્ય એક જતુમાંથી નીકળતું ઝેર ઓટલું સુક્ષ્મ હોય છે કે રોગ પેદા કરવાને આવા હુમ્મરો જતુની જરૂર પડે છે. શરૂઆતમાં આવા એક અથવા ઘોડાક જતુ શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે પણ તેના વિલાગ થવા ચાલુ રહેવાથી ઘોડા દિવસમાં તેઓની સખ્યા વધી જાય છે.

રોગને ક્રોમક્રમ રીતે અટકાવવાને જતુ ક્યાંથી આવે છે તે આપણે પ્રથમ જાણવું જોઈએ. ઘણા ખગ કેસમાં મનુષ્યોના શરીરમાંથી તેઓ ઉડીને છે જેના તેઓ માદા

માણસોના શરીરમાંથી નીકળે તેવાં જો બધા જંતુઓને કગળમાં રાખી શકાય તો રોગ બીજકુલ રહેશે નહિ.

૧. ખોરાક પાચન કરનારા અવયવોના રોગ:- જો જંતુઓ ખોરાક કરનારા અવયવોને લાગુ પડે છે તેઓ આંતરડામાંથી નીકળેલ મળમુત્રની સાથે શરીરમાંથી બહાર નીકળે છે. અને જ્યારે તેઓ બીજા મનુષ્યના પાચન કરનારા અવયવોમાં દાખલ થાય છે ત્યારે તેને રોગ લાગુ પડે છે. આવી જાતના જંતુઓથી ટાઇફાઇડ, કોલેરા, ઝરિ, અપચો અને આંતરડાના ધણીએક જીવડાગો પેદા થાય છે. આ રોગ બધા દેશમાં ધણી બીગાડ કરે છે. આપણા ખોરાક અને પાણી સાથે અસર્ગશા આવતા આવા જીવાતવાળા કચરાને યાદશીએ ના આવા રોગ આપણે રહેતાઈથી અટકાવી શકીએ છીએ. ધણી વખતે આ મુક માણસોના શરીર આવા રોગને એટલા બધા હીરવી થકે છે કે તેના મનુષ્યો ફક્ત જરાક માંદા થાય છે અને વખતે બીજકુલ માંદા પડતા નથી. પણ તેના શરીરમાંથી જ્યાં આ રોગના જંતુઓ બહાર નીકળે છે ત્યારે બીજા ધણી માણસોને માંદા પાડે છે અને એવા માણસોની એકઠાશી મણી લયકારક નીવડે છે.

૨. મનુષ્યના મળમુત્રને દુર રાખવા ધ્યાન:- નદી નાળાને કાઢે, કુવા પાસે, તળાવ પાસે, અથવા જો પાણી પીવામાં વપરાય તેમા મળમુત્ર ધોવાઈ જાય તેવી જગ્યાએ મળમુત્ર રહેવા દેવું નહિ બીજુ તેના પર માખીઓ બેસે તેમ ઉપાડું રહેવા દેવું નહિ કારણ કે માખીઓથી આમાના ધણી રોગ ફેલાય છે. ખજાની અંધવા એવી બીજી જગા. જ્યાં અનાજનો દગસો થતો હોય ત્યાંયા મળમુત્ર દુર ગંખવું ગામડાના મનુષ્યોને મળ મુત્ર દુર કરવાની આજ્ઞત મુશ્કેલી લગી દેખાય છે. કારણ કે ત્યાં ગટરો હોતી નથી. મળ મુત્ર ઉપર માખીઓ બેસે નહિ તેને માટે તુરતજ તેને દાડી દવાનો સૌથી સારો રસ્તો છે. જો આણું તુરતા તુરત ન થઈ શકે તો તેના ઉપર ચુનો અને રાખ છાંટી દેવાં. તેથી તુરતજ તેની રસાયણીક ક્રીમાથી નુકશાનકારક જંતુઓ મરી જાય. મળમુત્રથી જમીનની ફળદ્રુપતા વધે છે. માટે ખાવાની ચીજો જેમકે સાંકલાણ, ફળ, મેવો વિગેરેની સાથે તેનો સંપર્ક થાય નહિ તેનો જાદોજસ્ત રાખવો જોઈએ.

૩. ધારા લેવાના અવયવોના રોગ:- નાક, ગળુ અને ફેફસાના રોગોથી લગભગ બે લાગનાં મરણ થાય છે. આમાંનાં ટયુગર ક્યુલોમીસ અને ન્યુમોનીયાના રોગ ગણુ લાયક છે. વળી હનફ્રુઅન્કા, ખાર્સી, રંગીયુ. ગળાના કાઠડા ગુણુ લાયક. ઉધરમ વિગેરે રોગ પણ થાય છે. ઉગળના અવયવોમાંનો ગળક જે શુક્ર ગણક, મેડ, લીટ રૂપે નીકળે છે તેમાંથી આવા રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. આ કારણોથી સાર્વજનિક જગ્યાએ ચુકતું મે તુરતજીને હાનીકારક અને નાશરતે ખગમ દેખાય છે. જ્યાં મુખી ગણક લીનો હોય છે ત્યાં મુખી ટાઇ જંતુ તેમાંથી નીકળી શકતા નથી પણ જ્યારે સુકાય છે ત્યારે તેની બારીક જોડી થઈ જાય છે. અને તેના જંતુ સહીત છુટી પડવાથી બીજા સ્થળે ઉડી પડે છે. આ જંતુ બીજા માણસોના ફેફસામાં જાય ત્યારે તેને એ રોગ લાગુ પડે છે. અન્ય મનુષ્યોની હાજરીમાં ઉધરસ કે ખોખાશે ખાવો નહિ. કારણ કે ગળામાંથી નીકળના ગણકના કે ચુકના બારીક છોડા હવામાં તરે છે અને તેની સાથે નાશ કરતાં જંતુઓ પણ ચોરસા હોય છે.

આમડીના જાતુઓ—કેટલાક ગંગા જેવા કે શીંગા (શીંગા) માં આમડીના શીંગામાં કે પાણીમાં જાતુઓ હોય છે અને તે હવામાં ઉડીને એક જીમને અવાધી તેનો રોગ ફેલાય છે આવા રોગવાળા મનુષ્યોને શીંગા મનુષ્યોથી દુર રાખવા જોઈએ.

જાતુઓ ગરીબા દેવી રીત પ્રવેશ કરે છે.—જો માંસ માણુઓ અને તેની સારવાર કરનારા મનુષ્યો, રોગના જાતુઓને બહાર ફેલાવા ન દીએ તો જાતુથી થતા રોગ થી કંઈ પણ નુકસાન થાય નહિ. પણ માંસ માણુઓ અને તેની માગવાર કરનારા મનુષ્યો રોગના જાતુઓને બહાર ફેલાતા અસ્ત્રાવના ઉપાગો લેતા નથી તેથી તે જાતુઓ શીંગા મનુષ્યોના શરીરમાં પ્રવેશ કરી શકે નહિ, તેવા ઉપાયો આપણે લેવાની જરૂર પડે છે.

જાતુઓ ગરીબમાં નીચતા રહેવાની પ્રવેશ કરે છે.

- ૧ આમડીના જાતુઓ માગૂન
- ૨ મચ્છર, ગાંધી ડામ વિગેરેના ડાંબ માગૂન
- ૩ જોગક માગૂન
- ૪ પાણી માગૂન
- ૫ હવા માગૂન

જાતુઓના રોગ—જાતુઓના રોગમાં ગુમડાં, લોહીમાં જેર પેશ મધુ, લીકા જે (મોઢુ) હોડ બગડી જવા) વિગેરે ગુમડાઓના જાતુઓ ગોળ આકારના હોય છે. અને જાતુ ઉતરેલા થયો હોય ત્યાંથી તે શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. લીકા જે રોગના જાતુઓ ઉડાણમાં આવે જાતુઓમાં મહે છે કે ત્યાં બહારની હવા લાગી શકતી નથી.

ડાંબ મારે તેની હવામાંથી થતા રોગ—એક જાતની મચ્છરથી મેનેરીયાના જાતુઓ શીંગા ફેલાય છે પવનમાં થતા માંસથી ડાંબ અગ્ર નાગનો તાર અને શીંગા ફેલાયેલ રોગ થાય છે અને ઉડેલા આમડીથી જાતુઓના શરીરમાં અગ્રનો રોગ ફેલાય છે.

પાણીથી થતા રોગ—ખામ કરીને ટાલકોઈડ અને કોલેરા રોગનાં મુખ્ય કારણ પાણી છે સહેજેના અનુભવ ઉપરથી આ જાતના માણુઓ પડે છે કાચુ કે જે સહેજેમાં પાણી નાખીને આવે છે ત્યાં આવા રોગ બહુ જ ઓછા થાય છે ગામડામાં પીવાના પાણી ખામ કરીને નહીં અને કુવાના હોય છે. નવોના પાણીમાં જોડેના બધા કચરા પડે છે કે તેને માંસવા વગર અને ગરમ કર્યા વગર પીવું નુકસાન કારક છે. જે માણુઓ કુવાના પાણી ભરવા આવે તેના પગ ઉપર ચોટેલ કચરાથી અગર કુવાની પાળ ઉપર ધોવામાં આવતા મેલ કુવામાં પડવાથી કુવાના પાણી બગડે છે બાહ્ય કુવા કરતાં ઉડ કુવાના પાણી વધારે વચાઈ શકે હોય છે કુવાના પાણી કચારે બગડેલા આવે છે તેની આપણને ખબર મળેલી નથી તેથી કુવાના પાણી ગરમ કરીનેજ પીવું વધારે કારણથી થરેતુ છે ઉકાળેલા પાણીથી બધા જાતુઓ નાશ પામતા નથી પણ પાણીની જોડલા રોગ થાય છે તેટલા રોગના જાતુ પાણી ઉપરથી નાશ પામે છે.

હવાથી થતા રોગ—આપણે જોયું છે કે ઘણા ખરા રોગ ગામમાં જો ફેલાયેલા થાય છે અને તેના જાતુઓ ઉતરેલા આવવાથી, જોખાવાથી અને યુક્તવાથી બહાર નીકળે છે આવા જાતુઓ રજ અને પાણીના આરીક દીવા ઉપર હવામાં ટરતા હોય છે.

જે આપણે આવા રોગથી દુર રહેવું હોય તો એ રોગનાં જંતુઓ આપણા આસપાસ આવે નહિ તેની સંભાળ રાખવી.

૨. શા મટે જંતુઓ ગણ પેદા કંઈ છે.—જે દરેક જંતુઓ જેઓ મનુષ્યોના શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે તેનાથી રોગ થતાં હોય તો હમણાં જેટલી ખીમારી આવે છે તેનાં કરતા વધારે રોગ મનુષ્યોને થવા લાગ્યે. જીંદગીમાં લગભગ ૯૦ ટકા મનુષ્યોને ટ્યુબર્ક્યુલોસીસ રોગના જંતુઓ લાગે છે પણ સારે નક્કીએ આપણાં શરીર આવા જંતુને અસુક રીતે તાબે કરે છે. લોહીમાં જે જાતનાં પીરા ક્રિવામાં આવે છે, ઘોળા અને ગતો ઘોળા પીરા રોગનાં જંતુઓને જેમ જનનવર ઝોગક ખાય તેમ ગળા જાય છે. ગાંઠા મીડા ઓક્સીજન નામની દવાને લઈ જવા લાવવાનું કામ કરે છે. લોહીમાં પણ આવા જંતુઓને ઓગાળી નાંખવાની અને વશ કરવાની શક્તિ હોય છે.

જે જંતુથી શરીર નળણ પડે છે તેનાથી રોગના જંતુઓને વશ કરવાની શક્તિ શરીરમાં ઓછી થાય છે. જ્યારે માણસને યુગે લાગે છે ત્યારે જે માણસને શરીરમાં યજ્ઞ હોય ત્યારે તેના માણસો પાસેથી તેના નકમાં અને ગળામાં ફરતી દાખલ થાય છે. અને પોતાના શરીરને ખુલ્લું રાખી એ રોગને વશ કરવાને પેતિ અશક્તિવાન બને છે. જે સોજા દારૂ પીતા નથી તેના કટા જે લોહી દારૂ પીએ છે તેઓ આવા રોગનાં જંતુથી વધારે મર્યા પામ્યા છે. એવું લોકોની કપનીઓના રેકર્ડ ઉપરથી માલુમ પડે છે આને કારણે એ છે કે આવા જંતુને વશ કરવાના જે શક્તિ લોહીના ઘોળા પીડામાં છે તે મીડા દારૂ પીવાથી તીવ્ર બને છે.

ખગળા દવાનો થીસ લેવાથી—જે એટલી એક દવા હજારો વખત સ્વાસ્થ્ય લેવામાં વપરાય તો સ્વાસ્થ્ય લેવાના અવર્ગોમાં ઘેર લાગે છે. અને જંતુઓ તેમાં જન્મી જીવે છે. આથી એ મોટું નાક અને મોટું ટાંકણું મુઠું મુઠું નહિ. જે મદાનો નાના વસ્ત્રો વાળા અને દવાની આવજા વગરના દવા તેમાં ધનશુભ્ય-ઓનો રોગ વધારે નુકસાન કરશે થયો હતો. જ્યારે મેકાનોની આવી રિયલિટી હોય ત્યાં ધનશુભ્ય-ઓના જંતુઓ સહેજે નાનાં ક્રિવાથી એક મનુષ્યના શરીરમાંથી મીલ મનુષ્યને લાગુ પડે છે. જે મનુષ્યના ગળામાં ધનશુભ્ય-ઓ રોગ લાગુ પડે તેને તે પોને મારો છે એમ ખબર પડે તે પહેલાં તો તેના ગળાના જંતુઓ મીલ મનુષ્યને લાગવા માટે છે જે મેકાનમાં દવાની આવજા ઓછી હોય છે ત્યાં રહેનારા મનુષ્યો પણ એટલા નીર્મળ થતા જાય છે કે જેઓ જંતુને કે રોગને પ્રત્યક્ષી શકના નથી.

સંદુરકલીના નીચામાં—રોગને દવાથી દવામાં પણ નીચા જે આપણે કહી મજા નીચે કહે સાર.

૧. જે માણસે માંદા હોય તેના શરીરમાંથી જે જંતુઓ બહાર નીકળે તેના જે દવા નાશ કરે.

૨. જે માણસે મિલ મનુષ્યો સાથે રાખવો અને હુન્નર સારે તેથી જીવાત તેના ઉપર બેસવા દેવી નહિ. સંભાળ પુરવઠા ખોરાક અને પાણી તેવાં આપનાં રાખવું જંતુઓથી બચેલી રાખવી ફરે ગળવી.

૩. શરીરને મજબુત બનાવે કે જેથી રોગના જંતુનો નાશ કરવાને તે શક્તી-વાન થાય.

માખી:—અમેરીકામાં એવું જોવામાં આવ્યું છે કે અમેરિકાના આંતરડાના રોમ જેમ જેમ માખીઓ વધે છે તેમ તેમ વધતા જાય છે. આવા રોમથી માખી કુતીયામાં અમેરિકાના મરુણ મોટા પ્રમાણમાં થાય છે તેથી તે ઘણા બધાંકર કહેવાય છે. યુરો-પીયન ક્ષાપ્તમાં ૧ વરસમાં દર સેકે ૨ રૈતીકા આ રોમથી મરુણ પામ્યા છે. સ્પેનીશ અમેરીકન ક્ષાપ્ત વખતે સ્પેનીશ લેપાની ગોળાથી મરુણ પામેલાં કરતાં ટાકડોડ તાવના જંતુ ક્ષાપ્ત જતાંથી માખીથી અમેરીકન રીપાઇઓ વધારે મરુણ પામ્યા હતા. માખી ગદી વસ્તુમાં જન્મે છે અને ઉછરે છે. જો તમે બીના ખાતરના ટગલાને જરા ક્ષાવરો તો સંખ્યાબંધ પગ વગરના મદદ દીડા જેવી છતાંત ચોસ મળી આવશે, આ કીડાઓ માખીની એક અવસ્થા છે. આ કીડાઓ જ્યારે ૫ દિવસના મોટા થાય છે ત્યારે તેઓ શુગ્ત થઇ જાય છે, અને તેની આજુ બાજુ શુગ રંગનો કોરોટ વીટાઇ જાય છે. ધીમ પાંચ દિવસ પછી તેમાંથી માખી મુકને પહાર નીકળે છે નાનપણમાં પહેલી ટેવ શુગ્ત ગંદી ચીને તે ખાય છે. અને જ્યારે હવે ત્યાં આપણા ઉત્તમ ભોજન ઉપર ખેસી ખગાય જતો એક પશુગરે છે. ગંદી વસ્તુથી વધન અલગ તો તે રહેતી નથી. કારણ કે કચરાના ટગલામાં સડી જતા સાક બાઇ અથવા મનુષ્યના મળ મુત્રમાં ઇંડાં મુકવાને તે દર વખત આવડત કરે છે. આ કીડાઓ માખી ઉપર આપણને બહુજી તીવ્રકાર આવે છે માખી પહેલી ન રોકે તેટલે છેડે જો બધા મદવાડ રાખવામાં આવે તો માખીનો નવો વસ અતરે નહિ આવે એ માટે આરોગ્યતાની ખાતર ગાડાઓમાં ફળીયામાં ખાતર તો દુધેલા થયા હોય નહિ અને જેમ જાને તેમ વેલાખર જમીનમાં દાટી દેવા. ખેતીની પાધીન મુજબ આ રસ્તો વ્યવહારીક જણાય છે. કારણ કે કચરાને જમીનમાં દાટવાથી જમીનની ફળદ્રુપતામાં વધારો થાય છે. જો હવે અને વરસાદમાં કચરો ઉધાડો રાખીએ તો તેની ખાતર તરફિની કીમત ઓછી થાય છે.

મચ્છર:—મચ્છરની ઘણી જાતો છે પણ દિંદુરતોનમાં વધારે પ્રખ્યાત મચ્છરી એનેરીલીસ નામની જાતના મચ્છરો રોગના જંતુઓને ક્ષાપ્ત જાય છે. આ જાતનો મચ્છર પોતાનું માથું નીચું રાખે છે અને પગ પેટ કિણે ઉઘા રાખીને હવામાં ઉડે છે. આ મચ્છર પોતાની પહેલી અવસ્થા બેન્વાળી જન્મમાં આમ તેમ ચીમળાના જંતુની માફક દાટે છે, આ મચ્છર જ્યારે માણસને દરે છે ત્યારે તેની સાથે સાથે એર મુકી જતો ન હોય તો તેના ડંખની વેદના થોડો વખત રહે છે. જો મચ્છરના પેટમાં એને-રીવાનો રોગ હોય તો તેના ડંખની સાથે એનેરીવાના જંતુ મનુષ્યના શરીરમાં દાખલ થાય છે. આ જંતુઓ દરેક આપણા લોહીના લાવ રંગના પીડને ચોટે છે અને તેને ખાય છે. અને તેના જેવો જ્યારે મોટો થાય છે ત્યારે તેના ઘણા લાગ જતી જાય છે અને દરેક નાનો જંતુ પછે લોહીના લાવ રંગના પીડને ચોટે છે. આ રીવા આવું રહે છે અને આખરે માણસનો ચરેડો શીકે પડે જાય છે. અને જેમ જેમ જંતુનો વંશ પ્રવેશો જાય છે તેમ તેમ તેનાથી ઉત્પન્ન થના એરની અગરથી મનુષ્ય દુર્ગંધ યોગ જાય.

છે આ જગુને મચ્છર ગળી જાય તે પહેલા તે આગસુ સ્ત્રીતીમાં ગહે છે અને જ્યારે મચ્છર તેને ગળી જાય છે ત્યારે તે મચ્છરના પેટમાં વહે છે અને આખરે તેના નાન લાગ થઈ જાય છે આમાના પેટનાક ભાગ મચ્છરના પેટમાં ધકેલે તે જ લાગમા લાગી જાય છે અને જ્યારે મચ્છર મનુષ્યને કચડે છે ત્યારે તેની લાગ સાર્થે એ જગુના નાના ભાગ પણ મનુષ્યના શરીરમાં દાખલ થાય છે જેથી માણસને ઘોઝા દીવમ મળી તાવ આવે છે.

મચ્છર કેવલ ખુશ પાણીમાં જન્મે છે અને મોતાની જન્મની જગ્યાથી વધારે સોંપા અતર સુધી ઉડી શકેના નથી આથી તેની જન્મનો જગ્યાનો નાશ કરવાથી તેની મૌખ્યામાં ઘટાડો થાય છે ખુશ્લા વાસ્તવોમાં પાણી ભગલ નહેકુ હોય તે તેને ફેંકી દેવું નુકસાન કરતા તવાવોના પાણી કાઢી નાખવા અગર તેમાં મચ્છર ગળી જાય તેની દવા નાખવી ૨૦ ફૂટ લંબાઈના તળામાં ૧૫ ગતવ ફેરોસીન નાખવાથી આખા તળાવ ની સપાટી ઉપર ફેરોસીનનું નાનું પડ પથગમ જાર છે અને જ્યારે મચ્છરો કાડો દવા લેવાને પાણી ઉપર આવે છે ત્યારે તેની પેટ ઉપર ફેરોસીન લાગવાથી તે મૃત્યુ પામે છે બે કોષ માણસો બે તવાળા પ્રદેશમાં રહેતા હોય અને બે મચ્છરને મારી નાખવાનું મુશ્કેલ હોય તો તેના ડખથી દુર રહેના રાત્રીને વખતે મચ્છર ની માધની અગર બાકી ઉપર મચ્છર અટકાવવા પડે. બાકી.

આચર — દુનીયાના બીજા લાગમા પેગ વખતેજ થાય છે તે પેગ હિંદુસ્તાનમાં બધા ભયકર રોગમાનો એક છે આ રોગ ફેલાવવાને નથુ પ્રાણીઓ જનખવાર છે ઉદર, આચર અને પેગના જગુ

આનો જગુ ધણો નાનો છે જ્યારે પેગવાળા ઉદરને આચર કરડે છે ત્યારે તે લોહીની સાથે પેગના જગુ ચુસે છે આવા ઉદરને ઊડીને તે આચર મનુષ્યને અગર બીજા ઉદરને કચડે છે અને તેના ડખમાં ચેપિલ જગુ મનુષ્યના શરીરમાં દાખલ કરે છે

આ ઉપરથી ઉદર અને આચરને દુર રાખવાથી પેગને આગલો અટકાવી શકીએ છીએ જ્યાં જ્યાં ખોરાક અને અનાજ હોય છે ત્યાં ત્યાં ઉદરનો હેરાજ છે તથા ખોરાક અને અનાજને ઉદર પહોંચી ન શકે તેવી રીતે રાખવા બેઠકો આચરો પાળે દોતી નથી પણ તે દુદા મારીને આવે છે અને દરેક કુદા વખતે ૫ ફૂટથી વધારે પાણી જમ શકેના નથી માટે જેમ અને તેમ ઉદરને દુર રાખવાથી પેગનો જાર ઓડો ભાગે છે

હિંદુસ્તાનમાં પેગ વખતે થાય છે તેનું એક કારણ એ છે કે જ્યાં ખોરાક નાશવા મા આવે છે તેની નજર નહીં જીવ ઉપર મનુષ્યો જમવા એસે છે મુગેપ લેવા દેવામાં જ્યાં વચવા સમકાળોમાં પેગનું જગુ જગુ દેવું અને બીજી વસ્તુ પાણી મરી ગઈ હોય એવા દેશમાં રાજાગમન અને બોખ્યાદયી તે રોગનું મુખ મારી નાખ્યું છે બે એવો/ રીતિ હિંદુસ્તાનમાં અવતો ૩ વર્ગમાં આવે તો પેગ હિંદુસ્તાનમાં કામ વખતે થવા પામે નહિ

ફાજલેહ ગીવીય ઝરન.
કાઠીવાવાડ
તા. ૧૨ ૩૩

શુભલાલ ગીધરલાલ પટેલ
બી એલ
એગ્રીકલ્ચરલ અધ્યાપક
શ. ફાજલેહ.

કપાસની મિશ્ર ખેતી

- ગત લગાઈ પછી એટલે છેલ્લા દશ વર્ષમાં સુમઈ-ઈલાકાના દરેક ભાગના ખેડુઓનું લક્ષ કપાસ તરફ વધુ આકર્ષાય છે એ કે વાર્ષિક છાંયે, ખાનગી નદેશ વગેરે ભાગમાંના સુમઈ કપાસની ખેતી થાય છે. પરંતુ ગુજરાતમાં તો કપાસની ખેતી તરફ હાજીરા વધુ માનને કીધે ખેડુઓનું લક્ષ ગયું છે.

કપાસની ખેતી થોડી જમીનમાં અનેક પ્રતિકુળતાઓ નીવડે તેમ છે; મમળ કે કપાસની ખેતીમાં માન ધામચારાની તંગી રહેશે, કેટલુંક અનાજ વેચી લેવાની જરૂર પડશે, અને પરિણામે તેના હુકમ લીધાં રહેશે; પરંતુ જોની પાને જમીન વધારે છે, હોય તેને કાંતી હરકને આછો નહોતો.

કપાસને માટે ખાસ કરીને કાળી (માળની) જમીન, ઉત્તમ છે. તે સીધા જોનાડુ-એશર જમીનમાં પણ ઠીક થાય છે.

હવે જ્યારે દરેક ખેડુનું લક્ષ કપાસ તરફ ગયું છે તો કપાસની ખેતીને કેટલોક અનુભવ અને આપણે દિવિત ધાર છુ કે જે નવીન કપાસના ખેડુને વધારે ઉપયોગી થઈ પડશે.

જે જમીનમાં કપાસની ખેતી કરી હોય તે ખેતરને ઉનાળે કરવ દઈ તેમાંના દામ, જોડી વગેરેના નકામા જડીઆ કાઢી નાખવા અને પુષ્કળ કરવ દેવો.

માલ્લી કાળી જમીનમાં ખાતર નહિ નખાય તો વાધો નથી, પરંતુ જમીનની જોનાડુ એશર જમીનમાં તો તે નુ છાલીડે ખાતર નાખવું જ. વરસાદ પડતા દર મીઠે આછામાં આછું કે ઘેર અને વધારેમાં વધારે પ ઘેર સુખીનું બી બચ થશે બી માટે પસંદગી ખાસ કરવી, બીતરના કે છાતમાંના કપાસી આ મળેલા, અનેક પ્રકારના અને છાત જ તુલાળા હોવા સલાહ હોય છે, માટે આગલા વર્ષની ખેતીના જેને ત્યાં ખીલાયી બી માટેજ સંઘડી રાખ્યા હોય તે ઘણું ઉત્તમ બી ગણાય, મર તેવીજ આકરણ દરેકે કરવી.

કપાસની ખે હોદો વચ્ચે આછામાં આછું ૫૦ થી ૬૦ આંગળાનું અંતર રાખવું છેક પાસે હોદો થવાથી કરવ, કરવડી દેતાં પલાંસીઓ દેવતા કપાસ વીણતા હરકને પડશે.

આરવામાં કપાસીઆ ગંધાટી (માટી) માં રંગદોળી દેરા કરી ખાટલા ઉપર ઘસી નાખતાં કે જેથી કપાસીઆ સાથે વળગેલું રૂ હશે તો છુટ્ટ પડી જશે.

કેટલાંક જોડુને દર વીધે ૭ ચેર ૮ ચેર સુધી બી જોરે છે પછી જગી નીચળા બાદ દોડ આછા કરી નાખે છે. - પણ મમાં ઘણીનાર અને છે એવું કે છોડ સારા પ્રમાણમાં ઉગ્યા હશે, તે કહે છે કે જોડ કરવડી અધી, પુણીકે દીધા પછી નીચલી વેળા કાઢી નાખીયા. પણ છોડ સારા વધેલા હોય છે તે તે વેળા તે જાડા છોડ કાઢતા જીવ ચાલતો નથી, અને, આખરે તે છોડને જીવનાં વધારે જોમતા નથી, માટે આરંભથી જ ઉપર ખતાવેલું ચોલામા ચોણુ પ્રમાણ લેવું.

કપાસને જેમ વારંવાર કરવ દઈ નીંદાં જી થવા દેવામાં આવશે નહિ તેમ કાયદો વધારે છે.

ગરબાતમા જો હારો વચ્ચે પુણીઆ કરવડીથી કામ કરવું, પછી છોડની હારો પાસે અધીઆ કરવડી દેવી, પછી હારોમાંતું નીંદામણ નીંદી નાખી સોટા કરવડી કામ કરવું.

કપાસના છોડ વધી ઉગ્યા વધારે થતા હોય તે એક પાનડી સોટીથી છોડની ટોચો કાપી નાખવી આથી ફેલાશે વધારે, અને તેથી ટાડનાં (જીવના) વધારે જોમશે.

કાળી ચા માલની જમીનમાં, કચારીની જમીનમાં કપાસનું વાવેતર થું હોય તે તેમા રાંગરતું વાવેતર કપાસની હારો સાથે જ ફેંવાથી કાયદો છે. કપાસ જોરતી વખતે જ કપાસીઆ સાથે દર વીધે ૨ ચેર પ્રમાણે ડાગર થું મીથણ કરી જોનું. હુલ્લી ડાગર કે જેના ચોળા હુમસા (હુકા) હોય છે તે ડાગર થોડા વરસાદે અને જલદી પડે છે, માટે તે જીતમા છે આ ડાગર કાંઈક વધુમા કપાસ જવાળી કપાસના ફાલને નુસ્થાન પાણ કરશે નહીં, જગી રાંગર માલમા છોડ નથી પડે છે, માટે કાપતા પણ મહેલ પડશે ડાગર અને કપાસના માકને વળે જુદો જુદો હોવાથી કપાસને કાંઈ પણ દીને નુસ્થાન કેવી નથી. આ પ્રયોગ વેનગુર (તાલુકે સાવલી માત વડોદરા) ની એક માટીદારે કરી જોવાથી કાયદો જાણ નીવડવાથી તેમજ ન પ્રમાણે દર વર્ષે પ્રાણુ રાખ્યું છે. તે તે પ્રમાણે જોલ જોડુગ પણ કરશે, અને કાયદો માલમા પડે તે જરૂર તે પ્રમાણે દર કાલે આણુ રાખશે જોની આગા છે, અને તેમ કરતા એક જ જમીનમાંથી એવડો પાક નીપળતી, વધુ કાયદો જોવાવા પ્રણુ દર વર્ષે નીવડે અતુ.

લેખક,

માધુમિહ નથુમિહ સોલકી

ફેડ માસ્ટર, લો ૦ જો ૦ સ્કુલ-ચીનાર (ગાલોદ.).

પાકના રોગ અને તેના ઉપાય.

પાકના છાંયે લાયક જમીન, પુરતું પાણી, અને ખાતર હોવા છતાં કેટલીક વાર પાક નિર્મળ નવડે છે. તેમાંનું એક કારણ પાકને રોગ લાગુ પડે છે તે છે. જુદી જુદી જાતના પાકના રોગ, અને તેના ઉપાય આ નીચે લખવામાં આવે છે. કે જે ઉપાય દરેક ખેડુન કરી શકે તેવા છે. અગ્રેજ દવાનો ઉપયોગ જણાવ્યો નથી. સૂચના કે અગ્રેજ દવા દરેક ગામે ગળી શકે નહિ અને કોઈ ગોટા શહેરમાં મળે તો તેનો ઉપયોગ, નામ પ્રમાણ વગેરે યાદ રહી શકે નહિ. તેમ અગ્રેજ દવાનો ઉપચાર કરતાં ખર્ચ પણ વધારે થાય. આથી દેશી ઉપચાર અગ્રે લખવામાં આવ્યા છે.

(૧) આમીઓ. અંગારીઓ કે આંછાઓ—આ રોગ પર્વે જુવારના પાકને તેમાં વિદ્યેય ભાગે જુવારને વધુ લાગુ પડે છે. અને તે લાગુ ના પડે મારે—પાણેર ગોરમયુ પચીસ શેરથી પોણા મચ્છુ પાણીમાં મેળવી તેમાં પર્વે જુવારની પોટલીઓ પાંચથી દસ મિનિટ સુધી પલાળી તે બીને છાંયે મુકી રેવું પાણેર મોઝ્યુયુથી ચાવા મણથી દોઢમણ સુધીનું બી પમાલી ચઢાશે. (પરંતુ યાદ રાખવું કે મોઝ્યુયુ ઝેરી છે, માટે ગોરમયુ માટીના વાસણમાં ચોરાવવું, અને ટાટના દુકાથી પોટલી કરવી. છેવટે તે વાસણ ભાગી નાખી. દેવ અને ટાટનો દુકાં બાળી મુકવો. કાચ સાજુથી સાફ ધોઈ નાંખવા.)

(૨) મેઝ—અનિશ્ચય રોગને લાંબે આ રોગ પર્વમાં વિદ્યેય લાગુ પડે છે, માટે ખેતરમાં વરાપ આવ્યા પછીજ બી આરવું. આરવના પર્વેમાં ઉપરનું, ૧ માં બતાવેલો ઉપચાર કરવો. કોડીઆ થઈને આ રોગ પર્વે બાગે ભોંટો લાગુ પડે છે. તેમ પોપડીઆ ને તદન લાગુ પડેગર નથી.

(૩) ખરેલી—આ રોગ તીક જેવાં નાનાં નાનાં પાંખવાળાં બુખરા રંગનાં જતુદારા પડે છે. જાનરી ત્યાં તતને આ છવ જેવી ચાર પાન ધનાં સુધીમાં ખાઇ જાય છે. માટે બી જોરના પર્વેમાં અગ્રીકા પાનને સ્પર્શ કરી ને રસમાં ખાનરી તથા તંબીને દુગોથી (ગાદતી) આધારે દાંડ સેર સ્પર્શ થાય બી માટે પુરેલા છે.

(૪) કાગો પાડવી—પરોત્તર રીંગળીના છેડમાં કાગળ પડી અંદરનો રસ મુકી લે છે આથી રીંગળી કમજોર થાય છે. અને છેવટે છેડ મુકાઈ જાય છે. આમ માલમ પડે કે તરતજ કરમાએની કીને કાગળ નાખી જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં દુકાડી દેવી. રીંગળીનાં તરતજ કાગળ માલમ પડે જમીનમાં દાંડકાથી તેડાવા મરી જશે, આ તો તેથી બીજા છાંયે લાગુ પડે નહિ.

(૫) ખમડી—આ રોગ અટાયાના પાકને લાગુ પડે છે. અટાયાના છેડ કરમાતા ભાગે તો જાણવું કે મેઝ લાગુ પડે છે. અમર પાટામાં કાગળ તપાળી લેવો અંદરની સળેસા બાંધીના નેરો મેઝ લાક અંદર પડેલો દુગો બી રીને માલમ પડે તો જાણવું કે ખમડી રોગ પડ્યો છે. તેવે પ્રમગે કરમાએના છેડ કાગળ નાખવા, (જમીનમાં ખાડો ખોદી કાગળ દેવા) અને પાણી મુકી વેગા આવામાં સુખાનો કાગળો લગી મુકવો એટલે ખમડી રોગે મોટો ફર જશે, આથી ને રોગ લાગુ પડે નહિ.

હમીઆ વાગા ખેતરો ફેમ-ફેમી રીતે દેવલ ગપાટ નવા તથા વગેરે માટે (તિલાઈ પ્રદર્શન) કરી અને ફેમ મંત્રી વગેરે માહિતીઓ ચર્ચાય છે અને યોગ્ય સુચનાઓ અપાઈ છે

(૫) જેતીવાડી આખરે અને વધુ જગ્યા કરી રહે એવા હેતુથી સરકારીતાના ધોરણે નાણાની ધી-ધાર કરનાર મેળાદારીઓ રચનામાં તેમજ ખરીદી અને વેચાણમાં પ્રતિબદ્ધ થઈ તેવા હેતુથી ખરીદી વ્યાજ સ્વાધીનતા કાઢવા અનુબંધિતો કામગીરી આવી

(૬) દોઢ દાખની ઉછેર માટે જ્ઞાન પ્રસારી ગાય માંદો મળવાના દેડાણી તરીકે સરકારી દોઢ ઉછેરના કાર્મી પછી કીકાત સારી આપવાની પદ્ધતિ સરકારે અમલમાં લાગુ કરી

(૭) ખાતરના પુરવઠા માટે જેતીવાડી ખાતા મંજૂર અખતરો કરી ચોખ્ખા અમલમાં લેવાના આધાર રાખીને પડનારા મનુષ્ય મળનાર ઉપોગ તથા જુની જુની જાતના ખોળના ઉપયોગ કરી રીતે ઓછા કરવા તે સળવે માહિતી અપાઈ રૂનિમ ખાતરોનો ઉપયોગ શીખનારો વગેરે

(૮) દોઢ દુધાળા પોતની દુધ પી પેડાના રાગધે પશુ કીમ (મલાઈ) માખણ બનાવવાની સુધારણી ઉમેરવામાં લાખવાડનામાં આવી

(૯) જીવનગુણ ઉપદેશની ઉગતા ગુણો ગયાવવા જગ્યામાંથી વગેરે કામે લાગીતી છે

૧૦) દુધાળા જેવી સ્થિતિમાં ગયાવ કરવાને મુખ્યત્વે દોર-દાખરના સળવે ધમ આગના સમૂહ વીસે દોરો કરવાના આવી અને ચારાના સમૂહ રાખવાની યોજનાઓ ચર્ચાઅમલમાં મુકાઈ કે જેથી દુધાળા જેવી સ્થિતિ વખતે રહ્યતને રાહત આવી જાય

૧૧) પ્રવાસ કેન્દ્રનાર સુમીદીત મોકરો ગામી જેતી મુધાગણા અર્થે બોધ સલાહ વગેરે આપના તથા પ્રસારી બજા દોર સમુદાયને પોતાની સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવો સમજ આવી પ્રગતી કરવાના સાધનો પણ આપા છે

હવે વર્ષોના સુખખતા માલતી સરકારના પ્રવાસો જેતીવાડીની પ્રગતી મળે આ જગ્યા છે ઓળે જોઈએ વીજાનસાગરનું જાણ વધતું જશે અને નવો એક આયોગ હાથ આગવી જરૂર તેમ જેતી સુધી જાનુ હાથ આગળો આગળ વધતું જશે

હવે ખ્યાન આપ્યું તેમાંથી એટલે જાણને કે ખેડૂત-તેની જેતી અને એક વીસે ધણે બાંધે વળા ઓળા પ્રનામુઓ પ્રગતિ કરનારા માર્ગના મધ્યે લેવાય છે પરંતુ જેતીના સમયે કાંઈક ઓછું વીવચન થાય છે એમ વાચનારને લાગશે પરંતુ તેમ તથા દેડાક મુખ્યત્વે સેમ દાગ જેતીના દુધાળા ભાગવા થતા સામે મજબૂત પોમુદ દવાને કે ખેડૂતની માહિતીની જગ્યાની એકાદવા આજે એક જગ્યાએ હાથ એ સળવે પણ પુરવઠા ચર્ચા આપા છે દેડાક એકાદવા (organization of handloom) ની હીમાયત પુરવઠાથી કરે છે તેમજ જેતીના પેદાશ પણ અદ્યતન માટે પણ જગ્યાને પોધાર ઉપાવી રદવા છે આ

જાણી લેખક અને લાખણ કર્તાઓના લેખો કે લાખણો પ્રત્યે આ લેખમાં કંઈ ઉદ્દેશ્ય કંઈવારો દેવું નથી.

ચોથો જોતીની સુધારણા વીસેની વાગે. માથે છે આ બધું સ્તુત્ય છે હજી હું પણ લેખક અને લાખણકારોને જેકુનોને અમલ, 'અજ્ઞાન' વર્ણવતા વાચુ છું અને સાબણ છું આ બાબતમાં હું એ લેખકો અને લાખણ કરેલોને એટલું જણાવવા હું કે તેઓ, કારે છે તેટલા આપણા જેકુનો અજ્ઞાન અને અમલ નથી જેકુનો જગ્યા પણ નથી.

આ લેખકો અને લાખણ કર્તાઓને નીચેની બાબતો પર મનન કરવા માગી વીનતી છે આ જગ્યાએ હું એટલું ફરીથી કહેવા છું લઈ છું કે માનવતી મરદો મદ ઉદ્યોગથી જે જે પ્રસારો જોતી સુધારણા અર્થે આદર્શો છે એ અનમત સ્તુત્ય છે પરંતુ લેખકો અને લાખણ કર્તાઓને મન કરવાની બાબતો —

- (૧) લેખકો અને લાખણ કર્તા પત્રીકામાં કેટલાંકે માથે જીવન, જોતીનો ધરો સ્થાનીક આમો હવા અને જોતીની પધ્ધતીઓનો પુરેપુરો અભ્યાસ થોઈ છે.
- (૨) ઉપના (૧) મા જણાવેલા જ્ઞાનના આધારે પોને કંઈ કંઈ સુધારણા જાતે આવી અજમાયશો લઈ મોકલે પછે કેમ છું કે પોતે જે માર્ગ સુચવે છે તે અવરજવર લઈ લઈ છે.
- (૩) એકી કેન બાંધન વીજાનના જ્ઞાનથી સોધ જોડ કરી, ચોથા પ્રજાણ સહ આપણે જાહેરમાં ગુણ જે જેકુનોએ પોતાની અમલજાતને લીધે કે પોતાના અજ્ઞાનથી ગાંધી નથી આ જગ્યાએ વાચક ભાઈઓની જાણ માટે લખવાની છૂટક છું.
- (બ) ચારીક નાથી આવતી દળાતી ધરીએ.
- (બ) પાણી જાળવાના ચારીક નાથી આવતા પરો.
- (ક) જોડ મીનો છનો ગાંધી હાથ વોરે જોડ ચારીક જાળવી ચારીતા ઉધોગો જગતમાં જેને ફાવટ આવે તથા જા માં છે એટલે કે જેકુનોને પછે આમાં મોટા હોગે ફીરનો લીનો છે આ બધું તને જોને શીખવ્યું અને સમજાવ્યું ? જોના જગ્યાએ જ્ઞાન કરીશુ ત્યારે સમજાવે કે પ્રચારમાં આવતી વસ્તુ જોતી જાને ફાવે તમામ છે કે કેમ તે જાન કરી શકે છે અને નીના મનમાં ઉપયોગમાં લે કે ગુજરાતનો જેકુન વિચારણ છે ચોથા કાપ જાગે ચીન એ જાન ગ્રંથજી કરી ને છે એ ફીરનો કે જગસો નથી અજ્ઞાની પછું નથી.
- (૪) આપણે જે માગો હુરરીએ તે જગ્યા જેકુનોની મરદોએ જેકુને મલુન જાળવાને જોઈએ એમ જે આપણે કહીએ તો એ, જગ્યાએ આપણો નાનકડું કુગારક શરા સજાવ છે.

જોતના લાખણ—કુક્ર જોતીના જોતરેલી જોતના 'એક જગ્યાએ હોવું એ' વીમોના મિથવાન લેખકો કે લાખણ કર્તાઓના લેખ તથા લાખણો વાચીએ છીએ ત્યારે તેમજ જોતીની પધ્ધતી સુધારણા ત્રીમે ૧૧ સગળી વાખરવા વીસેના, વીધવાન લેખકો અગ્ર લાખણ કર્તાઓના લેખ તથા લાખણો વાચીએ

શકામ છે. હાંધુ મન્યુત રીતે બધ કરી પંપ એક ચોરમ છમે ૭૫ શેર વગ્ગન મીટર દાખવે 'સાં સુધી ચલાવવો, પછી પરા વડે ૫૫ પીઠ પાછળ લટકાવી દેવો અને એક હાથમાં ચંદ્રલીવાળો શળીઓ લેવો જેતગમાં પહેર્યા બાદ નળ ખુલ્લો કરી દેવો અને રંગેઅંગે બટાટાના છોડની તળાએની બાલુ ચાણુ કરવો. આવી રીતે ૫૫ ચલાવનારી ડાબી અને જમણી બન્ને બાલુએ બળએ હાગ્યા દવા ઝાટતા જવું. આવી રીતે દવા પુરી થાય ત્યાં સુધી ઝાટવી અને રંગેઅંગ કરીથી ભરવો, રોગને જડમુલથી દાદવા માટે કાંઈ પણ છોડ ઝાટવા સિવાય રહેવા દેવો નહીં.

૭ એક એકગ્રમા દવા ઝાટવાનો અર્થ.

૩૧. આ. ૫૮

૧ શેર ગધક દર શેર એકના છ આના

૨-૪-૦

૪ શેર ચુનો દર શેર એકનો અડધો આનો

૦-૧-૬

૬ શેર કાપલા દર ૩ ૧-૮-૦ એક મણના

૦-૩-૬

એક આદમી એક દવાક માટે ૩. ના ના રોજ

૦-૧-૦

એક આદમી દવા ઝાટવા

૦-૮-૦

૫૫૫ ભાડું માથે ૬ એક ૧૦૦) ૩. નો ૫૫ ૧૦૦)

એકર કામ કર્યા બાદ નકામો ચંદ્ર બાધ છે.

૧-૦-૦

કુલ ૪-૨-૦

જો વખત દવા ઝાટવાનો અર્થ આ પ્રમાણે ૩ ૮-૪-૦ આવે જો દરેક બટાટા ત્રણ વાવનારે અર્થ રાકે છે અને માધાગળ રીતે જો વખત દવા ઝાટવાની જોઈએ. આવી રીતે દવા ઝાટવાથી ખેડુને રા. ૫૦ થી ૨૦૦ ફાયદો થાય છે. આ આકાશ ચોક્કસ અનુભવ ઉપરથી આપવામાં આવ્યા છે

૮ દવા દરજી વખત ઝાટવી-જાવાગત કુળામા આવે છે કે પહેલું ઝાટવું રોજ કાઢ માથે તે પડેતા જતુ જોઈએ અને બટાટા રોપના પછી પાંચ મામથી મોડું થતુ જ જોઈએ આવી રીતે બટાટાની ખેતીમાં દવા ઝાટવાનું એક આવશ્યક કાર્ય. કોમળું જોઈએ તાર બા- રોજ માનુષ પડે, તો બીજી દવા ઝાટવી અને કાચ જરૂર પડે તો ત્રીજી વખત પણ ઝાટવી પરતુ અનુભવ એવો છે કે જોથી ત્રીજી વખત રોગર ચલાવવા ની જરૂર જોઈ તોડ.

શુભ અમેશ ઉપરથી લખનાર

K. D. Naik.

D. A.O. Broach,

ધનસુરા ગામે જેતીવાડીનું પ્રદર્શન ભરાયલું ત્યારે.

અપાયલા બાધણનો સાર

લેખક:—પરાગજી રણછોડજી દેસાઈ.

જેતીવાડી ઓવરસીઅર—અમદાવાદ

ધનસુરા ગામ મોઝામાંથી તયોદ જ્વાના ગસ્તા પર મોઝામાંથી ૧૧ માઈલ ને છેડે આવેલું છે. ધનસુરાથી એક મહત્ત્વ કપડાવજ વ્યવ છે. આ ગામમાં આજણા પાટીદારની વસ્તી થયેલી છે. આ લોક દર બજારની બેઠે વણુ ચાર બેસ અને એક બે ગાય પાળે છે. ગામની બજારની ઓસોદ નાના પ્રજાની છે અને બેમ દુધ ઓછું આરે છે. ગામની આ જુગાલુએ જમાન કાળી, મધ્યમ કાળી, હલકી કાળી, રેતાળ તેમજ હુ ગરીઆળ મુલ્ય ૬ દોનાથી ખેતરો નીચા ઉચા આવેના છે. આ ગામે કુદા પશુ દીકર છે. મોટા અને પહોળા કુવામાં આવેના હોય છે નીચે પથ્થરનું પડ હોય છે. ચોમાસામાં બાજરી અગર મધાનું વાવેતર કુવાવાળી જમીન પર કરવામાં આવે છે. આ પાક દીવાળીના અગર સામા તકવાર થાય ત્યારે કાપી લઈ ચાવ પાચ એક કરી પાણી પાંચ વાજ્યા પહોંનું વાવેતર થાય છે. બારોડી જમીનમાં તત્ત કોટંગનું વાવેતર ચોમાસામાં કુવામાં આવે છે, બે વરસ થયા બાજરી મધ્યમી વજાઅ કપાજ અને વરીઆવી તેમજ વાજ્યા પહોંની જગ્યાએ ખેડીઆ (પુસા નગર ૪) નું વાવેતર કઠક પ્રગણુમાં કાપક થયું છે આ ગામ માં ઓગળમાં માન હળોજ મળી જોએ ઉપોગ કરવામાં આવે છે કપાસની ખેતી માટે સારી ખેડી વજર પડે છે, તેથી ગપ, ગપડી, સારી જાતનું સુરતી હળુ બિગેરે જો વજર કેટલું દાગ કરે છે તેમજ જેતીવાડીની પ્રગતી તરફ ખડુનું ધ્યાન લાપણુ ખ્યાન બે આયે ગે હેનુથી આ પ્રદર્શન જગ્યામાં આવ્યું હતું સુખંબી ટમના ઓગળ એજ ગામના જળાથી ખેડુતની રૂપ રવરી જાતા-ચા દતા જે વખતે મોઝામાં તાલુકાના મદાવડરી સાહેબ, સરકાર ઇન્સ્પેક્ટર તેમજ પોસ્ટ લાવડી અલુગાલુના ખડુત સાથે લાગર ન્દયા દતા, ત્યારે ટોળે ઓવાદ કેમ સુખં, ચોખી ખેતી દેલી રીતે ચાવ, કપાસની ખેતી કેમ થાય, તુલની અવર નગર પથ્થરીનું વર્ણન, આતરની પુરવઠા મ ચાવ કયા કયા તુલ (નવા) દાખલ થઇ શકે એમ છે તેની ચાડિની, ચતા તુલમાં થી ૧૧ પમદગી કરવાથી ચતો લાજ ખીતે કેની રીતે સવરી રાખવું, પાકને જ ગતી કુકર, શીયામના, હરણ, ટોળ તેમજ હવજતુથી થતુ મુકલાન કેમ અટકાવવું, કુવામાં પાણીના જરો કેમ વવાવવા તથા ગામ માં ચેનીટરી કાઢીએ કયા સુધારો થઈ શકે એમ છે તેમજ સામજીક રીતે રૂંદાર કરવાથી કેની રીતે લાજ થાય છે વિગેરે બાજનું વિવેચન થકું હતું જેનો સાર નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) પ્રાતીજ તેમજ મોઝામાં મહાવમાં ખેતરો કાળે ખરે લાગે મેતાં હોય છે. જો. ફૂલ પાસે બેઠાએ તેના કરતા જમીન વધુ હોય છે અને ખેડુત વર્ગમાં આજમ તેમજ

વડવાન માખણ થયતા દેખાતી જાત મહેનતનું કામ ગોઠવુ થાય છે એટલે મજુરની ત-
ગારી પડવા માડી છે. એટલે ખેડુનું કોઈએ તેનું લક્ષ્ય ખેડ તરફ આપતા નથી. ખગદ
પશુ નાના હોય છે માઠ નાના પ્રકારના હોય છે અને ઉત્તમ પ્રકારના પાંચ પશુ ગાય
વાખા આવતા નથી દર ૪૦ અથવા ૫૦ ગાય અથવા બેગે એક મારી જાતનો માંદ અ-
થવા પાંચ ગાયનો લેઈએ કે જેની જોવા- સુધરે તેમજ જીમગારા, ગોગર, છુસુ મિગેરે
ની પુગવણી કરી દોંગની જોઈએ તેટલી માવજત કરવામાં આવતી નથી તેથી જોમ અને
ગાય જોખુ દુધ આપે કે બેસતે ડોંગને ખાળ ખવાડવામાં આવે છે એટલે ઘી સારું
થતું નથી કપાશીઆ ખવાડનામાં આવે તો ઘી સારું થાય, એમ ઈ તેમજ બગ ને ગુ-
વાર અને તલનો ખાળ આપવામાં આવે તો વધારે મજાનું થાય અને કામ સારું આપે
દોંગને આંધવા તેમજ ગાયનાં માટે સારી રવડ કરવા બાંધે

(૨) આ તાલુકામાં જોખી જેતી કરવાની પધ્ધતિ ખેડુત લોક, દાખત, કરે તો ઘણું
ફાયરો થાય એમ કે ફાયર માસ પડી ખેતરમાં ગંધ ફેરવામાં આવે તો જમીનનું
પંડ થોડું તુટે છે અને તાપથી લેના જગજોમાં ફેરાર થાય છે અથવા નવર કામ મરી
નામાં બે વખત ફેરવાથી દોષ ખાસ દાકરાની જડ તુટી જાય છે અને મુમંત્ર જાય
છે તેવીજ રીતે ઉપર મુળીઆ વાગા ખડનો પશુ નારા થાય છે વરગાદ, ચરે રાપ અ-
થવા દગથી સારી ખેડ કરી જે રીતસર વાવેતર કરનામાં આવે અને પાંછગથી જોખી
પખતે રાપડી ફેરવામાં આવે તો નીલમજુ પાંજેરનો ખગ્ગ જોડો થાય અને તુમ સારું
થાય મખતે દોઢ પુટને છેડે જોગવામાં આવે અને રાડી ફેરવામાં આવે તો હોડ સારું
થાય અને દોઢા મોટા પશુ થાય વળી ખેતર નીચા ઉચા હોય તો ખે. મરી જોખી સ-
રખા થઈ શકે એમ છે ભારોડી જમીનમાં એ મે વરસ વાવેતર કરી જે જમીનને
મોડી ફેવામાં આવે છે તેને બદલે કાવમ ને માટે રાખી ઉન્દાળાથી ખેડ કરે તો એ
જમીનમાં મુધારો થાય એમ છે-ફડાથી વાવેતર કરવાથી અથવા પાંછગથી રાપડી ફેરવાથી
તેમજ ઉન્દાળામાં ગંધ અથવા કરગી ઉપયોગ કરવાથી તમાગી જમીનમાં જોખી જેતી
થત શો જોમ છે રા કરતુરચદ તેમજ જોવદ વાવડ પટેને રાપ અને ફડકા બનાવવા
તેમજ મગાવવા ખુશી બનાવી છે એ ઘણી સારી પાત છે.

(૩) આ સાથે કપાશનું વાવેતર, ધનસુંગ ગોમે આસરે ૧૯૦૬ નીવાના જેતીવાડી
ખાનાના પ્રવાસથી થતું છે તેથી જેતી ખેડ સમઘી માલીતી આપવાની જગત કે
કપાશનું મુળી દ્રણ ઉડુ જાય છે બદલે ડી જમીનમાં એ માત્ર થાય. પાતળી જમીન
માં એ બગેરું થઈ શકે નહીં કપાશને તણુ પુટને છેડે જોડોએ થાણુસાથી ઘણો સારો
થાય છે અથવા નવર ગાય ફેરવાથી ખડ પણ જોખુ થાય છે વળી વ્ધાસ ગોરા થયા
બાદ અથોળર ગોરામાં રોગી ફેરવી ઉપરનો રોમ જાગી નાખી દેતા તો હોજા કાળ
ખાખરા પુગી મારે દેશોમે આપ એમ કે આ સાથે ધનસુંગ ગોમે કપાસ સાથે થયેલી
છે અને ભાવ પશુ વધુ છે એટલે દુધે ખેડુ વાવેતર આવતી સાથ તથા ગમણુમાં થાય
એ સ્વભાવી છે-પશુ દોંગની મજાનું વધુ છે તેમજ કપાસનો પાક ઉડી કાળો જમીન
માં સારો થાય છે અને કપાસમાં કપાસ દર વર્ષે કપાસી થોડા વચ ૧૬ જમીનો

કમો ચુગાઇ જતો હોવાથી કપાસમાં મુળખર્ષ નામનો રોગ દાખલ થાય છે-એ વાતે ખાનમાં રાખવાની છે તેથી કપાસ પછી જુવાર અથવા બાજરીનું અવર નવર વગરમાં વાવેતર થાય તો માફ, ખીજી બાબત એ છે કે બી સાલ ર કુટને છેટે, વાવેલો કપાસો મોટો થયા બાદ ઘણા ફેલાયેલા હોવાથી ખેતરમાં આકુ કિતરાય એમ પણ નથી તેથી રીડવા ફાટે ત્યારે કપાસ વીણતી વખતે ઘણાં રીડવા પડી જવા સંભવ છે. અને એથી નુકશાન થાય એમ છે. માટે આવતી સાલ ફળદ્રુપ જમીનમાં કપાસનું વાવેતર ત્રણમી માર કુટને અતરે કાળી જમીનમાં થાય તો ઠીક કપાસ વીણતી વખતે જેમ સુદા પાન, માટી મીગેરે કપાસમાં ઝાળા આવે અને ઝાખા માલનો ભાવ પણ વધુ આવે છે. જે બને તો સાગ સાંરા ફાલેશો અને રૂગા છોડનો કપાસ ભુલો વીણી, હાથ ચરણે કપાસ પીલાવી કપાસીઆ જુન રાખી આવતી, બાવ ઝોરવામાં આવે તો ઠીક.

(૪) ધજીનું વાવેતર યતુ હોવાથી ખાતરની તમાશ પડે છે એ પણ ઉવાડું છે. ચોમાસામાં યતા તુલમાં ખાતર નાખ્યું હોય તો તે ખેતરમાં ધજી મારા થાય છે એ ખેડુનું સારી પેટે જાણ છે તો વસાન થયે ખેડ કરીસણનો પડવાસ પાડી ખાતરની પુર વધી કરી હોય તો ઠીક, તેમજ તળાવમાંથી ફરેલો કાપ અગર ધણુ જ્યાં જ્યાં બુને ત્યાં ખેતરમાં પુરવામાં આવે તો જમીનની ફળદ્રુપતા વધે એમ છે. ખાતરના ઉકરડામાં દોર તુ મુતર પણ જયું જોઈએ. શીઆળે ઉઠાળે ઉકરડામાં પાણી ભરવામાં આવે તો ખાતર કાઢી ઠીક થાય છે.

(૫) જ્યાં જ્યાં ખેતર આવેલા હોય તેને આબુઆબુએ પાળ બધાવી ડીઆરા કરી ડાં ગરનું રોપાણ કર્યું હોય તો મુતર સાલ અને જરા સાલ, પણ દમ શકે એમ છે. વરી નામનું ડાંગર નામ થાય છે ત્યાં ભરવામાં થતી કમ્બી ડાંગરને મંગતી નાડી ડાંગર કે જેનું વાવેતર માતીના નાનુનના મોતીસર, મામે કપાસ સાથે દાખલ કરવામાં આવેલું છે, ત્યાંથી લારી એનું વાવેતર કરામાં આવે તો સાફ. વાણ્યા ધજીને બદલે મોડીઆ અગર પુરા નવર ૮ નું વાવેતર કરવાથી ગરતી ખીલકુલ લય રહેતો નથી એનો તે ખેડુ લોકોને હવે અનુભવ થયો છે વળી રેતાળ જમીન જ્યાં બાહોળા મેમાણમાં હોય ત્યાં મગફળીનું વાવેતર કરામાં આવે તો નાકના પાક મળે, જમીન સુધરે અને એનું ગોતર દોરને ખતાડવામાં આવે તો દોગની સ્થિતી સુધરે. આ ભાગમાં સાકમાજનું વાવેતર ખીલકુલ કરવામાં આવતું નથી તો વેગણુ દુગરી અને લશણ સાથે દુધી કારેલી, રેતાળ જમીનમાં માખણીના અગર પગેશી ગુતર એડી સાથે વાંત અગર વાલોર વીં ધ, કાળા વિં ધધ શકે એમ છે. આ બધામાં જમીનની એડી પર અગરેરી એડીની આખ મદારવામાં મોટી અને

મોટી જાતના મોર હવે દાખલ થઇ ચુક્યા છે એ તમે જાણો છો હજી ખીજા જગતી મોરડીના બુડો ધણા છે. તેને કપાસી નીચમસર છેટે અગર અતરે આખ મદારવામાં આવે કે નહીં આબુ બાબુએ અવર નવર ખડ તથા ગોડ કરી માવજન ગળી સારી જાતની પેનશ વા સકાળ તમે જે પાક (મદાઇ બાજરી, ધડ, તલ) વિ. પકને કર તેમાં પાક પાકે તર સાંઈ ભાગવાનાર છેડ પસંદ કરી એનું બી ભુલું મશતી આરના મા આવે તો માન ભન મોદાર છેડ ૭-૮ વ-સમાં વિપજ મારી અને વડું થાય.

(૬) છુટા દોરથી પાંતે ધણી ખરી વખત નુકશાન થાય છે માટે ખેતરને (ગામ ની નજીક ખેતરને તો અવશ્ય) છત્તી મજબુત વાંડે થવાની જરૂર છે. અને દોના મા સાણમાં પુરતા ગોવાળીઆ ગખવામાં આવે તો નુકશાન ઓછું થવા સંભવ છે જગતી

કુટુંબરથી નુકસાન થાય તેના સંબંધમાં બહુકંથી નારા કરવાથી, જેનો ઉપયોગ કરવાથી ખેતારા ગંધકના ધસકા કરવાથી તેમજ ખેતરની આલુ બાલુએ માગીની દીવાળ કરવાથી કંઈક ભાગે નુકસાન ઓછું થઈ શકે એવ જમ્મનો ઉપદ્રવ થાય ત્યારે પણ પહેલેથી યોગ્ય પગલા ભરાય તો કંઈક લાભ થઈ શકે પણ આ બધું ચલાવે ખેડૂતનો બહોળા અમાણ્યમાં પ્રયાસ થાય તો હીક પડે તેથી તેમ કરવાને ખેડૂત મંડળ સ્થાપવું જોઈએ અને બધા એકત્ર મળી ચાંપતા ઇલાજ સેવામાં આવે તો કંઈક લાભ થાય ખેડૂતગોષ્ઠી ના મંડળથી બીજાને પણ લાભ થાય જેવા કે (અ) બળર ભાવ બાણવાથી પાકેલો માથ યોગ્ય જગાએ વેચાય (મ) તેવીજ રીતે ગામમાં જોઈતી ચીજ જેવી કે સારી ભતના બી, ગુવાર ખાડ, ગોળ, કાપડ વીગેરે જોઈતા જગ્યામાં મોસમ વખતે લેવાય તો ગામમાં સુગમતા પડે (ક) હળીમળીને કામ કરવાની ટેવ પૂરે અને પરસ્પર વિસ્ત્રામ તેમજ હેતુભાવમાં વધારો થાય. (ડ) સામાજિક દ્રષ્ટિએ કંઈક સુધારાના પગલા લેવા હોય તો તે પણ સચુકવે કાંઈકો થાય તેવી રીતે બની શકે (ઈ) બીને સમઢી રાખવા તાપમાં તપાવી દેવાનો અયોગ કરવો હોય તો તે પણ થાય વિગેરે

(ગ) પાણીના જગ્યામાં વધારો કરવાને નીચે પ્રમાણેના પ્રયામ થવા જોઈએ

(અ) જ્યાં જ્યાં તળાવ હોય ત્યાં ત્યાં તે ઉડા અને પહોળા ખોદવા જોઈએ કે જેથી ચોમાસામાં પાણીનો જથ્થો વધુ થાય અને વધુ વખત ચાલે

(બ) જ્યાં જ્યાં બને ત્યાં નવા કુવા ખોદાવી પાણીનું સાધન કરવું જોઈએ

(ક) કુવાઓમાં કુડી અથવા લાકડાના કડા ઉતારવામાં આવે તો પાણીનો વધારો થાય છે આ પ્રવાસ કરવાથી જો પાણીનો વધારો ન થાય તો કુવામાં લો ખડતી પાકવો ઉતારી તેની અદર બોરીગ કરવાથી નીચે ઝગતું પાણી આવવાથી પાણીનો વધારો થાય છે ખારા પાણીના કુવા હોય છે તેમાં બોરીગ કરવાથી નીચેથી પાણી ચીકું આવે છે તો કુવાના તળીએ કાંકરેટ કરવાથી ખારા પાણીનો આવરો બંધ થાય છે ત્યાર પછીથી બોરીગનું પાણી પીવામાં લેવાય છે જે કુવાને તળીએ રેતી હોય કુડી ફાય તેમજ કંઈક ઉતારવાથી કુવાને નુકસાન થાય તેમ હોય તો તેને પણ બોરીગ કરવાથી કાંઈકો થાય છે

બોરીગના સંબંધમાં બોરીગ એસીસ્ટન્ટ સાહેબ, ગુજરાત નદીઆદ, તેમજ આમન એન્જીન પંચના સંબંધમાં ગાંધીનિકલ એસીસ્ટન્ટ સાહેબ, ગુજરાત, તરીકેના જ્ઞાતાને કાગળ લખવાથી જોઈતી માહિતી મળી શકે

(૮) ચોમાસામાં ફલીઆમાં દોરને બાંધવાનો રીવાજ હોવાથી કાદવ-પાણી પુષ્કળ રહે છે તેમજ ગામને પાદરે પણ પુષ્કળ કાદવ અને મચ્છર ચર્મ રહે છે કાંકરી, રેતી અગર મરીઆ કાકરાનું પુરાણ થાય અને પાણીના નીકાલ ખાદે માર્ગ કરવામાં આવે તો ઉપરનો ત્રામ કંઈક ભાગે ઓઠા થાય કુવાના પાણી વગર ગાદીને પીવામાં આવે છે તેને બંદો કાપડનું કેટકાથી ગાળાને પીવામાં આવે તો સાફ જોસ વીગેરે છાણ અને કાદવથી ખરબચડાં રહે છે તેનો સુકાઈ ગયેલો કાદવ અંકવાડીઆમાં એક વખત પણ પીવામાં આવે તો હીક અને કુષ્ઠ દોહતી વખતે અપાણુ તેમજ આંચળ તે સાફ કરવામાં આવે તો હીક-

“દાર માતાં તો ખેડુત માતો”

અને

“દાર દુબળાં તો ખેડુત દુબળો”

ઉપલી કહેવતનો અર્થ સમજાય તેવો છે. બળદ સારા હોય તો ખેડનાં સંપન્ન કામો સારી રીતે થઈ શકે, ખેડ સારી થએથી ખેતરના પાક સારા ઉતરે એટલે ખેડુતને પુરો લાભ મળે જોયો તેની આર્થિક સ્થિતિ સારીજ થાય. આ હેતુ સરજ ઉપલી કહેવતો પ્રચારમાં છે. એ સ્પષ્ટ છે.

આપણે સુલક ખેતી પ્રાધાન્ય દેશ એટલે ખેતીના અંગણુત સાધનો પછાત દાર-દાખર (મુખ્યત્વે બળદ) એ બીજા નંબરનું સાધન ગણાય છે. આ વા પ્રકારની વ્યવસ્થા આપણા દેશમાં પ્રચલીત હોવાને લીધે દાર-દાખરની ઉત્પન્નતા વીર્યમાં પણ આપણી પ્રજાએ દક્ષ આપેલું છે. સારાં દાર રાખવાં, સારા બળદ રાખવા, તેની જોષ્ટી માવજત કરવી, તેને ખવરાવવાના ખોરાક જુદી જુદી જાતના પકવવા વગેરે બાબતોની માહિતી આપણા લોકોને છે એ પણ અગીકાર કરવું જોઈએ.

લેસોની સારવારમાં ચરોતરની પાટીદાર સરખી ઉંચ ખેડુત કામની મનીષુતા જાહેર છે. સારી માયો અને બળદો ઉત્પન્ન કરવાના કામમાં આપણા દેશની રજારી-ભરવાડ કામો મથકુર છે. અન્ય સ્થળોએ પણ સાધારણ રીતે દાર-દાખરની ઉછેર અને પેદવાર સામાન્ય માણસો ધણે અથે મુનાસબ રીતે કરી જાણે છે છતાં દેશનાં વધુ જાણીતાં દાર-દાખર, ગાય-બળદની ઉછેર તરફ પુરતું લક્ષ નથી દેવાતું એ પણ પ્રવાસ કરનાર ખેતીકાર ચોખ્ખી રીતે જોઈ શકે.

દાર-દાખર, ગાય-બળદ વગેરેની સારી નીપજ હોવાને માટે, ગોરાહુ આ રેતાળ પ્રદેશ, ઝાડપાન વનસ્પતિથી કુદરતી રીતે ભરપુર, પાણીના પુરવટાની ચોક્કસતા, ઘાસ-ચારો તથા જુદી જુદી જાતનાં જાનાં અને કઠોળના પાકો પાકે, એવા પ્રદેશની ચોખ્ખતા અવશ્ય વધુ લાભદાયક અને માફક છે. જે જે પ્રદેશોમાં ઉપલી કુદરતી લોગવાઈઓ નથી ત્યાં ત્યાં દાર-દાખર, ગાય-બળદ વગેરે દુબળા (નબળા) હોય છે અને કહેવત મુજબ દાર દુબળા (નબળા) તો ખેડુત (કણુખી) દુબળા (નબળા) એટલે નબળી સ્થિતિમાં હોય.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ આપણે તંપાસી જોઈશું એટલે જણાય છે કે

- (૩) આ તાલુકાના મહાવિતા ખેડુગણ કુદરતી રીતે આગને ઘર કચું અને નીતી વચ્ચે પ્રમાણે “આગસ્વદિ મનુષ્યાણાં શરીરસ્યો મહા તિપુ.” આગસ એ મનુષ્ય શરીરમાં થાટો દુસ્મન છે એ સુત્ર પ્રમાણ છે એ ની સાબીતીમાં પુનાવાનો વધારો થયેલો.
- (૪) પોતાના નયવહાર-સંકાર નીલાવવામાં સંતોષ થીતએ કામ ચાલ્યું તેથી પણ ખેતીમાં ચારા મોટી પકવવા તથા સારાં દોર-ઢાંખર નીપજવવામાં ખેડુત નીર ઉત્સાહી રહ્યો.
- (૫) જેમ ખેતી બહોળા વીરનારખર સોય, ઘેર, આગેળ પુષ્કળ દોર હોય એજ એધાણી સમાજમાં મોરલો-મરતમો વધારવાને પુત્તી જણાઈ એટલે માત્ર બહોળી ખેતી કરવી અને ગમે તેવા દોર (દોળા જેવાં) સખ્યામાં પુષ્કળ રાખ્યા એટલે ચર્ચુ.

ઉપર જણાવેલી બેઠરકારીઓ હર કરવામાં આવે, ખેડુને ઉત્સાહી થઈ, આગસ લઈ, જ્ઞાનચક્ર ઉઘાડી પોતાના ધંધામાં એટલે ખેતીમાં પ્રગતી-સુધારો કરવા ધારે તો પ્રતીજ્ઞ-ગોડાસા, કપડવંજ-ઠાચરાના ખેડુનીને પોતાની જગામાં અનેક પ્રનારના અવકાશ છે ખેતીમાં ખેડ સારી ખેડ કરવા સબધે ચરોતર અને કાનમના લોકની અનુસચીધ ચારી પધ્ધતો દાખલ કરી શકે, રકાઈબધ સારી ખેડ કરી ઉમદા પાક પકવી શકે, ગવડળી, જપાસ, પગી ચારી અને સાગ ઘઉં, વાછળા દઉની જગાએ પાકના તુલોમાં દાખલ કરી ઉમેરો કરી પકવી શકે, એજ પ્રમાણે દોર-ઢાંખર, ગાય-બકડ માટે પણ કરી શકે, દોર લેસ અને ગાયોને રાખવાની, ચારવાની અને લખણ પેવણ વીથેની નાવજોમાં ઉત્સાહપુર્વક સુધારો કરી દોરની ઉછેરમાથી સારી નીપજ લઈ શકે હાલ જેમ ગમે તેમ લેસો રાખી, ગમે તેમ ગાયો પાગી, ગમે તેના પાડા ચા રક વટે દોગવી (કુળાવી) કબાળા જોલાલ લે છે એમાં અરૂર સુધારો થઈ ગયે, સારા પાડા અને રાદ દરેક ગાયે રાખવા જોઈએ દરેક ખેડુને લાગવડે એસ ચા ગાયની માનજત કાળજીપુર્વક કરવી જોઈએ. આ પ્રમાણે પ્રયામ આદરવામાં આવે તો એક જમાનાના અવસરમ્મુ અરૂર ટોપીના સુધારો થયેલો નજરે પડશે. કદત નબળાં મોળા ધામના ગોકે બીજા કુદરતી સંજોગોને દાબ એજો જવા દેવામાં ખેડુનીજ ભુત લેણાય, પચમદાલ લઈ દલાના કાલોલ-કાલોલ તાલુકાઓમાં ખેડુન અને તેન દોર-ચાય-મજદની સ્ત્રી થી સુધારવી નય છે એ લગભગ ખેડુન ગુમારના માટેનો વચ્ચ છે એ દાખલ છે. અલગત ત્યાની હાલની પ્રજા નાચા બીકની ખેતીમાં અગર દોર

દાંખરમાં હુમળાપણું મોલુદજ છે. જે જે શુભકના જેતીવાડાં સત્તે પછી ઉચ્ચી યા હલદી કોમળા હોય પ્રથમે પોતેજ સુધારણા તરફ પ્રેરવા છે અને તે તરફ વળણ કરી શ્રમ ઉઠાવી રહ્યા છે ત્યાં ત્યાં મે તેમની, તેમના ઢોરની સ્થિતિ સુધરતી જતી નીહાળી છે. દાંખલા તરીકે વાંસદાના ચોધરા લોકમાં તથા નાં દોઢ રાજ્યના બાલીયા થાણા (રહાલ) નાં નાયકાં લોકમાં આ દેવદ્વાર પ્રવાસી આવડો ન કરનારને જરૂર દેખાશે.

કટલીક વખત ખેડુત સારી ખેડમાં સમાજનો હોય, એ આપણે જોઈ શકીએ છીએ. પરંતુ તેની ખેતી તપામતાં તે ઉતરતા પ્રકારની જણાય છે આનું કારણ ખેતીનું મુખ્ય અંગ બળદ એ સારા નહીં હોવાથી એ જમણું ખેડુત ખેતીની સમજ પ્રમાણેનું ખેડનું કામ કરી શકે નહીં એજ છે કારણ મોટામ વખતે બળદ ભાડેના પણ ન મળે અને પછસા ખેતી સારા બળદ રાખનાનું તેની સ્થિતિ અનુકૂળ નહીં જોઈએ તેને તેનાં જે નખખાં બળદીયા છે તેનાંથી જેવી ધાય તેવી ખેતી કરી ચલાવી લેવું પડે છે

ઉપર જણાવેલા પ્રાંતીજ, મોરણસા, કપડવંજ ઠામરાના પ્રદેશો મહાકે ખેડુનો ઉપસી ખીના વાચી દરેક બોધ શકણુ કરશે અને ઉત્સાહ મળી નાની ખેતી ઢોર દાખરની સુધારણા તરફની વલણ અખત્યાર કરશે એવી ઉમેદ છે.

Gulabbhai N. Desai,

Divisional Superintendent of Agriculture N. D.

ઉત્તર ગુજરાતમાં તીચે જણાવ્યા મુજબ જેતીવાડી ખાતાં તરફથી ચાલુ ફસલમાં જેતીવાડીનાં પ્રદર્શનો સરવાળાં આવનાર છે.

તારીખ	સ્થાન	ગામ અને તાલુકો	રીમાફ.
૯-૧૨-૨૭	૧૧-૧૨-૨૭	ગામીધનમુગ	દોરના પ્રદર્શન
૧૬-૧૨-૨૭	૧૭-૧૨-૨૭	તાલુક મોરણસા	સાથે જેતીવાડીનું પ્રદર્શન
૧૩-૧-૨૪		ખરોડી કાર્મ	
		તાલુક ગાંધીધ	
		ગામ તેનોદ	
		તાલુક મોરણ	

ખેડા જિલ્લો.

૪	૨૦-૧૨-૨૩	હિન્દમંડા રેગીફામ	
		તાલુકે નડીયાદ	
૫	૭-૧-૨૪	ગામ ખાતર	૬
		તાલુકે મહેમંદાવાદ	
૬	૨૦-૧-૨૪ } ૨૧-૧-૨૪ }	ગામ અનુપમ	તા ૨૦-૧-૨૪ મસુર
		તાલુકે કાસરા	તાલુકાના ખેડુત માટે
			તા ૨૧-૧-૨૪ કપડ
			વજ તાલુકાના ખેડુત માટે

પંચમહાલ જિલ્લો.

૭	૨૭-૧-૨૪	ગામ પુચર	
		તાલુકે કાલોલ	
૮	૪-૨-૨૪	ગામ મંજુપુર	
		તાલુકે ગોધરા	
૯	૧૦-૨-૨૪	ગામ મળ્યાડ	
		તાલુકે દાદોદ	

નોંધ—૧ ઉપર પ્રશ્નોમાં અનુક્રમ પાડનાં સુધરેલી દમના ઓગરો ચતરી બતાવવાનું, લુગ લુગ પાડના નમુનાઓ તથા જીવન-તુ-મોના ચીંતો, ખેતી સુધારણાના સુચાપત્રો વગેરે રહેયવાનું તથા આગી સફાઈપ ખેતી કરી ખેતીની પ્રગતિ કરવા, સુચારણા કરવા સંબંધેના લેખો કરવાના કામો કરવામાં આવશે.

૨ અક્ટોબર માસમાં વળાણી ગામે રચાવેલી ખેતીવાડીની મુજબના કામો પર પાંચરી દીમોન્ડેન્નો લાવવામાં આવ્યા હતા અને તાલુકાના લોકોને રફાળા આપીને ગામ તથા મુજબની ખેતીપદ્ધતિ તુરં બતાવી ખેતી સુધારણા લેખો લેખે લેખે કરવામાં આવ્યા હતા.

Gulabbhai N. Desai.

Divisional Superintendent of Agriculture N. D.

સુચના.

—*****—

લેખક—પરાગજી રણછોડજી દેસાઈ.

જેતીવાડી એવરસીઅર—અમ ૧૯૧૬

(૧) અગદાવાદ નજીક સાળરમતી નદીમા વાઠાની જમીનમા બગટાનું વાવેતર થાય છે. જમીનને સરખી કરી વાવેતર કર્યું હોય તો સાડા થાય છે. આ સાલ રા દેશવલાલ જવાભાઈ તંત્રથી એવધી જમીન સરખી કરી વાવેતર કરેલું છે તે સાડા થયું છે. વળી બટાકાનું વાવેતરમાં ગોઝરીના ખાતરનો ઉપયોગ કર્યો હોય તો બટાકામાં ગીકાશ ઠીક થાય છે. આ સાલ ખીપલજ નજીક એ પ્રમાણે બટાકાનું વાવેતર થયું છે. વળી સામાન્ય રીતે ૪૦૦ રાં ગ હુત્તર જમીનમા ૧ ગણ બટાકા થી માટે એકઠા છે તેને બદલે ૮૦૦ હુત્તર ૧ ગણ બટાકાનું વાવેતર કર્યું હોય તો પણ આડે છે અને બટાકા સારા થયા છે તાંબા બટાકા નદીમા ઠીક થાય છે.

(૨) જેવી રીતે નદીમા બટાકાનું વાવેતર થાય છે તેવી રીતે કુવા પણ રેતાળ જમીનમાં વાવેતર થઈ શકે છે. અમરછ વાડીમા ગોઝરીનું ખાતર પુષ્કળ મળે છે. એવી નજીકમા કુવા પર આશરે-૨૦ વીંધામા રા. દેશવલાલ જવાભાઈએ ગોઝરીના ખાતરનો ઉપયોગ કરી બતાતાનું વાવેતર કરેલું છે અને એ સારા થયા છે. અકટોબર માસથી ઠીસેંબર માસ સુધી થોડા થોડા દીનમને અતરે વાવેતર કરાયેલું કે જેથી બતરમાં બાવ તેમજ તકનો લાભ લઈ ખોદવામાં આવે તો ફાયદો થાય બતેવારી માસમાં પણ રોપાયેલા છે. જે મા ૧૫ થી ૧૮ ગણ બટાકા રોપેલા તેમાંથી ૨૦૦ ગણ બટાકાનો પાક થયો બટાકા રોપવી વળીને રીજર્વ નામના હુત્તરથી ખાટીમાં કરવામાં આવેલા આ રીજર્વ કુવામાંથી જેતરમા સારી રીતે આલી શકે છે અને ઉપયોગી નહાય છે નહીં મા વાવેતર થાય છે, તેથી આવે એ કુવા પાના જેતરમા અમરછવાડી, વચ્ચે લ, રણીઆલ મંડેરે શામ મા બટાકાનું વાવેતર કરવામા આવે તો ખેડુને ફાયદો થાય એમ છે ગોળ બટાકા કુવા પર ઠીક થાય છે.

(૩) બટાકાના લીલા છોડ બટાકા ખોલી લીલા પછી લેસને બહારવાળી હથેળે ચોરા થાય છે અને લીલા ઘાસચાણાની ગરજ આવે છે. માટે જ્યાં બટાકાનું વાવેતર હોય ત્યાં જે લોક લીલા છોડ રોગ ન બચાડતા હોય તેને ધ્યાનમાં લઈ ઉપયોગ કરવા વાજીગણ રચનામાં આવે છે.

(૪) ૧૦ ૧૦ માથેકલાલભાઈ તેમજ જયતીલાલભાઈ ૨૦ કંચનલાલ ભાઈ છમાઈનો પુત્ર થાય છે નથો ખતથી ખેતીવારં પાછળ મહેનત કરેછે. બટાટાનું વાવેતર મોટા પ્રમાણમાં કરે છે તેવી રીતે લેસ પાળી શહેરને સારું કુધ પુર પાડે છે પીપલજ નજીકની જમીનમાં ૫૫ વિગેરે ગોઠવી શુવાર સાસચારો તેમજ રેતાળ જમીનમાં ખાતર નાખી બટાટાનું વાવેતર કરે તે ખેતને ઘણો ફાયદો થાય એમ છે આવી રીતે મુલ્યદી વર્ગ ખેતીમાં ઉત્પાદક બરાવતા થાય અને ખેડુતને મદદગાર થાય તે દેશને તેમજ ખેડુત વર્ગને ઘણો ફાયદો થાય છે.

વેદમાં ખેતી

—*****—

ગતાંકથી ચાલુ

(૮) વેદમાં ધાન્યના પ્રમાણ.

“ નીલમથ મે ચવાથ મે માપાથ મે તિલાથ મે સુદ્રાથ મે ખલ્વાથ મે પ્રિચગથ મે ડ્યુવથ મે સ્થામામથ મે નિવાગથ મે યજ્ઞેન કલ્પતામ ॥ વા મ ૧૮ | ૧૨

અર્થાત (ત્રિહી) ચાવલ, કાત (ચવ) જવ (માપ) માદ (અડધ) તલ મગ, ખલ્વ, (ચણ) પ્રિયુથ, અથુ સ્થામક નીર ગઢું. મસુર આ માત્ર ધાન્ય યજ્ઞવડે વૃદ્ધિગત થાય

ઉપર જણાવેલા ખતવ પ્રિયુથ ૨ થુ સ્થામક એ ધાન્યો સંધારણ રીતે જણમાં મથી પાકકદ એ વિષય ઉપર માત્ર ૬ થુ પ્રમાણ પડે એ જમ્બુવા થોગ્ય છે એ સિવાય આજ ઉપવાક (સદગ્ન્ય) કુદમાપ ખલ-કુલ (કુલત્ય) ગણત મેવિધુમ (ગાવીધુક, ગાવેધુક) વિગેરે વિગેરે ધાન્ય પાદમથ અને ઉપનિષદ મથોમા આવે છે તે વિગે પારીક શોધ ખોળ થવાની જરૂર છે

(તાદુલ) ડાગરના સજલમા અથર્વ વેદનો નીચેનો મંત્ર જોવા થોગ્ય છે

અથ ખને મુસને મથ અર્મણિ મો વા શુર્પે તદુવ કલ્પ ॥

ઉપલી મુશળ મુપક તથા અર્મ એ તાદુલના કણ છે અર્થાત એના ઉપર તાદુલ કૌંક કરવામાં આવે છે

વળી તિર્વ (તવ) ધાણા ઉતાંક (ચાલવ) મસુર, શાની (ચાવર) મકતુ (સતુ) સખ એ સજલોનો પ્રથુ ઉપયોગ વેગ અને પાદમથ કથોમાં થયેલો જોવામાં આવે છે

(૧૪) ખેતી માટે નહર

યા આયો, દિવ્યા ઉત્તવા અવતિ ખનિ ત્રિમાર્ગિ વાયા, સ્વયં નહર ।
 સમુદ્રોર્થો યા શુચ્ય પાવકારતા, આયો દિવિરિહ મામ વન્તુ ॥ ૩ ॥
 સ ન આયો ધન્યન્યા શમુ સન્તવન વ્યા સિન ખનિત્રિમા આપ
 શમુ યા કુલ આયુતા સિવાન સન્તુ વધિકા ॥ ૪ ॥

૧. આજશમાંથી વૃષ્ટિદ્વારા પ્રાપ્ત થતુ જલ (૨) ખેતીને બનાવેલી નહેરમાં વહેતુ પાણી, (૩) સ્વયં ગરણો અથવા નદી નાવામાં વહેતુ અને સમુદ્રની તરફ બધા પ્રકારનું પાણી સુખ આપવાવાનુ હો (૪) મરે દેશનુ પાણી (ખ) તલાવનુ પાણી (ક) વાસણોમાં ભરેતુ પાણી, (ગ) જે જલ વૃષ્ટિ વડે પ્રાપ્ત થાય-એ સર્વ પ્રકારનુ પાણી હમને કહવાલું એક ચાચો આ મત્રોમાં ઘણા પ્રકારના પાણીનું વર્ણન આવે છે એ બધા પ્રકારની અઢી બારીકાઈથી તપાસ કરવાની જરૂર નથી તો પણ કુના નદી, તળાવ, ગરણો, દરીઆ નહર, સમુદ્ર આદિનુ પાણી મગ વેદમાં “ખનિ ત્રિમા આપ સવતિ । લખ્યા પ્રમાણે ખેતીને નહેરમાં લેવામાં આવે છે. આ વણુન સ્પષ્ટતાપુર્વક નહેરોની કલ્પના કરાવે છે. એક ખેતી (દિવ્યા વાપિકા આપ) આ કામમાંથી વૃષ્ટિદ્વારા પ્રાપ્ત થયલા જલથી ચાપ છે, બીજી ખેતી ખનિયે માં (ખનિત્રિમા આપ) નહેરોના પાણી વડે ચાપ છે, ત્રીજી (હજીર સ્તી, આપ) દિમ પરની માધી બેરૂં પીગળી જે પાણી મળે છે તેનાથી ચાપ છે આ ત્રીજા પ્રકારની ખેતી પબળ મિધ અને સમુદ્ર પ્રાંતોમાં ગંગા, જમુના, સિંધુ વિગેરે નદીનો નહેરો ઉપર ચાપ છે નદી આદિ । જલની પ્રસિધ્ધી તે જગ જલપ્રીતી છે આ પ્રમાણે જલનુ વર્ણન કરેતુ વેદમાં લેવામાં આવે છે આ જગાએ વિશય કરી નહેરોનુ વણુન કરેતુ વેદમાં લેના મા આવે છે. આ જગાએ વિશેષ કરી નહેરોનુ વર્ણન પાકીની મામે લાવવાનુ છે આ વણુન લેકને સુરોપીઅન વિદ્વાનો પણ સ્પષ્ટતાથી કહી રહ્યા છે કે —

અર્થાત “ખનિ ત્રિમા આપ” એ શબ્દો નિમદેહ નહેરોનો બોધ કરે છે તાત્પર્ય એ છે કે જ્યાં વૃષ્ટિથી ધાન્ય ઉત્પન્ન થય રહે છે એવી જગાએ વરમાદથી ચલાવી લેતુ પડતુ જ્યાં વૃષ્ટિ પર્ણિત નથી હોતી ત્યાં નહેરોનો પાણીથી ખેતી થવી નોંધએ એ વેદનો ઉપદેશ લેવા થોડા છે કેવલ વૃષ્ટિ પરજ આધાર રાખનાર દેશ ઉત્તર ખેતી કરી શક્તો નથી તેટલા માટે નહેરો આદિ પ્રવધ દ્વારા જલની ચોગ સમ્રદ કરી ઉત્તમ કૃષિ બનાવી, ઉત્તમ પ્રકારના ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવા લેકએ એ વેદનો સ્પષ્ટ ઉપદેશ છે

(૫) ખાતરનો પ્રવધ

ભૂમિ અને જલનો પ્રવધ કર્યા પછી જમીનમાંથી અધીક ધાન્ય પ્રાપ્ત કરવાને માટે ખાતરનો ઉપયોગ થયો નોંધએ આ ખાતરને માટે વેદમાં ઉલ્લેખ છે જુઓ —

૧ અરિમન-ગોષ્ઠે કૃગિવિણી ।

૨ હલ્લવ ગાય હતને હો સદેવ કુપ્પત ।

૩ નિ । કો ગાંઠો લવતુ શારિ સાધ્ય પુષ્પત ।

૪ ૨ રથા પવપુત્રન સદૃક દાસી અમરપતિ ।

૫ આનિમ્ય શમુદ્રેકા અપાલરત । સ્ત્ર. વે ।

(અપુષ્પત)

જાહેર ખબર.

ધ્રી શુભાત ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગ નિર્માસીક પત્રમાં અત્યાર સુધી જાહેર ખબરો છાપવાનો રીવાજ હતો નહિ પણ પત્રના શ્રેયકર્તાની જાણ ને માટે ખેતીવાડી તેમજ હુન્નર ઉદ્યોગને લગતી જાહેર ખબરો પત્રમાં છાપવાનું ઉચીત લાગેવાથી તે હવેથી નીચેના દર મુજબ લેવામાં આવશે.

જાહેર ખબરની ફેટલી લીટીઓ અથવા
જાન પાના.

અનિર્ણયિત ગમે એટલી લીટીઓ પણ ફેટલી છાપવાના ખે વ્યાના પણ દરે
આફ લીટી કરતાં વધુનહિ જાહેર ખબર દીક આફ ઓનાથી કમની નહ

૨ આફ

૪ આફ

૩૦ આફ ૫૦

૬૦ આફ ૫૦

જાન્યુઆરી

ખા ખેતના

૫-૦-૦

૬-૦-૦

જાહેર ખબરો

અથા ખેતના

૮-૦-૦

૧૩-૦-૦

જોડ ખેતના

૧-૦-૦

૧૮-૦-૦

અકના પાછલા બહાના પુકાર છાપવાની જાહેર ખબરો પેટે કંપરના દર કરતાં સેક્ટે ૧૫ ટકા વધુ લેવામાં આવશે.

જાહેર ખબરો પેટે પેસા અગાઉથી લેવામાં આવશે. કોઈ પણ જાહેર ખબરે લાગેલા ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગના ખેડખેને માન્ય નહિ હશે નો પત્રમાં લખાવ કરવામાં આવશે નહિ.

મથુરાલાલ મરશીલાલ દેશમ.

જા. રેકૅરી.

અરવ. ખે. હ. ઉ. મડગા.